

Karácsonyi Zsolt A színes állat

Itt a rét, és termi végre
földi létünk vigaszát,

ha nem is megy minden könnyen,
megmarad a vigaszág,
megmarad a földre hajló
arc köré gyűlt sápadás,
mint gödör, mit úri élet
sima hold arcába vág.

Mert csak aki holdkóros és
gyötri földi állapot,

csak az látja meg a réten
a vigaszszín állatot,
csak az úzi szakadatlan,
mint az ős a szarvasát,
amíg rájön, hogy az egész
futás egy nagy marhaság.

És mindegy, hogy a reménység
úgy csillog, mint színezüst,
akármilyen színes állat,
eltakarja majd a füst.

Mert a vadászt nem érdekli,
hogy a célpont víg-e, bús?

Itt a rét, és a peremén
pörkölődik már a hús.

Irodalmi Jelen

VII. évfolyam

65. szám

2007. március

Örökös munkatársunk: Faludy György

www.irodalmijelen.hu

498 Ft; 4 RON; 2 €

Nemrég lett öt éves a Kárpát-medencében legnagyobb példányszámban megjelenő irodalmi lap, az Irodalmi Jelen. A főszerkesztő akkor így zárta vezércikkének sorait: „Majdnem tizenkétezer előfizetőnk van. Példányszámunk meghaladta a huszonegyszázat. Tehát olvasnak. Egyre többen. Nem tudom, sok ez vagy kevés, sikert vagy sikertelenséget jelent. Döntse el maga az olvasó. Addig is: Irodalmi Jelen, boldog ötödik születésnapot!” – s most szeretném ehhez a kijelentéshez pár hónappal később hozzátenni: boldog újjászületésnapot! Öt éves, mégis most született lapot tart kezében tehát az Olvasó.

Eddigi munkáim (Drót, Bölcső, Szabad Ötletek), s a mostaniak (Délteger) alapján, illetve két megjelent kötetem nyomán meg a megtisztelő lehetőséget, hogy teljes külsín-tervet alkossak, a belbecsben erős és változatos, ámde kívülről siralmas lapnak. A külsín talán fél esztendő alatt kiforr, néhány lapszám magáévá formálja az organikus, címerből burjánzó formákat. De most nem erről, hanem arról, hogy sajnos nem egyedi siralomvölgy ez a magyar irodalmi lapok életében. Sőt, mondhatni nagy büszkeséggel verik a mellük a lapok, hogy tördeléstük, kinézetük, vizuális megjelenésük az elmúlt húsz, harminc, negyven vagy ezer évben semmit sem változott, mondhatni már Árpád atyánk is ezt a lapot *nem* olvasta, s ez a *nem olvasás* azóta csak nőttön-nőtt, annyira, hogy az esztéták bőszen rázva fejüket kijelentik, hogy az olvasók a hibásak. Nem! Ma a Magyarországon tomboló funkcionális analfabetizmusnak, a ponyvareneszánsznak, a gagyi-diadalnak, az el-művészetlene-désnek, a gyerekek szöveg-meg-nem-értésének, a globális hazudozásnak mi vagyunk az okai. Mi: írástudók, írók, költők, festők, fotográfusok, filmesek, vagyis a művészek. Mert eltávolodtunk, mert nem úgy tettük, amit tennünk kellett, mert bedőlünk a politika játszi szellőcskéinek. A világválság, amint Hamvas Béla is rámutat, nem kívül, hanem belül van, s a modern ember már így születik, válságban van, s haláláig helyes életrenddel, megfelelő gyakorlatokkal, bölcs belátások hosszú során át, helyes emberi viszonyulásaival arra törekszik, hogy helyreállítsa magában az origót, a nullpontot, hogy egészen egyszerűen éljen önnön sorsában, mint ahogy a tölgyfa nő, vagy a hóvirág nyílik,

Weiner Sennyey Tibor Félig kalmárok, félig apostolok

„...semmit sem tesznek ingyen, de semmit lelkesedés nélkül; van kitűnő kritikájuk, de épp annyi alkalmazkodóképességük; ők érzik meg először a maguk korának »művészeti forradalmát« s a közönség pszichéjének szemmel tartásával, óvatosan egyengetik annak útját.”

Hatvany Lajos

vagy ahogy egy gyermek megszagolja a tölgyfa alatt a hóvirágot, és nem gondol semmire, csak az illatot érzi.

Ebben az esszémben nem fogom részletesen leírni, mi alapján terveztem meg az Irodalmi Jelen teljes külsínét, hogyan fog ez majd alakulni a lapszámok során, hanem inkább egy nagyon is komoly morális és értékbeli viszonyulást próbálok feltárni, úgy, hogy közben pár apróságot elárulok azért a terveim szellemi háttéréről, továbbá megjelölöm azt a területet, melyben tevékenykedni fogok máttól, s mely sokkal inkább szellemi, ösztönművészeti szerepkör a közösségben, semmint irodalmi. Az irodalom ugyanis önmagában érdektelen az embernek, de sorssal fűszerezve, stílussal megpaprikázva már nagyobb dolgokat tehet, mint bármi. Ilyenkor az irodalom a legveszedelmesebb fogalmi és lényegi kísérőt kapja: a hatalmat. A hatalommal azonban könnyű rosszul bánni, s nehéz jól. Márpedig az emberek hajlamosak a könnyebb utat választani. Sőt, akiknek szerencsétlenségük vagy tehetségtelenségük folytán nem adatott meg sem a siker, sem a hatalom, azok igyekeznek szerencsésebb és tehetségesebb társaikat lerántani. Ahogy a vicc is mondja: amikor Dante a pokolban túrázott, egyszer csak meglátott három kondért, benne egy csomó ember fortyogott, lángoló iszapban, iszonyatos kínok között. „Te, Maró, kik vannak az első kondérban, akiknek az a szöke nő mindig bedob egy fémpenzt, mely rögtön elolvad, ámde a kondérban lévő ki nem másznak, hanem újra a forró lébe vetik maguk, hogy a fémpenzt megszerezzék?” – „Hát, szerelmes Alighierim, abban bizony az amerikaiak vannak.” – mondta a költészet fejedelme. „És figyelj, dicső mantuai, mondd csak, kik azok ott a másodikban, akik örömmel ugrálnak bele az iszonyú kondérba? És vonytva mondják, hogy ez nagyszerű?” – kissé elszomorodva Vergilius így válaszolt: „Jaj, barátom, azok kérlek az európaiak.” – „Ó?” – mondta Dante – „S mondd csak, kik azok a harmadik kondérban, kiknek ör sem kell, sem pénz, sem szöke nő, és láthatóan borzasztó mód szenvednek?” – „Ja, ők?” – emelte fel latin orrát a túravezető – „Ők a magyarok. Ők visszarángatják azt, aki esetleg ki akarna szállni.” – erről van tehát szó. Éppen ezért van szükség irodalompolitikára. Ne ijedjünk meg ettől a szóösszetételtől, ne reméljük meg egyik oldalától sem. Az, amire most készülünk, lényegében ugyanakkora feladat, mint amit száz éve tettek a magyar irodalomban. Akkor ugyanazokkal a problémákkal küzdöttek az alkotók, mint ma, mégis született egy olyan esszé, mely az itt felmerült kérdéseket egyszer és mindenkorra helyre teszi, s irányt is mutat nekünk. Ezt az esszét fogom most kommentálni, idézni, emlékeztetve rá, rámutatva a fontos részekre, s egyben kiegészítieni, új és lényeges momentumokkal gazdagítani, azért, mert egyrészt eltelt száz év, másrészt azonban lényegileg semmi sem változott, csak a technika és a lehetőségek, s ez – még ha ellent is látszik mondani önmagának – mégsem kevés. Az esszét báró Hatvany Lajos írta, a címe a kényes szóösszetétel: „Irodalompolitika”!

(Folytatása a 13. oldalon)

Illyés Gyula, Táncsics Mihály gondolataival

emlékezünk 1848-ra

Brém-Nagy Ferenc: Kölcsönvett történetek (regényrészlet)

Térey János,

Balla D. Károly versei

Siklósi Horváth Klára

(az Irodalmi Jelen regénypályázatának

különdíjasa): Könyvek Könyve

Arpinótól Milánóig – beszélgetés

Szőcs Gézával

KÁVÉHAZUNK A CENTRÁL
Március 27-e kivételével, minden kedden
18.00–20.00 között szerkesztőségi órákat
tartunk a Centrál Kávéházban (1053 Bp.
Károlyi M. u. 9.). Szerkesztőségünket
Kukorelly Endre főmunkatársunk képviseli.

A TARTALOMBÓL

Bodor Pál Bernády gyûrûje

Az öregasszony csak annyit lát az egész világból, amennyit az ablakból szabadon hagyott a barna, ócska bársonyfüggöny: arasznyi, függőleges rést. Se rádiója, se televíziója, se telefonja. Csak a vén, korcs, kővér tacska. Közeli rokona már régen nincs egy se, a távolabbiak közül egyet sem tart számon, talán nem is élnek már. Időnként a szociális munkás, a nővér meglátogatja, a kosztot rendesen kapja, testvériesen osztozik rajta a kutyával. A szekrény tetején kis ezüstkupában Laci hamvai.

Kilencvenkét éves, fél, hogy Isten végleg itt felejtette. Kapja rendesen a kis egyházi lapot, de nem lát már olvasni. 1993-ban volt utoljára kint az utcán; rezesbanda játszott, meghallotta, kiment.

Marosvásárhelyen érettségizett, a polgári leány főgimnáziumban hetvenhárom éve. Amire halványan emlékszik, arról sem tudja egész biztosan, hogy a saját emléke, vagy olvasta valahol. Mert Laci haláláig, 1989-ig olvasott, újságot is, regényeket is. Nem volt képes rendet tartani az emlékezetében, összekeveredett, amit olvasott, és amit megélt. Nagyon rég elkezdte mesélni a nővérnek, hogy milyen volt az élet Mexikóban, s az olyan furcsán nézett rá, hogy elbizonytalanodott, arra gondolt, hogy talán másnak az emlékei között turkál, talán csak olvasta valahol.

Egyik nap azonban hirtelen maga előtt látta Tatár tanárnőt, a vártemplomnál állt, istentisztelet előtt. Érezte, hogy ez a saját emléke, ez Vásárhely, a református templom, Gárdoséktól jöttek éppen, ott volt Elza is, meg Bernády, a gyönyörű, barna feleségével, anyunak mutatta a Kultúrpalota színes terveit, s az óriási orgona rajzát, amelyet Németországból – vagy Bécsből? – rendelt meg. „Ez Európa második legnagyobb orgonája lesz!” – és hallotta Apát, amint kicsit gúnyosan, nevetgélve mondja Bernádyknak, aki polgármester vagy főispán volt, hogy „Te Gyuri, az adósok börtönében végzed, legalább a földgáz-kérdést ne bolygasd annyit, veszedelmes ügy.”

Furcsa ember volt Bernády, 38-ban temették – motyogta, és megigazította a platinacsíkos gyűrűjét, amit tőle kapott, a násznagyától, pedig nem volt szokás, hogy a násznagy gyűrűt vegyen a menyasszonynak. „A nagy gesztusok bájos embere...” – hallotta Apa évődő, meleg hangját, és elmosolyodott. Nagyon tetszett neki leánykorában Bernády. Az volt a férfi.

A nővér talált rá, s meglepetten látta, mosollyal az arcán halt meg. A kutya a lábánál nyüszített.

Petró János A víztorony

Mióta a víz világnapján megnyitják a Szent István téri víztorony kilátóját a nyákdözségnek, soha nem mulasztom el, hogy szombat délután, s másnap, vasárnap reggel a lehető legkorábban megmászam a számtalan lépcsőt. A város fentről egészen más, a háztetők, tetőteraszok egy ismeretlen világot mutatnak meg. Aki soha nem látta még a toronyból lakhelyét, nem is ismerheti azt. Szerencsémre évekig élhettem a víztorony közvetlen közelében, láttam minden napszakban, esőben, hóban, szikrázó napsütésben. Néhány év után verssel ajándékoztam meg. A víztorony jelenlétével észrevétlenül lett életem része.

Budapesti főiskolás voltam, amikor első alkalommal jártam Szegeden soproni barátommal, Lajossal a jazz napokon. Ő már járt előtte itt, gyermekkori barátai tanultak az egyetemen. A hetvenes évek végén a városnak már elsőre is egészen különleges, megkapó hangulata volt. Az emberek őszinte érdeklődéssel álltak körbe a Csillag téri ABC előtt, igaz deréig érő hajammal és extravagáns öltözékemmel magam adtam rá okot. A tarjáni albrélet, ahol megszálltunk, az esti koncertek a városban, az Ifjúsági Ház, a JATE Klub és a Kisszínház, ezek voltak a hosszú hétvége helyszínei. Egy alkalommal barátom elvitt a szerinte legjobb és legolcsóbb szegedi kocsmába ebédelni. A hely azonosítása egyszerű volt, bevillamosoztunk a belvárosba, és addig jártuk az utcákat, amíg meg nem pillantottuk a víztoronyt. A Szent István térre kilépve táruult elénk ez a még elhanyagoltságában is lenyűgöző, csodálatos épület. Percekig álltunk, némán adózva az előttünk élők nagysága előtt, akik ilyen és ehhez hasonló épületekkel ajándékozták meg az olykor hálátlan utókort. Jövetelünk eredeti céljára a sarki

Vasárnap uzsonnára voltam hivatalos londoni építész barátomhoz. John Lukács professzor, az Amerikából idelátogató történész volt a díszvendég (két előadást tartott itt Churchill-ről), jó formában beszélgetett, anekdotázott. Fotelszomszédom egy meghatározhatatlan korú, élénk hölgy volt, aki a John Lukács feleségére és egyéb vendégekre való tekintettel angol nyelven folytatott társalgás közepette, szívesen sustorgott velem magyarul. Hatvan éve él a szigetországban, bennszülött skót úr özvegye, magyarokkal ritkán érintkezik, és most jól esett számára az anyanyelvén, régi, hazai dolgokról beszélgetni. Tászkájából egyszer csak bőrbekötött könyvecskét húzott elő, felütötte s elem tártá a kedves meglepetésnek szánt oldalt. Bakfiskori emlékkönyvét

Sárközi Máttyás Szoaré Hatvanyéknál

hozta el, melynek az egyik lapjára apám karikatúrát rajzolt önmagáról, a maga hórihorgas soványságában, s a skicc alá ezt írta apró gyöngybetűivel: „Ki ez? Szeretettel Sárközi György.” Ilyesmit vet papírra az ember, ha jó kedvre akar deríteni egy ismerős kislányt. A szemközti em lékkönyv oldalra Karinthy Frigyes írt és rajzolt hozzá talán nem méltó, elcsépel viccet. Hüvelyknyi rendőr silbakol a lapon a nagy humorista találós-kérdésével: „Klári, láttál már ilyen kis rendőrt? Nem? Mert nincs is...”

Következett a magyarázat. Harsányi Klárát leányka korában édesanyja hozta a házasságba, amikor nőül vette őt, sorban negyedik feleségként Hatvany Lajos báró. Klára mamája volt az irodalmi báró utolsó neje, az eszes, mulatságos és *bon mot*-iról nevezetes Hatvany Jolán, azaz Loli (1903–1991). A hatvani Hatvany kastélyban és a budapesti Bécsi kapu tér 7. szám alatt mindig zajlott a társadalmi élet, híres emberek jöttek ebédre, vacsorára, fogadásra. Hatvanba fiatal, kispénzű költőtehetségek is, feltáplálás, pihenés, inspiráló beszélgetések végett. Loli nem mindig volt megértő. Berda sokat ivott, József Attila hajnalig tartó lelki klinikázást igényelt. Ezért nevezte el a báróné, Arany János Toldi-ja után szabadon, a kastély vendégfogadóként használt szárnyát „szörnyű vendégoldal”-nak.

Az egyik legemlékezetesebb fogadást Thomas Mann tiszteletére rendezte az irodalompartoló, irodalomtörténész és nem is rossz regényeket író Hatvany Lajos. A német Nobel-díjas hat-szor fordult meg Budapesten, általában a Bécsi kapu téri palo-

tában lakott, a Várban, ha nem Lukács György szintén igen gazdag apja, Lukács József villájában. Az egyik budai szoaréról csoportkép készült, ezen balról jobbra többek közt Bálint György látható, továbbá Márai, Kerényi Károly, Thomas Mann és a felesége, a háziak, Hunyady Sándor, Karinthy és félig takarva, hátul ágaskodva apám meg Cs. Szabó László. Elöl jobbra egy copfos, helyes kislány, Harsányi Klára, akinek előző nap múlt ki az öreg dakszlikutyája, és ezért megengedték, hogy a felnőttek közé vegyüljön, mi több, a bőrkötéses emlékkönyvét körbe adogathassa, hadd írjanak belé a nénik és bácsik. Thomas Mann is írt megszívlelendő életbölcsek sorokat, gót betűs, pedáns német-séggel.

Más összejövetelek, vacsorák és zsúrok alkalmával szintén előkerült a könyvecske. Ott látjuk például Kosztolányi és Szomory Dezső bejegyzését. (Utóbbiról ezt olvashatjuk Thomas Mann fia, a sűrűn Budapesten időző Klaus Mann naplójában: „őreg drámairó, hiú egy szerzet, monok li, kopottas elegancia, szórakoztatóak emlékei a századforduló Párizsáról.”)

Utoljára 1937 januárjában, tehát éppen hetven éve járt Magyarországon a világhírű német író. Akkor született József Attila hírneves költeménye, a *Thomas Mann üdvözlése*. A jeles vendég tiszteletére felolvasás volt a Magyar Színházban, Attila nagyon szerette volna elmondani új versét. A cenzor ezt nem engedélyezte. Hatvany Lajos adta át Mann-nak a kéziratot, s egyben hevenyészve, állító helyében lefordította németre.

Harsányi Klára, azaz Mrs. Waters ma arra emlékszik, hogy kislányként ketten igyekeztek őt szórakoztatni. Klaus Mann még versikét is írt hozzá, József Attila meg a szőnyegre ülve társasjátékot játszott vele.

- Kérhetek Attilától is bejegyzést az emlékkönyvembe?
- Te csak gyűjtsd a halhatatlanokat... – hangzott a válasz.

Attila az év decemberében lett öngyilkos, a morfinista Klaus Mann, a Szabó István által megfilmesített *Mephisto* szerzője tizenkét évvel később, egy cannes-i szállodában.

Zöldi László Tíz mondat a diktatúráról és a demokráciáról

A diktatúra gyerekké alacsonyít.

Másokat korlátozni – diktatúra, magunkat korlátozni – demokrácia.

Diktatúra az egyetértés, demokrácia az egyet nem értés látszata.

A diktatúrában őrizetbe veszik a választópolgárokat, a demokráciában névjegyzékké.

A diktatúrában mindent ki lehet találni. A demokráciában mindent ki lehet nyomozni.

A diktatúrában akkor bírálják a politikusokat, amikor már nincsenek hatalmon. A demokráciában akkor, amikor még hatalmon vannak.

Diktatúra az, amikor azt szídom, akit kijelölnek. Demokrácia az, amikor azt szídom, akit akarok, de azért nem szídom akárkit.

A demokrácia veszélye, hogy bárkiből lehet politikus.

Demokráciát nem lehet demokraták nélkül csinálni.

A bulvármédia azt sejteti, hogy a polgári demokráciából átléptünk a szórakoztató demokrácia korába.

TÉREY JÁNOS

Herminamezei gondolatok

...Az első vállrándításán, a spenótzöld
Zakóján észrevenni a bontakozó
Forradalmat: kifogásol! Aztán
Kérdés nélkül ítélt, gyűlölt villogó szeme:
Semmi se lesz jó úgy, ahogyan van.

Annyi fénykorunk volt, hány fölívelés!...
Sziporkázó délelőtt. Mégsem szerez
Egy csepp örömet sem, ahogyan
Születésének percétől pörgetem előre
Ezt a barátságot. Ecetízű maradék.

Két év telt el. Ugyanott lakom.
Én maradtam a helyszínen, fiatal tanúként,
És tisztán emlékszem arra az időre,
Mikor érintetlen volt, mint a Liget szûzhava,
Közte és köztem a szövetség.

Ami tönkretette a jókedvünket,
Az a leggyilkosabb fajta versenyszellem,
A pontszerzés ösztöne... Egyenlődsdi? De hát
Daphnisz síjja sem szólna olyan szépen, ha hét
Egyforma hosszú nádszálból állna.
Még hogy demokrácia!...

BALLA D. KÁROLY versei

Repetitív vers pufajkára

feküdj csak rá a vattakabátra
bátrak gyávája és gyávák bátra
feküdj csak rá a vattakabátra
ne félj ők már úgysem néznek hátra

bátrak gyávája és gyávák bátra
feküdj csak rá a vattakabátra
ne félj ők már úgysem néznek hátra
elszántak mind az édes halálra

feküdj csak rá a vattakabátra
ne félj ők már úgysem néznek hátra
elszántak mind az édes halálra
a tűz várja őket nem a várta

ne félj ők már úgysem néznek hátra
elszántak mind az édes halálra
a tűz várja őket nem a várta
sorsukat a bűn rövidre zárta

elszántak mind az édes halálra
a tűz várja őket nem a várta
sorsukat a kín rövidre zárta
rád meg boruljon egeknek sátra

feküdj csak rá a vattakabátra

Rétorz

Az arányok eleganciája
ahogy mindentől a megfelelőt
ne legyen túl sűrű a lényeg
de töltelékek se folyassák higgá
és ne legyen nagyon steril
de a zaj mégse nyomja el a hangot
két latin közmondás belefér.

A megnyerő mértéktartás
ahogy nem kevered csípősre, marósra
de mégsem hagyod ki belőle
a szándék savát és borsát
és ne legyen túl forró
de langyos sem lehet
gőzölögjön anélkül, hogy égetne
bibliai példázat állhat a közepén.

A felügyelt közvetlenség
ahogy elszakadsz a papírtól anélkül
hogy a szálat elvesztenéd
és vigyél bele valami helyit mostanít
mintha szóba álltál volna velük a folyosón
mintha róluk szólna az önkezdetéhez
ellenőrizetten visszatérő epizód
egy viccet is elsűthetsz lazításul.

A fegyelem könnyedsége
ahogy lazán beosztod az időt
és nem felejtés ki semmi fontosat
ne légy se szertelen se merev
és a nagy elődre is úgy hivatkozz
mintha véletlenül jutott volna eszedbe
egy ritkábban idézett szellemesség.

A meggyőzés biztonsága
ahogy nem sulykolsz
nem akarod a fejükbe beleverni
nem beszélsz lukat a hasukba
csak elmondod mintha
ők is eleve ezeket a gondolatokat
hozták volna magukkal a fejükben –
a végére mégse szánd azt a poént
hogy semmi sem igaz az egészről.

(Egy fénykép valamikor a kilencvenes évek közepéről. Fekete-fehér fotó. Budapesten készülhetett. Valamilyik hajléktalan szállón. Hogy melyiken, azt csak az tudná megmondani, aki rendszeresen látogat ilyen helyeket, és jellegtelen apróságokból is képes azonosítani őket. A felvétel csak ilyenekkel szolgál. Egy helyiség részlete látható rajta. Mennyezete boltozatos, miként pincéknél szokásos. Fehérré festhették egykor, de a mész már nem alkot egységes felületet. Szürke foltok tarkítják, beázások vagy azok visszamaradt nyomai lehetnek. Hátterben, a falon szintén foltok látszanak. Eldönthetetlen, kosz vagy a leváló vakolat sebhelyei. Előtte vaságyak sorakoznak. Rajtuk többnyire csupasz szivacsmatrac, huzat nélküli párna, pokróc. Némelyiken van csak lepedő, ágynemű. Az ágy sor előtt, a kép közepén két férfi áll egymás mellett. Egyik fiatal, még szinte gyerek, a másik ötvenes éveiben járhat. A fiú éppen öltözik. Egyik lábát beledugta már sötét szövetradrágja szárába, amelynek korcát térdmagasságban tartja két kezével, a másikkal – térdben behajlítva és felemelve – ugyanazt készül tenni. Vékony, fehér combjai eltűnnek egy hosszú, szűk atléta alatt. A szövet kirajzolja vézna, kissé előredőlő felsőtestét. Fejét felveti. Rendezetten nyírt, világos haján megcsillan a mennyezetről lógó neon fénye. Keskeny arcán ártatlan, már-már átszellemült mosoly. A férfi a szomszédos ágy végének dőlve áll. Karját keresztbefonja a mellén. Kinyúlt pulóverje mintha ruha lenne, úgy leng rajta, egyedül domborodó hasán feszül meg kissé. Színehagyott farmernadrágját több helyen valamilyen sötétebb anyaggal foltozták meg. Mosolyog ő is, ám ebben nyoma sincs ártatlanságnak. Borostás, puffadt arca, résnyire szűkült, ferde metszésű szeme, épp csak elhúzott, vastag ajka a lemondás, a cinikus mindent tudás benyomását kelti. Az időtől ellopott, megmerevedett pillanat ez. Az örökké tett jelen, Ortega szavaival: két csúcsával egymás felé fordított kúp, múlt és jövő érintkezési pontja. Két élet találkozása, amely soha nem létezik ebben a formában, megőrződése is csak a fotóriporter szándékának, szemének, gépének, az ezüstvegyületnek és a fényérzékeny papírnak köszönhető. Eljövendő történések csíráit rejti, ahogyan benne foglaltatnak rég lezajlottak is. Én ezúttal így képzelem.)

1

A fiú rövidebb szabatott életét egyenes vonalúnak láthatná a külső szemlélő. Kanyarok, törések, meglepetések nélkül; események egymásból logikusan következő sorának, olyannak, ami magától értetődő természetességgel – ha lehet ilyet mondani a vég merőben természetellenes voltának ismeretében – jut el attól a hideg, nyirkos februári éjszaktól, melyen a vézna, rogyadozó léptekkel haladó, a Bakáts téri templom közből hirtelen kitétesedő oszlopos, csipkézett, sokivű kapuja előtt megrettenő és hosszú percekig dermedt mozdulatlansággal, könnyezve álló még csaknem gyermeklány végül a Schöpf-Merei Kórház bejárata előtt leteszi a járdára a pólya fölött egy vastag plédbe is bebugolyált aprócska, magatehetetlen testet, egészen a másik éjszakáig, addig a nyáriig, a Népliget elhagyott tisztásáig, a vértől iszamos avarig, a csonka csontkorongként fehérítő kitelő holdig.

A fiú sohasem ismeri meg ama első éjszaka történéseit, de rejtve maradnak előtte az előzmények, az okok és a következmények is. Nyíló értelmének első gyermekien ártatlan kérdésével ugyanúgy nem jut túl a felfoghatatlan és megmagyarázhatatlan tényen – nem kellett az anyjának –, mint később a kamaszkor átkozódással elegy követelőzésével, vagy még később a fiatal felnőtt szilárdan elhatározott, módszeres kutatásával. Nem tud meg semmit a titkolandó szenvedélyről, mely testvérek között ébred az élet kegyetlen játékaiknak egyikéiként, s aminek az ő léte az egyetlen, eleven, hűsítő bizonyítéka. Nem tudja, hogy a vézna lány, miután letette csomagját a járdára, sírva és lélekszakadva fut át a Bakáts téren. A templom mellé érve megcsúszik, elesik, ám feláll, és fájdalommal, sebbel, szivárgó vérrel, szakadt harisnyával nem törődve, kissé sántítva rohan tovább a Ráday utcában, a tört fényű lámpák alatt. Léptek szapora kopogását hallja folyamatosan maga mögött, olyan érzése van, mintha követnék, vissza-visszanéz, noha csak saját lépteinek zaja jut el hozzá gondolatnyi késéssel. A Boráros tér sarkán áll meg. Zihál és zokog. A hidegben látszó lehelet fel-felaprózódó felhőkben szakad ki belőle. Összegörnyeszi az oldalát szűrő fájdalom. Percekig marad így, majd felegyenesedik és elindul visszafelé. Néhány lépés után megtorpan, megfordul és újra a Boráros tér felé megy. A fiú nem tudja meg soha, hogy a vézna lány, az anyja, képtelen elszakadni a saroktól, sír, el-elindul, de minduntalan visszatér. Ott éri meg a szürke, derengő hajnal is. Később sem tud megbékélni tétlenségével. Az elkövetkező másfél évben több százszer járja meg ezt az utat. Órákig lézeng fel-alá, vagy éppen ácsorog a Schöpf-Merei Kórház előtt, mignem egy hideg, nyirkos novemberi éjszakán a Petőfi hídról a Dunába veti magát. Felpuffadt tetemét hetekkel később Bajától nem messze sodorja partra a folyó.

A fiút hamar felfedezi a kórház személyzete; a Boráros tér és a Ráday utca sarkán tépelődik még a vézna lány, amikor rátalálnak. Beviszik, ellátják, nevet adnak neki. A következő napokban gyámügyi hivatalnokok érkeznek, és állami gondozásba veszik.

Intézetekben cseperedik. Mire anyjához hasonlatos, vézna kamasz nő, nincs az országnak nagyobb tájegysége, ahol hosszabb-rövidebb idő ne töltött volna el. A folytonos változások, elszakadások és beilleszkedések e kényszerű sorozata formálja a fiút. Sebet ejt rajta minden alkalom, nem nagyot, a felszínen alig észrevehető, s habár az öntudat jótékonyan igyekszik a semmibe taszítani őket, veritékes álmokban, magányos emlékezőkben, gondolatok alján visszatérnek mindig, mutatva, hogy jelenvalók és kitörölhetetlenek. Gyermekként a fiú még tiltakozik, sír, toporzékol, aztán ahogy nő, rájön, felesleges: a dolgok menetén az ő véleménye, akarata, érzése mit se változtat. Burkot növeszt maga köré szótlanságból, visszahúzódik, gyorsan megkeményedik, mint a felsértett bőr, ami bevarasodik, s noha eldobván e páncélt összeforr, sohasem lesz olyan, mint annak előtte. Egy idő után látszatra megbékél helyzetével. Engedelmesen, protestálás, sőt általában szó nélkül veszi tudomásul az újabb és újabb áthelyezésről intézkedő döntést. Pakol és indul.

A fiú kora gyermekkorától két világban él. Egyik fizikai létezésének tere, mely a józan értelemnek legtöbb esetben fittyet hányó szabályaival, személytelen, mechanikus működésével gúzsba köti és lepányvázza, akár felügyelni nem akart vagy nem tudott állatot szokás a legelőn. Másik az ábrándoké, melyben szerencsés, itt-ott akár csodásnak is nevezhető történések teszik egy csapásra élhetővé környezetét, emelik ki a bezártnak,

BRÉM-NAGY FERENC

Talum Attila fotóriporter emlékére

szűknek és levegőtlennek érzettből, s helyezik egy elképzeltbe, egy tágasba és kilátásokkal rendelkezőbe. Előbbiben tervek kovácsolódnak folytonosan az utóbbi elérésére, a szabadulásra, a való és a vágyott között húzódozó fal átlépésére.

Alig több hat évesnél a fiú, amikor először szöki meg az intézetből. Pomázon él ekkor éppen. Egy budapesti kiránduláson megbabonázza a város, szeretne megint elmenni a Vidámparkba, az állatkertbe, hajókázni a Dunán. Másnap délelőtt, kihasználva az állandóan fáradt nevelő figyelmének hiányát, WC-re kéredzkedik, de nem megy vissza a terembe. Egy szekrény mögött lapulva türelmesen kivárja, hogy a portás elhagyja a helyét, ki-slisszol a kapun, és futni kezd az utcán. Izgul, vissza-visszanézve rohan, amíg az út el nem kanyarodik, és azt hiszi, az épületből már nem láthatják. Megáll kicsit, kifújja magát, aztán továbbindul. Úgy tervezi, gyalog megy be Budapestre; előző nap az út busszal igen rövidnek tűnt, nem ígérkezik hát különösen nehéz feladatnak. Egy keresztződésnél, ahol kétfelé ágazik az út, nem tudja eldönteni, merre induljon el. Hosszas tépelődés után, félve, ugrásra készen szólít meg egy szatyrokat cipelő nőt. Félelme alaptalannak bizonyul; a nő rá sem néz, meg sem áll, úgy, szatyorral a kezében, egyiket éppen csak alig megeme lintve, unottan mutatja az irányt. Nagyon nehezen fogy előtte a távolság. Délutánra jár, mire kiér a faluból. Fáradtnak érzi magát. Az út menti fásor egyik akáca alá heveredik pihenni. Elalszik. Arra ébred, hogy fázik. Éjszaka van. Előtte is, mögötte is apró pontok a távolban a települések fényei. Megijed. Tanácstalanul téblábol. Nem tudja eldönteni, merre induljon. Autók suhannak el mellette, mignem az egyik fékez és megáll. Megörül, amikor az állandóan fáradt nevelőt látja kiszállni belőle. Most nagyon élénknek látszik. Kiabál irtalmatlanul, de a fiút most nem érdekli, az sem, hogy durván ragadja meg a kezét, és jókorákat ránt rajta, úgy viszi a kocsihoz. Visszaérve az intézetbe, a szobájába parancsolják.

Másnap az igazgató irodájába afféle bíróság gyűl össze nevelőkből. Egy hosszú asztal mögött ülnek sorban. A fiú szemben áll velük. Kérdéseket tesznek fel neki: miért szökött el, hova akart menni, mit akart csinálni, meg hasonlók. Csendben marad, nem válaszol rájuk, ahogyan a feddő, fenyegető, kioktató és megszegényítő mondatokra sem. Feszeng. Szeretne a végére érni, túl lenni rajta, mint a havi fertőtlenítéseken, amikor a tagbaszakadt kopasz férfi és a csontsovány segítőnője végigvizsgálja minden gyerek haját, s akiében tetűt találnak, félreállítják a padok mellé, majd a procedúra végén kiviszik a teremből a folyosóra, gumikesztyűt húznak és nagy zöld üvegekből valami iszonyúan büdös folyadékot öntenek a fejükre, megparancsolva, hogy dörzsöljék erősen, aztán úgy, büzlő hajjal vissza kell menniük és viselni valahogy a többiek el-elkapott pillantásait, érzékelhető húzódozását. A testület tajgai rosszul tűrik némaságát. Megátalkodottságként értelmezik, azt hiszik, semmibe veszi kérdéseiket, őket, magukat is ezzel. Pedig ha bujkál is valami illetén érzés benne, a tanácstalanság messze túlnövi azt. Mit is mondhatna? Akkor, ott, Pomázon, hatévesen a kívánsárról kellene beszélnie, mely a varázslatosnak tetsző város felé indí-

totta lebírhatalatlan erővel. Később, a hasonló szituációkban – amikor már szinte semmit sem jelentenek neki ezek a felelőségre vonások, nem is figyel oda, amikorra megtanul már értelmesen, bűnbánóan nézni, miközben gondolatai egészen máshol járnak –, tudja, bármit mondhatna, úgysem értenék meg. Hiába magyarázná, kérdéseik épp a benne kavargó dolgok lényegét nem érintik. Hogy sohasem az a fontos ilyenkor, hova akar menni, mit akar csinálni, hanem hogy honnan és mit nem. Hogyan is érezhetnék át a menekülési kényszert, a bárhová, csak el innen érzését, a vágyat a szabadság után, mely minden jelent, ami az intézetben kívül van, és időnként delejes erővel, a tudott és elfogadott érveket elnyomóan vonzza magához.

Az első szökést szigorú büntetés követi, ahogyan a többit is azután, ám ezek nem tartják vissza a fiút. Okul mindegyikből. Módszeressé teszik. Állhatatossá. Megtanítják, hogy célokra tüzzön maga elé – ezek kívülről nézve teljesen természetesnek nevezhetők, az ő esetében viszont oly elérhetetlennek tűnnek, mint kedélyes délutáni sétálónak a Mount Everest megmászása –, ne fecsegen róluk, számba vegye és használja az elérésükre rendelkezésre álló eszközöket, hosszan görgesse magában őket, és meg-megújuló erőfeszítéseket tegyen értük.

A gyermeki, ösztönös kérdések után tudatosan kezd kérdezősködni, kutatni szülei után. Nem török le a folytonos kudarcok, az értetlenséget tükröző, flegma, a saját érzelmeivel helyenként összecsengő, ugyanakkor valamiért mélyen nagyon sértő válaszok. Biztos benne, egyszer megtalálja őket. Igaza lesz, de ezt csak a nyirkos-véres avart túrva tudja meg, amikor megjelenik előtte a soha nem látott, számtalan átsírt éjszakán hívott és sokszor elátkozott nő, a vézna lány, akinek arcán a saját vonásaira ismer.

Szökései tervezetteké válnak. Eredményüket az intézetben kívül töltött napok számával méri. Egyre sikeresebbek lesznek. Tizenhat éves, amikor minden elképzelését felülmúló csúcsot dönt, másfél hetet tölt távol. Igaz, ez idő alatt többnyire az utcán, aluljárókban, pályaudvaron, kapualjakban, parkokban húzza meg magát éjszakánként, lopni is kénytelen különböző boltokból, hogy ehessen valamit és legyen cigarettája, mégis amikor kiszáll a rendőrségi autóból, s a két egyenruhástól közrefogottan, magát kihúzza lépked befelé az intézetbe, arcán a győzelem büszke és mámoros kifejezése ül.

S egyszer csak eljön a szabadulás. Szinte észrevétlenül – ahogyan a kínnal-keservvel várt, túltöltött remélt és óhajtott pillanatokkal szokott történni – érkezik meg. A fiú betölti tizennyolcadik évét, nagykorú lesz. Életével most már maga rendelkezik. Mindig erről álmodott, erre készült, mégis nehezen magyarázható tétovásig vesz rajta erőt. Napokig ténfereg, hezitál, mintha elgyávult volna hirtelen. Felemás érzésekkel és soknak tűnő pénzzel a zsebében hagyja el, immár végleg és legálisan az intézetet. Budapestre utazik. Az

ésszerűsége túl döntésében ott van a kitörölhetetlennek bizonyuló gyermekkori rajongó vágyakozás is a varázslatos nagyváros iránt.

Már az utazás ideje alatt megszűnik bizonytalansága, nem vetődnek fel benne oktalan kérdések, szeretne mielőbb megérkezni, s elkezdni egy új, egy másik életet, ami majd teljesen kitörli belőle – ő így gondolja – az előzőnek még a nyomait is. Mámoros napok következnek. Beleveti magát a nyüzsgésbe. Élvezi, hogy szinte végtelen nagy a város, napokig bolyonghat benne, senki sem ismeri. Nem kell bujkálnia, rossz érzésektől mentesen járhat az utcán, leülhet bárhol, anélkül, hogy tekintetét elővigyázatosan körbe-körbe jártatná, rendőröket, kutató gyámügyeseket keresve. Kihhasználja. Nagyokat sétál, ismerkedik a várossal, az emberekkel.

Hamar talál barátokat. A Nyugati pályaudvarral szemközt, a Skála Metró előtti téren szóba elegyedik egy nála alig idősebb fiúval. Hamarosan majd egy tucatnyi fiatal verődik össze az óra alatt, melyen körbefutnak a számok és a betűk folytonosan. Lányok és fiúk vegyesen. Új ismerőse bemutatja minden érkezőnek. Amikor elindulnak, hívják magukkal, ő örömmel velük tart. Bevásárolnak – leginkább piát –, majd felmennek egy tágas, elegáns és szellősen berendezett lakásba, melyben az egyik lány lakik, akinek az apja valahol Afrikában dolgozik, és az anyja kiutazott hozzá. Szétszóródik a társaság. Az egyik szobában páran zenét hallgatnak, a hálót a házigazda lány és egy fiú veszik birtokba, a többiek a nappaliban a földön ülnek és beszélgetnek. Középen üvegek, melyek időnként körbejárnak. Ide teletpszik le a fiú is. Ritkán szól, inkább csak hallgatja a többieket, és nagyokat kortyol, mikor rá kerül a sor. Éjszaka arra riad, hogy forog vele minden. Vakilálva, a padlón fekvő testeket átlépve botorkál ki a WC-re. Hányonia kell. Letérdepel a kagyló mellé. Öklendezik. Ritmikusan, meg-megújuló hullámokban távozik belőle minden, amit megevett, megivott. Szemét könnyű önti el, mely rebedő aurát rajzol a kagylón tükröződő lámpa köré. Eszébe villan majd ez a kép a Népligetben, azon az utolsó éjszakán, amikor vére spriccel nem csillapíthatóan, s fölötté az égen a kitelő hold lassan formátlanná válik, elveszítve határozott kontúrját, és apró pontokból, foszlányokból álló, fátyolszerű, színes udvar nő köré.

Nem tart sokáig e közösségi létezés. Új barátai olyan hirtelen tűnnek el, ahogyan felbukkantak. A fiú hiába járja végig a jól ismert helyeket, ahol összeverődni szoktak, senkit sem talál. Hiába megy fel a lakáshoz, melyben hetekig buliztak, a csengetésre nem nyit ajtót a lány, akibe pedig beleszeretett, miután a Nyugati pályaudvar előtti megismerkedés másnapján lefeküdt vele. Többször hívja telefonon is. A készülék hosszan kicseng a vonal másik végén, de nem veszik fel, amikor nagy sokára végre igen, akkor sem a lány szól bele. Egy kemény női hang közli vele kurtán, hogy felejtse el ezt a számot, ne telefonáljon többet.

S a fiúnak ekkor megmutatkozik a szabadság másik, árnyékos arca is. Oda mehet, ahová akar, senki sem gátolja, ám nincsen hová, azt teheti, amihez kedve van, viszont időközben elfogyott a pénze, s a legszorosabban vett létfeltételek biztosítása is megoldhatatlan feladatnak tűnik számára. Otthontalan, magányos és szegény.

Kőbányán rója éppen az utcákat céltalanul. Egy hirtelen ötlettől vezetve bemegy a Gergely utcában a Lampart nevű gyárba, melynek kapuja mellett egy táblán különböző területekre munkaerő-felvételt hirdetnek. Tanult szakmát, de nem szereti, kényesnek érzi, mint mindent az intézetben. Bármit csinál, gondolja, annál nem lehet rosszabb. A portás elkíséri egy középkorú férfihez, akivel gyorsan megállapodik munkában, fizetésben és abban, hogy már másnap beállhat. Néhány napja dolgozik, zsákokat rak, keverőkben zománcot készít másod-, harmadmagával, nagy edényekben tolja ki a festőreszlegbe, cseréli a kiürülteket, amikor – a kőbánya-kispesti állomáson töltött éjszakák után – végre talál albérletet magának. Egy panel félszobát, ami szűk – csak egy ágy fér el benne meg egy kicsi szekrény –, drága – fizetésének majd háromnegyedére rüg a bérlet –, de legalább nem kell kauciót fizetni érte. Beköltözik. Dolgozik. Küzd az állandósuló pénzzavarral. Tudja, érzi, meg-törhetetlen körforgásba került: amit keres, az albérlet felemészti, több ügy maradna, ha saját lakása lenne, ám azt eleve lehetetlenne teszi, hogy pont az erre spórolhatót kell odaadnia.

Aztán egy este utat nyit előtte sors, legalábbis ő így értelmezi, ha eszébe jut, egészen a végzetes népligeti éjszakáig. Idősödő kollégája, aki kezdettől kedves és figyelmes, gyakran elbeszélget vele, meghívja magához. Vacsoráznak, iszogatnak – a fiú talán többet is a kelleténél –, diskurálnak. Munkatársa a szüleiéről kérdezi a fiút, az intézetben töltött évekről, terveiről, közben a saját életéről mesél. Hamar eltelik az idő. Nyugovóra térnek. Éjszaka neszezésre riad fel. Kábán tekintget körbe, de nem lát semmit a sötétben. Aztán munkatársa bebújik mellé az ágyba. Meztelen. A fiú hátát simogatja. Néhány pillanatig tanácstalanul mered maga elé, majd megéri, de nem tesz ellene semmit. Másnap úgy viselkednek, mintha mi sem történt volna. Nem beszélnek az éjszaka történetéről, a pénzről sem, amit a fiú a fotelre tett ruhái alatt talál.

Am inentől mintha meggyorsulna minden. Mintha rá lenne írva, hogy hajlandó, különböző férfiak szólítják le, tesznek ajánlatot neki, s ő ráébredvén, egy-egy aktussal csaknem az egész havi megfeszített munkával megkeresett pénzhez hozzájuthat, elmegy velük. Felmond a munkahelyén, odahagyja albérletét, egyik állandó kuncsaftja bejuttatja a szállóra, melyért nem kell fizetnie. Kijár a Népligetbe. Úgy tervezi, addig csinálja, amíg annyit keres, hogy otthon teremt magának. Szépen halad, gyűl a pénze. Szabadidejében már azt nézegeti, melyik környékre költözik majd. Ezért fakad ki olyan dühösen – talán a helyzet nem is indokolta vehemenciával – a férfira, amikor az, szóltanul ugyan, de nagyon beszédesen kétségbe vonja szavait. Nem tudja még, hogy végül neki lesz igazsága, hogy még azon az éjszakán, a tisztáson, az összehajló faágak alatt egy kés átvágja majd a torkát.

2

A férfi, aki régóta nem hisz már semmiben, aki nem vár, nem tervez semmit, aki mint egymást szabályos rendben követő akadályokra tekint a lassan sorjázó napokra, száználmas és értelmetlen feszülésnek látja a fiú aprólékos készülődését, a tényekkel szembesülni nem tudó vagy nem akaró önát-tatásként fogja fel jövőt körvonalazó szavait. Nem mond rá semmit, ám véleménye az arcára van írva. S amikor a másik kikel magából, indulattal telten replikázik, majd elrohan, a férfi hallgatja egy ideig a folyosón kopogó, egyre halkuló lépteit, valami tisztelettel vegyes gyöngédség ébred benne iránta e megingathatatlanul bizonyuló meggyőződést tapasztalván, ami előhívja belőle a lemondás alig hallhatóan eldormögött szavait: „Szegény hülye”, miközben nehézkesen ellendül az ágy támlájától.

Nem sejti még ekkor, hogy a szituáció nagyon hamar megismétlődik majd, kitörölhetetlenül íródik az emlékezetébe, akár a bőrbe tetováló tüvel örökített rajzolatok.

Másnap ugyanúgy az ágy támlájának dőlve áll a kiürült teremben, kinyúlt pulóverben, foltozott farmernadrágban, karját keresztbefonja a mellén. Szemben vele két fiatalember. Rendőrök civil ruhában. Nyomozók. A fiúról kérdezetik, akit – ahogyan szavaikból kihámozza – éjszaka meggyilkoltak. A férfit – önnönmagát is meglepve – megrázza a hír. Miközben válaszol nekik, egyszerre ráébred, lényegében semmit sem tudott a fiúról. Nap mint nap találkoztak itt, szoba elegyedtek, de fogalma sincs, ki volt valójában, honnan jött, hogy került ide, hogyan élt, mit csinált, túl a nyughatatlanságán persze, meg a makacs feszülésén a realitásokkal szemben, melyek, lám, végül maguk alá gyűrték. Áll, maga elé mered még akkor is, amikor a két nyomozó befejezve a kérdezetést, lepecsételi a fiú lemezzekrényét és távozik. Lepereg benne az előző reggel minden apró részlete, a fiú akkurátus készülődése, jókedvű eltökéltsége, amivel a jövőjéről beszélt, a kifakadása, amiért ő kétségbevonta szavait. Nehezen magyarázható lelkiismeret-furdalás ébred a férfiban, mintha viselkedésével, érzékeltenségével legalábbis neki is része lenne a történetekben. Legyetty egyet. Nehézkesen ellendül az ágy támlájától, közben szánalommal telten, alig hallhatóan szakadnak ki belőle a szavak: – Szegény hülye.

A hír, az önvád és a szánalom hatása alatt, alig odafigyelve hajtogatja össze az ágy neműjét, amikor kész, felnyalabolja, és indulna vele a szekrények felé, ám fémes koppanást hall, majd guruló pénzérmék összetéveszthetetlen zaját letről. Visszadobja az ágy neműt az ágyra. Lehajol, de nem lát semmit. Térdre ereszkedik és bemászik az ágy alá, közben halkán elmormol egy káromkodást. Hosszan mereszi a szemét, mígnem méterekkel arrébb felfedezi az érméket. Hason kell csúsznia, hogy elérhesse őket. Felveszi a két húszast, már igyekezne kifelé, de felkelti figyelmét a felhólyagosodott fal, illetve egy téglá, amelyik kivöröslik a piszkos festék és a hámló vakolat egyszínű szürkévé egalizálódott felületéből. Nincsen habarcs körülötte, mintha valaki módszeres munkával, készakarva tisztította volna meg. Engedve kíváncsiságának odakúszik. A téglá mozog, könnyedén kihúzza a falból. Mögötte üreget talál. Keze nem fér be egészen a résen, csuklója túl vastag, nem engedi, de bent lévő ujjait tudja kissé mozgatni, és hegyükkal egymáshoz préselt papírokat érzékel. A férfit magával ragadja

a rejtély, próbálja jobban kitapintani az üregeben megbúvó valamit, ám a lyuk szinte teljes hosszán ugyanazt az éppen csak érintett felületet találja. Megfogja a rés alatti téglát, nekifeszül, de nem tudja megmozdítani. Kicsúszik az ágy alól, izgatottan turkál limlomokkal teli táskájában, míg kezébe akad egy berozsdásodott sörbontó, olyan, amelyiken konzervnyitó és dugóhúzó is van. Immáron sokkal gyorsabban térdel le, veti hasra magát és mászik vissza az ágy alá, mint első alkalommal. Bontja a falat. Nincs nagyon nehéz dolga, legalábbis az elején. Néhány apró ütés, és a felhólyagosodott vakolat mintegy kétfenyérvényi felületen leválik. A felszálló könnyű por a férfi verejtékező arcára tapad. A téglák közti rést kitöltő habarcs is könnyen porlik, míg eléri azt a mélységet, ahol a nagyon hatékony eszköznek bizonyuló hegyes dugóhúzót már nem tudja tovább használni. A sörbontó ívelt végével folytatja, ám sokkal nehezebben boldogul. Ekkor lépéseket hall a folyosóról. Abbahagyja. Megmerevedik. Visszafojtja izgalomtól és a munkától felgyorsult lélegzését is, mintha attól tartana, kihallatszódnak, és elárulhatja. Megkönnyebbül, amikor odakint elenyésznek a léptek. Vár még egy darabig, aztán folytatja. Hosszúra nyúló, kevés eredménnyel járó csiszolás után a sörnýtőt a téglá alatt kikapat résbe teszi, és alulról ütögetve próbálja megmozdítani. A rozsdás fém felsérti a kezét, de nem érdeklí, nem is érzi igazán, üti tovább, mígnem recsen egyet, enged és kibillen a helyéből. Kiveszi a téglát, benyúl, immáron az egész kezét beengedő résbe és kiveszi azt, amit tapintás alapján egymáshoz préselt papíroknak érzékelt, s amiről kiderült, pénz, bankjegyek befőttes gumival gondosan összehogott kötege, és hamar az is, nem egy van belőle. Sok. Könyékig a lyukba turkálva tapogatja ki és szedi elő az újabb és újabb kötegeket. Mire végez, mire többszöri módszeres átvizsgálás után úresnek tudja az üreget, tekintélyes halomnyi, címlentenként válogatott és így gumizott bankjegy gyűl össze előtte a poros, törmelékek borított padlón. Zihálva könyököl mellé és hajtja rá fejét, akár egy párnára.

És ekkor, a nehezen megfogalmazható öröm és vakszerencse első tudatosuló pillanatában, a férfi elveszíti egyetlen, évek hosszú során át ösztönösen őrzött menedékét: a rezignáltságot. Mint hegesztőpisztoly hegyes lángra nyomán megnyíló fémlamez, úgy válik szét és szakad le róla e megtartó páncél, s ő ott marad puhán, védtelenül, akár a házát veszített csiga. Fejében egymást gyorsan váltó gondolatok cikáznak, érzelmek tolnak fel benne, érzelmek, amelyekkel nem tud mit kezdeni. Egyszerre feltárl előtte tisztán, mint hegytetőre érő vándor előtt az alant elterülő táj, ama kifürkészhetetleneknek mondott utak egyike, melyet a szeszélyes és igazságtalan sors rajzolt meg elnagyolt, kapkodó vonalakkal. Tudja a férfi, teljes bizonyossággal tudja, a fiúé a feje alatt lévő halomnyi bankjegy, és most már azt is, igazsága volt előző reggel, joggal fakadt ki őrá, hiszen csak egy, talán éppen az utolsó lépés hiányzott neki. Torka elszorul, könny szökik a szemébe, ami elkeveredik az arcán csorgó, port megfogó verejtékkel.

Míndez persze alig tart tovább egy pillanatnál. Az elérkezé-nyülés a félelemmel elegy izgalomnak, a fiú sorsa feletti lamentálás a praktikus teendők számbavételének adja át a helyét. A férfi kicsúszik az ágy alól, magához veszi szakadozott, koszos vászontáskáját, majd visszamászik, kiborítja tartalmát és bele- rakja a pénzt. Helyére illeszti a két téglát, szétvágatja a tör- meléket, a porból kis kupacot formál, ráköp néhányat, össze- keveri, a masszát igyekszik közéjük tömködni, rájuk kenni. A maradékot kezével gondosan összesöpri, a kiborított limlomok- kal együtt egy nejlonszatyorba, azt a táskájába teszi a pénz mellé. Amikor végez, és távozás előtt tekintetét még egyszer végig- jártatja munkája helyszínén, megnyugszik, hogy olyan állapot- ban hagyja ott, ami első ránézésre senkinek sem szúrhat szemet.

Sietne, legszívesebben futva hagyná el a szállót; a lehető leggyorsabban maga mögött szeretné tudni ama vizionált lehe- tőséggel egyetemben, hogy bárki itt találhatja, felfedezheti tettét, és megfoszthatja a véletlen által neki juttatott pénztől, de pa- rancsol magának. Tisztában van vele, nem szabad feltűnést kel- tenie semmivel. Mély lélegzetet vesz, amitől mintha lassú- bodna kissé az örült pulzálás a halántékában. Visszafogja már- már önálló akaratra ébredt lábát. Fél kézzel magához öleli az ágyra dobott ágyneműt – a másikkal a vállán átvetett táskát markolja görcsösen –, és elviszi a szekrényhez. Komótosan megy át a szobán, aztán végig a folyosón, ahogyan nap mint nap tenni szokta, senkivel sem törődve, noha tudja, utolsó al- kalommal sétál végig e hepehupás padlón, e koszló falak mellett. Torkát szorongató boldogsággal vesz gyors búcsút a szállótól.

Kilépve a kapun egyszerre szakad rá a hőség. Szemét bántja a délelőtti verőfény. Hunyorog, kezét ellenzöként a homlokához kell emelnie, hogy lásson. Int és köszön a csatorna felújításán dolgozó munkásoknak, majd átmegy hozzájuk az úttesten, kezét fog velük. Kivesz egy szálát a feléje nyújtott cigarettásdobozból és rágyújt. Hallgatja a bugyuta vicceket, szelíden mosolyog az otromba élceken, szájához emeli a körbejáró műanyagkannát, kortyol a szőlőt sose látott rubinszínű borból. Mindvégig erősen markolja táskáját. Az egyik munkásnak fel is tűnik.

– Mi van a tatyódba, haver, hogy annyira szorongatod? – kérdezi, majd a többiekre kacsintva, szinte azonnal válaszol is: – Biztos a vagonod.

Hangos, sértő hahotában törnek ki mind a hárman. A férfi türelmetlen. Menni szeretne, de nem teszi. Megvárja, míg kifárad a társalgás, megnyúlnak a csöndek a kacagások között, s a három munkás újra kézbe veszi a szerszámot. Kortyol még a borból, elveszi a felkínált cigarettát, csak azután köszön el tőlük, és indul a Kálvária tér felé.

A Baross utcában, a húsbolt előtt úgy dönt, nem nyitja fel a kukák tetejét. Bemegy az üzletbe. Két kiló főtt kolbászt vásárol, fél kiló kenyeret szeletelve meg mustárt. A Horváth Mihály té- ren, a templom mögötti gyér füvel benőtt területen leteszi a táskáját és ráül. Tűz a nap, alig viselhető hőség van. Miközben megtörli verejtékező homlokát, tekintetét körbejárhatja a téren. Nézi a lépésben haladó autókat, bennük az elgyötört, csapzott, dühös sofőröket, az igyekvő járókelőket, a lecövekelt, a tér több pontján, rövid szakaszon fel-lejáró, vagy éppen a házfalnak

támaszkodó strichelő kurvákat, szemben a játszótér padjain ülő, messziről felismerhető kigyúrt, tetovált striciket. Kiszedi az ételmezt a reklámszatyorból, amibe a hentes pakolta, kibontja a gondosan hajtogatott csomagolópapírt. A kolbászt darabokra téri és bekeni mustárral, a kenyérszeleteket is felaprítja, több- ségének kiszedi a belét és a füre dobja, majd miután ezeket is bemustározza, együtt, ömlesztve visszadobja a szatyorba. Galambok gyűlnek a kenyérbélre, szárnyat verdesve, egymást tépve, cibálva, taposva próbálnak hozzájutni, s ha valamelyik- nek sikerül egy nagyobb darabot megszereznie, a többiek rátá- madnak, igyekezve elorozni a csőréből. A férfi, arcán keserű mosollyal egy ideig szemléli e szánalmas harcot a kenyérért, nagyon jellemzőnek találja, az élet igazi attribútumának.

Miután a saját maga felaprította, összemaszatolta kajával megvendégeli a Kálvin téri aluljáróban ismerőseit, hoz nekik egy fél liter cseresznyepalinkát a Mini Drink nevet viselő italkimérésből – nem várja meg a kérdést, azt mondja, pénzt talált az egyik szemetesben –, iszik és beszélget még velük kicsit, majd mikor eléggé eltompultnak látja őket, hogy ne figyeljenek oda rá, halaszthatatlan teendőkre hivatkozva elkészön tőlük, igérvén, néhány óra múltán visszatér.

Felmege a lépcsőn a Ráday utcába. Köszönhetően a tikkasztó melegnek, kevesen lézengenek az utcán. A férfi táskáját szorítva lépked az egykor impozáns, mára enyészetnek indult házak mellett, közel húzódá a falhoz. Feszült. A szembejövők arcát fürkészi, bármelyik pillanatban ugrásra, menekülésre készen. Befordul a Mátyaszi utcába. Betér egy alagsori helyiségbe, ahol nyugati használt ruhákat árúsítanak. Szerencséje van, rajta kívül nincs vevő a boltban. Az unatkozó középkorú eladónő láthatóan megőrül érkezésének, elég mosolyognia, futó bókot dörmögnie, őszintének hatóan megdicsérni melirozott haját, hogy beszé- dessé, ezzel együtt készsége váljon. Újnak ható világos vá- szonöltönyt választ a férfi, meg néhány fehér inget. Atöltözik a próbafülkében. Fizet. Busás borraival halálja meg az ela- dónő segítségét, és nem várva meg olvadozó hálálkodásának befejezését, távozik az üzletből. Az első kukánál megszabadul foltozott farmerjétől, kinyúlt pulóverétől meg a törmeléket tar- talmazó szatyortól. Hogy az ismerősökkel való találkozást elkerülje, az Erkel utcában megy el a Vásárcsarnokig, ott fordul ki a Várház körútra, és visszafelé haladva közelíti meg az OTP- fiókot. Számlát nyit, befizeti a pénzt – kis részét, de mégis egy jelentékeny összeget hagy csak magánál.

Az utcára kilépve megáll. Először a nap folyamán fellélegzik, mintha irdatlan tehetől szabadult volna meg. Boldog, és most már engedi is szétáradni magában a boldogságot. Felnéz az égre. Hálát ad a fiúnak az összegyűjtött pénzért, azért, mert nem bízott senkiben, semmiben, még, lám, a bankokban sem, hálát a szerencsének, amiért lehetővé tette, hogy ő találhassa meg.

Nagy léptekkel indul a Váci utca felé. Aki most szembe jön vele, semmi rendkívül nem fedez fel rajta, nem látja másnak, mint egy öregedő, kissé csapzott és borostás – s ez, tekintettel a kánikulára, csöppet sem meglepő – úriembernek, aki egyik ke- zét nadrágja zsebébe süllyesztve, másikkal a vállára vetett zakóját tartva, arcán különös, kiegyensúlyozottságot sugárzó mosollyal mege a dolga után. Nem hinné el, hogy alig egy nappal ezelőtt ugyanez az ember nyúlt és koszos rongyokban járt, kukákból kerítette elő ételmezt, napjait aluljáróban, lejmolással és piálással töltötte, éjszakáit pedig egy vaságyakkal zsúfolt, koszlott hajléktalanszállón. Hasonlóképpen érez a férfi is. Őt magát is meglepi, milyen hihetetlen gyorsasággal távolodik tőle minden, amit eddig az életének volt kénytelen elfogadni, mintha nem várt ajándékként visszakapott volna valamit évekkal előbbi énjéből, akinek helyenként még értelem, cél és öröm látszott a létezésben.

Kényezteti magát. Szobát foglal egy belvárosi szállodában, egy karton drága cigarettát vesz magának meg egy tüveg whiskyt, este megvacsorázik a Fatálban, majd felviszi a szobájába az Anna kávéház asztalánál tüzet kérő fiatal, lélegzetelállítóan csinos, szőke nőt, akiről hamar kiderül, luxuskurva, három nyel- ven beszél folyékonyan, kuncsaftjai a kimerítő napok után es- ténként a belváros szórakozóhelyein ellazuló üzletemberek vagy a gazdag külföldi turisták közül kerülnek ki.

Egy hét múltával költözik ki a szállodából, akkorra talál egy kiadó bútorozott szoba-konyhás lakást a Falk Miksa utcában, melynek bérleti díját egy évre előre kifizeti. Csöndesen él, józan beosztással – a kezdeti habzsolást követően –, módszeresen kerülve hajdani életének gyakori helyszíneit, a találkozás lehetőségét régi társaival. Reggelenként újságot vesz, kísétl a Szent István parkba, a Margitszigetre, vagy a Jászai Mari téren ül le egy padra, olvasgat, ha elunja a keveset változó híreket, nézi a járókelőket. Ismerkedik. Nőkkel elegyedik szoba, meg- hívja őket vacsorázni, majd a bérelt lakásába, gondosan ügyelve, hogy e kapcsolatok soha ne lépjenek túl a felelősséggel és kötéddéssel nem járó alkalmiságon.

Egyszer nekidurálja magát és felkeresi néhai otthonát. Leszáll a metróról a Gyöngyösi utcai megállónál, elmegy a gyermek- kórház mellett. Sokáig ácsorog a Madarász Viktor és a Gyön- gyösi utca kereszteződésében, a villamospótló régi megállójá- ban bátorságot gyűjtve. Nem változott semmi az évek alatt, állapítja meg, talán csak a csenevész fák nőttek meg és terebélyesedtek ki, valamivel barátságosabb fazont adva az egykor kietlen környéknek. Szerencséje van, a lépcsőház ajtaját kitámasztva találja, nem kell a kaputelefont használnia. Beszáll a liftbe. Nézi a felvillanó tüdőszín számokat, emlékek tolnak fel benne. Amikor felér, megnyomja a csengő gombját és az a jól ismert, bántóan magas hangon felvisít, hirtelen elgyávul. Egyszerre nagyon rossz ötletnek tűnik, hogy idejött. Megfogalmazódik benne a menekülés gondolata, indulna is, ám kitérül az ajtó és szemben áll vele a felesége. Úgy néz rá, mintha egy feltámadott halottat látna. Többször hitetlenkedve méri végig tetőtől talpig, meg közzönni is elfelejt, csak oldalra lép némán, jelezve, hogy beengedi.

(Folytatása a 13. oldalon)

Unkúrija lakóinak, az embereknek és dzsinneknek leírása.

Az öreg szakállát csavargatva szemlélte a címet. Nem volt éppen elégedett vele, de megvonta a vállát. Nem méz ez, hogy minden cseppje édes legyen, motyogta. Ez aztán megtetszett neki, és gyorsan megkereste azt a paksamétát, amelyikben bölcs mondásait gyűjtötte.

„Nem méz a könyv, hogy minden szava édes legyen.”,

rótt fel. Nem jó, morogta. Áthúzta, és ezt írta alá:

„Nem méz a beszéd, hogy minden cseppje édes legyen.”

Túl általános. Meg lapos is. „Túlzol”, mondaná Ahmed, morogta az öreg. Nem aszott teveszar. Csak olyan szikadófélben lévő.

„Még Allah beszédének – áldassék és dicsértessék! – sem minden szava édes, mint a méz.”

Egyre rosszabb. A bagzó teve csokolja meg a világ összes bölcsességét! sziszegte. Bölcsességét...

„Nem méz a bölcsesség, hogy minden cseppje édes legyen.”

Igen... Így jó lesz. Elég nagyképű, elég közhelyes, tehát bölcsességnek éppen megfelel.

Az öreg összepántolta aranymondásainak gyűjteményét, és visszatért az útleíráshoz.

Unkúriijában egy bászird nevű nép él. Ők voltak az elsők, akik a törökök országa felől jöve behatoltak Frankföldre.

„Ezt az országot

– egészítette ki a feljegyzést az imám –

sokan Európának is nevezik, nagyon helytelenül. Ez a név eredetileg *iripnek* vagy *iribnek* hangzott, jelenlegi alakja görög barbarizmus. Az *irib* szót ma *al-Arabnak* ejtjük, és azt az országot értjük rajta, melyet az Arab-tenger és a Vörös-tenger határol. Ennek az országnak a szívében fekszik Mekka és Medina. A szó azt az égtájat jelöli, amerre a Nap lemegy. Ebből is látszik, hogy nem a sivatagi ország lakói, hanem Bagdad utazói adtak nevet ennek a földnek.”

Az imám elégedett volt ezzel a tudós közbevetéssel. Habozott egy pillanatig, hogy ne említse-e meg a bagdadi keresztény kéziratmásoló nevét, akitől az elmélet származott, de elvetette a gondolatot. – Nem fogok egy káfirra hivatkozni! – mondta magában. – Így is éppen elég bajom lesz ezzel a könyvvel.

Folytatta az útleírást.

A bászirdok bátor emberek, tengernyien vannak. Közülük megszámlálhatatlanul sokan horezmiek, és ezerszámra élnek köztük maghribi származásúak is. A horezmiek a király szolgálatában állnak, kereszténynek tettetik magukat, s titokban tartják, hogy muszlimok. A maghribi származásúak ezzel szemben csak a háborúk idején állnak a keresztények szolgálatába, és nyíltan vallják az egyetlen igaz hitet.

Országuk, melyet Unkúriijának hívnak, 78 tartományból áll, s mindegyikben számtalan erődítmény, a hozzá tartozó majorságokkal, falvakkal, erdőkkel, hegyekkel, szántóföldekkel.

A bászirdok urát *Karálinak* hívják...

...vagy Kazálinak? elmosódott az írás, az öreg nem tudta kislabilizálni. Na mindegy...

...s királysága sokkal jelentékenyebb, mint Bizánc uráé. Megszámlálhatatlanul sok katonája van, s országának területe húsznapos járófölddel vagy még többel is nagyobb, mint Bizánc területe. Ugyanazt a vallást követi, amit a frankok, mert közülük házasodott – ennek ellenére hódító hadjáratokat vezet a frankok országa ellen, és hadifoglyokat ejt közülük. Valamennyi nép fél a támadásától, mert sok a katonája és nagy a vitézsége.

Ez a király vendégül látott engem, és arról kérdezett, hogy mire tanítottam muszlim alattvalóit. Amikor meghallotta, hogy megtiltottam nekik a borivást és megengedtem nekik, hogy ágyasokat vegyenek maguk mellé és négy szabad nőt feleségnek, azt mondta nekem: „Nem vallanak nagy bölcsességre a rendelkezéseid...”

„...pedig mindenki úgy emleget, mint a Bölcsék Bölcsét...”

szúrta be a kéziratba az imám,

...mert a bor erősíti a testet, a sok nő viszont gyengíti a testet és a szemet. Az iszlám vallás előírásai nincsenek összhangban a józan ésszel.” Így válaszoltam a tolmácsnak: „Mondd meg a királynak: a muszlimok törvényei különböznek a keresztény törvényektől. A keresztény ember ugyanis a bort az ételhez issza víz helyett, nem részegedik le tőle, s így valóban csak növeli erejét a bor. A muszlim azonban, amikor megérzi a bor ízét, nem vágyik többé másra, csak hogy berúgjon, elmegy az esze, megbolondul, paráz-nálkodik, öldököl, istentelenségeket beszél és cselekszik. Kivész belőle a jóérzés, bárkinek átadja lovát és fegyverét, elvesztegeti minden vagyonát, és csak a mámort hajszolja. Ha azután támadást parancsolnál muszlim harcosaidnak, ott állnának fegyvertelenül, ló nélkül, nyomorult állapotban, neked pedig nem lenne más válasz-tásod, mint hogy megvered, elűzd vagy kivégeztesd őket, ha csak nem akarnál újabb fegyvert és paripát adni nekik, amit később ismét elherdálnának. Ami pedig az asszonysemélyeket illeti, a muszlimok-

BODOR BÉLA

*Ne sietted az igazság beteltét.
Amit sürgetsz, sokszor ott ül mögötted
lovad nyergében. Mit rejtve mélyben-égen
fürkészel, mind megírva kézben tartod!*

nak nagyon is megfelel a többnejűség, mert heves természetűek. Meg aztán, ne feledd, ők a te katonáid, és ha számtalan ágyasuktól és feleségüktől gyermekeik születnek, felcseperedvén azok is csak a te katonáiddá nevelkednek, a te hadaidat erősítik.” A király pedig így szólt a körülötte ülő előkelőkhez: „Szívléljétek meg, amit ez az öreg mond...”

„...mert ő valóban a Bölcsék Bölcse...”

szúrta be az imám,

...biztassátok muszlim alattvalóinkat, hogy házasodjanak csak, ahányszor akarnak, és ne tegyetek vagy ne szóljatok ez ellen, mert ez a hasznunkra van.”

Ez a király volt az, aki szembeszállt a keresztény papokkal, és engedélyezte a muszlim-moknak, hogy ágyasokat tartsanak. En pedig mindig arra biztattam az Unkúriijában élő muszlimokat: „*Tegyetek meg mindent Unkúriija háborúiban, karöltve a bászird királlyal! Allah – áldassék és dicsértessék! – az utolsó ítélet napján javatokra számítja majd, mert szent háborúk ezek.*” Ki is vonultak a bászirdok királyával együtt Konstantinápoly tartományaira, megverték a bizánci király tizenkét seregét, és fogságba ejtettek egy nagy csapat muszlim türkmént. Megkérdeztem néhányukat: „*Miért álltatok a bizánci uralkodó seregébe?*” Így feleltek: „*200 dinár zsoldot kaptunk fejjenként, és nem tudtuk, hogy a bászirdok földjén muszlimok élnek.*” Eljártam értük a királynál, aki hazaengedte valamennyit. Odahaza bizonyára elmondták, hogy igazhitűek ellen küldték csatába őket, és legközelebb inkább otthon maradtak.

Máskor egy Bizáncból szabadult muszlim hadifogolytól hallottam, hogy Konstantinápoly ura megkérdezte tőle: „*Mi az oka annak, hogy a bászird király bevonult országunkba és szélében-hosszában pusztított? Korábban ez nem volt szokása.*” Mire a következő választ kapta: „*A bászird királynak seregnyi muszlim katonája van, akiket meghagyott vallásuk gyakorlásában. Ők vették rá, hogy törjön be országodba és pusztítsa földjeidet.*” „*Nekem is vannak muszlim alattvalóim, azok mégsem segítenek nekem a harcban.*” – csodálkozott a bizánci király. Erre ezt a feleletet kapta: „*Nem bizony, mert te arra kényszerítetted őket, hogy keresztényeknek vallják magukat, pedig ezzel örök kárhozatra ítélnék magukat.*” A király sokáig gondolkodott, majd így szólt: „*Ezentúl egyetlen muszlimot sem kényszeríték a magam vallására, sőt mecseteket építék nekik, ahol békében gyakorolhatják vallásukat. Így majd velem együtt harcolnak.*”

Bizánc királya azonban nem igyekszik betartani ezt az ígéretet!

– toldotta be az imám, és átfutotta, amit írt. Aztán letette az iratsomót, és kibámult a sátorból. Pompás fekete lovon előkelő idegen vonult át a füves térségen. Az imám harsányan felnevetett: az ismeretlen úr viaszosvászonból készült esőkabátban pompázott. Ez csakugyan ritka darabnak számított a sivatagi országban. Az öregnek azonban régi dolgokat juttatott eszébe. Tiszta lapot vett elő.

Abu-Hámid imám, akit a Bölcsék Bölcsének is nevezünk, Allah – áldassék és magasztaltassék! – neve vegye körül, testben meggyengülten és szellemének halványuló fényében írta ezeket a feljegyzéseket...

– írta a magát csupán Ahmed néven jelző ifjú írástudó, a tudós afféle mindenest-titkára

– (írta a feljegyzések közé illesztett lapra Ahmed, miközben ura halála után sok évvel annak iratait rendezte)

– írta az öreg.

Utazásainak leírásába néhol érthetetlen, követhetetlen, vagy teljességgel értelmetlen részek keverednek, melyeket az avatatlan olvasó akár súlyos istenkáromlásként is olvashat. Ezeknek az útleírásoknak a szerzője azonban nem volt sem ostoba, sem istentelen. Olyan gondolatok tájain csatangolt, melyek környékén előtte senki sem járt, ezért fordult elő, hogy bármennyire is a szónoklattan mestere volt, olykor elhagyták a szavak. De hát nincsen más bölcsesség, csak Istené, áldassék és magasztaltassék.

Sohasem jártam még Unkúriijához hasonlóan különös és csodás földön...

– írta az öreg.

A táj egyedülállóan gazdag. Bármerre indulunk, rövidesen megváltozik körülöttünk a vidék, és az egyik órában még olyan környéken járunk, mintha Szíria szúrós örökzöld cserjéseibe tévedtünk volna, egy újabb óra múltán pedig Ázsia mocsarai közt találjuk magunkat. A bászirdok között élő muszlimok szokásai közé tartozik, hogy olykor, ha éppen bővében vannak az élelemnek és nincs semmi dolguk, néhány napos vándorútra indulnak, minden józan ok nélkül, csupán kedvtelésből. Könnyű sátorban alszanak, amikor rájuk esteledik, szárított halat, húst, zöltségeket és gyümölcsöket visznek magukkal, ezekből főznek ételt és innivalót, és úgy barangolnak országszerre, mintha az Éden-ben járnának. Hétszámra nem is találkoznak emberrel, mert a bászirdok földjén sok a lakatlan tartomány. Magam többször csatlakoztam efféle vidám társaságokhoz, és napokig jártam velük a hegyeket, erdőket, síkságokat. Egy alkalommal különösen varázslatosan hatott rám az erdő és a táj kisugárzása (mert ebben az országban igen sok dzsinn lakozik, és hatalmasabbak, ugyan-akkor szelídebbek minden más ország szellem-lényeinél), és különös pillanatot éltem meg itt. Igen hosszan jártuk már az erdőt, úttalan utakon, vízmásásokat és állatok csapását követve. Ilyenkor alig lehet tájékozódni, az ember újra és újra azt érzi, mintha visszatért volna arra a helyre, ahol egy órával korábban megfordult, mert sokszor még a napot is eltakarja a fák összeboruló koronája. Valószínűleg az ember élete függ ilyenkor a tapasztalt vezetőn, ezen a napon azonban csak magunk voltunk, mert már kijelöltük szolgálóinknak, hogy hol állítsák fel sátraikat, de a nap még magasan járt, ezért nekivágtunk, hogy járjunk egyet, és megmásszuk a közeli csúcsot, ami nem látszott magasnak, és az erdő sem mutatkozott sűrűnek, legalábbis messziről. Itt történt tehát, hogy egy mohával borított vízmásásból kiérve találomra befordultam az erdőbe, amerre a csúcsot sejtettem, és egy fa mögül kilépve hirtelen egy őzzel találtam szembe magam. Annyira közel álltunk egymáshoz, hogy szinte beleütköztem a tekintetébe, melyben bizonytalanság, vadság, rémület és szelídség keveredett, míg agancsairól fakéreg darabok és elszáradt bőrfoszlányok lógtak a képébe, ezeket igyekezett ledörzsölni, amikor belebotlottam. És egyszer csak rádöbbentem, hogy önmagam látom tükröződni a szemében; az a furcsa alakzat én magam vagyok, fejjel lefelé. Egyszerre fordultunk el egymástól, mentünk a magunk útján.

Az öreg letette az írónádat, és kotorászni kezdett a feljegyzései között. Egy réges-régi pergament kotort elő, melyen azok a kusza feljegyzések sorakoztak, melyeket még akkor is ott készített. Beleolvastott.

„Ha erdővel benőtt hegycsúcsot látsz, szemed átsiklik a látvány fölött. Úgy tekintesz rá, mint a mohaszőnyegre, melyet úgy taposol el, hogy oda sem figyelsz.

Ám amikor a hegygerincen csak egyetlen faszor húzódik, és a csúcson csak egyetlen fa, akárha satnya is, körülötte mindenfelé csak a pusztulás börszőnye, akkor szemed hirtelen könnyel telik meg, és összeszorított fogakkal gondolod: jaj, csak az az egy is el ne vesszen.

(Folytatása a 31. oldalon)

A király fellegvára ott magasodott szemközti, a hegytetőn. Sziklára épült falai kevélyen meredeztek, égbe nyúló tornyai meg-megcsillantak a szélkakasok, amikor a napsugarak ezüstös tollazatukra tűztek. Ezeket ugyan a kisleány nem láthatta onnan letről, képelete azonban elébe varázsolta a mesteri ötvösmunkák legapróbb részleteit is, ahányszor csak a házuk kertjéből álmodozva a magasba nézett. Nem csoda hát, ha gondolatban gyakorta átmerészkedett az erős gránitfalakon. Ilyenkor a király kertjében bolyongott, messzi szigetéről származó virágok illatától bódult, vagy a fellegvár visszhangos folyosóján lopkodott végig, megmártózva a csúcsíves ablakok színes fényzuhatagában. Néha a marcona örök éberségét kijátszva feljutott a király lakosztályáig is, a süppedő szőnyegekkel borított, drága bútorokkal és ritka festményekkel berendezett néma termekig, ahonnan szédítő kilátás nyílt a környező völgyekre, ám egyszer sem találta szembe magát az uralkodóval. Pedig hányszor elképzelte már ezt a találkozást! Hasztalan erőlködött azonban, nem jutott semmire sem, valami rejtélyes erő az utolsó pillanatban az ő kivételes képzeletét is felülmúlta, s ilyenkor rettegve toporgott a király hálósobájából nyíló, nyirkos sötétségbe vezető, titkos ajtó előtt. Ha pedig kíváncsiságtól csordultán a szüleit kérdezte a király felől, azok a legnagyobb tisztelet hangján beszéltek róla. A földkerekség legkiválóbb államférfijaként festették le előtte, akinek nemes arcvonásai híven tükrözik lelkének makulátlan tisztaságát.

Hét- vagy nyolc éves lehetett, amikor véletlenül kihallgatta az apja és egy rongyos ruházatú idegen beszélgetését. A lesötétített vendégszobában ülve, gyűlölettől remegő hangon, suttogva szidták, kegyetlen zsarnoknak nevezték a királyt, aki örült nagyzási hőbortjaival nyomorba taszította az országot.

– Képtelenség megdönteni a hatalmát – sóhajtott föl keserűen az idegen –, pedig már annyian próbálkoztak vele. Örögienszerű szervezett titkosrendőrsége azonban minden összeesküvést leleplez, a lázadók pedig tömlöcben vagy bitófán végzik.

– Azt beszélék, hogy jön majd valaki, aki túl fog járni a titkosrendőrök és besúgók eszén, és véget vet a zsarnokságnak – ismételte fojtott hangon az apja.

Mást is mondtak akkor. Hogy a király álarcot visel, mert bizonytalan torz az arca. Olyannyira szörnyűséges, mint senki másé a földkerekségen.

Szíve riadtan verdesett a mellkasában, amint a falhoz lapulva maga elé képzelte azt az iszonyatos ábrázatot. A rettenetes látomástól egész éjszaka lázasan hánykolódott a fekhelyén. Másnap reggel aztán, amikor magához tért, remegve vallotta be az apjának, hogy kihallgatta az ismeretlen férfival folytatott beszélgetését.

– Előbb-utóbb úgyis megtudta volna – simogatta meg a fejét az apja vigasztalóan. – Ebben az országban minden felnőtt ismeri a király féltve őrzött titkát, mégsem tehetünk ellene semmit sem. Valamit azonban még tudnod kell – nézett mélyen a fia szemébe. – Azt mondják, az uralkodónak ifjú korában valóban nemes arcvonásai voltak, ám valamiféle szörnyűséges bűnt követett el, és Isten ezért büntette meg ekképpen, hogy mindenki láthassa, mivel jár, ha az ember letér a jó úttól. Az ifjú azonban, dacolva az isteni akarral, egy messze földön híres maszkmesterrel elkészítette hajdani arcának pontos mását, és azóta is azt viseli.

A fiú könnybe lábadt szemmel hallgatta apja szavait, s ettől fogva fából faragott bábuival titkon azt játszotta, hogy felszabadítja az országot. Heves harcok után minden egyes alkalommal ledöntötte a titkosrendőrségnek és a testőrségnek kinevezett fabábukat, s amikor a király díszes bábuja kerül a sor, minden erejét összeszedte, hogy össze ne zúzza azt.

Néhány évvel később futótűzként terjedt el a hír, hogy a király országos körútra indul, s az ő falujukon is áthalad. A gondolatra, hogy végre az uralkodó közelébe kerülhet, soha nem érzett izgalom kerítette hatalmába.

Pár nap múlva a király emberei elárasztották a környéket. Gyűlölettel figyelte a sűrű köpenyes, szúrós szemű alakokat, akik lázadók és rejtett fegyverek után kutatva házról házra jártak. Hosszas nyomozás után egyetlen embert tartóztattak be csupán, idős tanítóját, akit a világ legszelídebb embereinek ismert meg az évek során. A görnyedt, madárcsontú öregembert láncra verve vonszolták végig a falun, hogy az emberek jól véssék az eszükbe: a király hatalma felette áll mindenkinek, és még a legtitkosabb összeesküvésekre is fény derül.

Szíve a torkában dobogott, amint léckerítésük résein át leste a megalázó jelenetet. Mintha megérezte volna tanítványa tekintetét, az öregember a rabszállító szekérenél váratlanul visszafordult.

– Erősnek kell lenni! – kiáltotta teli torokból –, erősnek, különben...

Mielőtt azonban befejezhetné volna, az örök beléfojtották a szót.

A fiú ökölbe szorított kézzel számolta a tanítómesterébe zuhanó ütések, s ott, a rabszállító szekérről kódobánsnyira ünnepelesen megesküdött magában, hogy bosszút fog állni mindenért.

Alighogy eltűnt a rácsos szekér a láthatáron, elővette rejtékelyükről a fabábukat, és minden eddiginél kegyetlenebb harcban legyőzte a király embereit, ám ezúttal nem kímélte az uralkodó díszes bábuját sem: bicskájával mély vágást ejtett a fára festett arcon.

Pár nappal később aztán végre megpillanthatta magát az uralkodót is.

Azon a nevezetes napon már órákkal a király érkezése előtt a főutcára terelték a falu valamennyi épkezláb lakóját. Soha nem látott még ennyi embert egy helyen. Valami furcsa, addig soha nem tapasztalt szédülésféle kerítette hatalmába a jelszavakat harsogó tömegben.

Ott szorongott az első sorban, a tülekedő falubeliek között, amikor ellovagolt előtte a díszes sereglet. Elöl a főtisztek kitüntetésekkel teletűzdelt, cifra egyenruhákban, aztán a miniszterek és főpapok aranyhímzésű köntöseikben, majd az állig felfegyverzett testőrök gyűrűjében, büszkén lépdelő éjfélete paripáján maga az uralkodó. A fiú tágra nyílt szemmel, megbabonázottan bámulta az egyszerű sötétbársony lovaglóruhát viselő királyt, és megremegett a legnemesebb erényeket tükröző, mozdulatlanágba dermedt, sápadt arcvonások láttán. És hiába hunyta be a díszes menet elvonulása után a szemét, már késő volt: az uralkodó viaszfehér, méltóságjeljes arcának látványa örökre az emlékezetébe égett.

Telt-múlt az idő, a fiú lassan felcseperedett, érzékeny, sírásra görbülő szájú gyerekből zárkózott, magányos ifjúvá vált. Szülei halálát követően a rámaradt vagyonkából külföldön folytatta tanulmányait. Kitűnő diáknak bizonyult, akinek makacs szorgalma ragyogó tehetséggel párosult. Hiába menekült azonban a csendes könyvtártermek mélyére, s foglalta el magát

SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER

hasznos stúdiumokkal, azok a méltóságjeljes, időtlenségbe fagyott vonások a betűk mögül minduntalan földeregték előtte. Évekkel később aztán, amikor tanulmányai befejeztével visszatért szülőfalujába, az otthon maradtoknak azt mondta, hogy hazája érdekében cselekedett így. Hajdani iskolatársai büszkeséggel vegyes csalódással hallgatták őt. Büszkéek voltak arra, hogy legalább egyikük vitte valamire az életben, és csalódottak, hogy egy ilyen tanult, világot látott ember ennyivel beéri. Erről azonban nem mertek nyíltan beszélni vele, mert nem tudták, hogy kicsoda közülük a besúgó. Ő pedig csendes szomorúsággal, fegyelmezetten figyelte, hogyan élhet ilyen megalázó körülmények között egy nép, az ő népe, s farkasszemet nézett az álmában újra és újra felbukkanó uralkodóval.

Aztán egy éjszakába nyúló beszélgetés során, amikor először életében többet ivott a kelleténél, néhány korosztályabelinek elmesélte, hogy gyerekkorában miképpen képzelte maga elé a megközelíthetetlen királyi várat, és gondolatban hogyan hatolt be, ahányszor csak akart, a tiltott területre. Már éjfélre járt az idő, amikor elbúcsúztak egymástól. Nem tudta mire vélni, hogy többen is miért szorongatták meg olyan hálásan a kezét. Pár nap múlva aztán megértette: a társaság néhány vakmerő tagjának sikerült az ő elbeszélése nyomán feljutnia a fellegvárba, az örök azonban elfogták őket, mielőtt a király lakosztályáig juthattak volna. Becsületükre legyen mondva, hogy a legkegyetlenebb kínzások közepette sem árulták el, kitől tudták meg, hogyan juthatnak be a tökéletes biztonságot nyújtó fellegvárba. Minderről a képtelen kaland egyetlen túlélője számolt be az ifjúnak, az elhurcolt tanító fia, akinek csodával határos módon sikerült megszöknie a tömlöcből, és aki hetekkel a sikertelen próbálkozás után, egy viharos éjszakán felkereste őt.

Miközben váratlan látogatója beszámolóját hallgatta, tüzet gyújtott a kandallóban, hogy az elcsigázott, bőrig ázott ember megszáritkozhasson.

A vihar közben elcsendesedett, a dörgések egyre távolabbról hallatszottak.

– A titkos ajtó – suttogta az ifjú a nyugtalanul lobogó lángokba bámulva. – A király hálósobájából nyílik, mögötte csigalépcső vezet le a mélybe, egy többmérföldes alagúthoz, amin keresztül végveszély esetén az uralkodó kimenekülhet a fellegvárból – magyarázta a másíknak remegő hangon.

Később a tanító fia kiosont a házból, és pirkadat előtt néhány felfegyverzett, mindenre elszánt férfival tért vissza. Nem volt vesztegetni való idejük, a titkosrendőrök bármelyik pillanatban lecsaphattak rájuk. Az ifjú elmagyarázta nekik, hogyan játszhatják ki az őrség figyelmét, és miképpen juthatnak be az uralkodó lakosztályába, majd a maroknyi csapat vezetését a tanító fiára bízta, a hajnal derengésében elindult ellenkező irányba.

Sokáig várakozott az erdő szélén, a fák közé rejtőzve. Már a delet is elkongatták a falu templomtornyában, s még semmi sem történt, pedig a királynak már rég fel kellett volna bukkannia a bokrok közt tátongó barlangból, ahová az alagút torkollott. Amint telt-múlt az idő, egyre nyugtalanabbá vált. Hátha valami bajuk esett a többieknek, szakadékbá zuhantak, vagy besúgó volt közöttük, aki elárulta őket...

Aztán már nem bírva tovább a tétlen várakozást, minden bátorságát összeszedve átrpérelte magát a szűk nyíláson, és elindult az alagútban. A levegő nyirkos volt és nehéz. Amint a fal mentén lassan araszolgotott előre a föld alatti járat éjszakai homályában, pikkelyes testek sűrűltek a lábához. Kígyók, villant át rajta a rémült felismerés, és a sziszegő, tekerőző hullókra taposva rohanni kezdett. A csúszómászókat hátrahagyva, egy kanyarulat után sűrű szővésű pókhálókba gabalyodott, s borzadva érezte, amint nagy, szőrös pókok mászkálnak keresztül-kasul az arcán. Aztán innen is megszabadulva, bűzös csatornánál gázolt át, patkányok futkároztak körülötte, apró, éles fogak martak a lábszárába. Már azt hitte, sohasem fog a végére érni ennek az átkozott alagútnak, s gondolni sem mert a többi szörnyűségre, azokra a borzalmas, megnevezhetetlen lényekre, amelyek ugrásra készen körülötte rejtőzködtek a sötétben. Később a talaj emelkedni kezdett, az alagút kör alakú helyiséggé tágult, s a magasból alászüremelő halvány fényben végre megpillantotta a csigalépcsőt. Körülötte emberi csontvázak heverték a földön. Minden erejét összeszedve átlépett a fehérre aszalódott csonthalmokon, és a korlátba kapaszkodva elindult felfelé a lépcsőn. Csak ekkor jutott az eszébe, hogy miközben ő a föld alatti járat rémségeivel hadakozott, a király könnyedén kimenekülhetett mellette az alagútból. Azonban már ez sem érdekelte. Minél hamarabb ki akart kerülni innen. Fel a környéket uráló fellegvár szédítő tornyába, a napfényben ezüstösen csillogó szélkakasok közelébe, ahová, amióta csak az eszét tudta, mindig is vágyakozott. Tovább kapaszkodott hát megállás nélkül a célja felé.

Egy fordulónál aztán megpillantotta a királyt. Ott magasodott fölötté, a csigalépcső tetején, szinte karnyújtásnyira tőle. Nemes arcvonásai még lenyűgözőbbeknek tünnek ilyen közlöl.

– Hát te egyedül mégis feljutottál ide? – nézett végig rajta inkább kíváncsian, mintsem haraggal. – A testőrkapitányom szerint ez merő képtelenség.

– Pedig én nem vagyok a képzelet szüleménye, hanem egy az alattvalóid közül, akinek elege lett a zsarnokságból – kiáltotta az ifjú, s hangja megsokszorozódva visszhangzott a komor falak között.

– Nem tudod, mit beszélsz – lépett egy lépcsőfokkal lennebb az uralkodó, s kardjának markolatára tette a kezét. – Amit ti ott lent zsarnokságnak hívtok, azt mi itt, a magasban az uralkodás bölcs tudományának nevezzük...

Valamit még akart mondani, ő azonban feléje ugrott, megragadta a ruhája szegélyénél fogva, és magával rántotta. Néhány lépcsőfoknyit gurultak lefelé, aztán az egyik fordulónál megakadtak a korlátban. Esés közben a király megüthette a fejét: eszméletét veszte hevert támadója mellett a meredek lépcsőn, orrából vastag sugárban ömlött a vér.

Az ifjú föléje hajolt, hogy levegye az álarcát. Hiába tapogatta azonban végig többször is a véres arcot, nem talált rá a maszkkapcsaira.

Az uralkodó lassan magához tért. – Még mindig nem érted? – szólalt meg elhaló hangon. – Pedig okosabbnak hittelek a többiek-nél...

– Most megfizetsz mindenért – suttogta gyűlölettel az ifjú, mintha újból a bábuhoz beszélt volna, s a királyt a saját kardjával küldte a másvilágra.

Aztán újra hozzáfogott az álarc eltávolításához, ám sehogy sem tudott boldogulni azzal az örögienszerű megalkotott maszkkal, és csak a sokadik sikertelen próbálkozás után döbbsent rá, hogy *nincs* mit levennie a halott arcáról. Ekkor az uralkodó holttestét a mélybe taszította, majd felsietett a lépcsőn. Egyenesen a fürdőszobába ment, hogy lemossa magáról a vért.

A hideg víz jólesően simított végig az arcán. Amikor kinyitotta a szemét, a mosdótál véres víztükréből iszonyú ábrázat nézett vissza rá. Azé a szörnyetegé, akinek a vonásait gyerekkora óta magában hordozta. A tálat a földhöz csapva, rémülten rohant ki a fürdőszobából, és szörnyarcát tapogatva, ide-oda szédelt a falak között, majd a magas, csúcsíves ablak elé állt, s az ablakpárkányba kapaszkodva lenézett a völgybe. Sokáig figyelte az alkony rézsútos fényében békésen sütkéző falut, tekintete újból és újból visszatért a roskatag házhoz, a gazzal felvert kerthez, ahol gyerekkorában annyiszor almodozott. Aztán elfordult az ablaktól, hívatta a testőrkapitányt, és megparancsolta neki, hogy vezessék a színe elé a földkerekség legjobb maszkkészítő mesterét.

Jezefat rosszul érzi magát. Valami hideg üresség ül a belsejében. Körülnéz.

Vannak szomorú napok, állapítja meg, pont olyanok, mint ez. A szomorú napok mind szürkéek. Szürke színűek, tetőtől talpig, és az ember érzi, nyirkossá hidegült bőrén érzi, milyen halott, hamuszín minden. Jezefat tekintete rövid bolyongás után rátelepszik az ablak üvegére. Szürke a levegő is, ahogy áttetszik az üvegen, és hallgatag.

A homály is szürke és fojtogatóan porszagú valamennyi szögletében a szobának, ha onnét a heverőről látni lehetne, biztosan a nap is csak egy piszkos szürke golyó, ott lóg a még koszosabb szürke égbolton. Csak a felhők fehérek ilyenkor, ha vannak, de csak azért, hogy annál lehangolóbbnak, reménytelenebbnek tűnjék a színevesztett magasság, gondolja Jezefat, és ráérően továbbstétal tekintete a plafonig megrakott, rogyadozó polcokhoz, és miközben ide-oda ténfereg a könyvek gerincén, szórakozottan olvasgatva „személyazonosságukat”, lassan-lassan émelygős undor tölti el, igazi szellemi undor, és egyszerre csak eszébe jut egy régi, diákkori élménye, sőt, még az a röstelkedő szégyen is, amit utána érzett. Persze most már nagyon is megérti akkori önmagát, primitív, vad indulatát, ami lelke mélyéig megrázta, üvölténi szeretett volna, rohanni, rohantában mindent összetörni, porrá zúzni, ami csak az útjába akad, és hogy szédült, kavargott a gyomra. Mint egy tengeribeteg, olyan nyomorultul érezte magát. Mindez a városi nagykönyvtár olvasótermében történt, vizsgák előtt.

Ott ült az olvasóteremben, az egyik asztalnál. Sírí csönd, előtte, mögötte kislámpák ovális fénytányérjából viaszosan kifehérlő könyv-lapok, a lapok fölé kókadó kerek foltok, arc nélküli, sötét kerek foltok.

Sohol egyetlen, szemet megpihentető szabad felület, faltól falig, de talán még azon túl is? mindent megszálltak, elfoglaltak a könyvek.

Borbálát elborzasztotta a látvány, szédülni kezdett, pánikba esett, látomása támadt, látta magát, együtt az egész emberiséggel egy beláthatatlan nagyságú teremben ülni a szögletes asztaloknál, mind, valamennyien apró férgek a föléjük tornyosuló könyvhegyek alatt. Borbála érezte, csak egy, egyetlen meggondolatlan mozdulat, és a könyvek megindulnak, rázuhannak, maguk alá temetik. Egy pillanatra teljes valóságában átérezte az élve eltemetés borzalmát, testét ellepte a hideg, síkos veríték, alig kapott levegőt. Úristen, micsoda felfoghatatlan tömegű betűmilliárd! Ha a világ összes hangyabolya hirtelen szétesne, nekiiindulna, akkor sem borítaná be annyi zsziszegő, fekete parány a földet, mint amennyi betű ezekben a könyvekben van – de minek, uram isten, minek! Borbála iszonyata lassan undorrá változott, Csapda! Kikerülhetetlen csapda! Sziszüphosz meg nem szűnő sétája, gondolta, és lehunyta a szemét, mert pusztá látása is émelyítette a hiábavaló küzdelemnek, amit az ember az idővel, önmaga halandóságával viv...

Jezefat nézegeti a könyveket. Benne már nem rezdül semmi. Ha mégis, leginkább olyanok – mint most is –, ha úgy istenigazából rosszkedve van, akkor, ugyanúgy, mint régen, hatalmas undort érez. Bár ez is inkább szánalommal szelídült már benne, mint minden más emberi erőfeszítés láttán, ami a létezés ostromolja, ostobán, erőszakosan, szánandó kivagyisággal, semmitől, még gaztettektől sem riadva vissza.

Ó, nagyképvű mindenható – mindentudó élőlényei a földnek, ti, erőtök hamis tudatába, szellemetek titoktalanító bódulatába örült „tökéletesek”. – Eh!, Jezefat bosszúsán legyint, aztán szórakozottan újra odapillant az ablakra, és kedvetlenül állapítja meg, hogy még mindig milyen szürke a világ. Nincs kedve semmihez, még arrébb mozdulni sem. Pedig el kellene végre döntenie, mit csináljon. Fölkeljen, ne keljen. Nyolc óra múlt pár perccel, nagyjából ilyen tájt szokott nekigyürkőzni a napnak. Végül úgy dönt – de hát hová siessen, nem ráér? –, hogy marad még egy kicsit. Kényelmesen visszadől, betakarozik, hűvösek már a reggelek így október végén, aztán bekapszolja a kis hordozható rádióját, ami mindig ott van a keze ügyében. Ez az egyetlen menedéke, amikor úgy érzi, a megidézett vagy éppenséggel hivatalosan eléje sompolygó valóság túlságosan rátelepszik, miközben nem hajlandó legalább párbeszédet folytatni vele, úgyhogy dühös, kutakodó vagy éppenséggel zavart gondolatai mind zátonyra futnak, ő pedig ott marad hajótörötten a csontig lepusztult sziklacsúcson, tíz körömmel kapaszkodva, és ha egyáltalán van menekvés, a zene csattog tépelt lobogóként a tengert korbácsoló szélben. Tiszta, világos jel, mielőtt mélybe zuhan az ember, gondolja Jezefat, és behunyja a szemét, hogy teljesen, csakis a zenére tudjon koncentrálni.

De micsoda csalódás! Mintha megsüketült volna, nem is hallja a zenét, nem, dehogy, éppenséggel hallja, csak mégsem. Mert hallja ugyan, de nem ragadja el, nem röpíti magasba a lelkét, semmi nem rezonál a belsejében, nem emelkedik meg a szelleme, kedélye nem nyújtózik a valóság fölé. Sőt ha lehet, most még rosszabb a hangulata, mert a zene csak dagonyáz benne, ő meg itt ül, minden elragadtatás nélkül, ez abszurdum, miközben a zongoraverseny, a nagy C-dúr, az isteni Mozart szól. – De hát akkor hol a menedék, a tiszta, a világos jel? – Jezefat elhúzza a száját, próbál végre kivackolódni kedélye szürk, fénytelen sikátorából, és most már tényleg odahallgatni a zenére, csakis a zenére. – Jé, hát tényleg ennyire nem figyelt?, már az utolsó tétel vége, de nem, nem is, már csak a kadencia, még néhány briliáns futam, trilla, csintalan puttók gyöngyöző nevetése, aztán taps, dübörgő taps, Jezefat egy hirtelen elhatározással ledobja magáról a takarót, fölkel. Belebújik a papucsába, de közben – a zongoraverseny után rögtön lekapcsolta a rádiót – a taps ott lüktet, lármáz továbbra is a fülében, azaz nem, nem is a fülében, hanem az emlékezetében hallja a

tapsot, igen, igen, a zongoraverseny, úgy látszik, alattomban azt a régi hangversenyt, régi-régi tomboló tapsot csempészte vissza a fülébe – azt a tapsot, ami már nem is az volt, hanem a zsűfolásig telt hangversenyterem hallgatóságának tapsba kollektivizálódott, égig emelkedett extázisa, és miközben Jezefat nekigyürkőzik reggeli teszem-veszemjeinek, az egyre erőszakosabban benne dübörgő tapsot követve, engedelmesen visszafordul, elindul a Pajtás cukrászda felé, keresztülvág a Főutcán, befordul a sarkon, a Salamon utcába... , aztán futásnak ered.

Pontosan három perc volt még öt óráig, és Borbála nagyon nem szeretett volna elkésni. Tonio vagy Ilonka, nem, ők nem izgatták, de Bobó úrnak nem óhajtott ürügyet szolgáltatni a köztözködéshez.

Igazán nem volt olyan kegyes hangulatban, különben is torkig volt már vele. Csak pukkadjon meg szépen, hogy másodpercre pontos leszek – és már a pusztá gondolata csiklandós gyönyörűséggel töltötte el. Széles tudniillik két hete egyfolytában üldözte. No, nem szó szerint. Nem, Széles Iván főiskolai hallgató úr rafináltabb teremtménye volt az úristennek, ő csupán alattomos szellemi-lelki terrortámadásokat intézett Borbála ellen. Ahol csak alkalmat talált rá, belémart. Blőd, gusztustalan, néha kifejezetten aljas és gonosz kijelentésekkel bombázta, lehetőleg népes hallgatóság előtt – a „szende-szűz apácát”, vagy keresetlen egyszerűséggel „gyáva, képmutató nőszemélynek” nevezte, a „Léda-

SIKLÓSI HORVÁTH KLÁRA

(Részlet)

Különdíj az Irodalmi Jelen regénypályázatán

vigyorú, nagyokos zongoravirtujóze” hölgyet. Férfiúi nagyságos lényé képtelen volt megemészteni két hét előtti kudarcát, Borbála visszautasítását. Borbála teljesen elképedt a viselkedésén, erre nem számított. De tulajdonképpen nem is dühös volt. Még Széles legvaskosabb beszólásai sem dühöt, inkább elkeseredést és értetlenséget váltottak ki belőle. Egyszerűen nem tudta felfogni ezt a primitív férfimentalitást. Nagyon lehangoló volt, roppant csalódást érzett, és már-már ő szégyellte magát, hogy Széles mennyire nem értette meg, hogy valójában semmit nem értett... „hát nem érted, hogy egy Bobo meg egy öreg Matadornó nem fekhét le egymással, mert akkor vége, mindennek, ami más...”

Na végre. A francba is, sikerült – nézett az órájára Borbála, aztán egy pillanatra még megállt a cukrászda ajtajában, hogy kifújja magát. Nem akarta, hogy észrevegyék a többiek, mekkorát rohant.

És most! Most szép komótosan kinyitja az ajtót, bemege, kellemdús mosollyal, kecses léptekkel odasétál az asztalhoz, fölényesen átnéz Széles feje fölött és előkelően leereszkedik a helyére. Borbálát szinte gyerekes jókedvre derítette a képzeletében végigpörgő képsor: „Unnapi bevonulás – Márthi Borbála művészeti Nagy Bevonulása.” – Alig bírta visszatartani a röhögést. Júúúj, csak nehogy még tönkre silányítsa a pompázatos jelenetet idióta vihogásával. Gyorsan összekapta magát, arcára méltóságos mozdulatlanságot parancsolt, nekilődült, kinyitotta az ajtót, és...

És csalódottan megállt, félig kint, félig bent.

A cukrászdában egyetlen lélek tartózkodott, és az az egyetlen árva lélek Széles volt. Borbála a felszolgálónőt sem látta, oldalt, az ajtó mögé is belesett, a Maestro helye is „hült volt”, ahogy idélen szellemességgel megállapította magában, aztán még egyszer körbepillantva az üresen kongó helyiségben – körülbelül oly lehangolódtól kedéllyel, mint a nagy díva az üres nézőtér láttán –, behúzta maga mögött az ajtót és mellőzve eredeti tervét, a nagy bevonulást, odaballagott az asztalukhoz. Csak semmi előkelőség, semmi kecs, úgy, ahogy szokta, szelesen levágódott a székére.

Széles az asztal tetején hasalt. Borbála jöttére meg sem rezent, valahová a semmibe révedt. Borbála csodálkozva végigmérte, aztán úgy gondolta, vár egy kicsit, hátha mégis hajlandó lesz az úr tudomásul venni a jelenlétét. De miután Széles továbbra is rezzenéstelenül bámulta a cukrászda falát, Borbála meggondolta magát. Odahajolt és csakazértis a legbájosabb hangján Széles fülébe fuvalázta – „szervusz, te ló!”. Széles épp csak kicsit elemelve magát az asztal tetejéről, oldalt rápislantott Borbálára és egykedvűen kijelentette, nyilvános helyen nem ismerkedik.

Borbála dühbe gurult – micsodaaa, ez már megint komplett hülye, csak nem folytatni akarja idióta hadjáratát ellene? De Széles néma volt, távoli, és amikor végre fölemelkedett ernyedte tehénkedéséből, és összefont karral hátratámaszkodott a széken, kiköpött Buddha, egy kö-Buddha volt.

A négyesfogat nagyjából kétheti rendszeres találkozásai mindig szolgáltattak meglepő fordulatokat. Valami mindig történt azokon a délutánokon, mert valami állandó és vibráló, ide-oda lengő izgalom feszült bennük, egymás felé, egymás ellenében. Vonzások, taszítások, amit hol szerelemnek éreztek, hol fennkölt barátságoknak, vagy az is megesett, hogy négy ádáz ellenség, négy gyűlölködő rivális ülte körül az asztalt, akár percenként másképp

viszonyultak egymáshoz. Az érzelmek sűrű szövésű kerítőháló-jában sokszor mind a négyen egyszerre ott kepesztettek, egymásba gabalyodva. Borbálát néha mély borzongás fogta el Tonio láttán, igaz, soha nem tartott tovább, mint egy, a távolban felszikkázó s kihűnyő fényvillanás, vagy Ilonka lassú, ám hangszélyos kivonulása, De mindez semmit nem számított, mert följajzott, nagyhangú, legtöbbször roppant zavaros vitáik, érzelmi robbanásaik, elrohanásaik, csöndes-szerény megtéréseik mögött az a szilárd meggyőződés húzódtott, hogy kapcsolatuk rendkívüli, és örökké tart. Legalábbis, addig a délutánig a helyzet változatlanak tetszett, és Borbála, annak ellenére, hogy Széles éppen az ismeretlen-idegent alakította az orra előtt, akkor délután is ugyanúgy gondolta, ugyanúgy meg volt győződve a négyesfogat örökkévalóságáról. Már csak azért is, mert Széles messze meggyőzőbb Hány János vagy Münchhausen báró volt, mint kö-Buddha, ahogy Borbála epésen megállapította magában, majd hangosan – csak hallja meg, akinek meg kell hallania! –, ki is nyilatkoztatta. De semmi eredménye nem volt, Széles egyszerűen eleresztette a fülé mellett a rosszmájú megjegyzést. Borbála megrántotta a vállát, rápillantott az órájára, majd hátat fordítva Szélesnek, az ajtót kezdte fixirozni. Nem értette. Azért ennyit nem szoktak késni, egyikük sem.

Még Széles sem.

Már negyed hat volt. Negyed hat is elmúlt négy, öt, majd hat perccel. Negyed hat után hét perccel Borbála nem bírta tovább, visszafordult, türelmetlenül ráförmedt Szélesre, hogy ha nem tér azonnal észhez és nem közli, amit tud, ha egyáltalán tud valamit Ilonkáról meg Tonióról, ő már ott sincs.

Széles, mintha egész idő alatt csak arra várt volna, hogy Borbála végre, úgy isten igazából kiboruljon, fölgyerített és diadalmasan közölte, hogy az égvilágon semmit nem tud. De Borbála higgye el, ennek ő teljes szívéből örül, mert így legalább nem kell megfosztania imádott, öreg Matadornőjét a várakozás feszült izgalmától, attól a gyönyörtől, amit mindenféle rejtély az embernek okoz, pusztán azzal, hogy nem hagyják elméjét lustán elterpeszkedni lapos, unalmas nyilvánvalóságokban... ésatöbbi, ésatöbbi – vágott Széles szavába Borbála türelmetlenül, persze hiába.

Szélest, ha egyszer beindult – márpedig láthatóan most épp ez történt –, a beszéd mómora magával ragadta, és mint a részeg, akiben eloldódnak a fékek, eltűnik tér, idő, kontroll nélkül élvezte szellemének hol égbé robbanó, hol mélybe csapódó hullámjátékát, melynek során gondolatai sokszor oly magasságokig föl szárnyaltak, hogy a gondolkodáson is túljutottak, ahogy legendás szerénységével akárhányszor Kierkegaardot idézte, példaként. Persze mindig akkor, amikor túltengő önbizalommal olyan területekre kóborolt, ahol szelleme csak szédült, és nem értett semmit. Mert Széles soha nem kapitulált, semmiféle kínos helyzetben, legföljebb „Kierkegaard-dal szabadon” elemelkedett gondolatain túlra, mely elmebravúrait Tonio nemes egyszerűséggel szellemi ripacskodásnak nevezte, és ilyenkor halálosan, mindörökre összeveszték.

Egy jó kis veszekedéstől egyébként most sem voltak messze, Borbála ugyanis megunta a várakozást. Ha nem, hát nem, gondolta. Völt már máskor is, hogy valamelyikük nem érkezett meg, közbejött valami, vagy az isten tudja, mi történt. Holnap úgyszólamint találkoznak a Főiskolán, különben pedig elege volt Szélesből. Nem vár tovább. Csakhogy Széles nem engedte fölállni. Mit képzél, csak úgy faképnél hagyja? Hohó, azt már nem! És, hogy még csak eszébe se jusson Borbálának a távozás gondolata, jó keményen megszorította a karját. Borbála föl-szisszent, de nem akart feltűnést, semmi cirkuszt, a felszolgálónó ugyanis előkerült – ki tudja honnét, és mit csinált eddig –, és épp az asztalukhoz sétált, hogy megkérdezze, várnak még, vagy hozza ki a kávéjukat meg a szódatvizet. De milyen kellett, majd nem undok hangon mondta, és milyen sápadt, nyüzött volt az arca! Borbála meglepetésében rajta felejtette a tekintetét, Széles viszont legalább olyan undokul közölte a nővel, hogy már rég kihozhatta, mit hozhatta, ki kellett volna hoznia azt a vacak lötytyöt, mit kérdezősködi itt neki, de tulajdonképpen nem érdekelte sem a kávé, sem a nő. Izgatottan visszafordult Borbálához és teljes lendülettel rázúdította nem akármilyen elmeötletét a rejtély és a sors azonosságáról, azaz majd nem azonosságáról, a titkok hétfátyol-táncáról, a gondolatok erotikus vágytól üzőtttségéről a megfoghatatlan, elérhetetlen, fölfedhetetlen iránt.

Borbála halálosan unta Széles szárnyalását, amit Széles persze észre sem vett, nem is törődött már Borbálával, már csak önmagát élvezte. Borbála kedélye közben fokozatosan beledermedt az unalom halálos kínjába, már-már nem bírta elviselni saját létezését sem, amikor végre, szinte az utolsó utáni másodpercben föltűnt a szabadító sereg!

Kivágódott az ajtó, és büntudattól komor ábrázattal Ilonka, Tonióval együtt megérkezett. Láthatóan rohantak és láthatóan zavarban voltak. Laposakat pislogtak, miközben az asztalhoz sétáltak. Majd nyakukba húzott vállal, szó nélkül leültek, megadóan várva a hegyi beszédre. És a hegyi beszéd normális esetekben természetesen ki is járt minden elkésőnek. Széles szinte specialistává képezte már magát a feddés mesterségében. Virtuóz módon használta a szemrehányások, szolid sopánkodások, libabőröző szörnyülködések, dörgedelmes fenyegetések, elcsukló hangú megbocsátások, egyszerűen az érzelmek mindahány variációját, és Borbála rosszmájúan rengetegszer elképzelte, ahogy Széles, találkozásai előtt, ott hajbókol az ő rejtekező, névvel illethetetlen Istene előtt, tömjénes áldozattal nyomatékositva esdeklését az Úrhoz – „óóó, uram, adná meg nekem mindenkori az én későn jövőimet...” A fenébe!

Borbála bosszúsán meredt Szélesre. Hát ezzel már megint mi történt? Ma semmi hála a meghallgattatásért? Semmi öröm a mindennapi betevő elkésőkért, semmi dörgedelem, semmi megszolgáltni való az ajándékért?

A hegyi beszéd ugyanis sehol nem volt, nem tudni, vajh hol s miért késett az éji homályban. Márpedig késett. És ez érthetetlennek tűnt a két bűnösnek is. Magukba roskadva, némán ültek és zavartan várakoztak, közben türelmetlenül, sürgetően rá-rápillantottak Szélesre. Am Széles újfent Buddhává, kö-Buddhává lényegült, hátrátamaszkodva, moccanatlanul létezett. Mindeközben Borbála lelkében kicsi, szőrös, fekete gyanúk kezdtek éledezni, és ezek a kis fekete és szőrös, roppant csin-talan, roppant erőszakos gyanúk nem hagyták nyugton, pisz-kálták, lázították, úgyhogy végül megadta magát és ingerülten – ingerültebben, mint szándékában volt, elvégre sokkal elegánsabb, megsemmisítőbb a hideg, tartózkodó fölény – egye-nesen Szélesnek szegezte a kérdést, hogy úgy mégis mit csinál itt egész délután? Szórazokzik? Csak úgy, mind a hármukkal? Vagy talán nem is, hanem inkább Bobo úr egy kicsit meg-buggyant? – de a „Bobo úr egy kicsit megbuggyant”-ot Borbála már sziszegte, mert sikerült jól fölbosszantania magát, amit pedig nagyon nem akart volna. Pláne, hogy Széles nyomban támadásba lendült. Villámsebeseen kihámozta magát buddha-ságából, rákönyökölt az asztal tetejére, úgy alulról, előbb szépen sorba, mind a hármukat megvető vigyorral illetve, majd undok, oktató hangon megszólalt, és persze, már mondta is, mondta, mint a vízfolyás, hogy: először is, ő nem szórazokzik, kikéri magának Borbála ronda személyeskedését, micsoda vén-asszonyos stílus, piha, egyébként sincs ma vicces-fütyös kedvében. Másodszor pedig, és ezt tessék megjegyezni, szerelmesekre, márpedig ahogy elnézi, több mint sejtés, bizonyosság, hogy szerelmes pár ül ott vele szemben, nos, szerelmesekre soha nem szokott lövöldözni. Ez elv! Számára legalábbis szent és sérthetetlen!

Még hogy hegyi beszéd. Pfuj! Ezeknek itt, ezeknek a bájos szent teheneknek? Hisz oly szelídek, oly bárgyúak, magukon kívül nem ártnak senkinek, egy félszárnyú légynek sem. Ártatlan, drága kérődző marhák, azt sem tudják, merre, mely bárányfelhőn járnak, csak lebegnek, sőt, szerinte azt sem tudják, van-e egyáltalán idő. És Széles átnyúlt, atyaián megveregette Ilonka karját. Ilonka kényszeredetten elhúzta a száját. Harmadszor pedig, folytatta, de miután még egyszer elismételte, hogy harmadszor pedig – hirtelen elhallgatott. És a nem várt, éppen ezért nyugtalanító csöndben egyszerűen hihetetlen változás történt. Széles arca elkomolyodott, mi több, szelíd, álmodozó kifejezést öltött, amitől – ha ritkán megtörtént vele – egész lénye lefegyverződött, kapitulációra késztetően szeretetreméltóvá vált, és minden ökörségét, nagyképűségét, erőszakosságát azonnal megbocsátották. Most is, egyetlen pillanat alatt mindhármuk belsejét a bajtársi rendíthetetlen, örök együvé tartozás érzése öntötte el, és teljesen lehiggadva, sőt angyali türelemmel várták, no, mi lesz akkor hát azzal a harmadszonnal?

De Széles, tőle szokatlan tétovasággal, egyelőre hallgatott. Mintha nem tudta volna eldönteni, mondja, ne mondja, amit közölni akar. Amikor pedig végre nekidúrta magát – kapkodva-hadarva, hogy csak szabaduljon végre a kényszerű közléstől –, egy szuszra kibökte, hogy ő elmegy, hogy, ööö, szóval ő ezennel, azaz a mai nappal kilép a négyesfogatból. – Na nem, nem, pupákok, ne csináljátok ezt, higgadjatok le, mit háborogtok, hülyék, még azt sem tudjátok, mi történt. Na, halljátok? És elcsúllt a hangon – ez is roppant szokatlan volt tőle! – Széles közölte a társasággal, hogy mennyire szereti, nem, egyenesen imádja a négyesfogatot, és azt a két együtt töltött évet soha nem fogja elfelejteni. De, mit tegyen, ha úgy adódott, marha szerencséje volt, az biztos, képzeljék, felköltözik a fővárosba, a nővérehez, ott fog továbbtanulni a zeneakadémián. És egy halk, elégedett sóhajjal megismételte, csupa „nagybe-tűvel”, hogy a ZENEAKADÉMIÁN. – Nahát, csak ezt akartam mondani, ennyi – és láthatóan megkönnyebbült, hogy túl van az egészen. Aztán, amit még soha nem tett, kitérte a karját, mind a hármukat átnyalábolta, odahúzta magához, közben Borbála haját rendesen összekuszálta, majd a fülébe súgta: te, bugyuta öreg Matadornő, és eléggé keserves képpel, vállát vonogatva, visszacólt, neki a szék támlájának.

A következő percben azonban – és nem is lett volna ő, ha nem így történik – már újra a régi volt. Hülye grimaszokat vágva pislogott az elkámpicsorodott társaság felé, majd nagy hangon, mint aki majdnem elfelejtette a legeslegfontosabbat, lelkesülten közölte, van még egy meglepetése! De előbb tessék vidám pofákat vágni, hisz, ti hülyék, lökte oldalba a két lányt, aztán vidáman jelentette, hogy hétfő este, fönt, hát persze, a főváros-ban, Richter-koncert lesz, reméli, tisztában van a társaság vele, kicsoda is az a Richter, hogy Ő egy isten, egy zongorafenoméni!

Szóval, mind a hármuknak szerez jegyet, ingyen – ugyan nem kell tiltakozni, intette le fölényesen Toniót, neki nem kunszt, a nővére palija fejes a minisztériumban! – Na, szóval, hadd fejezzem már be – szólt rájuk türelmetlenül –, tehát találkozunk a koncert előtt, nálam lesznek a jegyek. Mindjárt megadom a számomat, ha fölértetek, azonnal telefonáltok, utána pedig csapunk egy jó kis búcsúbulit valahol az éjszakában, a bűnös fővárosban, na pupákok, aztán fare well, fare well, kispajtások, my dear fellows, fare well...

Farewellfarewell – Borbála nem tehetett róla, de péntek este óta állandóan azt a hülye fare well-t motyogta, dúdolta, és bár-mennyire nem volt hajlandó beismerni, Széles távozása mér-hetetlenül jobban megviselte, mint az a dolgok valóságos, el-fogulatlan mérlegetése után várható és megmagyarázható lett volna.

Még hétfőn délelőtt is, amikor az állomásra baktatott – a Richter-koncertre utaztak föl Ilonkával, Tonióknak zenekari próbája volt, nem mehetett velük –, az volt az érzése, hogy a

nagy, huzatos lyuk, ami Széles távozásával a belsejében támadt, befoltozhatatlan.

Csakhogy az érzelmek, amilyen öröklétűek, oly rövidéletűek. Amilyen gyűlöletesek és elragadtatottak – odi et amo –, amilyen számyalóak és amilyen fájdalmasak egymáshoz való viszonya-ink, olyan közönséges valóságá sápadnak vissza, hogy majdan, bizonyos idő után elcsendesedjenek, szétporladjanak, s annak rendje-módja szerint elenyésszenek. Ráadásul azon a hétfő estén olyasmi történt, ami visszamenőlegesen is, szinte minden vá-rászt megtrötte az együtt töltött időknek.

Súlyos volt, megbocsáthatatlan.

Cserbenhagyásos gázolás – súgta oda Borbála a komor arc-cal mellette topogó Ilonkának, ahogy egymáshoz préselődtek, száz meg száz „jegytelen” sorstársukkal az Erkel Színház lép-csőfeljáróján, és reszketett a hangja a visszafojtott indulattól.

Siklósi Horváth Klára

Siklóson született, 1939-ben. A Pécsi Zeneművészeti Főiskolán szerzett zongoratanári oklevelet. Tíz évig tanított, majd 1971-ben Budapestre költözött, újságíróként dolgozott tovább (Parlandó, Pest Megyei Hírlap, Kóta, Pesti Műsor). Főleg zenei tárgyú cikkeket, kritikákat írt.

1991-től csak az irodalommal foglalkozik. Eddig hat kö-tete jelent meg: *Fűt* (regény), *Az utolsó előtti mamut álma* (novellák), *A széptermetű guberáló* (regény), *Prelűdök* (novellák). Két szatirikus kisregény: *Gulliver Bolgorogyban* és *Gulliver Pinkwellben*. A *Gulliver Bolgorogyban* angol nyelven is megjelent és részt vett az 1999. évi Frankfurti Könyvvásáron. Jelenleg a *Vencel és Mór* című regényén dolgozik.

Legszívesebben földördítet volna, talán akkor egy kicsit meg-nyugszik.

Egész délután céltalanul és elveszetten ödögtek a főváros utcáin, türelmetlenül lesték az órák múlását. Hihetetlen, mennyire nem akart moccanni az idő, egyetlen perc továbblő-dulása gyomorszorító vészorgás, a türelem keserves pró-batétele volt. Ráadásul minden összeesküdött ellenük. A naptár szerint ugyan október eleje volt, de novemberi szürke nyirok ült a város fölött, a levegő vastag volt, nehéz és csípős. Fáztak, fáradtak voltak, és még Ilonka is, aki pedig maga volt a nyugalom, a végletek közti biztos középpont, még Ilonka is kezdte elveszíteni a humorérzékét. Csak a belsejükben kavargó izgalom enyhítette valamiképp amúgy nyomorúságos hangulatukat. Nem baj, semmi nem baj, egyszer csak-csak este lesz, és akkor, végre, ott ülnek majd valamelyik páholy vörös-bársonyos puha félhomályában, vagy mindegy, éppenséggel a földszinten is lehetnek, meleg lesz, fojtott, várakozó csönd, kényelmesen elnyúlnak, szemüket lehunyják, hogy lelkük teljes odaadással simulhasson bele a termet csordultig megtöltő áhitatba, aztán végre, megjelenik a mester, aztán meghajol, aztán odaül a zongorához, aztán...

Pontosan négy óra volt, amikor hosszú, kinkeserves bumblizás után – természetesen személyvonaton kéjutaztak – megérkeztek a Délibe, és Borbála, ahogy még a Pajtásban megbeszélték, azonnal, ott a pályaudvaron föltárcsázta a telefonszámot, amit Széles megadott, és amely szám visszhangtalanul csöngött, csöngött sokáig, egészen addig, ameddig Borbála görcsösen szorította füléhez a kagylót. Aztán letette. Nem szólt egy szót sem, mert nem tudott megszólalni. De akkor Ilonka még csupa lendület volt, csupa lelkesedés, jókedv. Robinsoni erők feszültek benne, és azonnal kijelentette, semmi vész, később újra telefonálnak, addig is legalább fölfedezik és meghódítják Európát, na rajta, indulás, fiacskám, isten neki!, karolt Borbálába, és vidáman magával húzta a kijárat felé.

Később még háromszor telefonáltak. Harmadszorra sikerült. Széles nem volt beszédes hangulatában. Kurtán közölte, hogy nyugi, nyugi, ő éppenséggel most nem ér rá, valami közbejött, valami fontos, Borbála dühösen félbeszakította, hogy micsoda, mi fontos?, mint aki nem hisz a fülének, de Széles nem zavartatta magát, mint a vízfolyás beszélt, beszélt, kegyesen leereszkedően, hogy ne idétlenkedjenek, hanem menjenek, sétáljanak, nézelődjenek, majd hét órakor a színház főbejár-tánál találkoznak. Persze, hogy rendben, persze, hogy lesz jegy, csak Borbála ne marhaskodjon, és ne tamaskodjon folyton, na akkor viszlát, lányok, este. Aztán ha valami baj van, tudjátok!, guggoljatok csak le és szedjétek vadkörtét – azzal katt, és csönd.

Borbála enyhén gutatütéses állapotban visszaakasztotta a kagylót. Egymásra meredtek. Aztán szó nélkül, kényszeredetten elindultak, tovább rótták az utcákat, miután pénzüik már nem volt, hogy beüljenek valahová.

Az! Cserbenhagyásos gázolás, mormogta maga elé Borbála, és egyre idegesebben nyújtogatta a nyakát. Próbált még följebb nyomulni a bejárathoz, hátha mégis. De Széles sehol. Már amikor a színházhoz értek – pontosan hét óra volt, ahogy megbeszélték – és meglátták a tömeget, balsejtelmek törtek rájuk. Pedig akkor még nem is voltak annyian, még tisztán lehetett látni a színház főbejázatát, a hatalmas, többajtós üvegportált, Széles azonban nem volt. Igaz, szeretett kézni, de nem, mind a ketten tudták már, halálos biztonsággal, hogy Széles nem lesz ott.

Csak hát, mégis. Mégis képtelenek voltak elhinni. Ott álltak a lépcsősor közepén, vártak, vártak. Mert tényleg képtelenség volt. Felfoghatatlan becstelenség, amit Széles művelt, azaz nem művelt, és igenis cserbenhagyásos gázolás, amiért minimum börtön jár.

Ezért börtön járna, sziszegte Borbála és egyre reménytele-nebbül forgatta a fejét ide-oda. Közben a tömeg váratlanul nek-ilódult, mindkettőjüket magával rántotta néhány lépcsőfokkal följebb, egymáshoz ragadtak, test a testhez, nyomták, lökték fölfelé a másikat, Borbála azt hitte, megfullad. Aztán egy közeli templom toronyórája elütötte a negyed nyolcat, és akkor a tömeg fölmorajlott. Egy sereg rendész váratlanul és erőszakosan utat vágott az emberfalba, egészen a bejáratig, és a tömeg vágya-kozó, gyűlölködő, irigy pillantásaitól kísérve – jegyekkel a magasba emelt kezekben –, üdvözült mosollyal lépkedtek fölfelé a lépcsőkön a boldog kiválasztottak. De a tömeg csakazértsem mozdult. Egyetlen vágyba préselődtek össze, be akartak jutni! Mindenki bent akart lenni, részese akart lenni a nagy ese-ménynek, a napok óta vágyott, álmodott élménynek, amit az újságok, a rádió is egyfolytában szítottak.

Borbála is, Ilonka is makacsul várakozott. Várták a csodát, hogy mindjárt kilép, oda a lépcsők elé egy ember, és széttárt karral, arcán széles vigyorral közli: „tessék, tessék, jöjjenek, mindenki, tessék csak, hölgyek, urak, ma este nem kell jegy, senkinek, bátran, csak szaporán, tessék, urak, hölgyek, kezdődik az előadás, jó mulatást, tessék...”

Egy hirtelen durva hullám Borbálát az előtte álló hátának lökte; ha nem lettek volna olyan szorosan egymás nyakán, biz-tosan hasra vágódik. Tántorogva próbált valahogy kikerülni a sűrűjéből – a lépcső tetején vigyázó örök ugyanis, miután az ajtókat bezárták, a hangverseny fél nyolc után hét perccel elkezdődött –, felszólították a remény nélkül maradt, kint rekedt embereket, hogy hagyják el a lépcsőket, menjenek, menjenek, de közben már kezdték is lefelé tolni, lépcsőről lépcsőre hátrálásra kényszerítve a tömeget. Ilonka karon fogta Borbálát – aki szinte eltűnt az embersűrűben alig százötvenegynéhány centijével –, magával húzta. Oldalt fordulva, vállával tört utat maguknak. Mindig kicsit jobb felé, közben kicsit hátrább is sasszéztak, hamarosan teljesen kicsúsztak a tömegeből, oldalt elsétáltak, egészen a színház sarkáig, de ott, mielőtt a járdára léptek, az utolsó lépcsőfokon hirtelen, pedig össze sem beszéltek, megálltak. Nem tudták, miért. Semmi értelme nem volt. Megálltak és lassan körbenéztek. A lépcsőfeljáró, meglepő mód, már üresen vicsorgott, a tér is holdbélien magá-nyos és néma volt, az emberek röpké pár perc alatt szétszéledtek, eltűntek. Föladták. Milyen hamar földadjuk, jegyezte meg Borbála keserűen. Ilonka nem válaszolt, csak egy dühös mozdulattal beleöklözött a levegőbe, visszafordult és elke-seredetten bámult fölfelé, a bezárt üvegajtó-sorra. Aztán váratlanul nekilódult, meg sem várta, hogy Borbála mit szól, egyáltalán akar-e vele tartani. Összeharapott szájával, konokul taposott egyik fokról a másikra, föl, föl, bársonyosan sötét szejemelt olyan feketére keményítette az indulat, hogy Borbála komolyan megjijedt. Gondolkodás nélkül, gyorsan utána eredt. De csak fönt, a bejárat ajtó előtt érte utol.

Ilonka, mint valami profi fal-járó, magabiztosan trappolt előre, és tényleg majdnem átgyalogolt a falon, azaz az üveg-portálon, csak az utolsó centimétereknél vette észre, hol is van. Borbála riadtan nézte Ilonkát, aki rá sem hederített, nem is látta, hogy ott van, valami rettenetes, a mértéketlenül túlfeszített vágyakozás fájdalmas csalódása remegett az arcán, ahogy száját harapdálva, félig kifelé, félig be az előtér felé fordulva, nekidől az üvegfalnak, és sóváran nézte a terem becsukott ajtát.

Borbála, kicsit távolabb húzódott Ilonkától, ő is nekitámasz-kodott a csukott ajtónak.

Rohadtul érezte magát.

– Szeretném, ha szombaton eljőnnél az esküvőre – mondtam a mellettem fekvő meztelen lánynak, miközben ő – az újját a padlón levő jeges martiniba bele-belemártva – kis nedves köröket rajzolgatott a hasamra. – A meghívód ott van a zakómban, a földön, de nem akarok most felállni, hogy előszedjem.

– Hozhatok valakit? – kérdezte Viki, anélkül, hogy megmozdította volna vállamon fekvő fejét.

– Persze. Kire gondoltál?

– Nem is tudom. Talán dr. Neumannra... Mondtam már, hogy jövő héten szabadságon leszek, és lemegyünk a görög szigetekre?

Megérintettem a fejét, de nem nézett fel.

Később, öltözködés közben átadtam neki a meghívót.

– Milyen szép – mondta, játékosan harapdálva felső ajkamat. Fogai nyers, ráspolvos hangot hallattak másnapos bajuszomon. A meghívó tényleg nagyon szemrevaló volt, domborított papíron, kézzel kalligrafált betűkkel, egy fátyszerű áttetsző borítékban. Tünde nagyon ügyes munkát végzett.

Útban a kijárat felé, kezében a motoros sisakkal, még visszaneézett:

– Valószínűleg találkozunk még előtte...

Teljesen véletlenül ismerkedtünk össze, Viki meg én, amikor belvárosi bárom megnyitóstéjén benézett, hogy elkérje jövődöbeli sógorom lakáskulcsait. Ugyanis Tünde bátyja meg Viki barátja lakótársak voltak az egyetemen. Első látásra a lány nem tűnt feltűnően szépnek, sem pedig kimagaslóan okosnak, s csak egy kis idő elmúltával jöttem rá, milyen rosszul ítéltem meg. De azt már mindjárt az elején éreztem, hogy van benne valami – a mai napig sem tudom, mi – különleges. Ott maradt majdnem a buli végéig, és egy párszor táncoltunk. Utána hónapokig nem láttam.

Töltöttem magamnak egy vodkát kólával, és rágyújtottam, amikor a motorbicikli elhúzott az épület elől. Sietve hajtottam fel az italt, nehogy apósoméék valamilyen okból úgy döntsének, hogy benéznek belvárosi lakásukba.

Második találkozásunk éppen olyan váratlan volt, mint az első. Külföldön voltam, benzint töltöttem az autópályán egy kútnál, mikor mellém húzott ezüst BMW-jén. Beültünk kávézni, s a vége az lett, hogy napnyugtáig elhagyatott mezei utakon versenyeztünk, este meg a Mercedesem hátsó ülésén órákig szeretkeztünk. Nem sokat beszélgettünk, sem akkor, sem később. Azt is csak jó időre rá tudtam meg, hogy utolsó barátját akkor hagyta ott, mikor a fiú kérdőre vonta, hogy miért tölt oly sok időt egyik professzorával, dr. Neumannal. (Az öreg híres fizikus volt, még én is hallottam róla, ami elég nagy szó.) Viki tanársegédként került az egyetemi előadó mellé, s úgy adódott,

hogy elkísérte egy pár városon kívüli konferenciára, ami nem tetszett a srácnak. Úgyhogy Viki otthagyta. Amikor találkoztunk, a lány épp Rómába tartott, dr. Neumannhoz, „hivatalos ügyben”.

A lakást elhagyva úgy döntöttem, hogy benézek a bárba. Nem igazán volt ott szükség rám, de valahányszor ott voltam, mindig azt az érzést keltette bennem, hogy valami hasznosat is csinállok. Majdnem olyan volt, mintha dolgoznék. Elvégre én vol-

tam a tulajdonos, még akkor is, ha eredetileg Tünde szülei pénzelték a vállalkozást.

A bár csendesebb volt, mint általában, a biliárdszobában csak a megszokottak játszottak.

Beálltam én is, és kevesebb mint félóra alatt bámulatos 1800 dollárt vesztettem. Valahogy nem állt oda az eszem. Visszavontam az irodámba, hadd lássák, hogy nem csak játszani jöttem be. Néhány pohár Remy Martinnal és fél tucat cigarettával később kész voltam löncsőlni.

Útban az olasz vendéglő felé fel kellett vennem Angit – aki iskolaéveink óta jó barátnőm maradt –, hogy ebéd közben Tündével még egyszer megbeszélhessék az esküvői terveket. Nem tudom miért, de a kocsiiban úgy döntöttem, hogy elmondom neki az egész Viki-ügyet.

Valamiért, valahogy, nem bírtam magamban tartani.

– Mi-i-i-i? Mit csináltál? Mikor? Hülye vagy?

– Nem igazán akartam. Becsszóra. Csak így jött ki az egész.

– Semmi sem jön csak így ki. Most mit fogsz csinálni? Remélem, azóta nem találkoztatok többet...

– De, sajnos. Ma reggel. Az első, azt hittem csak egy olyan száz évben egyszeri véletlen volt.

módon, és jelentős mértékben kifejezik. Nemcsak az én, hanem évszázadok óta művészek sokaságának fantáziáját kerítette hatalmába eme két lény.

Természetesen nem csak a jellemrajzokért és azok szimbolikus erejéért nyúlok a mitológiához. Nem akarom betartani annak sem az értelmezését, sem hű ábrázolását. A két szörny formájának expresszív ereje mindig is lenyűgözött, ez az a tény ami elsődlegesen érdekel.

A képi megjelenítésüket, a papíron való elhelyezésüket szeretném minél érdekesebben, lelki állapotomhoz, mondanivalómhoz simulva komponálni. A minotaurusz mint végső forma, a célállomása lesz egy engemet nagyon rég foglalkoztató témának, a bikákról. Ez a sorozat mind rajzokat, mind metszeteket, fényképeket foglal majd magába. Gyermekkoromtól babonásan csodáltam a bikákat, ezeket a hatalmas állatokat. Főlényes, megtévesztő nyugodtságukkal, majd fékezhetetlen, megzabolázhatatlan indulataikkal, amelyek feltartóztathatlan

Aztán tegnap este ő is ott volt Georgeznál, mikor összeültünk pókerezni.

– Úgyhogy meg kellett keféld még egyszer. Tiszta hülye vagy!

– Nem tudom, miért... már olyan régóta együtt vagyunk Tündével, azt hittem, elvesztettem.

– Mit vesztettél el?

– Tudod, az izét, a... srátságomat.

– Miről beszélsz?!

– Tudod... hogy ha akarom, még mindig megkaphatok egy csajt... tudod, nem? A fiatalságomat..., karizmámat...

– Nekem ne magyarázkodj! Rajtam nem fog a hülyeséged.

– Most legalább tudom, hogy még megvan. Jó újra tudni, de elég rosszul érzem magam Tünde miatt.

– Amit elvesztettél, az az eszed. S reménykedj, hogy csak azt, és nem többet. El fogod neki mondani?

A parkolóinas széles mozdulata elvágtá beszélgetésünket, amint kitessekelte Angit a kocsiból.

Átadtam a Merci kulcsait, és én is bementem. Tünde már várt. Lélegzetelállítóan nézett ki, és mosolygott, mint mindig. Az étel kiváló volt, mindig is az a Splendidóban. Egy tányér kitűnő New Orleans-i csirkés-laskát ettem, 1956-os bordeaux-it melléje. Gustaf, a főszakács, csodákat tud művelni a laskával. Tünde és Angi csak salátát kértek. Az ő bajuk, gondoltam, ha nem tudják értékelni, mi a jó.

Evés közben Tünde többször rajtam felejtette epekedő szeméit. Még mindig nem tudtam elhinni, hogy feleségül fog jönni hozzám. Senki sem gondolta volna, hogy mi valaha is összekeverülünk: az ő szülei gazdagok voltak, az enyéme senki-semből; szép gyerekkora volt, védett, csendes, míg én az utcán nőttem fel; ő szeretett társaságban lenni, én utáltam; ittam, cigiztem, kártyáztam, és néha napokig csak tv-t néztem; ő mégis elviselt. Most pedig ott tartottam, hogy elb...szom az egészet, a szó szoros értelmében. Nem mondhattam el neki Vikit. Ellene szólna bármilyen józan ítéletnek.

A hét többi része csak elrohant. Nem találkoztam Vikivel egész az esküvőig. Féltem, hogy valaki meglát vele, vagy talán a Tünde iránti szeretetből, ki tudja? Viki esküvői ajándéka, kedvesen giccses, kézzel festett kávéscsészék, a konyhánkban függenek a kredenc felett. Szeretet, Becsület, Tisztelet, Barátság, Öszinteség, Boldogság, ha jól emlékszem, mind különböző színű, különböző mintájú. Tünde imádjá őket.

vulkánként söpörnek el minden útjukba kerülő valós vagy képzeletbelinek vélt akadályt. Eppen ezekbe a tulajdonságokba kapaszkodva jutok el a minotauruszhoz, amely ugyancsak képtelen uralkodni elszabaduló ösztönein. Ezzel szemben a kentaurban fellelhető némi visszafogottság, sőt olykor parányi lángja a jóságnak is. Ami a legfontosabb, tud uralkodni, el tudja fojtani az ösztöneit. Ezek a lények együtt, és külön-külön is ábrázolva segítenek majd a magammal és a világgal való párbeszédem megvalósításában. Egy pillanatra sem tévesztve szem elől, hogy az embert akarom ábrázolni a maga vergődésében, szenvetésében, magasztosságában.

Talán azért választottam, kreáltam e világot, hogy indulataimat valamiképp levezessem. Nem az azonosulás ezekkel a lényekkel, hanem általuk megmutatni indulatainkat, hiszen mára már társadalmi, tömegindulathoz jutottunk, amit emberi alakkal én képtelen vagyok kifejezni, élettelen tárggyal, sajnos, nem tudok.

Játék a megfeszített lélek tükrével

Részegh Botond

vallomása művészetéről

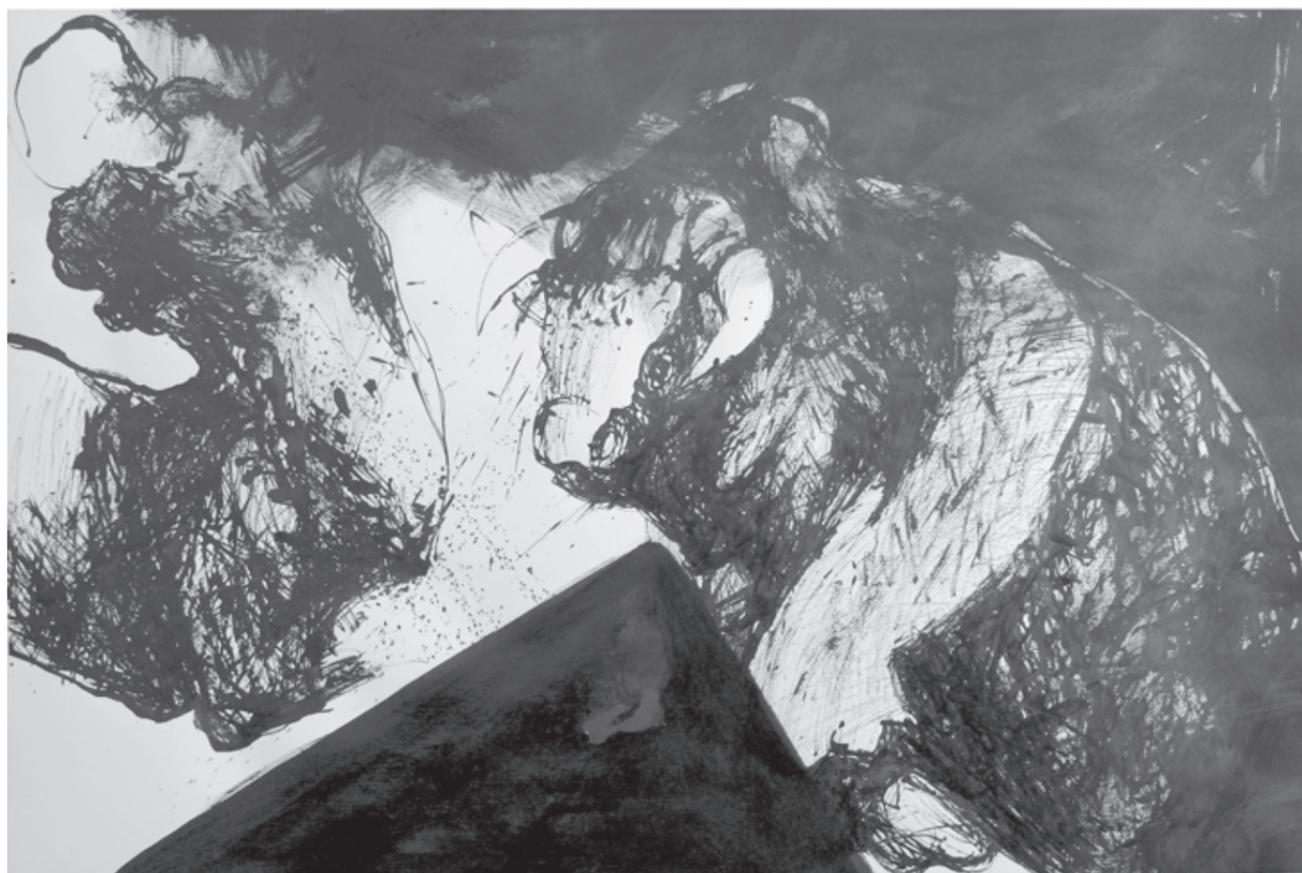
Életünk, önmagunktól önmagunkig való cselekvések sorozata. Mindenki átélte már valamilyen formában az önmagával való vívódást. Hol egekig ér az önbizalmunk, hol kételyek marcangolnak és rántanak bennünket tudatunk legsötétebb bugyraiba, ahonnét, úgy érezzük, hogy nincs már visszaút. Néha tetszik is ott lent, ott nem kell magyarázatot adni, ott sötét van, és egy kis fény is már boldogságot ad, amit oly keservesen keresünk, amely aztán felüdülés, ami a reményt jelenti, amelybe határtalan naivitással kapaszkodunk, várva a következő ilyen áldott pillanatot. Figyelembe véve a társadalmi körülményeket, ez a magatartás nem újdonság. Útvesztők pokla, az állandó rohanás elbizonytalanodáshoz, képi és nyelvi felhíguláshoz vezet, hogy aztán egy fanatizált, brutális (ál)arcot öltösn. Azt hiszem, most van az aranykora az emberi érzéketlenségnek, az önzetlenség teljes hiányának, amely elől, némelyikünk talán ezt a módját választja a menekülésnek. Kommunikálni szeretnénk, áhítunk erre, bármi legyen is az ára.

Egyre kétségbeesettebben párbeszédet akarunk kezdeményezni, sokszor teljesen mindegy, hogy kivel, vannak pillanatok, amikor még saját magunkkal is. És ez nem az örület, hanem az elmerülés valamiben, valaminek a megismeréséért. Szorongunk. És olykor szorongásunk már-már elviselhetetlen méreteket ölt. Néha kiül belőlünk minden más érzést, röpke pillanat alatt romba dönti minden reményünket, vágyunkat, lelkünk tótágast áll, és érthetetlenül, és teljesen magatehetetlenül meredünk a világra. Elúzzuk. De újra és újra fogalmazódik bennünk, vírusként, ellenállóbb és erősebb lesz. Nyálkás anyagként csúszik ki tudatunkból, de soha nem hull le, örökösen, talán végérvényesen bevon minket leplelve.

Én benne élek ebben a társadalomban, nem akarok, nem is tudok visszahúzódni csigaházamba, és onnan, hermetikusan elzárva mindentől, egyfajta sterilen humánus környezetből figyelni a körülöttem zajló eseményeket.

Egy rajzsortozatot szeretnék készíteni, *Játék a megfeszített lélek tükrével* címmel.

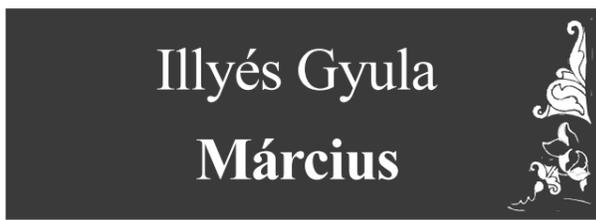
Munkáimhoz felhasználnám az ókori görög mitológia két fontos szimbólumát, a kentaurt és a minotauruszt. Mindkettejük az emberi jellem tükrői. Kettősségük (jóság–gonoszság, nyugodtság–indulat, erőszakosság–jamborság) a környezetünk hatására, elvárásaira kialakuló pszichikai állapotunkat jellemző

1848

Poétikus nép vagyunk. Nem a regényes csikósok meg a puszták végtelensége révén persze, ahogy azt a külföldi regényes útleírók áradozása után már-már apáink is hitték, hanem egyszerűen és szó szerint csak a versek és a versbe való indulatok kedvelése révén. Más nemzetek sorsfordulatait jószímatú diplomaták és még jobb szímatú polgárok készítették elő. A mi történelmünk legnagyobb fordulatát egy pár fiatal költő. Ezt büszkén emlegethetjük. Nyugaton a régóta készen feszülő nemzeti akaratot közvetlenül egy-egy ügyvéd vad szónoklata robbantotta ki. Nálunk a 48-as nagy eseményeket egy vers, noha verset akkoriban sem sokkal többet olvastak, mint ma. De ez a vers egy pillanat alatt bejárta az országot, ami magában még nem nagy dolog, de behatolt oda is, ahol a nemzet sorsát intézték és sarokba szorította a nemzet történelmi akaratának, vagyis röviden a nemzetnek az ellenfeleit. A vers szerzője körül egyszerűen legendák keletkeztek. A saját önző érdekeiket s Bécs még önzőbb érdekeit szolgáló politikusok szemében egy föllázadt hadvezérnél is nagyobb hatalom lett a fiatal költő, akit ők alig, vagy csak rémhírekkel, vagyis teljesen hamisan ismertek, ezzel is bizonyítékát adva, hogy nem ismerték a nemzetet, tehát semmi joguk sem volt többé annak vezetésére. A nemzeti megújulás híveinek és az idegen uralom védőinek évtizedes harcát ő döntötte el, a huszonöt éves fiatalember. Hogy milyen nagy dolgot művelt, azt maga is csak később tudta meg. Kossuthék lelkes táborát ő vitte diadalra Pozsonyban, anélkül, hogy kimozdult volna Pestről. Hogyan? Tavaszi izgalmaival minden március engem e titok levetkeztetésére izgat.

Illyés Gyula Március

Részletek az író *Magyarok* című könyvéből

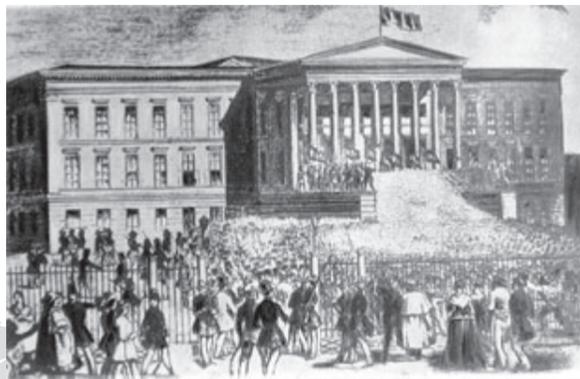
(...)

Mi volt Petőfi 48-ban, miért sikerült neki a csoda? Azok közé a költők közé tartozik, akikkel legtöbbször csoportképeken találkozok az ember. Nézem a mellette álló alakokat, aztán szinte nagytónát a háttérrel a hagyományos kútágással, cserénnyel, gubás juhással; a háttér látszik fontosabbnak. Hátha az események színtere mégis az volt és nem a Heckenast-nyomda, nem a pozsonyi diéta-ház? Az előbbi, a pusztát próbálom a történelembe helyezni, a botjára támaszkodó juhászt, hátha megszólal. A többiek úgyis már annyit beszéltek.

(...)

A bécsi mozgolódások hírével egy időben Magyarországról is nyugtalanító hírek érkeztek. A nyugtalanságot persze nem a Talpra magyar kinyomása okozta; a múzeumi gyülekezés Pozsonyba érve, ártatlan rendőri hírré törpült, olyanná, amelytől még a rendőrkapitány is nyugodtan alhatott. De érkezett körítésül más hír is. A pozsonyi rendi táblán – senki sem tudta honnan és miképpen – egyszerre Petőfi neve kezdett szárnyalni. „Petőfi... Petőfi...” adták szájról szájra azok, akik nagy része addig csak azt tudta ennek a névnek a viselőjéről, hogy a kanászokhoz, betyárokhoz van valami köze, szóval a néphez. „Petőfi százezer paraszttal áll a Rákos mezején” – ez a hír csatlakozott a névhez; az ajkakon elnémult a szó.

Már „tizedikén – írja emlékirataiban az ellenzéki Lónyay Menyhért – szegény Atyám elmondá aggodalmait a jövő iránt, félelmét a parasztlázadástól”. 14-éről egy másik szemtanú, Paskay Gyula ezt írja naplójába: „Egész áldott nap híreket hajhásztunk; kaptunk olyan újságot is, hogy Pest alatt a Rákoson százezer ember csődült fegyver alá, s hogy ezen népsereg a lengyel forradalomban szolgált tiszték által a kaszaforgatás rettenetes mesterségében begyakoroltatik... Elhittük e hírt utolsó betűig”. A Pozsonyban tartózkodó élesszemű Deák Ferenc is a törvények gyors elfogadását annak a mozgalomnak tulajdonítja,

mely „rokonszenvre talált nálunk is”. A nagy nap után maguk a főrendek is célzást tesznek a pesti rémhíre: „Ezen törvénycikk hozatalára – mondja március 18-án gróf Pálffy József – leginkább okot szolgáltatott az, hogy a Karok és Rendek zavarok kiütésétől félték”. Ezt vallja gróf Széchenyi Antal is: „...a törvényjavaslat csak a rendkívüli körülményekre van számítva... A nép megnyugtatására... alapja leginkább a sürgető körülményekben kereskedő”.

Kossuthék munkája e rémhír hatása alatt könnyült meg, azt eddig is tudtuk. Mi volt emögött? A zavaros események színén egyre jobban itt látom a bugyogó forrást, innen ömölhetett az erő, mely az eseményeket mélyítette és szélesítette.

A hírről Petőfi is tudott. Március 24-én ezt írja naplójába: „...A tekintetes karok és rendek s a méltóságos s nem t'om miféle főrendek azt a hírt kapták, hogy Petőfi Sándor a Rákoson tanyáz, de nem egyedül, hanem 40 000 paraszttal egyetemben s ezen kellemes meglepetés indította őket azon nagylelkűségre, hogy az úrbért eltörölték...”

Dehát valóban rémhír volt-e ez a rákosi táborozás? Elfogadhatom, hogy egy elejétől-végig merő mendemonda ilyen hatást keltsen? A hírt üres koholmánynak tartotta eddig a történetírás.

Holott volt alapja. A Rákoson, ha nem is fegyveres felkelésre, de valóban tízezres tömegben táborozott a nép, az igazi nemzet. Már 12-től fogva akkor még majdnem teljesen német nyelvű Pest városát szinte megszállva tartotta a vidékről föltódult magyarság. Az utcákon itt is ott is magyarul beszélő csoportok állongtak, bőingujjú juhászok kocogtak számárháton és gyalog, a kávéházak, vendéglők és szállodák zsúfolva voltak tollas-csizmás kurtanemesekkel, a Rákoson, a még egyszer oly emlékeztessé vált Rákoson igazi csikósok nyargalásztak, igazi karikással durrogatva és zsíros hajjú, komor hajdúk főzték a gulyást a pástortűzeknél. A német Pest egy-két napra valóban azzá lett, ami különben csak nevében volt: a magyarságnak székvárosává. Mintha csak a végzet rendelte volna: a nagy pillanatra az ország minden részéből összegyűltek az emberek. Nélkülük nehezen lett volna március 15-ből az, ami háliságnak lett.

(...)

A felfegyverzett idegen katonasággal szemben az az ezer egynéhány magyar diák sem boldogult volna, akik akkor Pesten tanultak s Petőfi szavára a mozgalmat elindították. A márciusi mozgalomnak tömeget, erőt és tekintélyt az a jó pár tízezer vidéki magyar adott, aki épp akkor a pesti vásárra feltolult. Mert vásár volt. Azokra a napokra esett a háromnapos, országos nagy márciusi vásár.

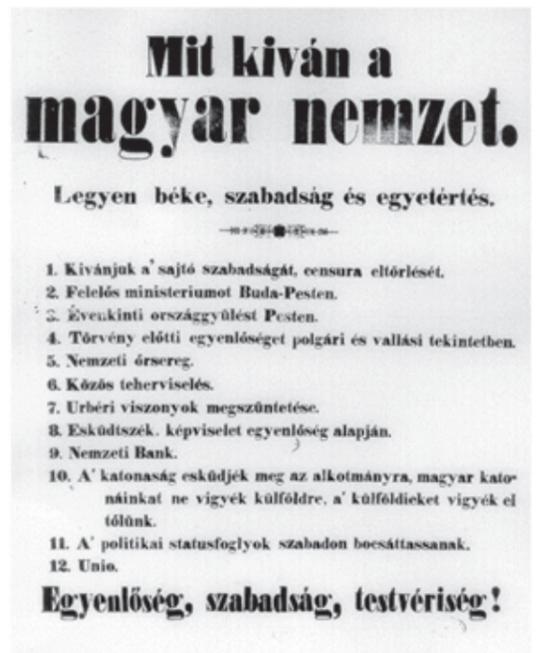
Ezzel ezideig nem foglalkoztak; én rendkívül fontosnak tartom, 48 tényleges megindulását ezzel magyarázom. Nem kis dolog történt. Három-négy napra a magyar nép markában tartotta a fővárosát. Petőfi legszebb fellépésének alkalmára a sors egy kis népi országgyűlést rendezett. Ez volt alapja a negyven- és százezer magyar táborozásáról szóló legendának s nem volt komolytalan alap. Az a néptömeg akkor Petőfiék szavára a magyar szabadság, a saját szabadságának kivívásáért bizonyára könnyen kapható lett volna olyan küzdelemre is, amilyentől Bécs pozsonyi hívei tartottak. Ha a helytartótanács szembehelezkedik a nemzet akaratával, a szűrők alól a fokosok és a menték alól a jurátus-kardok könnyen kivillantak volna, ahogy később oly dicsőségesen ki is villantak.

Ez a tömeg ütötte nagy nappá március 15-ét.

Hatvannégyen a pozsonyi országgyűlés 1848. március 15-én Bécsbe utazó küldötte közül

www.leveltar.fejer.hu

Táncsics Mihály

„A csendes budavár élénkebbé, valamivel zajosabbá kezdett lenni, mint előbb volt: több ember, és sebesebben járva, hangosabban beszélve taposta a Bécsikapu utcát, hol a börtön van. [...]

Később, azaz pár nap múlva, március 14-én már az utcán, ablakom előtt is észrevehető volt a mozgalom, főképp másnap, március 15-ike reggelén: kiváltképpen a közeli szomszédságban levő gimnasiunumbeli ifjúság élénksége, zsbajja jelenté nekem, hogy valami szokatlan nagy dolog van készülöben.

Majd egész nap az ablak vasán csüngtem. Az eső szünet nélkül esett, de azzal senki semmit nem gondolt. A sürgés-forgás óráról órára nagyobb lett: főképp pedig a börtönkaszárnya udvarán, honnét a fegyvercsörgés behallatszott: egyik csapat kivonul, a másik bevonult, s ez így tartott egész nap. [...]

Délután, jelesen már estennen, a tanórák múltával, az iskolai ifjúság zsbibongott, lótot-futott előre-hátra, s valamely kaptárból kiköltözött méhraj képét tüntette fel: a tompa morajból azonban egy értelmes szót sem vehettem ki.

Kevéssel 4 óra után, éppen börtönöm alatt, talán valamit értésemre akartak adni, fennszóval mondták: „Átjönnek Budára!” Kevés ember van, kinek füléhez valaha ily üdvözítő hangok jutottak volna el: mert én e percben átérttettem, hogy szabadulásom órája ütött. [...]

...nyilatkozatom az volt, hogy nevem Stancsics-ról a jó hangzású Táncsicsra változtatom, részint e nagy nap emlékére: részint pedig azért, mivel nagyobbik gyermekem nevemet mindig így ejtette ki.”

www.dinero.hu

Barátságos, fiatal házaspár volt. Az utolsó redőny szerelésével még nem készültek el, mégis vacsorához invitálták C.-t és társait. A házigazda alacsony, vékony, barna bőrű lipován, amolyan barátkozó, bőbeszédű, nagyvonalú. Az asszonyka sem tűnt kevésbé kedvesnek, de az ő figyelmessége súrolta a kacérság határait. C. többször észrevette, hogy hosszasan nézi munka közben. A vacsoránál a házigazda megállás nélkül beszélt. Tele szájjal elmesélte egész addigi életét, aztán a vendégeket kérdezte. Mindenkinél mesélnie kellett magáról, munkájáról, családjáról. C. finoman jelezte, hogy még egy redőnyt fel kellene szerelni, mire a gazda legyintett: meglesz az. Akár holnap reggel, jobban lehet látni, és úgyis itt alusznak a városban. Éjnek idején nem indulnak haza. C. hajlott arra, hogy reggel fejezzék be, két okból is. Az egyik, hogy késő este már nem ildomos kalapálni. A másik, gyors stratégia részeként, még nem körvonalazódott benne. A férj váratlanul felállt, és bocsánatkérés közepette elbúcsúzott a mesterektől (így szólította őket). Így csak ki poharait, megérdemlik. Megpuszította feleségét, és elviharzott. Egy pillanatra megállt az idő, aztán koccintásra emelkedtek a poharak. C. és az asszony tekintete találkozott, egymásra mosolyogtak. C. társai elkezdtek bókolni az asszonynak, aki finoman, de határozottan hátrította a suta rohamokat. C. nem vett részt a melós csipkelődésekben, kétértelmű dialógusokban. Ha egyszer beveszi ezt a várat, azt csak zseniálisan kiötlött taktikával fogja elérni. Halkan szólt a többinek, hogy menni kéne. Kiűrtették poharaikat, és elindultak a szállóba. C. utolsónak maradt, tiszteletteljesen búcsúzott, s mielőtt a lépcsők felé fordult, az asszony fülébe súgta: negyed óra múlva visszajövök. Nem várta meg a választ, tudta, hogy most illemből is nemet mondana. Ha meg visszatér, legalább egy rövid beszélgetésre behívja. S akkor már félig megnyerte a háborút. Az asszony, mi után becsukta az ajtót, nekitámaszkodott, s hatalmas tanácsatlanság vett erőt rajta, miközben érezte, hogy gyorsabban ver a szíve. Ismeretlen volt neki ez a helyzet, mert eddig eszébe sem jutott megcsalni a férjét. Nem értette magát, nem értette, mivel babonázta meg őt ez a férfi, hisz találkozott szebb hímekkel is, akik nem ébresztettek benne semmilyen vágyat, pajzán gondolatot. Nem volt rámenős, nem udvarolt, csak nézett titokzatos, mély szemével, s szavak nélkül beszélt. Először kíváncsi lett rá, aztán már meg szeretne volna ismerni, mint egy jó filmet, könyvet.

C. valamilyen ürüggyel lerázta társait és gyalogosan visszaindult.

Tudta, hogy a férj dolgozik, mégis nem kis izgalommal nyomta meg a csengőt. Attól tartott, nem fogják kinyitni, vagy elutasítják, ami számára mindig felért egy feldolgozhatatlan tragédiával. Kinyílt az ajtó. Csigaháton kúsztak a másodpercek. Bátorralan mosoly az ajtóban, remegő női sziluett, C.-ben hamar helyreállt az önbizalom, s gerjesztette a látvány. De jól palástolt mindent. Halvány mosoly, lovagias köszönés, mintha csak üzleti találkozóra jött volna.

Mialatt távol volt, az asszony elmosogatott és rendbe szedte a lakást.

– Tölthetek valamit? – kérdezte izgalomtól rekedt hangon.
– Ma már nem iszom alkoholt. Esetleg gyümölcslé, vagy tea. Ez utóbbiban megállapodtak. Nehezen indult a beszélgetés. Semmiségekről csevegtek. Nehezen oldódott a feszültség. Az asszony zavart volt, C. pedig fáradt. Váratlan lépésre szánta el magát. Vagy bejön, vagy nem. De legalább kievickél ebből az

unalmas dialógusból. Az asszony kezéért nyúlt. Az hagyta. C. magához húzta a kezét, megcsókolta, aztán finom erőszakkal az asszonyt is. A lány ellenkezés inkább szemérmesség volt, mint bizonytalanság. Vad csókok közben átkeringöztek a lakáson.

Sejtelmes fények mindenhol a hálószobában, bordó üvegtálcában vastag gyertya lángja lobbant a testek ágyra zuhanásától letkezett légörvényben. Az asszony ápoltság és illatos. C.-nek eszébe jutott, hogy egész napi munka után nem zuhanyozott. Kibontakozott az ölelésből, ledobta a ruháit, és a fürdőbe sietett. Az asszony utána jött és alaposan beszappanozta a férfi izmos idomait. Hosszasan masszírozta intim testrészeit. C. behunyta a szemét, és hagyta, hogy kényeztesse az asszony, aki langyos vízzel lemosta, puha törülközővel letörölgette, és a fürdőbe vitte. Türelemesen lehámozta selyem köntösét, élvezettel kényeztetve a kibuggyanó rózsaszín idomokat, a kávészínű mellbimbókat, a szép köldököt

és a ritkás, selymes szőrzetű szeméremdombot. Aztán váratlanul megállt, mintha eszébe jutott volna valami, és rezzenéstelen arccal kémlelte a krémszínű testet. Az asszonyt egyszerre vonzotta és riasztotta ez a kifejezés nélküli arc, a hideg tekintet, mely mint hűvös tavaszi eső ostromolta testét. Valami titok lengte körül a férfi egész lényét, és ettől még érdekesebb, vonzóbb lett számára. Végre kettesben azzal a férfival, akiről egész este le nem vette a szemét, akinek perzselő tekintete buja gondolatokat ébresztett benne, végre megtörténhet az, amire egész este

várt, mégsem tudta volna szavakba önteni.

A férfi még mindig csak bámulta, mintha örök kövületként akarná emlékeibe vésní, és ettől a szótlanságtól az asszonyban egyszerre kavargott valami édes düh és legyőzhetetlen vágy. Ujjaival lassan végigcikázott testén, kissé elidőzve a kemény karokon, duzzadt melleken, majd szinte remegve siklottak alá arra a helyre, mely minden édes gyönyör forrása. Lassan, szinte észrevétlenül tárultak szét combjai, akaratlanul is abba az irányba, ahol a férfi ült, aki, mint király alattvalója táncát, figyelte az asszony mozdulatait. Ez volt a megadás pillanata, nincs tovább, érezte az asszony, csak egyvalamit akar ettől az embertől, és bármit odaadott volna, hogy megkapja. Szenvedélyesen csókolni kezdte a férfit, lágy harapások nyomait hagyva a friss illatú bőrön. Feje lágyan csúszott mind alább, és alább, majd C. férfiaságát halmozta el üde csókokkal. Ez volt az ő ajándéka, azért, hogy eljött, hogy itt van. Már rég nem érezte a férfiúi test fanyar ízét, illatát, hiszen házasságában már egy ideje abbamaradtak ezek a kis, oly sok örömet adó játékok, a többi férfinak, akikkel házassága előtt viszonya volt, nem adta meg ezt az örömet, hiszen tőlük sokkal inkább kapni akart, mintsem adni.

– Azt akarom, hogy megkúrj – szólalt meg az asszony. Úgy hangzott ez a szájából, mintha az egyetlen kozmikus kiterjedésű mondat lenne. Nem vett tudomást a férfi meglepett mimikájáról, mint aki nem tűr ellentmondást, gyors mozdulattal a férfin termett, és vad ringatózásba kezdett, mint óriási viharba kerülő csónak.

S ez a vihar csak nagy sokára csendesült el. Mindketten erőnlétük végső határára pihegtek. Az asszony boldog volt, de nem sikerült kilúgozni magából lelkiismeret-furdalását, amely az első pillanattól, mint aura, ott húsozott körülötte.

Tisztele a férjét, szerette, hálás volt neki, de ez az érzés egészen más, mert újszerű, megmagyarázhatatlan, és ami megmagyarázhatatlan, arról hajlamosak vagyunk elhinni, hogy nagy dolog.

Érezte magában az erőt, a bátorságot, amit a férfi szabadított fel benne, szerette volna elmondani valakinek, akár neki,

BALÁZS F. ATTILA

A SZARVAK

PÉHL GABRIELLA

Szentek

Sarródon, fehérre meszelt házak mellett az útszélen, Szasza kocsmájától néhány lépésre szoborcsoport felirata hirdeti: Széplő nélkül fogantatott Szűz Mária, könyörögj érettünk!
Szűz Mária két oldalán Szent Anna és Szent József áll, 1882. június 24-én, ötvenéves házasságuk emlékére állíttatta őket Élő József és neje, Horváth Anna.

Vajon élnek-e még Horváth Annák és Élő Józsefek?

A döbbenet mértékegységeihez

A levegő fejfájdítóan kevés.
Az idős hölgy rendületlenül próbálja lehúzni a HÉV ablakát, majd az idős úr is.
Am egyiküknek sem sikerül.
A közelben ülő férfit nem érdekli az egész. Arcáról egyértelmű közöny olvasható. Az idős hölgy bátorralanul-kérő hangsúllyal fordul felé:

mindazt, ami a gondolataiban kavargott, de nem tudta, hogyan kezdjen hozzá.

Egymás izzadságában pácolva feküdtek szorosán egymás mellett.

– A férjed nem vesz észre semmit?

– Nem. Gondoskodom róla.

– Hánykor érkezik reggel?

– Fél hétkor.

– Állítsd be az órát, nehogy elaludjunk.

Amíg az asszony az órával babrált, C. próbálta elképzelni, hogyan él a fiatal házaspár, milyenek a hétköznapjaik, az ünnepeik. Egy pillanatra az is bevillant neki, milyen férje, társa lenne az asszonynak.

– Mire gondolsz? – kérdezte az asszony, miközben visszabújt a takaró alá.

– Gyakran csalog a férjed?

– Néhányszor előfordult – hazudta az asszony, de nem tudta miért. Ez volt az első félrelépése, s azon kapta magát, hogy picit szégyelli. Inkább azt próbálja elhítenni a férfival, hogy könnyűvéru asszony, akinek nem esik nehezére megcsalni a férjét.

– Miért mentél hozzá?

– Rendes ember.

– Ennyi?

– Jól megvagyunk.

– Gyerek?

– Nem lehet. 18 évesen volt abortuszom. – Ez a hazugság meredek volt, de úgy tűnt, ez is célba ért.

– Miért nem jársz munkába?

– Nem enged a férjem. Meg féltett a főnökömtől.

– Alaptalanul?

– Nem.

– Mit oldott meg azzal, hogy itthon tart? Valószínűleg itt fogadod.

– Így van. – Már bánta, hogy ilyen képet formál magáról. Undorítóan érezte magát.

– Szegény férjed.

– Ne légy rossz!

– Tényleg sajnálom.

Még beszélgettek, de már semmi nem jutott el a tudatáig, elaludt.

A nő felkönyökölt, s úgy nézte a férfi ernyedségében is szigorú arcát. Mintha szerelmes lennék, olyan felajzott vagyok – gondolta.

Betakarta a férfit, letörölte izzadságcseppeit, és mintha csak mesét olvasna, buja semmiségeket suttogott a fülébe.

A férfi nem viszonzta a simogatást, nem mondott kedves, értelmetlen szavakat, a kielégült ember közönyével aludt. A legférfiasabb ember is olyan kiszolgáltatott és ártatlan alvás közben, mint egy gyermek – gondolta az asszony, és addig nézte a férfit, amíg belealudt.

Idegborzoló óracsergésre ébredt. Az asszony nem volt mellette. Kávé főtt. Mire megmosakodott, a könnyű reggeli és kávé az asztalon kínálta magát. Cuki nő – gondolta –, de nem lennék a férje. Ebben a pillanatban kulcs fordult a zárban. C.-ben meghűlt a vér. Az asszony betuszkolta a sötét nappaliba.

Az ajtó üvegsávján keresztül figyelte a fejleményeket. Az asszony turbékolván átölelte férje fáradtságtól görnyedt testét.

– Zuhanyozz le, kedves, aztán gyere, idd meg a kávé. Most főztem. – A férfi válaszolt valamit, amit C. nem hallott. Arra koncentrált, hogy az első adandó alkalommal kisurranjon a lakásból. Egy perc sem telt el, s az asszony már nyitotta is az ajtót, és intett C.-nek, hogy tiszta a levegő. Halkan elfordította a zárat, s egy gyors csókot nyomott C. szájára, aki igyekezett kívül lenni az ajtón. Intett, és már számolta is a lépcsőket lefelé. A hajnali hűvös levegő s a bágyadt fények ráébresztették, hogy új nap kezdődik, s ilyenkor agya friss energiákat mozgósított, nem kevés optimizmussal fűszerezve. Az ő életében minden nap egy új fejezet volt, valaminek a kezdete és vége.

– Fiatalember... megpróbálja?

– Nem – válaszolja az.

Csak tavasz volt

Fehér volt, fiatal és vidám. Inge, nadrágja vakított a fényben. Harsány-biztos mozdulattal állította meg a felé haladó autót, és rugalmas léptekkel vonult át a zebrán.
A megállított negyvenes férfi elmosolyodott autójában.

Kamaszhangon

A tavasz első virágát Árpí látta meg az út mentén.
Andrea minden kamaszlányos báját „bedobva” fordult felé, hogy megszerezze a virágot.

– Árpí, de szeretlek!

– Fondorlatos kigyó! – jelentette ki Árpí. – Keress magadnak! – és úgy szökkent tovább az erdei úton, mint egykor Ádám a Paradicsomban, amikor még nem tudott mondani Évának.

A kút

Már csak egy rozsdás vascsont maradt az egykori kútból a parkban, mely gyerekkoromban a királynő trónusa volt. Előtte kőkocka, a kastély udvarhölgyei ültek valaha rajta lovagjaikat fogadva.

Mellettk a kerek erdő jegenyéi magasodtak, három fa maradt belőlük mára.

Királyok és királynéok voltunk egykor.

Egykor...

(Folytatás az 1. oldalról)

Hatvany esszéje lelegején szembeszegül a szülőkörű és elitista irodalomszemlélettel, „*Mert csak a publikum visszhangos érdeklődése mentheti meg az új írói nemzedéket a magyar tehetségek krónikussá vált elkedvetlenedésétől.*” – s tegyük hozzá, hogy ez azóta sem változott. Fiatalságunk színe-virága hervad el klikkek és iskolák és tévutak üvegburái alatt, úrrá lesz rajtuk a nagy nihil, s betokosodnak egy hamis rendszerbe, ahelyett, hogy alkotókedvük gyümölcsöt hozhatna, a hajtásaik még virágzás előtt elhervadnak. Hiszen a minap hallgattam a rádióban azt a műsort, melyben a tanárurat a gyerekek arról faggatták, hogy mint lehet az, hogy Csokonai ily sok nyelvet tudott, mégis éhen veszett? A tanár úr erre a kérdésre mit is válaszolhatna? Semmit. Vannak nagy szerencsétlenek. De hamar tegyük hozzá, hogy ez még nem erény. Nem attól volt Csokonai az aki, mert nem volt egy rendes szerveződés a korban, amely felemelhette volna, hanem attól, ami bévül lakott. Nem! A kor ostobasága, silánysága nem a géniusz erénye, hanem a kor rossz karmája. A géniusz tükröt használ kardként, a zseni visszaveri a világ romlott képeit. Azért van szükség irodalompolitikára, hogy ezek a képek igenis eljussanak az emberek tudatáig, s felébresszék őket. Hatvany így ír erről a szóról: „*Irodalompolitika, nem a politikusként kívülről való beavatkozása az irodalomba – ez az, aminek még sohasem volt eredménye –, hanem az íróknak, kritikusnak s általában az irodalom megértőjének vagy értékesítőjének (a lapszerkesztőnek és könyvkiadónak!) az a természetes vágya, hogy ne bízva az irodalom sorsát a könyvből lassan kiható erőkre, de a könyveken kívüli is, tudatos és tervszerű beavatkozással irányítsa és sietesse a maga ízlése felé a közízlést.*” – majd hozzátesszi: „*Nemcsak az irodalomnak – a festészetnek, a zenének s általában a művészet minden ágának vannak politikusai.*” – mennyire hogy vannak! Vajon biztos, hogy helytelen a művészetre, mint értékes és eladandó árura gondolni? Nemde művész a kertész is, ha a gazda földjét virágzóvá és jól termővé teszi, s a haszon a gazdának sokszorosán visszahozza a kertész bérét. A kertészt azonban nem nézik le a presszóban kollégái, hogy megkapta verejtékes és gyönyörű munkájáért a bérét. Az irodalom álmos és szürke presszóiban azonban neveléses álszemérem dívik. Szinte szégyen, ha egy festő a világnak fest, s nem csak és kizárólag magának, vagy még súlyosabb esetben szűkös kis városkájának, gyarlóság és megvetni való, ha egy fiatal író nem egyetlen laphoz ragaszkodik, hanem amerre csak lehet, kipróbálja magát, mert mikor a tornákról visszatér – főleg ha győztesen –, az ifjú lovagra a várban már igen ellenségesen pislognak – harcra csak csoportban képes – társai. Ezért aztán sok sötét várban, kitérés és megújulás nélkül ücsörögnek az ifjú lovagok, anélkül, hogy valaki látná, mit is, és miért is írnak, alkotnak, miért harcolnak, miért élnek. Tegyük hozzá, kissé cáfolva önmagunk, hogy nem mindig ártalmas egy kis sikertelenség, egy kis küzdelem, de ami ellen itt küzdünk a mesterséges csönd, a posztmodern kígyó harapása, s kétségtelen, hogy különbség van a festő, szobrász, vagy a zenész, vagy az író, a költő művészi megvalósulásai között, mégis a lényeg végeredményben ugyanaz lesz. A szerepre és a minőségi életre való buzdítás, a sokféleség megélése és megértése. Miért tűnhet ez még ma is veszedelmesnek néhányknak?

S ha feltűnik nagyritkán egy-egy jó értelemben vett irodalompolitikus? Fanyalogva és pislogva forognak jobbra-balra, várva, hogy valamelyik csordavezér bőfőgjön egyet, mely bőfőgést majmolhatják. Pedig jól mondja Hatvany, hogy „*Még Goethe is csak félig fordul a közönség felé – félig a weimari udvar magánköltője. A modern művész majdnem egy századon át ijedien nézi a tömeget, és göggyével csak rosszul leplezi tehetetlenségét.*” – nem megoldás a gög, mellyel némely író a közönségre nagyívben ejt. A közönséggel meg kell tanulni bánni. S ha ebből rajongás születik, akkor igenis nem szégyen, hogy munkájának gyümölcsét a művész learassa, s hogy tetszeni akar, az a világ legtermészetesebb dolga, mint ahogy az is, hogy anyagi haszna lesz élete és verejtéke árán létrehívott alkotásának. Akik ezen sajnálkoznak, azok igazságtalanok. Én is, mint

(Folytatás az 5. oldalról)

Szemben ülnek egymással a nappalinak használt szobában, a két fotelben, közöttük a dohányzóasztal, rajta egy tálcán kávékiöntő, két csésze, cukortartó, pohár meg egy üveg Theodóra ásványvíz, amit az asszony hozott be mindjárt az érkezése után. Keveset beszélnek, s az is kimerül a hosszú csöndekkel tagolt kényszer szünete, lényegtelen kérdésekben és a rájuk adott hasonló válaszokban. Valami édes elégtételféle érzés tölti el a férfit, látva az alig-alig változott lakást, a régi bútorokat, az itt-ott bebarnot, felhólyagosodott tapétát, elnézve feleségét, akit formátlanná, törődötté tett az idő. Felhőrpinti a kávéját, iszik egy pohár vizet, majd odaadja a gyerekek nevére szóló két takarékkönyvet, és elköszönve a hűledező asszonytól, vidáman távozik.

Könnyű lenne itt befejezni. Elhinni, hogy a férfi megelégedetten él tovább, busás kárpótlást kapva megpróbáltatásaiért. Hogy a sors ugyan vak, szeszélyes és igazságtalan, de legalább nem egyoldalú, ügyel az egyensúlyra, amit elvesz, azt valahol vissza is adja. Hogy nincs áldozat – legyen az önként vállalt, véletlen vagy kiszabott –, mely felesleges lenne. Hogy a fiú élete és halála, lám, megmenekíti a férfit. Mondom, könnyű lenne, ám nem így történik.

Félig kalmárok, félig apostolok

Hatvany „...igenis a művészi tetszvágyat [védem], illetve a művészi hódító törekvést, sőt azt a diadalmas önzést is, mellyel maga számára minden földi jókat követel” – és itt már minden kispolgárság kipukkadt, érdemes tehát tovább ott folytatnunk, hogy „*Rettenetes, hogy a mai művészek mennyit összevissza hazudnak a művészi alkotásról.*” – mert ugye valahogy legalizálni kell vágyaikat, álmaikat, meglátásaik egy olyan világban, ahol export vágyak, álmok, jó előre kidolgozott meglátásokkal élnek az emberek. A művész tehát nem önmagának dolgozik, hanem a világban akarja tágítani a gondolkodás, a szellem, az értelem lehetőségeit, s akik mindegyre panaszkodnak, azok legtöbbször „*Azok a művészek, akik nem akadnak közönségre, [kik] száz eset közül kilencvenben olyan specialisták, kikben csak egy szűk kör beavatottjai láttak nagyságot.*” – éppen ezt elkerülendő, ki kell alakítani egy egészséges kontaktust alkotók és befogadók között, bármilyen rest is közönség, bármekkora is a falak, bárhány nagy tehetség is hullott már el, mert: „*A közönség e restsége azonban leküzdhető – minden nemzedékkel el lehet fogadtatni a maga művészi kifejezőit, föltéve, hogy a művész, művészetpolitikai ügyességgel lát hozzá.*” De vigyázzunk! Az ügyesség nem nagyképűséget, túlzott önhittséget, hiúságot takar, hiszen „*Amily szánalmasak a megnyomorított hiúság játéka, oly szép a nyílt homlokú, egészségesen kifejejtett és erőlyesen cselekvő önértet.*” – s tegyük hozzá: még szebb a szeplőtlen, erős, önmagunkban elvetett, s a világra virágként nyíló, örömtől szülő, gazdagságot termő, tiszta, erős hit. Nem mehet dudásnak, aki nem hisz abban, hogy a pokolból is visszatérhet. Mert, „*a tehetség és az érvényesülési ügyesség nem zárják ki egymást. Az élethetlenség göggyét csak az esztétameddők kiáltották ki művésziességné.*” – s ezekkel az „esztétameddőkkel” a művésznak semmi dolga. Lelkét és lehetőségeit ugyanis megsavanyítják, erejét megtörik. A hitetleneket lehet és kell szeretni, de nem lehet hinni helyettük is. Hatvany azt írja a maga idejében, hogy „*Amit ma a magyar irodalom aranykorának hívunk az a negyvenes években Vahot Imre lapja körüli írók zajos klikkjének tünt, mely különösen a leghangosabb és legkihívóbb fiatalembernek, ama Petőfi nevűnek, verseit kívánta mások elibe tolni.*” – s amit ma hívunk a magyar irodalom aranykorának, az nem más volt, mint a századelőn az első két évben még Hatvany Lajos lapja körüli írók zajos gyülekezete, mely különösen a legvadabb és leginkább tenyérbe mászó fiatalembernek, ama Ady nevűnek verseit kívánta mások elibe tolni. Hatvany rámutat, hogy a művészet próbaköve igenis a minőség, akkor is, ha „*Addig nem is művészi [a] munka, amíg nem a közönségé, amíg az asztalfiókból ki nem került, s másokra ható szuggesztív volta be nem bizonyosodott.*” És bizony sikeressé kell lennie a művésznak, mert „*Úgy látszik, hogy akinek életéből a siker kiesett, annak élete is mintha megcsönkult volna.*” – hiszen minden tévhittel és irodalmi fafejűséggel szembemelve: „*Mert a mellőzés nem edzi a lelket, s nem válik a művészi munkásság előnyére, mint a közhely-biográfusok írják.*” – talán csak eleinte, csak néha, csak különleges esetekben, mint mondjuk Hamvas Béla, vagy Lénárd Sándor, de hiszen utóbbinak sikere lett a Micimackó latin fordításával, előbbinek írásai meg kéziratban terjedhettek! Igaz, csekély vigasz. A világnak annyi középpontja van, ahány ember él, s mind más középpontból keresi ugyanazt az egy középpontot, a közönyt, az egyet, az eredetet, az ősforrást. És itt már lassan kiderül, hogy az én nézeteim a művészetről, bármennyire is egyetértek Hatvany Lajossal, miben különböznek. Mert Hatvany művészet-szemlélete, főleg amikor már elragadtatva beszél „gyönyörű egocentrizmusról”, igencsak nyugati. A művészek pedig nyu-

gaton nem csak kufárok voltak, hanem apostolok is. Amikor az egyház belefolyt a világiba, nem maradtak mások, akik a szellemi és lelki világot közvetíthették, mint a művészek. Az egyház nyugaton lovagi rend lett, s nem szellemi, máig is ezt viseli öltözködésében, rétegződésében, abban, hogy nagyon nehézkesen válaszol a világ kérdéseire. Csak a kisebb, és nagy hagyománnyal bíró szerzetesrendek, monostorok maradtak azok, amiknek lenniük kell: élő emlékezetnek, nagy iskoláknak, szakrális közösségeknek. S igen, talán még néhány falusi pap. Mindezzel csak azt érték el, hogy mikor a lovagi rend is eltűnt, hatalmas épületeikkel, templomaikkal már nincs más szerepük, mint a megőrzés, és így egy nagy merevlemezzé vált az egész nyugati egyház, mely telis-teli van értékes adatokkal, de már nincs az a gép, amely ezt megjeleníthetővé tenné az én korom számára, sőt – és ez a döntő – már nem fér rá több adat, már nem bővíthető, nem érti meg a legfontosabbat, mely nélkülözhetetlen lenne életben maradásához: Keletet. Keleten ugyanis egészen más művészetfoglalom él, s helyesen és tisztán, mint itt, de ott nincs is szükség az egyéni közvetítőre, vagy legalább másként, mint itt, ahol nincs szellemi kaszt. Itt ugyanis kereskedők vannak csak, s nem ügyes kufárok, akik alkotásuk jól pörgetik, s valódi értéket képviselnek. Meg kell mutatni a közönségnek, hogy a fröccsentett műanyagok csodálatos univerzumánál jóval izgalmasabb világokra nyílik ajtó a művészetben keresztül. S aki ezt az ajtót az éji sötétben fényre nyithatja, az a jelenben dolgozik, nem a múltban, nem a jövőben, nem jobb oldalt, nem bal oldalt. Az ajtót megmutató és kinyitó nem lehet más, csak szabad ember. És itt találkozik a keleti és a nyugati felfogás. A keletiek ugyanis úgy mondják, hogy aki beteljesítette magát, már nem egyszerű ember, már valójában nincs is dolga itt, egyetlen dolog miatt azonban mégis itt marad: másokért. Ő a bóthiszatva, az önfeladó, a nagy lélek, az, akiről tudnunk kell, mégiscsak van dolga, vagy másokért legyen. A művész tehát nem csak önmagát valóítja meg, nem csak magának szerez sikert, hanem egész környezetének, egész népének, és valójában – ha nem félünk a nagy szavaktól – az egész emberiségnek. Mert mit csinál? Kinyitja a kaput, szabaddá és erőssé tesz. Megmutatja a visszasságokat. Nem kicsi munka ez, épp annyi, mint kertet gondozni.

Hatvany jó érzéssel teszi hozzá, hogy „*Ugyancsak a jelenben dolgozik, egyszerű érdekeit szolgálva, a művészeti vállalkozó is. A törekvések e párhuzamossága szorosabbra fűzi a művészt menedzseréhez, mint egykor a mecénásához. Ez nem a rendelő és kiszolgáló kínos viszonya többé – hanem valóságos érdeklődés.*” – és itt dől el, hogy létrejön-e egy komoly szemleli felvirágzás, vagy satnya szürkeségben bálmuljuk még jó pár esztendeig a nagy magyar pusztát vagy Erdélyt, vagy a környező világot, anélkül, hogy bármit is megértenénk belőle, elfogadnánk, ahogy van, s a lehető legtöbbet hoznánk ki magunkból is, és hazánkból is. Együtt mondom Hatvanyval: „*Remélhető, hogy a posztumusz dicsőség nemsokára oly ritka lesz, mint a fekete himlő, mióta az oltást kitalálták.*” – s a nyitottság és minőségre való törekvés egy új szemléletre, új megvalósulásra ad lehetőséget. Ezt a lehetőséget akarom megragadni, s szerepem pontosan ez és ennyi: teret teremteni. S csak reménykedhetek, hogy a címkebe rejtett három rózsából nyíló, és megújhodást és frissességet jelentő három bimbó, és a teljességre való irányultságot szimbolizáló lótusz, továbbá a három táncos – kik mindezeket pörgetik, eléggé kifejezik és megvédik az Irodalmi Jelen olvasóit, alkotóit, munkatársait, szerkesztőit, hogy ezt a nagy lehetőséget saját életükben elcsipjék. Ezért kértem a főszerkesztőtől, hogy engem ne munkatársként alkalmazzon, hanem legyen csupán kertész. Hiszen kert egy ilyen lap, gazolni kell, rőzsét égetni, virágot ültetni, fát metszeni, sétányt kövezni, a termést bearatni és eladni. Mert hűnek kell maradni ahhoz, hogy „*A hivatott művész még művészetpolitikai fogásaiba is beleviszi egyéniségét – eredetisége ezen a téren is megkülönbözteti őt mindenki másától.*” – és akkor talán még az is sikerülhet, ami minden száz évben csak egyszer, hogy sikeresek leszünk és hűek önmagunkhoz. S virágos kert lesz újra Pannónia.

Kölcsönvett történetek

Hónapok telnek el. Egyik alkalmi szeretője egyszer szobakonyhás lakást ajánl neki, nem messze az albérletétől, a Honvéd utcában. Megnézi, oszt, szoroz, mérlegel, és úgy dönt, megveszi. Ügyvédhez mennek az eladókkal, aláírják a szerződést, a férfi kifizeti. Talán két hét sem telik bele, mikor megjelenik a lakás valódi tulajdonosa, s kiderül, rútol becsapták.

Megpróbál harcolni az igazáért, futni a pénze után, megkeresni a nőt, aki belerángatta, ám miután egy este a Falk Miksa utca és a Markó utca sarkán négy nagydarab, kigyúrt fiatalember figyelmezteti, szavaiknak néhány jól irányzott

ütéssel és rúgással is nyomatékokat adva, megérti, reménytelen. Újra, immáron másodszer is az utcára kényszerül.

Évek sorjázanak ezután, évek, amelyek alatt még lejjebb – ha van egyáltalán értelme a méricskélésnek egy szinten túl – kerül az otthonatlan létezés feneketlennek tetsző poklában. Indulatok nélkül, megadással tűri. Mint egy hihetetlenül szép álom idéződik fel benne időnként a fiúval való találkozás, a rátalálás a pénzre, a szabadság kurtára szabott szakasza. Néha olyan erővel törnek rá az emlékek, hogy nem tudja megállni, félrészes bódulatban, akadozó nyelvvél elmeséli a véletlen mellé sodorta sorstársainak, akik persze egy szavát sem hiszik, mégis isszák szavait, mintha az Ezeregyéjszaka valamelyik történetét hallanák.

A férfi élete egyébként úgy telik, ahogyan a rövid kitérőtől eltekintve telt: meneküléssel a hideg, a meleg, az eső, a hó elől, lejjelölással és kukákban keresgéléssel. Egészen a szikrázó napsütéses, hideg áprilisi vasárnap délelőttig, amikor a Blaha Lujza téren a 4-es és 6-os villamos megállójába felvivő lépcső melletti telefonfülke padlóján ülve éppen egy darab száraz kenyeret majszol. Kibirhatatlan fájdalom nyíllallik a mellkasába. Tudja, bevégeztetett. Nem szól, nem mozdul. Mintha valami megkönnyebülést, valami örömfélét is érezne ekkor a fájdalom mellett. Eldől, felsötteste kiesik a telefonfülkéből, elterül az aluljáró kövezetén...

– Sokat jársz mostanában Olaszországban.
 – Tavaly ott töltöttem három hetet, négy különböző, egymástól független meghívásra.
 – De voltál tavalyelőtt, meg azelőtt is. Miért éppen oda szeretsz járni?
 – Me' hova kéne?
 – A mai világban, aki ad magára, Amerikába jár át, de ha nem, Berlinben tölt el hosszabb időt. Beszélisz németül, éltél is ott, köteted is jelent meg, jókat írtak róla, közelebb is van...
 – Igen jól érzem magam több német városban is. De ottani kapcsolataim nem elég mélyek, vagy nem eléggé milyenek is? ahhoz, hogy jelentősebb meghívásra számíthatnék. Mindenhol van ugyanis egy kör, amely vezényli és monopolizálja az irodalmi élet történéseit, le egészen az utolsó ösztöndíjig vagy az ötven euróval honorált fellépésig egy ismeretlen faluban.
 – Ezek szerint azzal a titokzatos körrel, amelyről beszéltél, nem vagy kapcsolatban mondjuk Németországban, viszont nyilván egy ugyanilyen háttér szervezheti az olasz meghívásaidat...
 – Hallod...
 – Tessék.
 – A drága jó keresztanyád. Az szervezi.
 – Az Életünkben olvastam, hogy egy nápolyi professzor lefordította egy drámádat, tanulmányt írt róla, és tanítja az egyetemen.

– Tényleg, az Életünk közölte Amedeo di Francesco tanulmányát, így hívják a profot. De most nem is találkoztam vele.
 – Akkor meséld a legutóbbi utadról.
 – Kezdem Arpinóval. Kisváros Róma és Nápoly között. Hajdan fontos hely volt, kétezzer száz évvel ezelőtt Cicero.

Szülőháza köveiből dominikánus kolostor épült. És, ha már itt tartunk: húsz-harminc kilométerre Arpinótól van Aquino, ahol viszont Aquinói Szent Tamás született. És ezt a két városkát még csak számon sem igen tartják az útikalauzok... Itália hihetetlen föld, a legeldugottabb provinciák mélyén is csodálatos bazilikákat, ismeretlen katedrálisokat találsz, meg elképesztő kastélyokat, vagy kiderül, hogy géniusok ott látták meg a napvilágot... És maguknak az olaszoknak mindez annyira természetes és magától értetődő...

mintha alig vennék tudomást erről, hogy mibe születtek. Legalábbis látszólag. Mindenesetre, nem kérkednek vele. De megbecsülni megható módon megbecsülik ezt az örökséget. Maguk az arpinóiak például néhány éve kitaláltak egy költői programot...

– Na, közeledünk.
 – Nos: minden évben kiválasztanak egy költőt, akit Arpino egy héten keresztül vendégül lát. Az ezt követő esztendő alatt a költőnek kell írnia egy verset, amelyet két nyelven kőtáblára vések és elhelyeznek a városban. Ez a Libro Pietra, az Arpinói Kökönyvtár.
 – Melyik két nyelven?
 – A költő anyanyelvén és olasz fordításban.
 – És ezek európai költők?
 – Nem. Ezek a világ bármely országában élő, a világ bármely nyelvén író költők.
 – Mondanál néhány nevet?
 – Néhány éve II. János Pál pápa lengyelül írt versével avattak kőtáblát. Olasz költő kettő van a kökönyvtár szerzői között: Giuseppe Bonaviri, aki a szomszédos Frosinonban él, egy élő klasszikus, és akinek az egyik költeményével kezdődött maga ez a könyvtár-program is egyébként... ugyanis egy Massimo Struffi nevű politikusknak eszébe jutott: milyen szép ez a vers, megérdemelné, hogy kőbe véssék... És kőbe vésték, és aztán elindult ez a program, amelynek a gazdája a Mastroianni Alapítvány...
 – A színésről van elnevezve?

ARPINO - Sarà inaugurata domani la poesia incisa dell'autore tedesco Matthias Politycki

Libro di Pietra, un'altra pagina

Ed oggi il convegno sulla prossima con protagonista l'ungherese Geza Szocs

ARPINO - È forse la manifestazione culturale più "stara" e antica. Come le pietre sui cui da secoli sono incise le poesie di autori provenienti da tutti i continenti.

Il Libro di Pietra, splendida tradizione del poeta e scrittore Giuseppe Bonaviri, inaugurazione diretta dall'ex senatore Massimo Struffi, apre in questi mesi un altro capitolo. Una "pagina" scritta dal tedesco poeta e romanziere austriaco di Karlsruhe, Matthias Politycki. Una delle figure culturali più profonde e note in Germania ed in Europa. Da trent'anni impegnato in ricerche di poesia, collaudo e recitazione, nella scrittura di testi teatrali, nella saggistica. Lo scorso anno ha presentato Eugenio Scalfari, di altra figura preminente del mondo culturale tedesco ed italiano.

La poesia di Politycki è antichità "Bar Fabbrizio" e sarà sempre alla base di domani, quando finirà la chiesa di San Michele, in piazza Massimo.

Un'altra "pagina" del Libro di Pietra, lo collaborano con un convegno dal titolo: «La poesia contemporanea in Ungheria e la poesia di Geza Szocs». Scalfari il professor Peter Sarközy, dell'università La Sapienza di Roma, e il professor Massimo Struffi, presidente dell'Accademia Ungherese delle Scienze.

Seguirà la lettura di poesie di Emmaella Bragaglia e Giuseppe Grande della Compagnia "Il Teatro dell'Appeso" di Frosinone. Subito dopo gli interventi di Massimo Struffi e Giuseppe Bonaviri.

Partecipante della serata anche la musica jazz con Stefano Piretti (sax), Alessandro Elmi (batteria), Alessandro Del Signore (contrabbasso).

Insieme, poesia e musica insieme per una serata di grande suggestione.

Giuseppe Bonaviri
 Peter Sarközy
 Massimo Politycki

La brillante idea è di Giuseppe Bonaviri e la dirige Massimo Struffi

– A nagybátyjáról, a szobrászról, Umberto Mastroianniról.
 – És a másik olasz költő? Bonaviri az egyik.
 – A másik: Arnaldo Dante Marianacci, a budapesti olasz intézet igazgatója. Kiváló költő, de hangsúlyozni szeretném, hogy soha egyetlen verset sem fordítottam le, s mostanig semmilyen személyes kapcsolat nem volt közöttünk...
 – Ezt miért hangsúlyozod?
 – Azért, hogy ne gondold, hogy esetleg lefordítottam az igazgató úr egy költeményét, ő meg elintézte nekem, hogy az arpinóiak meghívjanak.
 – Ez igen alacsony szintje a spekulációnak...
 – Alacsony és korunkra igen jellemző szintje. De egyesek bizonyára elkezdtek már törni a fejüket, hogy miért és hogyhogy pont én...

Arpinótól Milánóig, avagy Sz. G. Olaszországban

Beszélgetés Szöcs Gézával
 meghívásokról, költőkről és költészetéről
 lejegyezte
 Farkas Wellmann Endre

– Na ne viccelj. Pontosan te vagy az egyetlen élő költő, akinek verssorait Budapesten is kőbe vésték, a Lágymányosi hídnál...

– Aztán engedték tönkremenni a táblát.
 – Miért mondják rólad, hogy folyton sértett vagy...?
 – Szóval ott tartottunk, hogy kik a kökönyvtár szerzői... Arab is van köztük, a tunéziai Fadhila Chabbi... meg kínai, Lei Shuyan... Aztán meg Lars Forsell és Kjell Espmark, két jelentős svéd költő... Skóciából Alexander Hutchinson... idén egy hamburgi német költő versét avatták, Matthias Polityckiét. A vers címe Bar Fabbrizio, ez egy arpinói bár neve.
 – És magyar költő verse nincs?
 – Nincs.
 – Magyar költőt nem hívtak mostanig?
 – Nem.
 – Szóval idén lelepleznek egy kőtáblát Arpinóban, amelyen egy magyar vers lesz olvasható.
 – Igen, idén májusban. Ez mindig május elején történik.
 – Magyar vers Itáliában kőbe véssé... És már megírtad?

– Rögtön első nap írtam egy verset, amelyről azt gondolom, hogy ezt szánám a kőtáblára. De van még időm rá, hogy eldöntsem, s ha úgy látnám jobbnak, egy másikat írjak.

– Mellélkelhetjük ezt a verset olvasóinknak?
 – Persze. Úgysem közöltem még verset az Irodalmi Jelenben.
 – És kaphatnánk egy-két fordítást is a kölökök eddig vésett versek közül?
 – Persze. Úgysem közöltem még versfordítást az Irodalmi Jelenben.
 – Marianacciról sokat hallani. Nem lenné hajlandó mégis lefordítani egy versét? Ha megígérjük, hogy nem gondolunk semmi rosszra.
 – Főlöleszem nekem fordítanom, megtette ezt nagyon jól Szirti Beáta, 2005-ben adta ki a kötetet a Napkút... Válassz egyet onnan. Mondok két sort: fény borítja el a sötétet / mely ázott bent, s most elmerül. Il buio che dentro ha scavato e sommerge. Nem szép?
 – De szép. Azt mondtad, ez a Struffi politikus.
 – Mára már visszavonult. Mint mondja, Arpino történetében eddig három szenátor volt, abból kettőt lefejeztek, ő az egyelőre

Dante Marianacci
 Boldogság és mélység között

Ne tüntessétek el a sírokról a neveket az idő pora tinéktek dolgozott. Egyforma mind s a virágok időben újra nyílnak, nem kell nekik a véretek. S ha van is még, ki azzal törli magát hogy a falakat befesse, földalatti járatok után kutasson, s eltörje a kopott láncszemeket, emlékezzetek, hogy rövid, túl rövid az ugrás boldogság és mélység között.

(Szirti Beáta fordítása az Odüsszeusz a szélben c. kötetből)

szerecsés harmadik, de sosem lehet tudni... Úgy tesz, mintha ezért vonult volna vissza, ez persze tréfa. Nagyon bátor ember, néhány éve még sportpilóta volt, és úgy hiszem, valójában nagyon is büszke lenne rá, ha az utókor Cicero és Caius Marius mellett emlegetné, mint a harmadik kivégzett arpinói szenátort...

– Azt akartam kérdezni, milyen párti politikus?
 – Struffi? Baloldali. Szocialista. Az egyik legműveltebb szocialista, akivel találkoztam.
 – És mi van Balatonfüreddel?
 – Balatonfüreden van egy park, amelyben jeles személyiségek ültettek el fát, vagy az emlékükre tették ezt meg a fürediek. És valahogy ezt megtudták Arpinóban, vagy a fürediek szereztek tudomást az ottani kökönyvtárról, és valakinek eszébe jutott, hogy ennek a két dolognak köze van egymáshoz, rokon ideák... És így kezdtek el barátkozni és váltak végül testvérvárossá, Balatonfüred és Arpino...
 – Holott Fürednek viszont jobboldali önkormányta van.
 – Ez a holott viszont egy marhaság.
 – És Arpino után hova mentél?
 – Triesztben volt egy 1956-os konferencia, amelyre nemrég megjelent könyvemet hívtak bemutatni...
 – A Libertét...
 – ...belőle is főként azt a tanulmányt, amely az 1956-ban magyar oldalra áttért szovjet katonákkal foglalkozik.
 – Főként?

– A dráma egy részét lefordították olaszra. A konferencia első napján, az irodalmi esten ezekből hangzottak el részletek. Ezen még részt tudtam venni és felolvasni, sajnos másnap ágyamnak estem, képtelen voltam lábra állni. Ebből a szempontból hiába mentem el Triesztbe. Igaz, a konferencia anyagát kiadják, és a könyvben benne lesz az előadásom szövege is.

– No és Triesztből?
 – Milánótól északra, Varese mellett van egy kisváros, Castiglionone Olona. Az ottani templom keresztelőkápolnájának falán látható az a Masolino által festett freskó, amelynek egyik alakja vélhetően Hunyadi Jánost ábrázolja. Tomaso Kemény költő-barátunkat ez annyira megragadta, hogy beépítette La Transilvania Liberata című poémájába, amely A Dunánál és az Irodalmi Jelen közös kiadásában magyarul is olvasható... s most mondjuk el, hogy erről a kötetéről, amely egyébként sokkal elegánsabb, mint az olasz eredeti, a magyar sajtóban tudtommal egyetlen komoly írás jelent meg, éppen az Irodalmi Jelenben... miközben, s ez az érdekes, az olasz kritikusok mennybe meneszítik a költőt s e művét, s ez érvényes a szélsőbalos lapoktól a félfasiszta kiadványokig, át a teljes spektrumon...

– De mi van Olonában?
 – Tomaso Keményvel olvastunk föl, ő Hunyadiáról írott újabb művéből, én meg azt a versemet, amelyet a költő, vagyis Kemény gyulafehérvári látogatásáról írtam. Összel megismételjük a felolvasást a fehérvári püspöki székesegyházban.
 – És az Irodalmi Jelen számára megkaphatjuk ezt a verset?
 – Már odaadtam máshova.
 – No és Olonából?
 – Nem mondtam el, hogy közben tönkrement a kocsim, a motor kilehelte a lelkét, igaz, hogy egyharmad millió kilométert becsülettel leszolgált... Szóval Olona után még elcsíptem Milánóból a repülőt Pestre, akkor volt 90 éves Méhes György, így személyesen is felköszönhettem. Pár nappal korábban, akkor még nem tudtam, hogy s mint fog alakulni, Pompejiben írtam az öreg néhány sorára egy verset...
 – Tudom, Blaskó szavalta, láttuk a Duna Tévében, amely közvetítette a születésnapot a Nemzetiből... Átadod a kéziratot közlésre az Irodalmi Jelennek?

– Ezt magát közölte már a Helikon. Egyébként egy ciklus része, amelynek Dalok a Sétatérrel a címe, és ott írtam Nápolyban. Ebből a cikusból szívesen adok majd a továbbiakban.
 – No és Pestről? Ne mondd, hogy visszamentél Olaszországba?
 – De igen, ugyanis ekkor kezdődött a Milánói Költői Fesztivál, a legrangosabb költői felvonulás, amelyre valaha is meghívtak.
 – Nem vagy állandó vendége mindenféle fesztiválnak?
 – Tóth Kriszta is szó szerint ezt kérdezte egyszer tőlem.
 – Vagy, vagy nem vagy?

– Két írószövegségnek is tagja vagyok, de még egyszer sem fordult elő, hogy bármelyikük bármifajta költészeti eseményre, találkozóra, fesztiválra, küldöttségbe, cserélátogatásra, programra, alkotóházba, fordítóházba, egérfarkincányi

ösztöndíjacskára elküldjön vagy meghívjon vagy akár csak javasoljon. Megint azt fogod mondani, hogy sértett vagyok.

– Egy nagy költő figyelemre sem méltatja az ilyen kis mellőzéseket. Észre sem veszi őket.

– De honnan tudja a nagy költő, hogy nagy költő?
– Saját magától.

– Magától mindenki úgy tudja saját magáról, hogy nagy költő.
– Na ugye. Kikkel találkoztál, milyen más nagy költőkkel a milánói fesztiválon?

– A legnagyobb névnek, azt hiszem, az Angliában élő Yang Lian számít az ott levők közül...

– Nem Nobel-díjas?

– Nem, ő az a majdnem-Nobel-díjas fajta, végül vele szemben egy másik kínai kapta abban az évben a Nobelt.

– És ez a Yang milyen költő?

– Neometafizikus posztmodern.

– Akkor fekszik neked... Olsonra gondolkodok... Apropó, átla-
poztam a Bollobás-féle amerikai irodalomtörténetet. És azt figyeltem meg, hogy a legtöbb versidőzet benne a te fordításod.

– De ez nem neked köszönhető, hanem Bollobás Enikőnek.
– És mint ember, milyen ez a londoni kínai?

– Olyan, mint egy mongol balett-táncos. És mindig mosolyog, ami nagyon idegesítő.

– Adsz tőle verset?

– Persze. A Jelennek.

– Kínaiból fordítottad?

– Ne szórakozz velem. Hogy fordítottam volna kínaiából? Egy szót sem tudok.

– Szóval angolból. És még kik voltak ott Milánóban?

– Ott volt Tomaso Kemény is, akinek, ahogy említettem, egész Olaszthonban osztatlan a népszerűsége. Aztán ott volt, akinek végső fokán az egész rendezvény köszönhető, vagyis Stefano Zecchi. De nem előadóként, hanem a milánói önkormányzat részéről volt ott. Merthogy Zecchi politikus is, vagy államhivatalnok... eredetileg kiváló filozófus. Olaszországban, mint valami platonisztikus utópiában, még ez is előfordulhat... dulhatott. Mostanig. Azóta már más felel a kulturális ügyekért Milánóban.

– És milyen oldali...?

– Már vártam a kérdést. Nos, Zecchi jobboldali.

– És még kik voltak ott?

– Michael Davidson (a képen) San Diegóból... aztán ugyancsak Amerikából Paul Vangelisti, Chiléből Kueh Rayen, a ma-
puchi nyelven író indián költő, olyan igazi boszorkány kinézetű

perszóna... Leroy Jones le-
késte a repülőjét, egy iraki költő-hírességet pedig elütött
aznap Torinóban az autójával. Ott volt Magyarországról Szka-
rosi Endre, és ott volt az olasz költészet színe-java. Meg
Charles Tomlinson, Ófelségé-
nek Nagy-Britannia uralkodó-
jának koszorús költője. Ez
hajdan komolyan vehető rang

és kitüntetés volt, ma is az lenne, de persze hiányzik mögüle fede-
zetként az angol világbirodalom. Mintha más évszázadokból té-
vedt volna ide maga a költő is, a tökéletesnél is tökéletesebb angol
kiejtésével. Olyan az öreg, mintha skatulyából lépett volna ki,
oldalán egy elbűvölő feleséggel, és nyolcvanévesen azzal a becs-
vágygyal, hogy meg akarja érteni, mi történik a világban...
– És megérti?

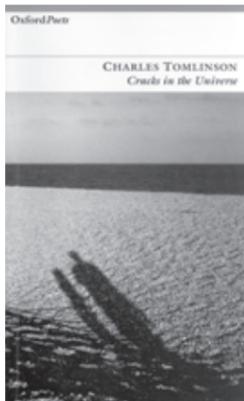
– Nem tudom. Egy este a Scala környékén sétáltunk, és szóba
került a Pillangókisasszony. Valaki az ott levők közül Pinkerton
kapitányt úgy találta emlegetni, hogy az az angol hajóskapitány.
Tomlinson rögtön fontosnak tartotta tisztázni: ez a Pinkerton
semmiképp nem volt angol, nem is lehetett, hiszen egy angol
tiszt nem viselkedik ilyen csúnyán... Aki ennyire közönséges
és lovagiatlan, biztosak lehetünk benne, hogy az egy amerikai...
De már a neve is elárulja, hogy nem angol. Angliában nincsenek
ilyen nevű emberek... Amikor hazaértem, elővettem a Boris
Ford-féle angol irodalomtörténetet, hogy lássam, mit írnak róla.

– És benne van?

– Érdekes a válasz, mert benne van, mint szerző. Ő írta ugyanis a „jelenkori” angol – értsd az akkorit,
vagyis az ötvenes-hatvanas éveket –, szóval a kortárs angol költé-
szetről szóló fejezetet. Amelynek a végére, az általa ismertett költők
névsorához a kiadó a következő jegyzetet fűzte: To this list anyone
but Mr. Tomlinson would certainly have added the name of Charles
Tomlinson. Editor. Vagyis: bárki más, Mr. Tomlinson leszámítva,
hozzátette volna ehhez a listához Charles Tomlinson nevét.

– És milyen költő ez a Tomlin-
son?

– Posztromantikus, neosoztalgikus klasszicista.
– Fordítanál tőle egy verset?
– Persze. Az Irodalmi Jelennek, nem?
– Igen. Hogy lássák olvasóink, milyen verseket írnak manap-
ság a költők a földgömb minden országában, ideértve a koszo-
rús költőket...
– Egy versét már lefordítottam, tiszta, jeges fény és levegő árad
belőle az Amerikát meghódító telepések idejéből. Megjegyzésként
annyit, hogy az eredetiben szereplő shad szót egyszerűen csak
halnak fordítottam, mert a shad szótár szerinti jelentése: vándor
alóza. Egyesek lehet, hogy ezzel a szóval fordították volna, mások
talán pisztrángot írnának, én így láttam jobbnak, már azért is, mert
nem találtam olyan halnevet, amelynek hangalakjában az árny
ugyanúgy felsejlene, mint a shadben a shadow: az árnyék,
méginkább a felhő. Ha a felhős égre gondolok, akkor talán
menyhalat írhattam volna... De ki tudja, él-e menyhal Amerikában?

SZŐCS GÉZA

Zuhanás előtt

Böröndjeikben súlyos kötőablakkal,
hátukon kötőmbjeikkel,
övükben vésővel, kalapáccsal
költők érkeznek a négy égtáj felől.

Leszállnak a Piazza del Municipión
a távolsági buszról, hova tegyem le
a követ, nézelődnek,
hova tegyünk le köveinket.

Isten hozott, költők!
Isten hozott, kik eljöttetek összerakni
azt a régi és fényes nyelvet.

Térjetez haza, költők
és mondjátok el az otthoniaknak
hogy felépül a fordított felhőkarcoló
melynek tetejéről az újra megtalált nyelven
lehet majd szétkiabálni, hogy késő, hogy vége
s hogy e könyvtár itt nem más
mint fedélzeti fekete doboz, mely rögzíti szavainkat, azt
hogy mi hangzott el
mielőtt megtörtént a szerencsétlen-
ség.

Prima della caduta

Con pesanti tavole di pietra nei loro bauli,
con monoliti sulle spalle,
con scalpelli e martelli nelle cinture
arrivano i poeti dai quattro punti cardinali.

Scendono in Piazza del Municipio
dalle corriere, dove posare
le pietre, si guardano in giro,
dove posare la nostra pietra.

Benvenuti, poeti!
Il benvenuto a chi è venuto
per sistemare l'antica lingua nello splendore.

Tornate a casa, poeti
e dite ai familiari
che è èàòpronto il grattacielo tradotto
dalla cui sommità nella lingua ritrovata
si potrà gridare al mondo
che è tardi, che la biblioteca qui non è che
la scatola nera di bordo, che fissa le nostre parole,
ciò che è risuonato
prima della disgrazia.

Charles Tomlinson

Név a térképen

Mihez hasonló Fishkill, ezt kérdezem magamtól.
Egy folyó ömlik át a városon
Elegáns hid alatt; fűrkésem a homlokzatok sorát,
Ácsolt ritmusuk íveit, barokk
Hajlataikat, melyek egy hajdanvolt vadságból törnek át a mába.
Képzeletem a név kormányozza vissza
Akkorra, amikor nyugsgött itt a hal, s az indiánok
Vizes, vörös karokkal tűzték lánzsáikra őket, halat halra,
A vizesésből ki. Átvágok majd az államon,
Felkutatván a régiségboltokat,
És előások majd a por alól
Néhány szerény kis vázlatot – ha szignó nélkül, még az se baj,
Amelyeket (az is lehet, hogy) Church vagy Bierstadt keze nem
írt alá –
Egy késő téli délutánon, mikor a művész
Nem a hegyekre gondolt éppen:
„Fishkill februárban”, fehérben és aranyban,
És fölengedte az égbe, mint merész domborművet,
Kereszt az egyetem fölött, ha megy le épp a nap.

Yang Lian

Az átvándorlás kertje

tömeg vonul arcai félig leharapva
vonul a tömeg rombolni törni-zúzni
a napfénybe tart halott márvány szag ül meg hosszúkásan

egy obszcén térképre madárfeltűzők szúrva
széllökés nem-valóság-beszűrődások jó nagy fagyóker
egy rideg ég rideg bujasága

irány melyben csillagok robbannak fel virágokat csupasszá téve
irány melybe nyulak rohannak örülten egy vadász üres széke
ma löve bele a ma dudva-gyászruhájának foszlányába
talaj van odalent és erős hóesés világítja ki a sötét netovábbját
ami rothadásnak indult atyám az dédelgettet minket

álom burkol be egy fejet mely annál is fényesebb még mióta a halál
se emlékezés sem út

sem tömeg mely lecsupaszítja a vérszagot méreg napfény alatt
a kert sosem múlik el egyetlen érintéssel a kert feltámad
könyörtelenül

Michael Davidson

Zombik

Az irányvonalhoz igazodva
kék fények a bulváron lüktetön
az üres levegőn keresztül
beledöfködve az alvót
egy nyugtalan siralomba
ingujjas vásárlók
sárga karós legények
ellátják raktárral a városit
előbb a logo aztán vásárolj részvényt;

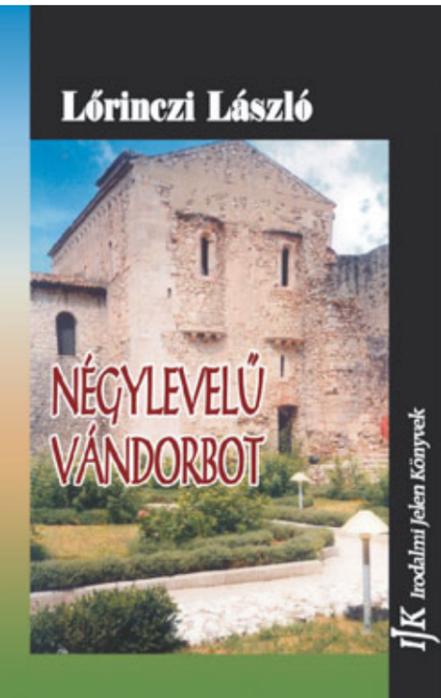
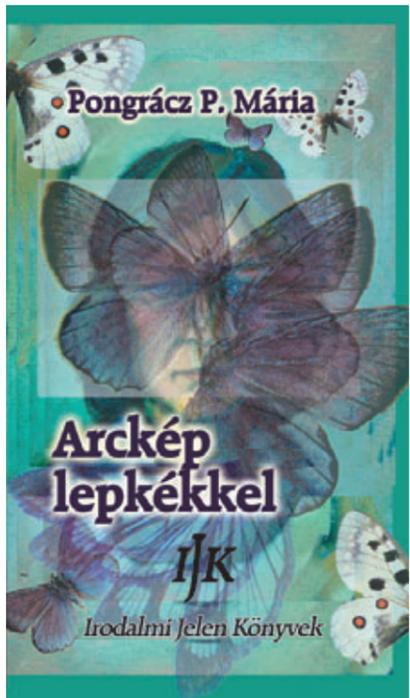
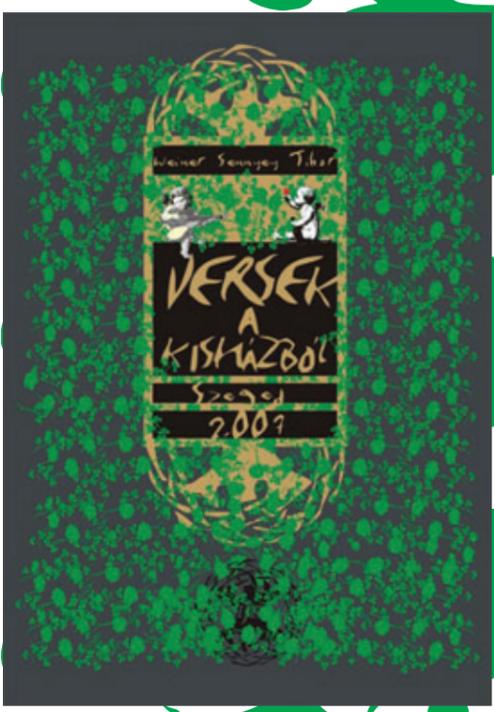
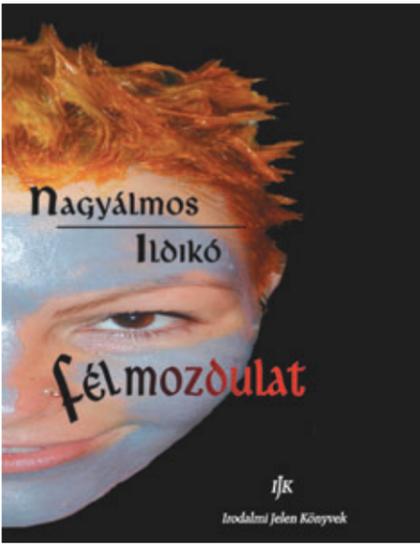
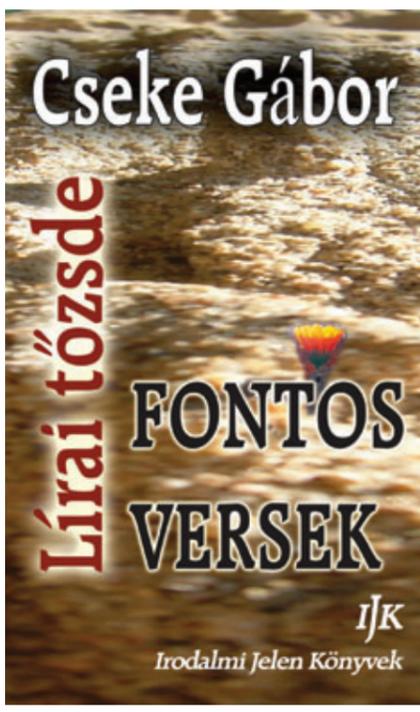
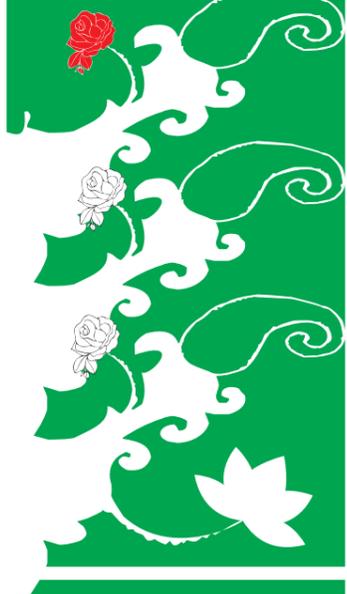
a plázákat jártam
barátok vásárolgattak tárcákat fegyvereket
amint megszokott zene pumpálta át magát
a nárcisz folyosón,
telefonfertőzött tinik,
ami megjavult az passzív az meg van javulva
mialatt az adó csendes, megnyugtató beszédet rögtönöz,
azok szellemek voltak,
most fülbevalókkal
és a pénz karizmai szöveggé lettek;

felébredve az őserdőben
a tulaj saját szerepre vágyik
álom voltam-e vagy sátorcövek, ezek
az üregek végtelenül tele vannak jelzáloggal
és tizenöt év, az árnyak testekért üvöltöznek
valójában pénzek ők amelyek megre vágynak
téged kémelve a tartozékokból kileskelődve
mint a friss légvonat
és elkísérnek a felvonóig.

Legyen JELEN az irodalomban!
 Irodalmi Jelen Könyvek egyenesen a kiadótól!
 Megrendelhető: www.ijk.nyugatijelen.com

Irodalmi
 Jelen
 Könyvek

axel springer

AS-Nyomda Kft.
 6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
 Tel.: 76/481-401; Fax: 76/481-204
 E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

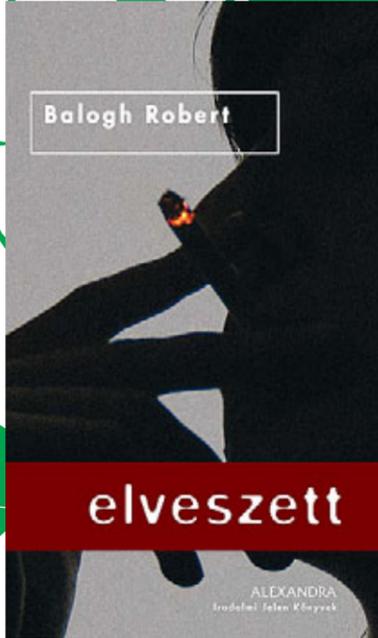
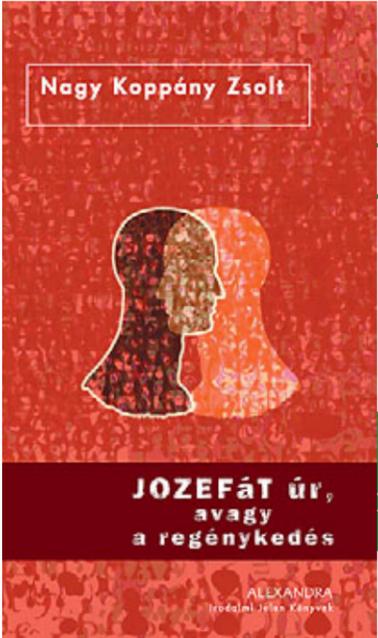
LAPNYOMÓ CENTRUM

- A és B formátumú ofset rotációs gépeken:
- színes napi- és hetilapgyártás
- könyv- és folyóirat-nyomtatás
- Ragasztókötés
- Irkafűzés

JÓ MINŐSÉG! PONTOSSÁGI RUGALMASSÁGI!

A regénypályázat nyertesei

Alexandra és Irodalmi Jelen Könyvek

Hollósvölgyi Iván

Amerikai kobra

Hős amerikai katona a kígyóm,
igazi valamirevaló férfi.
„Hey, Joel!” – kiáltom oda neki
néha, amikor túlságosan
csapkod.
Bátor szövetségi harcos
a kígyóm, aki soha sem
fedné föl előtted a titkát.
Fogságba vetették, fogva tartották
soká’, de nem tört meg ő,
mert szeme előtt lebegett
valami mindig, ami csillagos
és sávos.
Szeme előtt most éjjellátó készüléket
visel a pápaszemes kobra, távoli
olajforrásokat kémlel és illatos
kertet.
Odahaza, Dickvillage-i szülőfalujában
tengerészgyalogosnak tudják,
pedig közönséges szövetségi
katona csak a kígyóm.
Szemében vörös posztóként
a világszabadság földereghet,
csillagok és sávok szabdalják
koporsóján a selymet, ha már
nem vesz részt több éles bevetésen.
Baráti megemlékezés alkalmával,
a Dickvillage-i pubban fölemlegetik
majd, hogy ez a „Joe” mekkora
világi nagy tag volt.

Heszky András

Számozott toldalékok

- Eltelt már sok idő, de én
nélküled élek, és fűtjeid illatát
más szívhatja magába, és
más keze is pihen a te kezében, és

mást csókolsz; ajakid nem én
ízlelem, óvatos lépteidet nem én
vigyázom figyelemmel, és
két szemedet sem én őrizem angyalom.
- Arról nem tehetek,
hogymond nem perdül a rokka;
minderről *te* tehetsz...
(mert hisz vágy nehezül rám)
- Vannak, kik azt mondják: ne szeresselek.
Ez képtelenség, minthogy az is, hogy a
lélek ne szeresse a lángot,
vagy ne szeresse a test nyugalmát.
- Mily csodás izzó szeretettel élni,
s mily nagyon bántó egyedül szeretni.
Édes a hűség, ugyanakkor álnok,
és keserű is.
- Buta és ostoba lélek! naiv, eltévelyedett ész!
Hol az út már kifelé innen a hosszú alagútból?

Jn. 3, 16

Ács vagy, mestere minden szerkezetnek;
fűrészel, becsülettel dolgozol. Most
két óriási gerendát végy kezédhez.
Láss hozzájuk ezennel, s jól becsüld meg
mindkettőt, hisz a kertemből valók, és
egy fából sikerült őket kivágnom.
Kezdj munkához: a kettőt tedd keresztbe,
verj, ácsolj, kalapálj, hátadra vedd és
érezd, mit nyom a bűn, és vidd a hegyre,
hogy végül magadat rá felszegezzed.

Faludi Ádám

Ostobán, brutálisan és haszonnal

A gondolkodás romantikáját kilopta fejemből,
elhatalmasodott a létezésen, odajött és kilopta.

Ez nem is kor, nem is idő, ez törmelékeső.
Szilánkpotyogás a robaj után, amin majd megáll a por,

amikor visszaérnek a szilánkok a robbanásból,
de ebből mozaik nem lesz, fantomkép is alig.

Kilopta. És a szélvédőmet is beverte.
Kilopta belőlem a gondolkodás romantikáját,
miközben szünet nélkül szólt a riasztóm.

Felszámolt, eladott, megszüntetett,
ostobán, brutálisan és haszonnal.
Önvédelemből közlekedem, önvédelemből állok

az *elnévtelenedett* utcán, és csak bámulok magam elé,
bámulok magam elé,
ha tehetném, máshogyan tehetném.

Nem tenném máshogyan,
mielőtt találkoznánk,
már akkor régen elfelejteném.

Az útról lecsúszva az egyik még surrogó
kerék zsolozsmáját hallgatom.
– Mit csinálhatnak a többiek?

A gondolkodás romantikáját kilopta a fejemből,
odajött és kilopta. No de miért éppen azt?

Gittai István

Parnasszusi padka

Semmittevésém percei
gurulnak, mint az almák,
fájuktól nem túl messzire.

Eluard úr ücsörög ott
barázdás arccal,
parázsos szemekkel,
akár ki vénen és
ültében is repül.

Pazar isteni jussából
sebtében ellop mákszemet
Fellegjáró Kölyök.
„Bizony mondom, született költő
e lánglelkű siheder.” –
dünnyögi az öreg,
s helyel kínálja maga mellett
a parnasszusi padkán,
majd önnön semmittevését,
miként a földre hullt almát,
globális bajokra
gyógyírul ajánlja.

Elégia a mosónőhöz

Ida, kit sír e vers tán vissza,
ki sok hím édes tejét issza
most, s rám se nem gondol, se nem
mos.

Hozzá szól ím a kósza versem,
melyben a versláb is törött,
s ó a strófa, e versrögök,
nyifognak, sírnak itt a porba’.

Emléke visszari e lanton,
emlékszem hányszor rámkancult e dög,
hogy parázna vágya keményre dagasszon,
képzetem hozzá visszalődörög

Méhébe mikor mártám a vesszőm
a kéj kiült a homlokán,
és sikoltott, mint az orgonán
a magas C, észveszejtőn.

Ajánlás:
Szerelemről nem szól e versem,
eszmét se rejt e pár sorom,
csak Idáért rívok, kit ha kértem,
gatyám kimosta...
most én mosom.

Festmény

A képen füst, pár elnyílt rózsa,
a tetőről elrugaszzkodó gyerek,
háttérben város, talán Trója
– vagy csak játszik a képzelet –
a bal sarokban óriások,
jobbra tó, meg kék hegyek,
a vászon rejt, a vászon megvéd,
otthonunk e képkeret.

Négysoros

Az első sorom Júliához, ki reményt csal, kit sosem értek,
A második is legyen hozzá, mert egy sornál többet ér meg,
A harmadik csak öröklétet keresne, de úgysem talál,
A negyedik a legrövidebb, a negyedik csak ennyi: halál.

VARGA LÁSZLÓ

1985-ben született, Margittán. Jelenleg harmadéves biológus hallgató a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen. A *Perspektíva* nevű diáklap szerkesztője.

POZSONYI ÁDÁM

épp a szakdolgozatát írja „A korai skandináv regék hatása a Bauhaus térstruktúrájára” címmel – de mégis másképpen csegett ez, mint ami a tudatunkban élt az ő pikáns kalandjairól.

Eddig azt hittük, Bánki kizárólag szomorú arcú, álmodozó tekintetű, árva kóristalányokkal, magányos, öngyilkosságból megmentett, önkiszolgálóbeli állásukban megcsömörlött, élveteg pincérlányokkal, érettségien elbukott, s a szülői szigor elől Bánki karjaiba menekülő, zilált lelketű kékharsnyákkal tart fenn meghitt, bizalmas viszonyt. „Macával”. Mindez roppant különös és ijesztő volt minékünk.

– No, majd én utánanézek a dolognak – állt fel a Kopasz, s jelentőségteljes mozdulattal elnyomta cigarettáját. – Bizzák csak rám az urak.

Gúnyosan néztünk össze Szomszédal. Persze, majd biztos a Kopasz. Majd biztos ő lesz az, aki kiderít bármit is. Hisz már legalább háromszor szólunk, hogy úriember nem túri be bakancsába a farmernadrág szárát, s lám, ismét betúrte.

Am alig telt el két nap, jött lélekszakadva:

– Azt mondják, hozzáköltözött – lihegte, s inni kért.

Kopasz annyira sietett az információ mielőbbi átadásával, hogy a nagy sietségben fordítva tűzte fel a biztosítótűjét a kabátjára, ami ráadásul időközben kioldódott, s most félő volt, hogy egy óvatlan mozdulattal arcon szúrja magát.

– Kihez? És hová? – csaptunk le rögtön Szomszédal a hírre.

– Hát, aztat nem mondták – vakarta a fejét Kopasz.

Miután még jó tíz perc múlva is ezt a cselekvéssort végezte, és semmi egyebet nem tudunk belőle kihúzni, Pénisz unottan megjegyezte.

– Ez hülye.

– Nem biztos, hogy hülye – kelt barátunk védelmére Kopasz, s hirtelen megélnékvé egy székot húzott magának. – A szerelem igen nemes érzés. Bármelyikünkkel előfordulhat, hogy máról-holnapra megszeret valakit. Hja kérem – folytatta –, ha a szív egyszer megszólal, ott már embernek nincs mit tenni!

– Te vagy a hülye – legyintett fásultan Pénisz, s felállt, hogy hozzon egy üveg sört magának.

A hölgy nevét csak a hétvégi koncerten tudtuk meg.

– Irén, adj egy kis sört – jegyezte meg váratlanul Bánki, nem zavartatva magát, hogy épp az erősítő berendezés felé fordul teljes mellszélességgel, s a jack-csatlakozó sötét üregének mélységébe fúrja tekintetét. Am, még ha meg is történt volna az a csoda, hogy egy efféle korszerű elektromos készüléket ezzel a kedves, lágy női néven illetnek, akkor is fölöttébb kétséges, mi módon képzelte el Bánki szomszédjának ily módon való csillapítását.

Az előadás végeztével kérdőre vontuk.

– Gábor! Felelj, de őszintén – dőlt vállára Szomszéd, míg én minden igyekezetemmel azon voltam, hogy kettejük súlya alatt görnyedve, meggátoljam őket az eldőléstől. – Nincs értelme a kertelésnek, a lacafacának!

Szomszéd most felemelte a mutatóujját, míg én egy közeli fához támasztottam őket, biztosítva ezáltal a párbeszéd zavartalan folyamatosságát

– Beszélj, ki ez a nő?

– A nő? – emelte fel fáradt szempilláit Bánki. – A neve Irén.

És el fogom venni feleségül.

Legközelebb aztán lehozta magával a próbára is. Olybá tűnt mellette, mintha a mamája lenne. Állunk ott némán, letaglózva, a hirtelen beállott csendben, a „PAX! MIR! BÉKE!” félbeszakadt második versszakának roncsai felett, néztük őket meredt, tágra nyílt szemmel, s lassan kezdtünk benne kételkedni, hogy bármi is igaz lenne azokból a pikáns kalandokból, melyeket hosszú éveken át lelkesen, csillogó szemmel és irigykedve hallgattunk tőle.

Szeptember vége felé járhatott az idő, s már kezdtek hullani az első falevelek, amikor feltűnt nekünk, hogy Bánki valahogy egyre többször tűnik el, ráadásul napokra.

Kimaradozik. Nem hallani felőle. Teljes mértékben hanyagolja a társaságot. A próbákra is – ahol pedig annak előtte oly kitörő lelkesedéssel vetette bele magát a közösségi munkába –, szinte úgy kellett elcsalogatni.

Mikor már a harmadik próbáról maradt távol – holott a hétvégére fellépés volt meghirdetve, s még be sem gyakoroltuk az új számot –, úgy döntöttünk, ez így nem mehet tovább.

– Valamit tennünk kell – szólt Szomszéd csávó, mikor másnap összeültünk a Mókusban. Elgondolkodva babrálta kabátja hajtókáján azt a nagyapjától örökölt első világháborús vöröskeresztes emléklakettet, amit valami érthetetlen okból kifolyólag antibolsevista attitűdnek gondolt, s tekintete a távoli horizontot fűrkészte. – Valamit tényleg tennünk kell.

– De hát mit tudunk tenni? – huppant a mellettünk lévő székre Pénisz, ki csak most érkezett meg közénk. Nem tudni, hol töltötte Pénisz az elmúlt órákat, de hogy hasznosan, afelől semmi kétségünk nem volt, lévén nadrágszíja köré kissé külön módon – mint holmi futurisztikus skalp-gyűjteményt –, szeszitalféléségek kupakjait aggatta akkurátusan.

Gyorsan hátba vágta Kopasz, aki már megint képtelen volt tisztességesen belekarcolni a kocsmasztal deszkájába, hogy U.K. Subs – a pontokat tudniillik rendszeresen kifelejtette az „U” és „K” betű közé beilleszteni –, majd töltöttem magamnak az előttem álló sörből.

– Lesbe fogunk állni, gyerekek. Kémkedni fogunk, és kiderítjük a dolgot.

Az első hírt Pénisz hozta, mindjárt másnap. Zaklatott arckifejezéssel állított be a Mókusba, kért egy deci töményt, majd így szólt.

– Látták valami macával.

„Macával”. Ez a kifejezés kissé mellbe vágott minket. Azt megjegyzem, sejtettük, hogy Bánki nem azért nélkülözi a társaságunkat hosszú hetek óta, s nem azért nem veszi ki a részét az antibolsevista küzdelemből, mert elhatározta, hogy megszerzi levelezőn a doktori fokozatot klasszika-filológiából, vagy hogy

Megdöbentett a hír. Kérdés formájában hozták tudomásomra: – Tudod ki jött haza? Na?... Próbálkozz!... Ó, hát a... Schwartz! Két hónapja halt meg a felesége, s ő friss gyászában csakis haza kíváncsított.

Meghatódtam. Lehet. Érthető, hogy ide hozza bánatát, itt él mindenki, aki az ő asszonyát ismerte és szerette. Ez aztán az igazi özvegy...

A hang tulajdonosa, aki a hírt eljutatta hozzám, még hozzáfűzte: – Téged is fel fog keresni, hiszen barátnője voltál a kis Schwartz feleségének... Igaz?

En erre azt feleltem, hogy bármikor állok a kis Schwartz rendelkezésére, ajtómon nyitva áll előtte. Aztán, amikor a hang elnémult, szinte belezuhantam a nagy karosszékbe.

A következő napokban nem tettem egyebet, minthogy lélekben felkészültem a kis Schwartz fogadására.

A múlt század ötvenes éveinek a végén Schwartz volt az Ifjú Kommunisták Szervezetének sajtófelelőse, s így az ő befolyása alá estek a gyermeklapok is. A két világháború között édesapja Nagyváradon volt luxusszabó, önálló műhellyel, amelynek cégtábláján két név szerepelt, Domján és Schwartz. Ezek szerint a megváltozott világban az ifjú Schwartznak nem volt makulátlan származása meg káderlapja. Mégis... egy napon váratlanul kiderült, hogy Schwartz papa illegalista kommunista volt. Az ő elegáns műhelyében, fent, az emeleten, ahol a varrógépek álltak, titkos találkozóhely volt. Ezzel a tisztességes múltú háttérrel az ifjú Schwartzból végül is lelkes kommunista lett. Soha senki nem róttá fel kispolgári származását. A kis Schwartz csillaga ragyogott a kommunisták egén. Olyan hévvel támogatta a rendszert, mintha ő tologatná annak diadalszekerét. Kétségtelenül, a kis Schwartznak volt stílusa, eltanulhatta jó atyjától, aki Bécsben volt szabóság, akinek mesterlevele sokáig ott díszelgett üzlete kirakataiban. Néha még kérkedett is vele.

Emlékszem, az akkoriban divatos elvtársi összejöveteleken, ha leültünk a fehér asztal mellé, az asztalfő mindig ott volt, ahol a kis Schwartz ült. Ám, becsületére legyen mondva, soha senkit nem nyírt ki, nem jelentett fel, az újságírókat, írókat lakáshoz juttatta. Ezért nagy népszerűségnek örvendett. A felesége is jó káder volt, szövődő az egyik erdélyi textilgyárban, és Miriámnak hívták. Én még Aradon ismertem meg és Miriám-Maricsikának becéztem. Aközös szülőhely örökös kapocs maradt közöttünk. Mint egy jó zsidóasszony öt gyermeket szült, s ő maga is az egyik gyermeklapnál toszogatta a leveleket egyik asztalról át a másikra. Francia parfümöt használt, elegáns, finom ruhákban járt. (Igaz, ezek a ruhák kissé lelégtak róla.) Miriám-Maricsika szívesen járt hozzám beszélgetni, imádkozta a sajtóval hajtogatott vajas pogácsámat, abból mindig haza is vitt egy adagot az urának.

A hetvenes évek végén háromhetes nyaralásra kaptak meghívást a Francia Kommunista Párttól. Akkoriban volt ilyen meghívásos szokás a kommunista pártok között, az elvtársak így utazhattak ingyen és láthattak világot. Csakhogy a Schwartz család többé nem tért haza. Miriám-Maricsika egy rövidke levélben közölte, hogy ők most „kipróbálják a francia kommunizmust is, hátha jobb, életképesebb a románál...”. A borítékon nem volt cím feltüntetve, nyilván választ nem vártak tőlem. Így szakadt meg kapcsolatom a családdal.

Napok morzsolódtak napok után, míg én a kis Schwartzra vártam. Ezalatt Miriám-Maricsikától kapott tárgyak után kutattam. Csecsebecsék, vázák, apróságok után kotorásztam, de azok az eltelt évek alatt sorra eltörtek. A végén találtam egy vörös fél-kristály hamutartót, amihez, úgy emlékszem, váza is járt valamikor.

Aztán annak a napnak a reggelén, amikor a kis Schwartz végre bejelentette látogatását, megsütöttem a sajtóval hajtogatott vajas pogácsát. Arra gondoltam, hátha a régi ízek, illatok segítenek majd mindkettőnket az emlékezésben.

Pontosan érkezett, ez régen is jellemző volt rá. Reggel tízkor nyomta meg a lakásom ajtaján a csengőt. Már belépése pillanatában megállapítottam, ő nem az egykori kis Schwartz, hanem

egy öregember, rogyant aggastyán. Csak úgy döngött a lakásban. Az egyik szobából a másikba ment át, mintha titkos ösztönöktől hajtva valami fontosat keresne.

– Szóval ez az... – nyögte ki végre, s gondolom, ez a kissé nyomatékallal kiejtett megállapítás a lakás méreteire, meg kopottas bútoraimra vonatkozott. Aztán minden felesleges locsogás helyett leült a fotelbe, s a térdére helyezte bőröndjét. Ujjai olyan erővel szorították a bőrönd fogantyúját, hogy szinte kifutott a vér belőlük. Mélyen a szemébe néztem, és megkérdeztem: – Sokat szenvedett?

A kis Schwartz ajka megrándult. Na, végre elsírja magát, gondoltam. De nem történt semmi. Ültünk egymással szemben, mintha olyan múltat érintenénk meg, amiből nem akartunk és nem is tudtunk volna kilépni.

Így folytatta: – ... amikor kiderült, hogy Miriám-Maricsikának mi a baja, eljött Párizsba mind az öt gyermekünk, akik meghatóan szülőszeretők és ... és eléggé gazdagok – tette hozzá nyomatékallal. Így aztán ők vállaltak fel minden gondot. Befektették az anyjukat egy elegáns magánklinikára, olyanba, amelyet

maga el sem tud képzelni... – s ezzel kikattintotta a csinos, közepméretű bőröndöt, és színes fényképeket vett elő az aljáról. – Ezeket nézze meg – nyújtotta felém.

Engedelmeskedtem. Néztem a fotókat. Furcsa formájú ágyban egy szép, de számomra ismeretlen nő feküdt. Virágmintás pizsamában volt, a fején ugyanabból az anyagból turbán. Arca túlzottan ki volt festve. Míg bibelődtem, s kezemben forgattam a képpel, nagy nehezen sikerült kinyögnöm: – Szóval ez lenne ő?

Schwartz készségesen bólintott. – A parfüzió éjjel-nappal csordogált az ereibe. Mindvégig magánál volt, normálisan beszélt, reagált mindenre. Fájdalmat sem érzett. Párizsban külön tudományág foglalkozik a fájdalom kiiktatásával, úgy bizony, mondta, miközben a fejét minduntalan helyeslően bólogatta.

Amíg a fényképeket nézegettem, eszembe jutott Simone de Beauvoir *Könnyű halál* című regénye. Az író nő egyebet se tett, mint könnyű halálát készítette elő az anyjának. Még egy különleges matracot is a dereka alá rakott, ami állandó rezgő-ringó mozdulatot végzett, pontosan úgy, mintha el akarná ringatni a rajta fekvőt. Aztán egy álmatlan éjszakán, úgy hajnal felé, az öreg ápolónő odavágta az igazságot az anyja mellett virrasztó írónőhöz: „asszonyom, márpedig értse meg, könnyű halál nincsen!”.

Ezt mondtam el a kis Schwartznak.

– Akkor, ha jól értem, Miriám-Maricsika úgy szenderült jobbra, hogy a modern orvostudomány átringatta a halálba? – kérdeztem, hogy folytassam valamivel a beszélgetést. Majd gyorsan megtoldottam még néhány mondattal: Tudja, Schwartz úr, mi a véleményem? Ha nem szenvedsz, ha nem járod be az utat a halál felé, akkor mitől vagy ember? Vagy maga ezt nem így gondolja?

Jó ideig vitakoztunk még az élet és halál kérdésén, de a végén semmire sem jutottunk.

Végül elérkezett az ideje, hogy behozzam a sajtóval hajtogatott vajas pogácsámat. Vendégem módjával csipegetett belőle, aztán így szólt: – Maga el se tudja képzelni, hogy micsoda leveles süteményeket lehet ott, Párizsban kapni. Igazi mesterek sütik; omlós is, leveles is, de pihekönnyű.

Csúnyán evett, a morzsák ott ragadtak öltönyének hajtokáján. Elnéztem neki, mert az öregek már nem veszik észre, hogy szürcsölnék és morzsálnak. Rövidesen előkerült egy másik fényképalbum is. Rám kacintott. Vagy csak nekem tűnt úgy, hogy pajzánkodással határos mutogatásra fogta ujjait?

– Mit gondol, kedvesem, hova temették Miriám-Maricsikát? Nos, kitalálja? Na ugye, nem. Nahát csakis a Père Lachaisebe...

S a következőkben fény derült az öt gyermek példás ügyködésére, hogy megfelelő örökhelyet vegyenek anyjuk számára, közel Simone Signoret sírhelyéhez, mert ugyebár ez a színésznő volt édesanyjuk kedvence... Semmi pénz nem volt sok egy ilyen elegáns sírhely beszerzéséhez.

Tágra meresztett szemmel bámultam a kis Schwartzra, s a folytatás így hangzott:

– Mondja csak, maga látta a Bolondok hajója című filmet, na kérem, abban Simone Signoret egy öregedő grófnőt alakított, aki szerelmes lesz a hajóorvosba, egy szívbeteg férfibe... Hát, kérem, Miriám-Maricsika azt a filmet minden héten megnézte. Nem tudott betelni vele... És én mostanában arra gondolok, mit lehessen tudni, hátha éjszaka, ott, a Père Lachaise-ben ők összefutnak, szépen köszönnek egymásnak, s utána elbeszélgetnek... Elvégre szomszédok... Na, és most idenézzen, ez a feleségem sírköve! Vörös márványból faragták ki. Franciaország déli részén van egy ilyen márványbánya. Még Olaszországból is innen visznek követ. Korall-vörös a márvány színe... Jaj, ne is kérdezze meg tőlem, hogy ez a sírkő mennyibe került! A gyerekek úgy vélekedtek, a pénz az egyáltalán nem számít. És képzelje, a turisták, akik elhaladnak a sírkő mellett, azt mondják: na, ezek se garasoskodtak... Szóval, mi nem akármilyen sírkövet rittyentettünk Simone Signoret sírja mellé...

Hosszú csend telepedett közénk. Arra gondoltam, hogy a híres Simone Signoret-nek s az aradi szövölánynak van talán egy olyan éjszakája, amikor feltámadnak, és netán megérintik egymás kezét. Shakespeare esküdött rá, hogy a kísérteteknek is van kezük. A híres, a valamikor szép Simone Signoret Bretagne-ba vonult vissza, egy halászfaluba, az óceán partjára, amikor már nagyon eleget lett a világból, s Yves Montandtól sem akart már semmit, önkezeléssel vetett véget életének. Ő igen, ő egészen biztosan ismerhette a szenvedést, a fájdalmat...

A kis Schwartz további elmélkedéseiből kiderült, hogy ő bizony minden áldott reggel kiutazik abba a temetőbe, hiszen az Párizsban olyan, mint a Notre Dame, mint az Eiffel torony, ezekre a helyekre mindennap turisták ezrei zarándokolnak el. Csoportosan vezetik őket végig a temetőn, miközben magnószalagról megy a felvilágosító-magyarító szöveg. Amikor Napóleon Bonaparte 1802-ben felavatta ezt a sírkertet, fogalma se volt arról, hogy ez lesz Párizs egyik gyöngyszeme.

A kis Schwartz meglehetősen érzélgős is. Kiviszi a temetőbe a kazetofont, ráhelyezi Miriám-Maricsika sírjára, és azon Edith Piaf azt éneklé, semmit, semmit nem sajnálók, se a bánatot, se az örömet... remélvén, hátha az egykori aradi szövönőhöz eljut a melódia? Lám, vannak ilyen özvegyek, akik beleszeretnek egy temetőbe...

A látogatás végén Schwartz úrnak adtam a piros fél-kristály hamutálcát. – Tudja, én ezt valamikor Maricsikától kaptam ajándékba... – mondtam. Ez a múltból átmentett tárgy a kis Schwartznak láthatóan nem jelentett semmit. A hamutálca szegényes ajándék volt, ő az ilyesmire már régen nem reagált. Én viszont már hangosan gondolkodtam, mondtam, ami a lelkemen volt: – Szó se róla, szép hely az a temető, Schwartz úr, de én egy kis vidéki temetőben szeretnék elpihenni, ott, ahol gesztenyefák nőnek, madarak énekelnek, és csend van, nagy, szentséges csend...

Alapkérdések tárháza

empátiamentes modellnek tűnik – a szociális érzékenység hiányára rájátszik még az is, hogy a beszélő gyakran cinikus megjegyzéseket tesz. A másik, másféle ember megértésére pedig azért is szükség lenne, mert – a monologizáló férfi szerint – önmagukban a helyüket megálló, de egymással összebékíthetetlen értékrendek léteznek egyszerre a világban. A beszélő dialógusnak próbálja álcázni az elhangzottakat, de gyakorlatilag közönsége sincs, csupán egy magnó, amire – mintha egy manipulált tévéshowban lennének – jó előre fel vannak véve a menedzser előre betanult szövegére adandó válaszok. *A Legyünk együtt gazdagok* jó szöveg, melynek egyedül a befejezése tűnik keresettnek, hiteltelennek: amikor az addig rendkívül stabil, határozott menedzser sírni kezd az édesanyja telefonhívása miatt, az eléggé melodramatikus rajzolatot ad a műnek. Érteni vélem, hogy a dramolett zárata arra utal, a férfi maga is csupán egy fogaskerék a gépezetben, s nem a saját véleményét, hanem az állása, társadalmi státusza megkívánta szerepet képviseli, de kérdés, hogy nem túl leegyszerűsítő-e ez a megoldás?

Az *Affolter, Meyer, Beil (Don Juan, avagy a boldog család)* című darabban egy próbába csöppenünk bele. A szöveg izgalmat adja, hogy a magánszféra összemosódik a színházzal, olykor nem is állapítható meg, hogy az éppen elhangzott mondatot még a civil személy vagy már a színész mondja-e. Bizonyos esetekben még az írói instrukció is egy szereplői monológon belül hangzik el: „És itt rángatni kezd a anya a fia inge ujját /

Esterházy Péter

Esterházy Péter: *Rubens és a nemeuklideszi asszonyok*, Magvető, Bp., 2006

Esterházy Péter csupán három dramolettet tartalmazó kötete mindazoknak a kérdéseknek a tárháza, amelyek a jelenkor progresszívebb drámáiról, színházi alkotóit foglalkoztatják. *A Rubens és a nemeuklideszi asszonyok* című kötet olyan alapvető, csak látszólag banális problémák felé terelik a figyelmünket, mint: mi az, hogy dráma? Mi az, hogy színház? Ki az a színész? Mi a színház és a színész feladata? Egy, a helyét, pontos karakterét évtizedek óta kereső, rohamosan epizódoló, jelentőségét egyre jobban elveszítő műnem időről időre visszatérő, nem is olyan új problémafelvetései ezek. Az író jó adag humorral és (ön)íroniával fűszerezett szövegei arról is beszélnek, hogy mai ismereteink szerint elképzelhető-e az ember egységes személyiségként, a szerepét alakító színész homogén identitású lényként, miközben a színjátszót hol figurájával azonosuló személynek, hol civilnek mutatják. Szólnak a ma oly közkedvelt teatralitásról, és érintik azt a diskurzust is, amely a valóságot (és a szövegekönvet) estéről estére csak rekonstruáló, illetve a ténylegesen alkotó jellegű, friss előadások természetéről zajlik. Elméletileg jócskán felvértezett szerzővel van tehát dolgunk, ami önmagában még természetesen kevés lenne a sikerhez. Amivel többet tud ezeknél a más drámáirók munkásságában is tetten érhető fogásoknál Esterházy, az az a filozófiai irányultságú nézőpont, amellyel vizsgálja, megérte(t)ni próbálja az általa szült világ működési elvét, logikáját és alakjai konfliktusait.

A kötetet nyitó *Legyünk együtt gazdagok* egy nagyon is referenciális, napjaink valóságára roppantul hasonlító közeget mutat meg. A darab folyamán végig monologizáló, névvel sem ellátott beszélő a „szemünk láttára” változik át magánemberből színésszé. Korunk egy jellegzetes hőstípusáról kíván vallani, így némi habozás, gondolkodás után a sikeres menedzser szerepét ölti magára. Esterházy monodramája, miközben a globalizáció és a lokalizáció, a munkaadó és a munkavállaló, a gazdagok és a szegények viszonyáról, a kapitalizmusról nyit egy „egyszemélyes diskurzust”, egyrészt a napjainkban uralkodó gazdasági szisztéma lényegi jegyeinek értelmezésére, másrészt, elvontabb síkon a filozófiai értelemben vett másik ember cselekedeteit, személyiségét vezérlő attitűdök feltárására tesz kísérletet. A menedzser szándékosan közhelyszerű kijelentésekkel („Hit nélkül nincsenek közösségek”) megtoldott előadásában a kapitalista berendezkedés racionális alapelveken nyugvó, ám meglehetősen

Parti Nagy Lajos *A fagyott kutya lába* című novelláskötetének megjelenése 2006-ban a magyar irodalmi élet egyik fontos eseményévé vált. A *Taxidermiát* övező viharos siker, a kezdeti hangsúlyozott tény, hogy *A fagyott kutya lába* és *A hullámzó Balaton* filmre viteléről van szó, és az ígéret, hogy hamarosan kötetben is olvasható lesz a szöveg, mind részesei voltak a novellaválogatás megjelenését előkészítő kampánynak. A kiadói marketing profizmusa persze mitsem von le a sikerből, inkább azt jelzi, hogy Parti Nagy kötetének azt a hangsúlyos helyet szánták 2006 prózatermesében, amit végül kiérdemelt.

A fagyott kutya lába nem hoz sok újat a Parti Nagy életműben, nem fordulópont, egyszerűen a már méltán klasszikus kötetek folytatása. Mindent megtalálunk benne, amiért szeretjük Parti Nagy szövegeit, és nincs is szükség többre, nincs revolúció, van viszont személyes hang és karakter. A sokat dicsért nyelvi leleménynek köszönhetően a novellák lírai szövegeket idéző, ám mégis jellegzetesen parti nagyos képrendszerrel bírnak, és ez a legmeglepőbb helyen, a tartalomjegyzékben is megjelenik. A novellák kulcsmondatait visszaadó apró szövegek önmagukban is értékesek. A prózaversként feltűnő, tömondatokból építkező bejegyzések, összefoglalók képesek a tartalomjegyzéket a szöveg részévé tenni, hovatovább irodalmi műfajjá fejleszteni. A praktikum megszépítése, ez a leleményes irodalmi design ugyan nem Parti Nagy találmánya, ám csiszolgatása és tökéletesítése az ő érdeme. Itt csurommáz a nyár, tüsszent a jégverem, cukorból van a szőlőtaposók lábán a harisnya, és úszni lehet a kevertben.

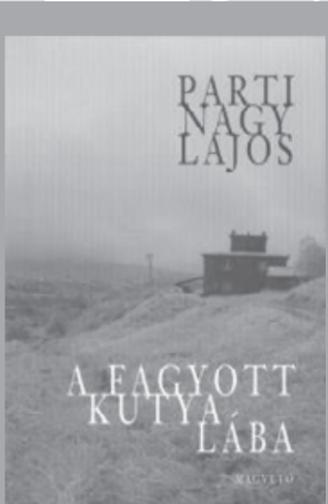
A fagyott kutya lába irodalmi szociográfiára emlékeztető jegyekkel rendelkezik, tökéletes keresztmetszet ad: témája a mocsktól az éteri tisztaságig, alpári mélységtől az egekig ér. Jó és gonosz itt nem egymástól távol létezik, nem kétféle világ néz farkasszemet egymással és torzsalkodik az ember üdvéért vagy bukásáért. Angyal és ördög kéz a kézben jár, a szép a rút testvére, az öröm a kárhozaté, a megvetés a szereteté. *A fagyott kutya lába* végletekig, bántóan realista, ám ez a realizmus időtől és tértől független – ahogy a *Lugas időtlen* már címében is sugallja. A novellagyűjtemény emberi lelket és testet egyszerre megszólító és megéneklő leltár, ahol az emberi pokoljárás és mennybéli utazás során szerzett tapasztalatok (mindannyiunk élményei) kerülnek be a számadásba. Abszurd realizmus, káromló dicséret és dicsekvő fertelem teszi a különös figurákat, a bonctermi embert, a bányamosodást, a hegedűst, a pénzbehajtot és a testaranyozót meghökkentő, ám hihető figurává.

A meghökkentés, a meglepetés a kötet szövegeinek általános módszere – legyen szó rendőrségi jegyzőkönyvről (*Hóvaku*), háborús történetről (*Zártilánc*) vagy karkai metamorfózisról

Spanyolfal

(*Hiénaesztrád*), a szövegek a végtelenségig képesek variálni egy eljárást. A megdöbbenő nyitómondatról úgy eljutni a zárómondatig, hogy a legutolsó pillanatig éljen a feszültség, kavargódnak a gondolatok, borzolódnak a kedély, hogy végül az utolsó mondatok olvastán minden apró mozaik a helyére kerüljön, minden félreeső szóznak szerepe és fontossága legyen. De csak az utolsó mondatok után. Csak ekkor legyen minden, ami abszurd, logikussá, és minden, ami érthetetlen, természetessé abban a szövegvilágban, amely koherens módon ötvözi egyé a lehetetlent a valósággal.

„Minek mondja? Mindenki tud mindent” – szól, vagy inkább hallgat a *Lugas időtlen* hőse. Az élet apró törvényszerűségeit elhallgató nyugalom éppúgy jellemzi *A fagyott kutya lába* szövegeit, mint a véget érni nem akaró, nagy, önfeltáró monológok ingerült vallomásai. A mesélő kedvű Szép Róza, aki hol vécséniként, hol évtizedes alkotói válságban szenvedő bordalköltőként bukkan fel, lelken és emlékein keresztül át látatja a világot, mely a kötetben kozmikus színesztéziává formálódik. Olyan hely, ahol illatok, színek és hangok ugyanolyan fontossággal bírnak, mint a látszólagos véletlenbe beleolvadó események. „A véletlen csak a hazugság spanyolfala” – állítja a

Parti Nagy Lajos: *A fagyott kutya lába*, Magvető, Bp., 2006

Maga Beil / maga pedig lehajtja a fejét...” – adja az utasításokat a rendező, aki mellel az anya szerepét is játssza. Esterházy meg sem kísérel önálló alkotásnak láttatni textusát, kihangsúlyozza, hogy az eleve pretextusok, korábbi értelmezések függvényeként jött létre. Atveszi Max Frisch színhely- és kormeghatározását (a színhely: színpadias Sevilla, a kor: jó kosztümök kora), a címmel Thomas Bernhard *Ritter, Dene, Vossára* utal. Leleplezi saját forrásait, számos interpretációs lehetőség felé irányítja az olvasót, éppen ezért tűnik aztán a darab elnagyoltnak. Mert bár a szerző itt is könnyedén életre kelti a kortárs drámák bevett eszközeit (színészeivel több szerepet is eljátszat, intertextusokat használ fel, s önrreflexív, teatralis gesztusokkal látja el alkotását), s mert bár a felkérésre írt *Affolter, Meyer, Beil* eredeti funkciójában nyilván méltóképpen be tudta tölteni a maga szerepét, így, kötetbe helyezve kevésnek, sőt, megkockáztatom: egy méretes blöffnek tűnik. A Don Juan-figura módfelett vázlatosan sikeredett, szerep és valódi személyiség viszonyáról sem derül ki semmi új – és még sorolhatnám; nincs mit szépitni rajta: ez a mű jócskán alulmúlja a várakozásokat.

A kötetet záró dráma ismét csak közismert személyeket, Rubenst, Euklideszt és Gödelt állítja a középpontba, de Esterházy nem követi el még egyszer ugyanazt a hibát, a *Rubens és a nemeuklideszi asszonyok* színvonalas szöveg. A tér- és időkoordináták viszonylagosakká válnak a darabban: a 17. század és napjaink világa, illetve a menny, a halál tartománya és a „valóság” összekeveredik egymással. Ráadásul több szerzői megjegyzés is a szereplők felcserélhetőségére vagy személyiségük heterogén jellegére utal. Bacchus például egyszer a geometria szaknyelvén szólal meg, máskor trágárkodik, majd instrukciószerű kijelentéseket tesz, hol meg amolyan narrátori pozícióba keveredik. Esterházy, nem kis önironiáról téve tanúbizonyságot, előre leleplezi – az olvasó helyett – a mű által felvetett komoly („Lefesthető-e a világ?”) és kevésbé komoly kérdéseket („Mit értünk segg-árian?”). Ugyanígy, írói eszközeit is maga tárja fel, egytől egyig neveltség tárgyává teszi „vaskos” költői képeit, a szűnyog-, a kötőtű-metaphorát, és a többit. Az előző két szöveghez képest újat hoz a nyelvi regiszterek váltakoztatásában a *Rubens*, melynek beszédmódját barokk hosszúmondatból, parodizált archaizmusból, köznyelvi formulákból és a tudományos stílusból gyúrta össze a szerző. Ha másban nem is, abban mindenképpen hasonlít ez a dramolett egy hagyományosabb jellegű drámára, hogy – Rubens és Gödel „csatájában” – két értékrend, világnézet harcát ábrázolja. A „régimódi” flamand festő szerint az létezik csupán, amit látunk, ami lefesthető. Egyetlen valóság van, s az megismerhető, és Isten alkotása tökéletes. Rubens újratemeti, megszépíti a valóságot, amelyről viszont Gödelnek egészen más elképzelései vannak. Szerinte a világot az agy teremti, s ahány fogalmunk van, annyiféle érvényes, egymással párhuzamos világértelmezést tudunk létrehozni. Párharcuk az irodalomelmélet egyik alapkérdéséhez vezet vissza minket: mi a műalkotás, a valóság rekonstruálása vagy annál lényegesen több, teremtés?

DARVASI FERENC

Van baj mindenhol bonctermi embere. Olyan spanyolfal, amely látni engedi az igazságot. Még nagyon kukkolni sem kell – pedig a Parti Nagy-hősök nagy nézelődők és nagy mesélők. Pontos szemrevételezői és tolmácsolói álomnak és valóságnak. Nemcsak Szép Róza emlékezik szívesen hajdan volt kalandjaira, átadja a szót villamosvezetőnek és pénzbehajtonak, mintha a *Varádcis* kijelentése, hogy „minden ilyen beszélő, mint valami fölemelt fedelű koporsó”, nem töltené el rettenettel senkit. A szorongás és félelem oldószere a humor, amely megóvjá a szövegek világát attól, hogy végtelenen elkomoruljanak. „Nómen oszt ámen” – indokolja rétmálmait *A szerencse csapásának* beszélője, az elvből nem lóttózó férfi, aki szerint mindig a nyertes bizonyul a legszerencsétlenebbnek.

A katasztrófának is fityiszt mutató szellemesség teszi élvezhetővé és kibírhatóvá a Parti Nagy szövegeket, melyek jellegzetes, néhol fekete humoruk nélkül elviselhetetlenül kegyetlen tükrök lennének. A humor épp a legtorzabb pillanatokban zökkenti ki a szövegeket tragikus kerékvágásukból, hogy kacagtató, hrabali összevisszaságban szülessen magyarázat a bennük történetekre.

A mesélőkedv fokozatosan születik a kötetben, lépésről lépésre formálódik helyszín és idő, díszlet és mesélő: „Egyfolytában beszélt, nagyaból hoztam, ha ugyan én vagyok a másik ebben a fikcióban” – mondja az *Angyalesetek* elbeszélője. „Megjegyezzük, de nem kezdünk vele semmit” – állítja a *Hóvaku* egy lényegtelen tényről. „Csöpép, mondjuk, így hívják a falut, hogy Csöpép” – kezdi a történetet a *Hotel Téveszirta*, így érzékeltetve, hogy az elbeszélő kénye-kedve hangsúlyosan jelenlévő befolyásolója a történeteknek. Ez a játék nem csupán teret, időt és szerepeket érint, részese a nyelvi regiszterek karakterformáló megválasztása is. A *Testaranyozó* archaikus szövege, *A hét asszonya* és a *Nyelvtanulmányfej* kabaréba illő, gyakran alpári megformáltsága, az *Angyalesetek* líraisága, a címében is káromkodó *Teufelhúr* és a kötetnek címet adó írás olyan szélsőségeket képviselnek, amelyeket más gyűjtemény nehezen viselne el. *A fagyott kutya lába* azonban könyvként éppúgy a végletekből építkezik, mint a benne szereplő írások.

Parti Nagy kötetének szövegei gyászos, de nem reménytelen tájakra visznek. Az álom öntörvényűsége és a valóság kiszámíthatatlansága együtt olyan görbe tükrök, amely a legszebb dolgokban is megmutatja az ocsmányt, és a fertelmesben is a csodásat. Kigyúrt angyalok és szenteltvizet kedvelő ördögök egyformán jól érzik magukat ebben a szerethető zűrzavarban. A spanyolfal metaforája bizony nemcsak a véletlenre igaz, hanem a kötet írásaira is: humorukkal eltakarják szemünk elől a világ hazugságait, ám mindenki tudja, mi történik mögöttük. Hála a spanyolfalnak! Jótékony bútoradarab, nem működne nélküle az élet!

KOCSIS LILLA

A roppant gazdag és változatos életmű állandó gyarapodását nem egykönnyen követve a Tandori-filológusok is elfeledkeznek arról, hogy az előre bejelentett nagyszabású alkotói vállalkozások közül néhány valamilyen okból megtört, elenyészett. Az ironizáltnan emelt Nat Roid-detektiivregények folyama 2006-ig, az *Ird hozzá a vért* közreadásáig nyitva állt. A két hatalmas esszéregényből – *Meghalni késő, élni túl korán*, 1988; *Egy regény hány halott?*, 1989 – is csak a fűlszövegen lett trilógia (az *Egynyári vakját-szma*). A nyolcvanas évekből a kilencvenesekbe hajlóan megváltott az a (kiadói) rendszer, amely főleg az akkori Magvető műhelyéből kiszámítható biztonsággal bocsátotta útjukra az egymáshoz kapcsolódó TD-eket.

A *Celsius* (1984) 544 oldalnyi versanyagát követően *A megnyerhető veszteség* (1988) 461 verslapja is hármaskönyvet ígért: „A későbbiekben majd »A Semmi Kéz«-zel trilógiát alakít *Celsius* és *A megnyerhető veszteség* eltérése: ugyanaz a ténykör és eseménysor más hangsúllyal térül és fordul. [...] Nem akarok semminek sem elébe vágni”. Nem vágott, mert a terv csupán terv maradt. Mostanáig. Tóth Ákos szerkesztő vállalkozott a másfél évtizedet késő könyv publikálására, *A Legjobb Nap* (2006) címmel.

E rekonstrukció természetesen nem lehet azonos a Tandori tervezte eredeti záró kötettel. Tóth igényes előszava tisztázza is, mi eshet egybe, mi tér el. A világos kifejtés ellenére akadnak gondjaink. Mít jelent, hogy „*A Legjobb Nap* esetében az előzmények egyik igen fontos fele, a naplószerű, hosszan sorjázó vers-szériák nem álltak rendelkezésre, ezért a kötet belső ívének ezt a fogyatékát is a szóló-darabok segítségével pótoltuk”. Miért nem álltak rendelkezésre? A(z epiko)lírai oeuvre-nek ismeretes olyan szegmense, amely e naplószerűséggel írható le. Ha mégsem, ha nincs így minősíthető szövegegyüttes, lehet-e trilógiáról szólni?

Egyáltalán: mennyi köze van Tandorinak az összeállításához (melyet tudós utószó is értelmez a szerkesztői tollból: *A napóra fája – Az elégia mint az időben-lét olvashatósága a „középső” Tandorinál*)? A borítóra nyomtatott útrabocsátást véve iránytűnek: sok. Ezek szerint Tóth – „alakulón jóbarátom”, nyújt neki kezét a költő – *A mennyezet és a padló* (1976) utáni (s az ítések által, úgy mond, lenézett) pályaszakasz második részét dolgozta fel, „nem-minősítem-hitelesen”. A koncipiálós literátor – olvassuk Tandoritól – „munkáimat továbbra is gondolni fogja (megkértem rá), s bizonyára megvalósítja majd a szegény TD-pályáról szóló értékelés-részt is”. Várható tehát, hogy könnyvpublikáláskor (*vissza és előre*) munkatárssal konzultál Tandori Dezső (ez az égetően sürgős, előbb-utóbb – 2008-ban, a hetvenedik születésnapra? – megindítandó életmű-kiadás, vagy legalább a bő „Válogatott művei” istenkísértőden nehéz programját reálisabb közelbe hozhatja), s – annyi hűségese kritikusa, annyi róla szóló kiadvány után – monográfusként is elősorban Tóth Ákosra számít.

Tóth tézise: „*A megnyerhető veszteség* és a következő sorkötet, a *Koppar Köldüs* (1991) közötti hatalmas ugrás miatt” a költői pálya „szakadékosnak mutatkozott előttünk”: önmaga után

A ködobás akkor tökéletes, ha a marok nem engedi el a követ, hanem vele száll. (15) – gondolja az *Isten a Gellérthegyen* című kötetindító novellának végtelen, bár nem teljes hatalommal rendelkező istene, miközben belefárad, sőt, *belebebed* a teremtés szünni nem akaró bonyodalmaiba. A célzástól a célba érés ballisztikusan rajzolódó ívét mindig módosítja a szél és a gravitáció is, így a Jóisten feladja az események medrének terelgetését, a történesekbe való nem beavatkozás mellett dönt, és sorsukra bízva a civakodó szerelmeseket. Ezzel a meglepő fordulatokban bővelkedő és ironikus jegyekben igen gazdag novellával indít Láng Zsolt *Kovács Emma születése és más elbeszélések* című kötete, biztosítva általa az olvasó számára a beavatás rítusát a könyv tematikailag és írói megoldásaiban fölöttébb sajátos és változatos szövegvilágához.

Láng Zsolt legújabb, a Koinónia Kiadó Éneklő Borz sorozatában megjelent könyve mintha távol maradna a szerző elmúlt években napvilágot látott, az utazás motívuma által erősen átitatott novellásköteteitől, *A szomszéd nő* térben és időben változatos határok között kalandozó, a világ különféle helyszíneit megjelenítő történeteitől, vagy az író egyéves berlini tartózkodásának mindennapjait bemutató *Berlinévtől*, illetve a berlini történetek rövid kísérőszövegét és hangfestését továbbvivő *Itthonév* című kötetétől.

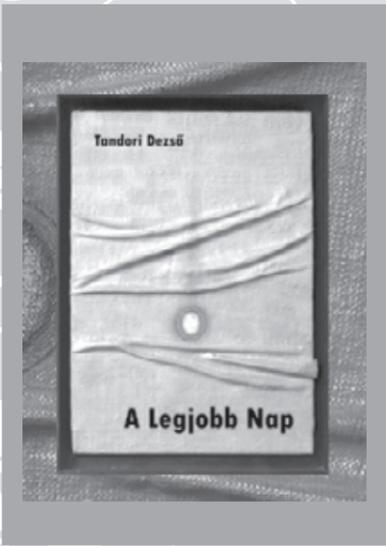
A *Kovács Emma születése* novelláinak akár már címe is jelezheti (*Isten a Gellérthegyen*, *Daphne*, *Gesztemye*, *A Nyugat kapujában*, *Nyílt óra*, *Magány* stb.), hogy azok aligha fűzhetők fel valamilyen tematikus szervezőelv láncára. A kötet novellái egymástól teljesen függetlenül működő és különálló történetek világát hozzák, mindig más és más elbeszélői hangot szólaltatva meg. Az átjárást közöttük valójában az elbeszélői technika megoldásainak gazdagsága, a történetek bravúros alakítása, illetve a szerzőtől már előző szövegeiből is jól ismert finoman, olykor becsapósan működő irónia képezi.

Kiemelt szerepet kap az egyes szövegek szervezésében a múlt és jelen dialektikája. Egy jellegzetesen balkáni és közép-kelet európai világ lehetséges feltérképezéséből villantanak meg egy-egy mozaikképet, ahol a múlt valós és vélt alakjainak kísértése által a jelen és a múlt igen erőteljes szimbiózisban képes létezni. Így bukkan fel a Gellérthegyen a szerelmespár vitaközösségének csúcspontjánál egy pillanat erejéig az éppen közeledő turistacsoport tagjaként Radován Gujevics, a hírhedt horvát háborús bűnös alakja. Egy másik történetben a magányos, elfeledett színésznőt szemléltetés közben zaklatja fel a kommunista időszakot is idéző Tavi Pista elvtárs árnyképe, aki azóta korabeli rémtettei ellenére sikeres politikai pályát tudhat magáénak. *Az oltalom kolostoracímű* elbeszélésben pedig miközben élénk táruul egy mai moldvai település társadalmi életének alakulása, egy ősi babonavilág hangulatát idéző ördögűzés kegyetlen rituáléja zajlik le, egyben a

Milyen örök a régi új

kiáltott, ami, a szakadékat feltöltendő, *A Legjobb Nap*ba került. (Tudván, hogy az 1996-os *A Semmi Kéz* „felfogható az ismert előzményekre hangolt versmutatványként, mementóként, de semmiképpen sem azonos a hajdani konkrét könyvtervezettel.”) Ellenvélekedés akad. Fogarassy Miklóst, a *Tandori-kalauzban* (1996) *Tandori költészetének és művészi világának egysége* nyugozta le: *A megnyerhető veszteséget* maga mögött tudva a poéta „nagyon konzervensen megy a maga útján a kilencvenes években is tovább: meglepő és mégsem meglepő az, amit például a *Koppar Köldüsben* vagy a *Vagy majdnem azban* (1995) csinál”. Fogarassy *A feltételes megálló* (1983) verseiig, „a klasszikusnak számító nagy verseskötetig” visszahátrálva vizsgálja (ezt akkor persze még nem definiálhatta ekként) a „középső” Tandorit. Maga Tandori Dezső is – láttuk – *A mennyezet és a padlótól* számítja a kánonalapozó *Töredék Hamletnek* (1968) és az ellentétező-értelmező *Egy talált tárgy megtisztítása* (1973) utáni, változott törekvéseket. (Megjegyzendő, hogy *A feltételes megálló*, a *Celsius* és *A megnyerhető veszteség* összejátszó szürke-fehér küllemével – mindhármát Tandori tervezte –, rokon terjedelmével, szerkezetével, egyes tematikai vonatkozásaival már első ránézésre is trilógiának tűnik, s ilyes jegyeket mélyebb elemzésnek engedve is mutat. Egy tetralógia lett volna mostanáig csonka?)

Mindent egybevetve: hiányzott eddig egy Tandori-versgyűjtemény, melynek hiánya feledésbe merült, s most attól válik

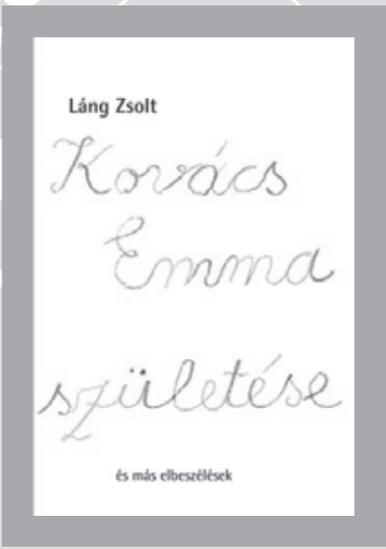

Tandori Dezső: *A Legjobb Nap*, Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2006

Amikor a fény megcsillant Kovács Emma gömbjén...

kötet egyik legerősebb elbeszélését hozva létre, amely tulajdonképpen egy konkrét közelmúltbeli, szinte még hírértékkel bíró tragédiát jelenít meg.

Az eseményeknek és szereplőknek ez az időbeli egymásmellettsége az aktuálisan alakuló történelemhez való viszonyulás kérdésével is eljátszik. A *Bolondok* című novella e problémának egy teljesen eltérő megközelítésmódját adja, ahol a jelen kötöttségeitől megszabadult egyén számára a történelem egy-egy régmúlt személyisége mint felölthető szerep mutatkozik. „Nem a történelmet firtatom, hanem a történelmi érzék érdekel, annak meglétét vizsgálom. Ez egy különleges tapasztalat, és aki ennek legcsekélyebb élményében részesül, akár a narkotikumok hatása alatt, megfeytheti, hogyan szabadítsa ki tudatát a csordatudat hatalma alól.” (152) – mondja Haris doki, a novella főszereplője, aki körül gyanúsán nagy számban járkálnak a felszabadított tudatú Kossuth Lajosok, Széchenyik, Napóleonok és Jézus Krisztusok, és aki végül maga is Nietzscheként költözik be kezeltjei közé, az udvar közepén álló fa tetejére, mintegy saját magában is levetkőzve a konvenciókat.

Láng Zsolt: *Kovács Emma születése és más elbeszélések*, Koinónia Kiadó, Kolozsvár, 2006

lelkifurdalásos, probléma-tudatosító érzetté, hogy *A Legjobb Nap* – napvilágot látott. A válogatást Tandori Dezső datált rajzai az 1970-es évek végétől a tegnapig szignálják. A gyertyás/0 kilométerköves, a lebukónap-sugaras és más közismert grafikák variációi a régi-új könyvet az egységes-változó idő legutóbbi megváltásába ékelik. *Így, itt*, a tágabb térben-időben találja meg legjobb helyét. Magára vonja a *Celsiusból A régi új* sorait: „... Nem tudni, mivel a nyomában, / Meddig az innen, hol a túl, / Mi van külön, mi általában – / Milyen örök a régi új”.

A Legjobb Nap dús, feszesen-asszociatív szerkesztett kötet. Kettős cikluscímei némi nyakateketségükkel is tipikus tandorizmusok. A fondorlatos áthajlások, az összetett mondatok sokasága ellenére könnyeden font, lenge, tárgyias-impesszív – klasszikusan szép és fennhangon mondva is boldogító – versek, valamint a margótól margóig áradó, filozofáló dilemmaversek elegyítése önmagáért beszél. Néha túl primeren is (*Láb az asztal alatt; A régi széke*). A prózaversek, tömbversek váratlan belső rímeitől, szóleleményeitől a balladás versek és a festményversek korszakát idéző rimes költemények tobzódó összetételű mondatzavaiig kerül bőven gyönyörködni való. Állandó kijelentés-tagadás-visszavonás-újraélesztés terepein mozog a lírai én: a *Nem élek-e idegen szigeten...* kérdését latolgató Helybenjáró, akinek a szinte csak talpalatnyi hely univerzum-tágas. A tagadás tagadása a leggyakoribb gondolati-grammatikai konstrukció. Azoknak az ideáknak, lényeknek, mintáknak, locusoknak a felhasználásával, amelyekre az 1980-as évek eleje óta kitartó (vagy oda vissza-kirándulni kész) Tandori-olvasó ismerősként köszön (Szép Ernő élő árnya, Radnóti Miklós szelleme; a madarak; a kör- és az őrszta; a Hyde Park stb.). Ezer és egy idézhető-idézendő szövegrész tart elégikusan együgyyanóda. *A Távol helyek közel hajnalai* ekként festi az önportrét: „... mindig is úgy pillant az égre, / mintha el-sentes-volna-s-visszatérne: / távol helyek közel hajnalai, / s ő pontos és pontatlan valaki: // pontatlan, mert mi ez, hogy gondolatban / oly gyakran jár másutt, még se megy el, / pontos, mert majd megint madár alakban / adódik mind a Jeltelenre jel...”

A fürtös rímű, látszólag könnyedebb, s a hosszú sorokba, epikus kiterjesztett, látszólag nehezebb verseknek sokkal több alfaja lapozható fel, mint első pörgetésre szemünk hitelné. Csalóka, hogy csupán kétosztatú a tipográfiai kép. *A mindig-még-egy gyalog-út* kétsorosainak permutációja, vagy a *Mégis, mégse* hasonló technikát egészen más közegben alkalmazó lírai útirajza, a *Kvartett* Weöres Sándor-hommage-ai lehetnek a változatosság kiragadott példái.

A trilógia-lezáró jelleg, a nemes „muzeális” szándék a félmúltba írja a nap/Nap-motívumot körbesugárzó *A Legjobb Nap* verseit. Ám a legtöbb olvasó bizonyára nem irodalomtörténeti sétára indul, hóna alatt a kötetet. Meglehet, nem is ő viszi a könyvet, hanem ez a mai (holnap is holnap: *mai*) könyv vezeti erre-arra az olvasóját.

TARJÁN TAMÁS

A múlt és jelen találkozásának hasonlóan komikus vetületét mutatja a *Nyílt óra* című novella, ahol a tanári előmenetelt szolgáló precízen megszervezett nyílt óra keretében Vízi Eleonóra tanárnő eljátszatja a történelmet a diákjaival. Viszont ahogyan tanári előmenetele a párttitkár által előre leszögezett ténynek számít, úgy vesz váratlan fordulatokat a három román ország Vitéz Mihály vajda általi egyesítése. A tanár elvtársak és párttitkárok meggyőződése ugyan az, hogy „a történelem a nép álmanak beteljesülése, így aztán minden csorba és félkész esemény ki fog teljesedni az álmok útmutatása szerint” (101), s közben nem is sejtik, hogy az iskolaudvaron szemük láttára mi módon is bontakozik ki a *történelem*, a szerepek felcserélődnek és valójában a Báthoryak győznek az Erdélybe bejövők felett, Mihály pedig a tornaterem fiúöltözőjében várja kiszabadítását.

A történelek és időviszonyok közötti tájékozódást elősegítő emlékezés ellentétpárja, a felejtés is több novellában hangsúlyossá válik. Ennek jegyében több helyen is visszatér a Nefelejcsnek a köztudatban már túlcsoordulásig bejáratott motívuma. Feltelezhetően ez az ismétlődés nem írói gondatlanságot jelez, és nem is a különböző történeteknek az összekapcsolását, hanem egyfajta ironikus távolságtartást a felejtés tárgyiasulásával szemben, amely így bármikor felkereshető, és beindítható, „hiszen ki ne akarna felejtetni” (126), ami persze vicc is egyben, hiszen a megidézett jelenetekben a felejtési óhajtot szereplők pont a felejtésnek e formája által emlékeznek felejtették tárgyára. Talán nem is kell meglepődni azon, hogy a férjét elhagyó boldogtalan feleséget férje épp a Nefelejcs utcába költözteti el közös otthonukból a *Mint a tintagomba* című novellafüzében (64), de a *Magány* című novellában is a régi, mitikus méreteket öltő május elseji városi orgia helyszínétől szolgáló cukrászda neve szintén Nefelejcs (124–126), hogy évtizedek múlva is Nefelejcs-béli orgiaként emlegethesse a köztudat azt a bizonyos nevezetes esetet. Nyilván nem véletlen az sem, hogy a *Bolondok*ban is előbukkan, mint az egyik ápoló gúnyneve (153), ami tovább is lendíti a külső kényszer irányába a nefelejcsnek az imént említett két novellában működtetett jelentéstartamait.

Láng Zsolt könyvének minden bizonnyal egyik legkiemelkedőbb szövege a kötetzáró és egyben címadó novellája, a *Kovács Emma születése*. Kovács Emma szokványos fogantatástörténetének a születés pillanatáig pergő elbeszélésében egy „nicsak, ki beszél”-szerű beszédmód ötvöződik (ez az elbeszélői pozíció köszön vissza a borítón a cím gondos kalligráfiával kanyarított, kiszínezett gyermekírásában) egy huszadik századi elbaltázott teremtéstörténettel, melyet úgy mozdít ki eredeti, eltervezett irányából a guppik násztánca és a véletlen, ahogyan az elhajított kőnek a repülési ívét változtatja a szél és a gravitáció. És ezzel akár vissza is lapozhatunk a Gellérthegyen álldogáló teljes hatalomért imádkozó, események felett eltűnő Jóistenhez.

ZÓLYA ANDREA CSILLA

Miklya Luzsányi Mónika legújabb, *Te csak tánczolj szépen* című regényét érett (sajátos dallamvilágú) prózanyelv, a kisebb szövegrészekben belül megtalált lehetetlen arányok, és (összességében, mégis) széttartó, szervesülmi nem tudó regénykonstrukció jellemzi.

Különböző időkben, különböző terekben, egymástól elkülönülő beszédmódokkal előadott töredéktörténetek rendkívül bonyolult hálózata szervezi a mű cselekményszerkezetét, egy narratív kirakójáték a *Te csak tánczolj szépen*. Legalább hat nagyobb történetfut/bonyolódik a nem túl hosszú szövegben, ráadásul ezek mind más és más vonatkoztatási rendszereket nyitnak meg, differens tematikai elvárásokat ébresztenek az olvasóban. A szinte kibogozhatatlanul sokrétű történetkonglomerátumnak fókusz nincs (én legalábbis nem találtam), keretét egy magyar zsidó család huszadik századi sodródása adja. Hányattatnak a történelem által. Látjuk a (vidéki értelmiségi) Löwy (Lévai) családot kevéssel a trianoni békediktátum után, az egymást követő zsidótörvények hatálya lépésekor, a második világháború alatt, (közvetve) a holokauszt borzalmaiban, az ötvenes években, ötvenhatban és utána. És látjuk a jelenben is, sőt először ott (akkor) látjuk, a regényt ugyanis a középkori főhősön egy jelenbeli felismerése lendíti mozgásba: édesapja temetése után (édesanyja már korábban meghalt), a hagyaték rendezgetése közben régi naplóra bukkan (az apa gyerekkori írása), amiből egyszerre kiderül számára, hogy ő maga is zsidó származású, kiderül, hogy szülei a család valódi történetét előtte (és a világ előtt) részben elhallgatták, részben meghamisították – senki sem tudott a környezetükben izraelita gyökereikről. A regény maga azt a folyamatot adja az olvasó elé, amelyben a főhős (levelek, visszaemlékezések, tanúk segítségével) visszalép önnön családi múltjába, megkísérli felfejteni a Löwy család eltitkolt sorsátörténetét. Nagyon erősen motivált főszereplőt mozgat tehát a szöveg, az identitásától megfosztott ember keresi helyét a *Te csak tánczolj szépen*ben, keres új kötődéseket az apró részletek megismert régiségekben. De nem csak ő beszél a regényben. Az édesapa naplójának, Róza mama családi leveleinek a dokumentumszerű szövegtesteiben induló történetdarabkákat gyakran továbbmeséli egy omnipotens fabulátor, a dokumentumok így mintegy megelevenednek, novellákká kerekednek, hogy azután újra átadják a helyüket a régies nyelvvel megírt (ál)dokumentumszövegeknek, amelyekben ismét más történetek indulnak. Irdatlan mennyiségű narrációs réteg torlódik egymásra a regényben, ráadásul Miklya Luzsányi sok váltással dolgozik, ezért az olvasónak résen kell lennie, mert ha lankad kicsit a figyelem, nehéz megmondani, kiket jelölnek a névmások, ki beszél éppen, melyik korban vagyunk a sok mozgatott közül, és egyáltalán, nehéz tájékozódni.

A *Te csak tánczolj szépen* mégis él, működik, lüktet, a szövegirodalom hanyatlása utáni korszakra nem jellemző, kivételes intenzitású (nyelvi) olvasói élményt ad. Az egyes tör-

Ahogy összeáll egészé – vagy nem

téteken belül érzelmileg telített hang beszél gördülékeny, hosszú mondatokban, minden bekezdés egy-egy nagy lélegzet, jön le a könyv lapjairól magától értetődően, nem dőccen, nem változik bántóan az intonáció, és hihetetlenül képszerű, láttató ez a próza. A világot létrehozó, atmoszférát teremtő erő rátelepszik a műre, berántja olvasóját, aki csak a századik oldal körül kezd gondolkodni azon, hogy a csodálatos esztétikumon kívül mivé is akar összeállni a szöveg. És attól kezdve már nem is annyira lelkesítő a *Te csak tánczolj szépen*. Az indokolatlanul elbeszélte történetek, funkciótlán kitérők zavaróvá válnak, a megszámlálhatatlan történetzilánkot alig lehet fejben tartani, követni, a regény utolsó harmadában már csak nehezen fejthető meg, hogy mi miért történik, és az pontosan miért is

Miklya Luzsányi Mónika: *Te csak tánczolj szépen*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2006

Kékszemű történelem

Az író harmincéves nő. Ha a kiadó fontosnak tartja megjegyezni, mi is fontosnak tartjuk. Fontosnak, mert a harmincasok, ha nők, többnyire hiányt szenvedő, illetőleg nem szenvedő bizonyos testrészüket emelik főszereplővé történeteikben. Amely érthető alaphelyzet, ha a libidó és a genetikai parancsok szorító szükségét odakalkuláljuk a harminc mögé, de egy idő elteltével fárasztóvá válik, hogy minden harmincas nő, aki összebarátkozik a klaviatúrával, azonnal csödlátóvá válik, egyetlen (vagy több) csövet lát, és le nem szakadna a képletről semmiképpen. Az érdeklődési kör meghatározza a próza érkező szögét.

Szécsi Noémiről a kezdet kezdetén tudni lehetett, nem a hagyományok és a kor gyakorlatának megfelelően kezeli választott témáit. Csupa skandalum. A *finnugor vámpír* című (JAK Füzetek) első vámpírregényével elkövette azt a – kilencvenes évekre nem jellemző – ritka formabontást, hogy két kiadást ért meg a könyv. Áldott állapotával elkövette azt a merényletet, hogy amíg más áldott állapotú hölgyek szörnyű szenvedéssel teszik lehetetlenné párjuk mindennapjait, ő napon-ta gép elé ült. Megírta a terhes nő mindennapjait a világban, ahogyan az egyszemélyes struktúra kétszemélyessé konvertálódik, a folyamat kis és nagy kínjait olyan részletgazdag ironiával, hogy a férfiolvasókban felmerült, ha a dolog ennyi fájdalmas szépséget rejt, gyarapítani kellene a családot, okosabban végigélni az asszony gömbölyödését. Harmadik kötete is a család belső viszonyait, a baba megjelentét, a terület császári birtokbavételét írja le a baba szemszögéből (*A baba memóriája*). Megjegyzendő, hogy Szécsi Noémi időközben szerencsésen ráakadt a Tericum Kiadóra. Ami nem mindegy. Írónak jót tesz, ha kiadója van. Jót tesz, ha bíznak benne, dolgoztatják.

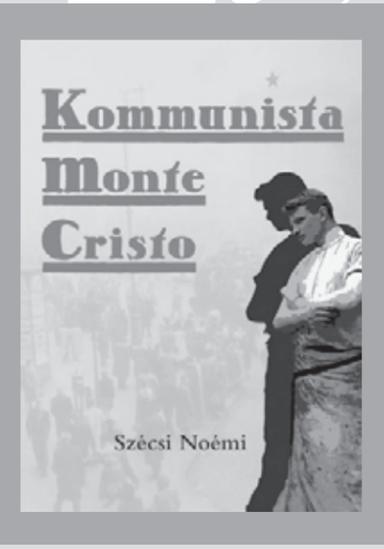
A negyedik kötet – várható volt – elhagyta a vámpírok vidékét, időlegesen lezárta a gyerek eszmélését, az anyai fejlődés társadalmi szempontból kulcsfontosságú vizsgálatát (véltetőleg visszatér a következő – ugyancsak traumatikus – momentumnál, amikor a gyerek beesik a nehezen modellezhető magyar iskolarendszerbe), rábukkan izgalmas életű dédnagyapjára, akinek izgalmai percről percre egybeesnek a huszadik századi történelem izgalmas pillanataival. Úgy, mint 1919. fordulatai, Bécs, az illegális Kommunista Párt rejtőzésben, és hogy azután felemeli busa fejét, megmutatja valódi lenini-sztálini ábrázatát szakállkával, bajusszal.

Az izgalmas szó talán nem fedi a folyamat mélységeit, amikor a monarchia félfeudális szövetségéből kitántorgó országra szemvet az Eszme. A résztvevő számára csupa izgalom (vér és veszedelem), a szemléldődő a tanulság.

A narrátor – a dédunoka szerepében megjelenő író – nem kíméli sem főszereplőjét, sem a kort. A kor jellegzetességeire két adat. Irodalmi műben soha, sehol nem találkozhattunk

számszerűen ennyiszor az elvtárral, kivéve az ötvenes évek munkalázat fokozni szándékozó, masszívan a szocialista realizmus élménykörébe tartozó termelési regényeket, és Németh László kilencszázötvenkilences szovjetunióbeli kirándulását megörökítő drámáját, az Utazást. De a szocreál is, a Németh-dráma is korfüggő, és mindkettő éppen azt szimbolizálja, hogy az író mennyire kiszolgáltatott a kor politikájának, bármely irányba abszurd politikai vezéreinek. A másik leggyakoribb szöveg meghatározó főnév a zsidó. Szécsi a vidéki értelmiség modorában használja a kifejezést (hasonlóan az elvtárhoz), akik évtizedeken keresztül széttett kézzel, csodálkozva álltak az egymást követő jelenségek előtt. Nem értették, mi van, mi történik az országban. Szécsi Noémi nem mélyed el szövegtörténetekben, egyszerűen használja, mint az akácát, a szőnyeget, mint a magyar nyelv bármely tartozékát. Számára testközelű élmények nélkül nyilván nem gyárt pszichikai fékeket egyik sem. És nem mászik alá a mélységekbe.

Helyette ráértett valami igen fontos tételre előző három kötete kapcsán. Az irodalom szempontjából feltétlenül meghatározó ez a valami. Tudja, az író nem a világegyetemnek, nem az utókoraknak, és főleg nem az örökkévalóságának ír. Tudja, az élet apró események számtalan nézetű láncolata. Tudja, mi, ki hiányzik a kortárs magyar irodalom palettájáról. Nevezetesen a nagy történelmi események elkavarta kis ember. Pontosabban: *kisember*. És az ő akcentusa. Tudja, a jól formált akcentus a

Szécsi Noémi: *Kommunista Monte Cristo*, Tercium Kiadó, Bp., 2006

került bele a regénybe. Részletes beszámolót kapunk egy evangélikus lelkész heroikus zsidómentési törekvéseiről, egy gondozónő testi-lelki megalázásáról, arról, hogy kik és hogyan kerültek a 302-es parcella hantjai alá. Plusz (a regény cselekményének bonyolódása közben) előkerül az említett zsidó családnak egy másik tagja, aki szintén a familia történetét keresi, és aki szintén narrátorra lép elő. Na, én itt majdnem feladtam.

Túl sokat akart a szerző, azt gondolom. A *Te csak tánczolj szépen* valójában nem egyetlen regény, hanem négy (hat) kiváló elbeszélés, amiket az írójuk felaprított, és a darabokat összekeverte. Látható (a kötet fülszövege is ezt erősíti), hogy a szerzői szándék szerint a sok kis szilánk összeáll végül egy egészé, egységes képpé, szerkesztett üzenetté. De nem tud. Az nem üzenet, nem elégséges üzenet, hogy a huszadik század történelme minden különösebb indok nélkül szétverte ártatlan emberek személyes életét, boldogságát, boldogulását. Az nem egységes kép, hogy egy családban negyven év alatt mindenféle dolgok történnek. Az élet ilyen magától, író nélkül is – az említettek felismeréséhez nem kell regény. A regény koncentrálna, hangsúlyokat jelöl a történetével, modellszerű, letisztított üzenetet visz át, amikor sikeres. A szóban forgó mű ebben gyöngye, mert túlbonyolított. Csodálatos prózaszöveget egy torzuló regénygépezetben.

A végére hagytam a pikantériát. Érdekesége a könyvnek, hogy miközben Miklya Luzsányi Mónika a kortárs magyar (keresztény) hitvalló irodalomnak is az egyik emblematikus szerzője (tucatnyi vallásos könyv írója és/vagy szerkesztője), a mostani regény egyház- és hitélet-ábrázolása legalábbis érzékenységet sérthet. Sőt. Nyugodtabb, finomságokra fogékonyabb korokban ez a mű okkal (reménnyel) számíthatott volna országos botrányra, a protestáns egyházak irányából érkező heves tiltakozásra. A *Te csak tánczolj szépen* ugyanis kérelmetlenül (helyenként túlzónak tűnően) ábrázolja a protestáns közösségeket, és főleg a vezetők szerepét, együttműködését a zsidótörvények végrehajtásában, az antiszemita hisztéria fenntartásában, tehát tevőleges vagy legalább mulasztásos bűnüket a holokauszt előkészítésében. Ilyen típusú botrány azonban vélhetően nem lesz. Pedig a regényen tisztán lehet érezni a szerző ilyen irányú provokációs szándékát, újraértékelést követelő törekvéseit. Mégsem. A szocio-kulturális környezet, amiben Miklya Luzsányi regényének hatnia kell, olyanra túltelített mindennapi istenkáromlással és nyílt erőszakkal, hogy az egyházi előljárók (történelmi múlt kódébe vesző) emberi gyengeségeinek irodalmi nyelven történő pertraktálása aligha tudja kilendíteni a mutatót. Hiába. Hiába csap bele valaki a lecsóba – ha már eleve csupa szösz az asztal.

SZABÓ TIBOR

napi történelemben is működik, végigvihető egy-egy történeten, még úgy is, ha évtizedeket fog át. Az akcentus teszi követhetővé a főhőst, mert a világ változik, de az ember a maga állandósult nyelvi közelítéseiével állandósítja a világot. Pontosán tudja, egy regényt, ha lelassul, továbblendíti a titok, a rejtély. Itt és most papírböröndnyi „köszöntő”, grófi szajré, egy osztrák bank széfje és az eszme harcossai. Tudja azt is, hiány mutatkozik a magyar nyelven születő, magyar viszonyok közt jellemzően rosszul reagáló, de a következő vérfürdőig derűsen tovább ügöző magyar švejski figurákban. Hašek világlátása, életszemlélete köztudottan nem tanulható, nem tanítható, Hašek a világirodalom egyedi jelensége. A kigyúrt, Adonisz-testű, kékszemű hentes, Sanyi elvtárs, a szerethető, félanalabéta dédnagyapa mégis erre a švejski vázra épül.

A történet dióhéjban: Sanyi elvtárs életébe a dicsőséges 133 napot követően kapcsolódunk be (Tanácsköztársaság). 1957-ig követjük. Közben történelmi tempóban érkeznek a nagyok, könnyedén és akadálytalanul, vonszolva saját borostás kommunista létüket, mintha például nem lett volna tele az ország Korvin Ottó katonai alegységgel, úttörőcsapattal. Szegény költő Korvin Ottó még nem tudja, hogy de bizony lesznek, ezért úgy viselkedik, mint egy ember, aki elveszített egy csatát, de a harcok közel sincs vége. Szamuely elvtárs is a maga szépségében áll az olvasó elé, háttérben a Lenin fiúk. De közelébe kerül Kun Béla, Horthy Miklós, Rákosi elvtárs, Csermanek János (van, ki e nevet nem ismeri?). Sanyi elvtárs Bécsbe menekíti a világforradalom számára bedobozolt burszujvagyon egy részét. Itt kezdődik egy másik elvtárral (Jósi elvtárs – Lenin fiú) való kapcsolata, aki még '57-ben is felbukkan a Kádár-börtönben kihallgató tisztként. Bécsből hazatérve álnéven él, a bécsi kaland érdekében agyonlőtt Horthy tiszt nevével, álnéven nőszül (jobbra és jól), illegális kommunista Gróf néven, de nem őrzi meg, börtönbe kerül, szifilisszel szabadul. Azután a háború, Budapest ostroma, 1948, végül 1957. A történet nem ugrik ekkorákat, minden részeredményhez akad a narrátornak szava, története. A Vár elfoglalása, az anyai ágról szélsőjobb fiú hősi halála például. A sajnálatos ötvenhatos események utáni disszidálása például.

A három könyvből, negyvenhárom részből álló regény hangfekvésére álljon itt egyetlen a fejezetek mottói közül: „Ha akkor nincs az átkozott magyar ellenforradalom, a Szovjetunió és a szocialista világ kolosszális hasznát húzhatott volna a szuezi imperialista kalandból. A szívem majd megszakadt, ha arra a kárra gondoltam, amit mi, magyar kommunisták a nemzetközi kommunista mozgalomnak okoztunk.” (Rákosi Máttyás: Visszaemlékezések) A regény egy agyalágyult évszázad agyalágyult országának friss, bővérű, ironikus leírata. Az talán nem derül ki belőle, hogy nehezen gyógyulunk. De lehet ilyen olvasata is.

ONAGY ZOLTÁN

Nincs már család, ezt már nem lehet összerakni, ez a régen családnak nevezett valami már nem létezik, mintha egy zsák lisztet szórtak volna szét, atomjaira hullt, mindenki külön, a szálak elszakadtak, s mindig az erősebb kutya baszik, az egyik elhullt, a másik elzúllt, a harmadik megalkudott, abba gébedt bele, fölösleges is számolni a pusztulás fajtáit... – így, ilyen ígéretesen kezdődik Csenger Levente második elbeszélés-kötetének felütése. Prózaíróként remek nyersanyagra talált az író – arra a sorsra, amit valószínűsíthetően maga is gyötrelmesen megél 1991-es Székelyföldről való budapesti áttelepülése óta –, a kivándorlók, áttelepülők, ingázó honvesztők teljes emberi amortizációjára, mentális haláltusájára. Írói alapanyagként kimeríthetetlen kincsesbánya, életnek, sorsnak rettenetes. Csenger Levente *Szünőföldem* című elbeszélés-kötetének hősei két lakóságukban egyszerre élnek meg a „két hazában hontalan”-ság (Hervay Gizella) reménytelenségét és azt a csalódást, hogy miközben – áttelepülésükkel, ingázásukkal – megpróbálnának kikecmeregni otthoni deklasszátságukból, azonközben összeroppanva, végzetesen az emberi létezés perifériájára kerülnek.

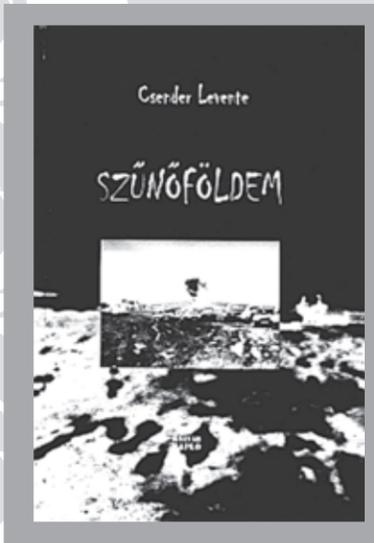
Az író erősen szociográfikus, és részben önletrajzi ihletettségű elbeszéléseiben annak a rendszerváltozás utáni székelyföldi nemzedéknek az elementáris élményét próbálja művé írni, amelynek legfőbb élménye a szétesés és a pusztulás. Két nemzedékkel korábban, Sütő Andrásék, Szabó Gyulák – és magyarországi újnepi írók – egy folyamat kezdetét írták bele a magyar irodalomba, az erős és tradicionális paraszti kultúra és falusi, paraszti társadalom fölbomlásának a kezdetét; ők még részben megélték, ezért erősen emlékeztek a régi rend megtartó, sugárzó erejére, s annak megőrzésre, továbbörökítésre méltó értékeit, erényeit mutatták föl – példázatul is. Csenger Levente elbeszéléseinek hősei alig-alig érzékelnek ebből az egykor erős hátszögből valamit, ők a már szétroncsolódott társadalom utolsó morzsáit élnek föl: nem folytatnak semmit, de nem is teremtenek élhető újat, „progresszívet”.

Hogy hogyan formálható ebből a mélyen átélt élményvilágból és sorsközösség vállalásból irodalom, ahhoz többféle írói ösvény eredményeit próbálja Csenger Levente. Első kötete (*Zsírnak való*, 2003, Magyar Napló Kiadó) Tamási Áron tündéri realizmusával, Bodor Ádám fanyar groteszk szürrealisztikus történetmesélésével mutatott inkább rokonságot. A *Szünőföldem* kötet *Síró asszony* című elbeszéléseinek balladai tömörsége, ritmusa, erős líraisága is emlékeztet még Tamási Áron *Szép Domokos Annájára*; azonban a hasonló regiszterű *Orvok árnyéka* elbeszélésben a lélektani ábrázolás és a látomásos, enyhén szürrealisztikus történetítővözes már egyéni stílusjegyre vall. Csenger Levente második kötete egyenletlenebb az előzőnél, ami részben abból adódik, hogy bővült a mesterek köre. *A réztehén gyermekei* a móríci örökséget folytatja: a *Barbárok* könyörtelensége itt biológiai determiniz-

Kivándorlók baldoklása

mussal egészül ki. A hegyekbe pásztornak kivetett, otthon tehernek nézett gyerek, amikor tudatják vele nagypapa halálhírét, ezt mondja: „Mit törődök én vele... legalább húst eszünk – mondta és mosolygott.” A móríci, kevés szóval elmondott magas feszültségű drámaiság, a látszólag egyszerű történetmondás a novella zárásában robban félelmetesen: az elvadult pásztorfiú felnőve továbbörökíti saját fiában a brutalitást – semmi nem történik, csupán egyetlen, jelentéktelennek látszó mozdulat jelzi, hogy már a gyermeki ártatlanságban elidegeníthetetlenül ott van az apa barbarizmusa.

Az író főleg Budapestre vetődött hőseinek (vagy inkább antihőseinek) hit és eszmény nélküli, roppant sivárrá zsugorodó élete emlékeztethet Tar Sándornak a városi, ipari roncsársadalom sivár emberi vegetációjára, olykor az ábrázolás könyörtelen szenvtelensége, monoton következetessége is, Csenger Levente

Csenger Levente: *Szünőföldem*, Magyar Napló Kiadó, Bp., 2006

Kiss Noémi első elbeszélés-kötetét olvasva könnyen eszünkbe juthat E. T. A. Hoffmann Nathanaelje, aki végig az ismeretlenül való találkozására, mintha valami ellenállhatatlan erő hajtana. Hogy e gondolat helyénvaló, arról a szerző gondoskodik keresztneve monogramjának hangsúlyozásával vagy éppen kötete mottójával választott Hoffmann idézettel: „Ha látszik ama sötét hatalom, mely ellenségesen és gonoszul csapdát állít a bensőnkben, aztán gúzsba köt, és veszedelmes, kárhózasos útra vonszol minket, ahová máskülönben sohasem kerültünk volna; ha tehát létezik, akkor bizonyos, hogy ez a hatalom olyanná formálódik bennünk, mint mi magunk...” Már a mottó kiválasztása is ígéretes, sejtet valamit a hat elbeszélés hangütéséről, szemléletmódjáról, olvasmányélmények foszlányait hívva elő az olvasói emlékezetből, ezáltal elvárásokat támasztva.

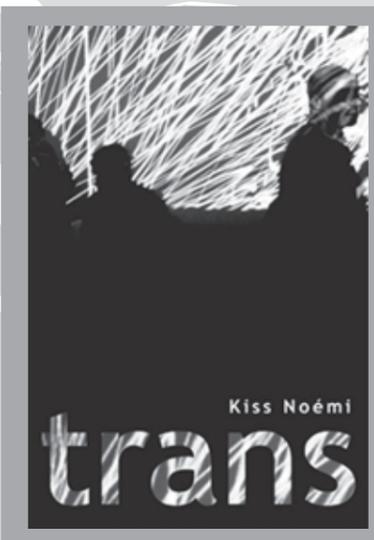
A címadó elbeszélés *Ájtáró a kerülő utakhoz* sejtelmes alcímmel egy berlini szórakozóhelyen játszódik, ahová a narrátor és H. ellátogatnak az éjszaka közepén, alámerülve az underground világba. A szórakozóhely a poklot idézi, ahol feketeség van, lukak, csövek, és ahová „senki sem önszántából érkezett”, ahol a mosdóban lehet közöszlenni, s az elbeszélőt is elkapja egy arab hátulról, minden tekintetben, (még stílus-tikailag is) öncélúan, s mindenki magányos. A bár leírása kissé emlékeztet Paul Auster *A végső dolgok országában* című regényének atmoszférájára, a kötet írójának mégsem sikerül kísérlete, pedig minden kellék adott a szórakozóhely nyomasztó hangulatának ábrázolásához. Mint megtudjuk, itt mindenki szörnyen magányos, senkinek nincsenek elvárásai a másik iránt, a vendégek még az asztaloknál is egyedül üldögélnek, s csak szívznak és isznak, s valamiképp emlékeztetik is megkopik. Van itt félmagyar lány, tehetségtelen dialógusíró, buzi és drogos, szex és kábítószerek elképesztő mennyiségben, vagyis minden, ami egy posztmodern stíluseszközökkel megírt trendi novella kellékárába tartozik. S hiába történt gyilkosság a végében, pusztá féltékenységéből, amelyet a buzi, a csapos és annak félmagyar barátja között kialakult szerelmi háromszög indukált, a történet mégis lapos marad. S erre nem szolgál melegségül a szerző szövegbeli kiszólása sem: „Amit látok, unalmas így leírva, az életben sokkal izgalmasabb...” Akkor miért írja le? – merül fel az olvasói kérdés. Az elbeszélés mód technikájából következően mindaz, amit a szereplők érzésvilágából, gondolataiból, cselekedeteik miattjéről megtudunk, azért jut tudomásunkra, mert a szerző unalomig ismételteti, a tragikum látszatát keltve, mégis kikerülve a tragédia lehetőségét. Stílusbravúr lenne, ha a külsőségektől a belső valóságig vezetné végig az olvasót, e pokoli helyszín és annak szereplői megírásakor, de ehelyett a magány felismerését, mint végső következtetést ismételteti.

Kiss Noémi íróként szerepeket játszik, de nem tud kilépni fantáziája labirintusából, s képzelt világának szereplőiben az esendő embert szemlélni. *A trans* úgy is olvasható, mint utazás

Átkelés a szerepeken

szerepből szerepbe, helyszínről helyszínre, ahol az Én mindent felülír. Mert folyamatosan önmagára figyel. „Az irodalomban lélektanra és a képzeletre van szükség...” fogalmazott Borges egyik esszéjében, s az utóbbi nem hiányzik Kiss szövegeiből. Az előbbi inkább, ami arra enged következtetni, hogy valamilyen módon csak szerepvalóságáról ír, s figuráinak jellegtelensége, felszínes ok-okozati összefüggések felismeréséből, s a lélektani ismeretek hiányosságából fakad. Szerepei szárnyakat adnak fantáziájának, miközben elröpítik a valóság mellett, s hiába aktuálisak problémafelvetései, így az otthon-lét élménye, a bevándorlók sorsa, nem tudja megragadni, és pasztikusán ábrázolni választott szereplőit, témáit.

A *H mint néma határ* szövege a lengyel határ menti Frankfurtban játszódik, s a narrátornak egy török fiúval való kapcsolatát beszéli el, a szöveget alfejezetekre tagolva, igen szellemesen használva az alcímeket. *Törökméz*, a szerelem kibontakozása, *Összetörök*, a párkapcsolaton belüli elidegenedés, míg a *Kitörök* a szakítás előkészítésének fejezete. S köztük

Kiss Noémi: *Trans*, Magvető, Bp., 2006

azonban személyesebb, lágyabb, líraibb. Okkal is, persze, hiszen alakjai még nem szakadtak el a régítől, a szülőföldtől, egy igen vékonyka köldökzsinór odaköti őket – fantomfájdalmak égnek bennük, amit bár nemigen tudnak kezelni, szenvedéstük mégis emberszerűbb. A veszteséget élék át, a kudarcot. Nem aranykort természetesen, hanem az egyik nyomorúságot adják a másikért, s csupán a régiből bennük és velük maradt morzsalék kínja tudatja velük, hogy örökre elszakadtak az emberi, az emberhez méltó létformától.

A *Szünőföldem*-kötet erőteljesebben szociográfikus, mint az író első kötete volt, Csenger Levente itt inkább csak mesél, történeteket, életsorsokat. Olykor nagyon intenzív érzelmi- és indulatzuhatag az elbeszélés, máskor szinte tényföltáró szenvtelenséggel az életnek csak a legszükségesebb történéseit számba vevő leltár. Líraiság, balladisztikusság, dokumentatív egzaktuság – és kitűnő megjelenítő készség. Móríczról mondta Cs. Szabó, nemcsak látott, hanem hallott is. Azt a világot, amelyről Csenger Levente ír, hasonlóan ismeri, érzi – látja és hallja, még akkor is, ha írásaink végső megformálása nem hibátlanok. Főleg azok az elbeszélései győztek meg tehetségéről, érzékenységről és világteremtő erejéről, amelyek valószínűsíthetően a személyes sors, múlt emlékezet- és indulatszálaiból építkeznek, *A pusztulás örvénye*, a címadó lírai érzelm- és indulatfutam, s a már említett *A réztehén gyermekei* és az *Orvok árnyéka*. Itt a kompozíciót (ritmust, hangulatot) az intenzív érzelmek uralják, és jó, hogy az érzelmi telítettséget, személyes érdekeltséget elvállalja az író. *Az Ellertási szerződés* és a *Varázsló* című – ez utóbbi a kötet leghosszabb – írásai viszont, amelyekben egyfajta távolságtartó, már-már személytelen viszonyt teremtve a narrátor monoton dísztelenséggel az élet lineáris eseményei szerint sorolja az önmagukban egyébként valóban riadalmas történeteket, s noha alakábrázolása, karakterrajzolása itt is erőteljes, sajnos alig emelkednek túl a publicisztikusságon.

Csenger Levente második kötete egyenletlensége ellenére is bizalomkeltő. Egy szigorúbb szerkesztés talán bevárt volna néhány erőteljesebb, türelmesen kihordott írást (amúgy sem vastkos a kötet, mindössze tizenegy nem túl terjedelmes elbeszélést hoz). Az író olyan hatalmas élményanyagot, olyan érzékenységet, valóságismeretet és megjelenítő erőt vonultat föl, hogy előnyére vált volna némi időbeni csúszás. Persze, kellenek a tájékozódó, útkereső, stíluskereső kötetek is – de Csenger Levente már most bátrabban támaszkodhat saját természetes ösztöneire, és bátran nyúlhat saját jól ismert világához ezután is. Léven természetes, életszerű író, a probléma pedig, amit megjelenít, íróért kiált – a kényszerű identitásvesztés nemcsak székelyföldi sajátosság, de sajnos már jó ideje globális dilemma is.

PÉCSI GYÖRGYI

az *Én*, aki alakul, formálódik az öt ért hatásoktól, hogy végül megszülethessen a *Végső Én* alfejezete, s elmaradjon a katarzis. Pedig a tragédia lehetősége ebben a képzett sorsban is adott: a kelet-európai táncoslány egy határmenti városban szerelmes lesz egy simlis törökbe, a simlis török szereti, majd zsarnokoskodik fölötte, végül lelép, éppen amikor a lány terhes lesz. „Anyá szerettem volna lenni. Hát ez a történetem.” Talán ezek a kötet legmegröbb sorai, s talán ezért az egyik legsikerültebb írása.

A *B., B. és B* két lány közös feljegyzései egy útikönyvből, s két nő közti szenvedély lenyomata B-betűs városok mentén. A *Mi történt alvás közben?* Álmodok, emlékek és a valóság kusza játéka, amelyben az olvasó bizonytalan marad, s csak sejtései lehetnek arról, mi a valóság. A narrátor álma: elhagyja szerelme egy szöke nő miatt. Kiss Noémi érzékenyen írja meg e párkapcsolat női szereplőjének félelmét, s az álom és valóság finom egymásbacsúsztatásával mindvégig bizonytalanságban tartja az olvasót, ezzel elérve, hogy elbeszélése átélhetővé és evidenssé váljék, s minden szorongás, mely az elbeszélést mozgatja, az olvasóban többszöröse nőjön.

A *Paróka* nyíltan felhívás szerepjátszásra. Miért ír a nő, hogyan ír? E kérdésfeltevés, s az aprólékos válaszok olyan témát feszegetnek, amelyen érződik, a szerzőt őszintén és mélyen foglalkoztatja, s amelyről meggyőzően, stílusosan, olykor humorérzékkel ír a *thesis* című fejezetben, hogy aztán az *antithesis* című részben parókavásárlás közben ismét szerepbe bújva fantáziája menedékében elrugaszkodhasson a valóságtól, de végül mégis leírassa a mondatot: „Aztán, szép lassan rájöttem, milyen silány mindez, a szerepek koptak, a mondataim ismétlődtek, a dolgok nem változtak. (...) Nekem is szenvednem kéne ahhoz, hogy megtanuljak írni. De nem volt miért szenvednem.” A *conclusio* néhány sora pedig már az olvasással foglalkozik. Húsba vágó igazságokat feszeget ez az elbeszélés, s éppen ez az, ami minden melléfogás dacára ígéretessé teszi Kiss Noémi prózaírói kísérleteit. Amikor arról ír, ami látszólag nagyon foglalkoztatja (miért ír a nő?), stílusa megváltozik, írása feszessé válik. A mondatszerkezetek éppolyan pedáns szerkesztettek maradnak, mint a többi szövegében, itt-ott megcsillanó nyelvi készsége felerősödik, s koncentráltan szólal meg az elbeszélő hiteles hangján.

Kötetének záró elbeszéléseben, *Elcsérelt fejek*, *Olimpia* címmel tulajdonképpen egy Hoffmann-parafraíz olvasható, s a levelekből felépített szövegben élesen körvonalazódnak egy jelenkori Olimpia tulajdonságai, aki kapcsán sokáig nehéz eldönteni, hogy valóban bábu-e, s ha mégsem az, akkor nem több-e egy lehetőségnél a szerepjátszásra? „Velünk él még egy nő, csak nem látszik a képen. Ő Tamás fejében lakik. Lehet, hogy én vagyok, de lehet, hogy nem.” S bár érteni vélem a kötet szerkesztés koncepcióját, mely a Hoffmann-idezettől eljut a Hoffmann-parafraízisig, mégis szerencsésebbnek tartottam volna, ha a *Paróka* biztató kísérlete zárja a kötetet.

ERŐS KINGA

ben kettejük közös munkálkodása eredményeként lassacskán mégiscsak a rothadás színeivel telik meg a szemünk előtt gigantikus festőtávasszonná alakuló színpad. Festő és modellje között dülő, hűsbavágó küzdelem kényszerű szemtanúi, részvevői leszünk a nézőtér sötétjében. A kifejezés rögeszmeszerű kényszerének megfogalmazódásától a befejező aktusig, az elkészült mű szignálásáig. Legvégül aztán egy felemelő, egyszerre cinikus és megrendítő színpadi pillanatban a közönség, a „hálás” utókor is felderleg a láthatáron. Teremtő és teremtettye, élő és holt, festő és modellje, táncos és társa tétova, szégyenlős, mégis grandiózus meghajlási szertartás keretében köszöni meg figyelmünket.

A műalkotás megszületésének folyamatát igencsak tág kontextusba helyezi Gergye Krisztián. Látszat és valóság ellentéte rendre visszaköszön a darabban, több szinten, távoli képzettársításokat hívva elő a nézőből. Ellentétek micsoda sorozata feszül pusztán a férfi alakjában! Miközben kíméletlenül irányítja, tépi és húzza maga után a lányt, szinte tapintható önnön kiszolgáltatottsága, végtelen és védtelen magánya. Geometrikus szépségű, fegyelmezett mozdulatsorai észrevétlenül, hirtelen fordulnak át a káosz rettenetébe. S amikor éppen szájalommal felelnék esendőségének tényére, a táncos cinikus-ijesztő tekintettel néz velünk farkasszemet. Kegyetlen, kellemetlen előadás. Nem ehhez vagyunk szoktatva. Pedig Gergye alig tesz mást, mint amit a képzőművészet területéről átmentett példaképe, Schiele tett hajdanvolt közönségével. Csupán az emberi lélek feneketlen mélységeit mutatja meg mindenfajta bevett szépelgés, saját törekeny tökéletességünk hiábavaló tömjénezése nélkül. Ilyenek (is) vagyunk. Nekünk kell eldönteni, hogy merünk-e szembesülni az elének tartott tükörben felsejülő rémképpel, vagy inkább messzire hajítjuk a foncsorozott felületet.

Mértani magány

A teatralizálás egészen eltérő fajával nyűgözött le Kun Attila a *Search for better* című, végletekig letisztult színpadon. A cím angol kifejezése elegáns tömörséggel fogalmazza meg mindenfajta alkotómunka leglényegét és az alkotó ember minden örömeinek és kínjának végső forrását: a jobb megoldások utáni, szükségszerűen fáradságos hajszát. Mert ha nem is beszélünk róla gyakran, attól tény marad, hogy egy alig néhány perces táncszóló létrejöttéhez, majd ami a legfontosabb, színpadon történő újraélesztéséhez, majd hosszabb-rövidebb ideig történő életben tartásához sosem elég egyetlen, még oly zseniális ötlet. Hetek, hónapok megfeszített szellemi munkája és persze hosszú évek alatt elsajátított technikai szakmai rutin áll egy-egy játszi könnyedséggel odavetett, önmagában észrevehetetlen, elemelhetetlen mozdulatban. Kun Attila mesteri szólója ezeknek az egyesével láthatatlan, összességében mégis egy hiánytalan világot megteremtő mozgássoroknak a forrásvidékét kutatja. Kun Attila nemcsak tudja, de tanítja és csinálja is. Sőt le is írja: az üres színpadra lazán sétál be a táncos, kezében ásványvizes üveg, toll és jegyzetfüzet. Utóbbiba kerülnek majd a megtalált, az addig próbáltknál „jobb” mozdulatok. Amikor már megszülettek a fejben, majd (?) a testben, s a táncos egy-egy apró jelzéssel rögzíthetőnek véli azokat. Az egyszerű, hétköznapi gesztus elidegenít, miközben közel hoz, anyagiasít, ha úgy tetszik, emberi léptékűvé tesz egy, a többség által könnyedén megmagyarázhatatlannak ítélt folyamatot. Igen, itt megint az alkotásról van szó, mint az imént láttuk Gergye Krisztián kapcsán, csak éppen egy másik kamera lencséjén keresztül.

a korábban érvényesnek gondolt előadásokat. Különösen tanulságos nagynevű külföldi társulatok különböző korszakokból származó előadásait egymás után nézni: ezeken a tisztelgő „visszaemlékezéseken” könnyedén lemérhető, milyen sebes iramban alakult, korszerűsödött a táncnyelv ötven, húsz vagy éppen öt év alatt. Bozsik Yvette újabb munkásságának egyik legerőteljesebb vonulata a tánc történet emblematisz alakjaival, mérőföldkönek tekinthető előadásaival kialakított személyes viszonyának színpadi elmesélése. Mindez úgy kapcsolódik az előzetesen leírtakhoz, hogy Bozsik egy tízéves koreográfiájával érkezett Dunaújvárosba, melynek alanya és tárgya az expreszszionista tánc nagymestere, Mary Wigman. És ime egy újabb kivétel, amely erősíti a jól hangzó szabályt: az *Hommage à Mary Wigman*-en nem érezni a megfáradást, ma is friss és fel szabadult élményt nyújt. Igaz, ebben a különleges esetben maga a téma sem avult el. Bozsik Yvette produkciója nem egy poros múzeumi tárló tartalmát próbálja életre győttörni. Vállalása ennél jóval nagyratörőbb: saját személyiségén szűri át Wigmannal kapcsolatos tudását, gondolatait és tegyük hozzá bátran, emócióit és megérzéseit. Az adathalmozás, a filológia csupán ugrodészka számára. A szent és profán hangulatot váltogató, az egyszer egzotikus, máskor erotikus mozdulatvilág, az áttetsző egyszerűsége révén figyelmet követelő fényváltások, árnyjátékok (Pető József), a légies könnyedségű anyagokból komponált, ám igencsak összetett színpadi látvány (Kardos József), a nyugati fül számára szokatlan zenei motívumok (Jean-Philippe Héritier), a jelenetenként más színvilágú és kedélyű, ám végig rendkívül gazdag asszociációs mezőt működtető mívés jelmezek (Berzsenyi Krisztina) egytől egyig hozzájárulnak az összhathoz. Am az egész mit sem érne Bozsik Yvette még mindig lebilincselő színpadi jelenléte nélkül. Szenvedő apácából szenvedélyes kéjű, végül a lassan elszivárgó fényben ritmusra rezdülnő időszakor.

Gyilkos magány

Fehér Ferenc mindent tud a saját testéről. A *Finita la Commedia* társulat *Message* című produkciója jórészt ezen a nem mindennapi tudáson alapul. A szigorúan értett tánc, mozgás mellett itt egyenlő súllyal esik latba a mimika, a testtartás, a tágon vett színészi képesség minden csínja-bínja. A közel egyórás szóló során döbbenetes átalakulás szemtanúi lehetünk, miközben a két koreográfus, O. Caruso alias Juhász Anikó és Fehér Ferenc a táncszínpadról gyakran hiányzó

Ihlető magány

Nemzetközi Monotánc Fesztivál,
Dunaújváros

FOTÓ: DUSA GÁBOR

gában bízhat. Vagy úgy érzi, itt az alkalom, hogy megmutassa közönségének és kritikusaiknak: még mindig, illetve már megint figyelni kell rá. Ezúttal csakis őrá. Meg persze van, aki épp csak a szárnyait bontogatja. Minden külső segítség nélkül tapogatózik, kipróbálja magát, ismerkedik a színpaddal. Ráér még eldönteni, hogyan tovább. Minden tisztelem az övék.

Társas magány

Nem is lenne igazi tematikus fesztivál az, amelyből ne lógna ki ilyen-olyan okok miatt néhány előadás. A fesztiválszervezők nyelvújította *monotánc* kifejezés meglehetősen egyértelműen fogalmaz. Gergye Krisztián *egonegonegon* című új Schiele-hommage-a látszólag passzol is a kategóriába. Az már a „további szereplőként” feltüntetett Gresó Nikolettán meg a koreográfus-előadó Gergyén is múlik, hogy az előadásban előbbi majdhogynem egyenrangú főhőssé válik. Ravasz helyzet: a lány mindvégig alig mozdul, tehetetlen rongybabaként csetlik-botlik. Sokszor még azt sem, hiszen kezdetől fogva a férfi vonsozolja, cibálja kénye-kedve szerint. A táncosnő és a koreográfus közös érdeme, hogy a lány tehetlenségében is mágnésként vonzza a tekintetet. A mozdulat hiánya nem jelent mozdulatlanságot, ez csak a látszat. Hiszen eköz-

Kun szólójának nagy titka abban rejlik, hogy leleplezni látszik az alkotás misztériumát. Az útkeresést ezúttal kevésbé gyötrelmes, inkább légies könnyedségű próbálkozásait bátran tárja közönsége elé. A darab első egységeiben olyasmit látunk, amit nem szoktunk, amit talán nem is lenne szabad. Hiszen a nézőt csak akkor engedik be a nézőtérre, amikor már minden készen áll fogadására. A próbát, a „nem-előadást” igazi, mély élménnyé várazsolni, ehhez kell az a színpadi professzionizmus, ami Kun Attila minden mozdulatában ott vibrál. A fikcionált próbafolyamat során a földre vetített mértani idomokba, négyzetbe vagy körbe lép. Mozdulatait az önmaga által magára kényszerített keretek formálják és csiszolják. Egészen addig, míg a pompás, meglepetésekben és bravúros megoldásokban nem szükkölködő zárórészben meglátjuk a kész művet, a kiérlelt végeredményt. Aminek hatásmechanizmusát elemezve már tudjuk, hogy az élmény nem lenne ugyanaz, ha az ide vezető út állomásaival nem lennének tisztában.

Historikus magány

A kortárs tánc alighanem a legrövidebb szavatosságú színpadi műfaj. Az újabb produkciók rendre felülírják, átértelmezik, és valljuk be, nem ritkán érvénytelenítik

(ön)íroniát is alapvető kellékként kezelik. Az üres tér közepén tanácstalanul álldogáló, idiótán a semmibe bambuló, csikos térdzoknit viselő fiúból fokozatosan bújik elő a vadállat, a született gyilkos. Egyéb eszközök híján a táncos teste és arca segíti a nézőt a szaggatott, mégis jól követhető narratíva feltárában. Egy hátracsapott, a vigyori torzpoftát kihívóan megmutató vagy éppenséggel arctalanná tevő, mélyen a szembe húzott sapka, a háttérben és a táncos testén vibráló-zsízsegő, szigorúan csak hangulatokat közvetítő videómontázs (az Entersion munkája), a szintén Fehér Ferenc keverte, fokozatosan elléktelenedő zenei összeállítás, vagyis végtelenül egyszerű színpadi jelek gondoskodnak arról, hogy az üzenet eljusson hozzánk. Az előadás ereje éppen egyszerűségében rejlik. Meg abban, hogy nem változik kioktató hangvétellő békepárti állásfoglalássá. Bár a fiú változatos sorrendben virtuális aknavetőt, íjat és puskát is a nézőknek szegez, mégis érezzük, hogy új „hivatása” nem választott, nem akart küldetés, csupán a külső nyomás hatására vállalt feladat. És amikor már alig fokozható tovább a feszültség, az előadás hirtelen félbeszakad. A gyilkológéppé érett fiú képtelen tovább elviselni a világot, önmagát, s egy váratlan mozdulattal kilép a térből. A földön csak egy zöld színű katonai sapka árválkodik a helyén.

JÁSZAY TAMÁS

Mert az emberek szeretik, ha mesélnek nekik, mondta egy ismerősöm, mikor orbitális hazugságon érték. És – melleleg nem volt jó mesélő – igazat mondott: ha valódi mesét hallunk, egy pillanatra hajlandók vagyunk elhinni a repülő szőnyeget és a vasorrú bábát is.

Az *Arthur és a villangók* a híresztelések szerint Luc Besson utolsó filmje. A 90 perces, félig élőszereplős, félig 3D-s animációs filmet 1999-ben kezdte el készíteni saját szerzeményű meséskönyve alapján.

A hatvanas évekből Connecticutban járunk: Arthur (Freddie Highmore), a kollégista kissrác nagymamájánál (Mia Farrow) tölti a vakációt, szülei arra sem veszik a fáradságot, hogy a születésnapján megjelenjenek. Egy gonosz imperialista rém

amolyan vidámpark- vagy Budapest Parádé-élményt nyújt. Sajnos az a film, ami már most számítógépes játék, de mivel egyelőre nem mi irányítjuk, nem tud többet nyújtani a sebesség élvezeténél.

Pedig próbál kacsingatni a felnőtt nézőnek, van itt intertextus meg drog meg erotika is (a „kamera” szívesen élesít rá Holdviola fenekére); akinek van rá füle, hallja. Attól tartok, Eco nem ilyesmire gondolt, mikor az intertextualitásról és a double codingról beszélt. Tudomásul vesszük az utalásokat és átvételeket, de nem tudunk velük mit kezdeni. Nem tudjuk, hol a helye a drognak, és miért látunk gyerekpornót, nem kapunk koherens történetet. (És nem is botránkoztat rendszeren. Aki ezért megy be a filmre, csalódottan fog távozni.)

Olyan mese ez, amit nem hiszünk el, egy pillanatra sem, és ez köszönhető a kerettörténetnek is, mely hitelteleníti és ledobja magáról az amúgy is széteső animációs részt. A kerettörténet a giccsen át valamiféle realizmus felé tart, és sikeresen meg is érdeklik oda. Ezzel nehezen fér össze a mesevilág. Szerelmes nagymama, méltatlanul elhanyagolt kisfiú: meg akarnak hatni, ez nem vitás. És mivel ez nem mese, hanem valóság, nem úgy hat meg, mint Hófehérke árvasága. Ez a szívedet követeli. És ha megadjuk magunkat, ha mindez igaz, akkor Arthur a világ legegészisztencialistább embere: elkülönült személyiségként az imperialista világban csak saját idealizmusába menekülhet, szülei infantilizsek, nagyszülei tinédzserek.

Nem szeretnék igazságtalannak tűnni, az Arthur valójában kellemes időtöltés, veszélytelenül élvezetes film; hat a szentimentalizmusra és a sebességvágyra. Csak akiben nem elég erős a formaegyes és az operettrajongó, annak lesz tökéletesen feledhető.

Ahogy Grenouille is helyenként nevetséges módszerekkel próbálkozik az illatok rabul ejtésével (macskadesztillálás), olykor Tykwer is olyan megoldásokat talál, melyek egy amatőr filmkészítőnek is először jutottak volna eszébe. Sajnálatos módon ilyen a nyitó- és a zárókép is (megvilágított orr ill. egy kidőlt parfümösvég.) A kanyargós fahrtok (a szag útja, gondolom) szerencsére viszonylag ritkán fordulnak elő.

Valamivel sikeresebb a szintén nagy előszeretettel alkalmazott „szagmontázs”: gyors vágásokkal egymásra dobált képek esetenként visszaadják az inger intenzitását (gondolok itt a születési jelenetre a halpiacon).

A leghatásosabb eszköz azonban a kép textúrájával való játék: mikroközelikben látjuk a barack héját, a rothadó hal

pedig időről időre bedörömböl: ha a nagymama nem fizeti ki az adósságait, kilakoltatják. A nagymama a négy éve eltűnt nagypapa emlékéitől kínzóva ödöng a házbán. Elkezdődik a visszaszámlálás, 48 óra van hátra. Arthur a nagypapa meséitől ösztönözve fejébe veszi, hogy ellátogat a villangók földjére, és segítségükkel megtalálja a kertben elásott rubint. Itt tartunk a film felénél, most lépünk át az animációs világba.

A két és fél milliméteres villangókat és a két és fél méteres bogo-mataszalajokat a nagypapa fedezte föl. Besson egy interjújából megtudhatjuk, hogy „testvéreknek mondják magukat, mert közösen egységes és hiánytalan képet alkotnak a világról”. A filmben valóban elhangzik, hogy testvérek, csak éppen az nem derül ki, hogy milyen világképet alkotnak együtt vagy akár külön-külön. Ami nem is lenne feltétlenül baj, csakhogy a manó-néger összeállítás valahogy nem kelti automatikusan a teljesség képzetét, és a film semmiben sem erősíti meg ezt a tézisszerűen elhangzó rendezői elgondolást. Az ijesztőre pingált jószágos mataszalajok egyébként beleilleszkednek a film szövetébe, és példájuk az egyik legfontosabb tanulsággal szolgál: ne ítéld el-sőre.

Egy távcsövön keresztül kerülünk át Arthurral a film másik narratívájába, a villangókhoz, a 21. századba. Megtudjuk, hogy közeleg a gonosz Maltazard által adott ultimátum lejárt: ha minden igaz, a villangók már nem sokáig élvezhetik az életet. Arthur – ne hívják hiába így – kihúzza a kőből a lézerekardot (nagy kár, hogy a néző eszébe juttatják a kerekasztal hőstét; mert ezzel sajnos le is pang ez az allúzió), és Holdviola hercegnővel (angol hangja Madonna, de mi Gubás Gabit kapunk) meg öccsével, Tatom-bákkal elindul Nekropolisba, Maltazard birodalmába. A kerten, majd földalatti tárnákon keresztül menetelnek, útba ejtenek egy barlangdiszkót is, ahol a halállaza, spanglizó Maxot (Snoop Dogg helyett Stohl András) láthatjuk, és felcsendül a Ponyvaregény-tangó is. A végén pedig kiderül, hogy Maltazard azért olyan gonosz, mert voltaképpen nemibeteg: megcsókolta egy zsizsi, azért néz ki így (mesteri snittelés: a hézagok Maltazard fogai között). Arthur és Holdviola is megcsókolják egymást, zizegnek is hozzá.

Az animációs rész amolyan antidramaturgia-bemutató is lehetne, ha legalább ebben lenne koncepció. Megtalálják végül a rubint, de nem tudják elvinni, így csak megjegyzik, hogy hol van. Sok álkatarzis. Keserves vándorlás a kertben, majd kiderül, hogy van egy sokkal rövidebb út is.

Ha nagyon kritikusak akarunk lenni, azt mondhatnánk, hogy a filmben is lehetett volna fűnni egy rövid korridort: az egész kaland teljesen fölösleges volt, hiszen a villangók meg is mondhatták volna, hogy hol van a rubin (kommunikálni tudtak Arthurral). De a legzavaróbb mégis az, hogy képtelenek vagyunk egyben látni ezt az epizodikus szerkesztésű animációs részt:

A filmnek nincs is szaga!

Ha megvan videón is a Tüskevár, inkább olvasd el, mert úgy sokkal izgalmasabb. Mert hogy akkor azt képzelj el, amit akarsz. Olyan embereket, tájakat, színeket, szagokat, amilyeneket te akarsz. Meg hogy akkor jobban bele tudod képzelni magad. Egyszerre lehetsz Gyula meg Matula bácsi.

A film legtöbb esetben tényleg felülírja a képzeletet, és a történetre visszagondolva tényleg a színész arca fog beugrani, nem a nagybátyánké. De ha megküzdünk ezzel a veszteséggel, nyújthat még örömeiket a filmes adaptáció.

A *Parfüm (Egy gyilkos története)*, Tom Tykwer legutóbbi filmje Patrick Süskind azonos című sikerregénye alapján készült. Jean-Baptiste Grenouille olyan képességgel rendelkezik, mely mindenki mástól megkülönbözteti: a szagok Amadeusa. Minden szagot befogad és elraktároz, hatalmas illatarzenáljából birodalmakat épít. De ő maga szagtalan, énnélfogva észrevétlen és szerethetetlen is. Aki az egyik oldalról zseni, a másik oldalról fogyatékkal küzdő, szorgalmas kompilátor. Teremtőerejét arra fordítja, hogy előállítsa azt az illatot, amivel mindenből szeretetet és szerelmet válthat ki. Ennek a parfümnek nőkből kell elkészülnie.

Grenouille személyiségének kettősségét a film csak részben adja vissza. Nem derül ki egészen pontosan, hogy mi gyűjtőszervevényének mozgatórugója; hangsúlytalan mozzanattá válik az a tény, hogy nincsen szaga. Egyetlen jelenetből derül csak ki, hogy mire irányult igyekezete: a kivégzésnél magára szórja a parfümöt, és a nép leborul előtte. Ekkor eszébe jut az első lány, akit megölt, és elképzelet, hogy mi lett volna, ha nemcsak az illatába lesz szerelmes: flashback-ben látjuk, ahogy a lány ránéz, és (nagyon takarékos képekkel) ahogy egymáséi lesznek. Rájön, hogy nincs az a család, amitől szerethetővé válna. Ez a jelenet – melyet a negatív kritika kétszeresen hűz alá – lényegesen szentimentalizálja az amúgy végig nagy távolságtartással kezelt Grenouille-t. Egyszerre sok és kevés.

De a film igazi tétje, a szagember hitelessé tétele sikerült. Ez köszönhető Ben Whishaw játéknak, aki egyszerre tud autista és zseni, aszexuális és érzéki lenni. Nem az a püpos kis törpe, akit a regényből megismerünk, hanem egy átlagos kinézetű, de inkább jóképűnek mondható férfi (ez utóbbira szerencsére nem erősít rá a film). Így annál intenzívebben hat az illatok iránti erotikus vágyakozása.

pikkelyeit, a lány szeplős bőrét. Tykwer itt takarékos: az anyag előtérbe kerülése nem válik a funkcionális esztétika kellemkedésévé. Ugyanez mondható el a film textúrájáról is: a sok és a kevés ritmikus váltakozása hullámzást, dallamot hoz létre. Ez a film egyik legsikerültebb jelenetében igazán szembeszökő: Grenouille a tehetségtelen Baldini „mester” műhelyében kikeveri élete első parfümét.

A film nagyjából megtartja a regény ritmusát. A regényben nem egyénített gyilkosságokat a film klipszerűen látatja: Grenouille leüti a lányokat, közben a lakosok imádkoznak és egymást gyanúsítják.

Zavarban vagyok a *hatásvadász* szónál. Olyan, akár a feltűnő smink. Tudom, hogy hatásvadász dolog sorsfordító jeleneteknél a hegedűszó és a barnásszürke házfalon lezúduló fél tonna vörös rózsza. Rám mégis hatott. Csiricsará, és ezáltal megerősíti az irodalom kulturális pozícióját. Egyetlen euró sem ment kárba” – ünnepli a film „bukását” Friderike Beyer kritikuskő. Igaza van. A film tényleg nem adja vissza a könyvet. Nem láthatjuk Grenouille gondolatait, tényleg nem érezzük a szagokat. De láthatunk mást, egy letűnt – vagy elképzelt világ képeit: a sokemeletes házakat a Pénzváltók hídján, illatosbőr-bálákat, pomádésüvegek gúláját, illatlakomát. Képeket, melyek beleégnék emlékezetünkbe, hogy újabb történeteket, filmeket alkossunk magunknak.

SZŐCS PETRA

A valóság, amely *A hét nyolcadik napja* című filmből köszön vissza, nem egyéb, mint az, ami ránk maradt a Márai-féle szép világból. (*Elek Judit*, 102'.) Pillanatok alatt válnak itt semmivé a százmilliók. Ügynökök karmaiban mállik szét egy élet gyümölcse. Ez a *mindenlehetőséges-idők* Magyarország. A dömperek nekimegy a hegyoldalnak, eltűnnek a fák, a virágok, a rigók. Mi lesz a régi villa helyén? Vélhetően lakópark, esetleg egy sokszoros áron eladható társasház, olyasmi, amilyent az aktuális hirdetésekben szoktunk látni.

Aztán láthattam **irodalmi adaptációkat** (*Ópium*, *Emelet*, *Örkény lexikon*, *Dolina*). *Örkény István* írói nagyságáról manapság kevés szó esik. Talán születésének kilencvenötödik évfordulója indukálta ezt a mostani rávilágítást (*Örkény lexikon*, r. *Esztergályos Károly*, 58'), vagy pedig a *Fábry Zoltánra* való emlékezés? Esetleg egész egyszerűen és önkéntelenül jelentkezett ez az igény az *Örkény Színház* művészei részéről, akik hallatlanul sokat tesznek e *színpadi életműért*? Valamikor a nyolcvanas évek elején készültek ilyen egyperces-adaptációk, úgy rémlik. Épp ideje

A játékfilmeket csoportosítani próbáltam, hogy előre kitervelten tudjak nézelődni. Először is azt mondtam, hogy itt **filmdrámák** vannak (*A hét nyolcadik napja*, *Férfiakt*, *Lassú tükör*, *Az emigráns*, *Boldog új élet*, *Budakeszi srácok*, *Hasutasok*, *Iszka utazása*, *Mansfeld*, *Lora*, *Töredék*). Márai Sándor életének utolsó szakaszát filmre vinni merész, hálás és ugyanakkor hálátlan dolog. (*Az emigráns* – rendezte: *Szalai Györgyi* és *Dárday István*, hossza 100'). Az idős író alakító *Bács Ferenc* talán élete legjelentősebb filmszerepét játszotta. Élettapasztalata, színészi nagysága mindenképp feljogosította erre. Kiváló érzékkel formázta Márai alakját, döbbentés volt látni, mennyire hitelesen mutatkozik meg a képkockákon a bomlás, a pusztulás, a lassú leépülés.

Az *Iszka utazása* (*Bollók Csaba*, 93') igazi valóság-ihletésű mozi, amelyben az alkotó erős szociográfiai érintettséggel közelíti meg a szétesés határán evickelő romániai bányavidéket. A rendező nem a hőskről, hanem jórészt velük, a saját sorsukba visszahelyettesített emberekkel készítette ezt a filmet. *Iszka* (azaz maga: *Varga Mária*) egy igencsak fiúsan viselkedő kislány, akinek társaihoz hasonlóan közet- és ócskavasgyűjtésből kell kiegészítenie szülei módszeresen elvont fizetését. Akinek vagy jut ebéd, vagy nem, de náluk verés mindig van, és az többnyire biztos. A lepusztult intézetnél azonban mégiscsak jobbnak ígérkezik az elveszett otthon illúziója és a szabadság. Ott van az utazás, mint az egyetlen nagy lehetőség. *Iszka* már látta a tengert. Mi akadály lehet annak, hogy még egyszer eljusson oda a barátjával hozzászegődött társal? Mariannal menne (a fiú teljeseve neve: *Marian Rusache*). De ott a rossz útra térés is, mint örök zsákutca, amelyben nyomasztó sorsok ismétlődhetnek...

Állja a helyét

– ezt lehet elmondani ma a magyar filmről. Magára talált és közép-európai léptékben gondolkodik, folyamatosan kihasználja, hogy látótere sokkal nagyobb, mint a kis-magyar világ, értelmezi és hasznosítja mindazt, ami a perifériákról a központ felé témaként és tehetségként begyűrűzik. Az ideje, 38. Magyar Filmszemlé és a hozzá kapcsolódó vetítéseket az immár hagyományos helyszíneken, a Mammot moziban, a Jövő Házában (volt Millenniumis) és az Uránia Nemzeti Filmszínházban rendezték. Az ünnepélyes megnyitóra és az életmű-díjak átadására idén is a Kongresszusi Központban került sor. A versenyprogramban 95 alkotás szerepelt – 17 játékfilm, 39 dokumentumfilm, 30 kísérleti és kisjátékfilm, 9 tudományos és ismeretterjesztő alkotás –, de ezeken kívül további 220 produkciót láthatott az érdeklődő.

volt, hogy emlékeztessenek minket arra, hogy mi minden bűjt ki *Örkény írói* köpenyéből! *Mácsi Pák* nagy öröm volt látni az író szerepében, de *Pogány Judit*, *Für Anikó* és *Kovács Mária* is markánsan villant fel az itt felhasznált egypercesekben – mintegy huszonkilenc röpké epizódban. Az *Emelet* című film ismét bebizonyította, hogy egy Nobel-díjas alkotó neve és munkája nem mindig garancia a sikerhez. (*Vecsernyés János*, 94'.) Aztán kétségtelen, hogy ezen a szemlén a *Csáth Géza-adaptáció* amolyan zászlóshajónak számított (*Ópium – Egy elmebeteg nő naplója*, r. *Szász János*, 105'). Kiemelt figyelem követte a bemutatót, és a sajtó is jó előre megszelleztetett egyet és mást. A rendezőnek nem ez az első találkozása Cs. G. életművével, Sz. J. a *Witman-fiúk* óta (1997) nem is jelentkezett egészestés játékfilmmel. Innen származott a kiemelkedő figyelem. Régióta cikkeznek a sajtóban a Bodor Ádám: *Az érsek látogatása* című regényéből készülő filmről is. (*Dolina*, r. *Kamondi Zoltán*, 122'.) Korábban még nekem is volt szerencsém egy werk-mozit látni róla valamelyik tévében, pedig nem vagyok nagy médiafogyasztó. Nem mondhatom, hogy jobban megragadt, mint a jó pár évvel korábban *A részleg* (1995-ben, r. *Gothár Péter*, az a film az akkori Magyar Filmszemle fődíjasa volt). Látszott ugyan a komoly munka, jelentős volt a külföldi segítség, mind a helyszín biztosításában (Hargita-fürdő), mind a művészi és a műszaki hozzáadott-értékben, de nem ilyenek képzeltem a végterméket. Mintha elvitte volna a díszletezés ezt a mozit. Mintha manapság divatja lenne egy virtuálisnak ható, művi látványvilág-teremtésnek. Idegennek éreztem a hangulatát, és nem láttam, hogy a rendkívülien jól kiválasztott színészek valóban ki tudtak volna bontakozni. Egy kis *Taxidermia*-utánérzést, némi *Greenaway*-hatást érezkeltem csupán.

Nyilvánvaló, hogy vannak **kommersz mozik** is. Az ilyen-gyanús filmek kiestek a látóteremtől, holott többször is neki-szaladtam valamelyik pénztárnak (*Konyec*, *Kythera*, *S.O.S. szerelem*), de mindig megváltozott a programom, mert tudomásomra hozták, hogy minden jogy elkel, és azonnal kerestem a másik irányt, hogy ne maradjon türesjárta az eleve belőtt (kiválasztott) filmek között.

A dokumentumfilmek besorolásánál akár többféle kategorizálási rendszer is felállítható. Itt és most elsősorban a rendezői hozzáállás alapján csoportosítottam. Van olyan rendező, aki kívülállóként van jelen, mindvégig háttérben marad.

(Folytatása a 27. oldalon)

Bogdán Árpád: Boldog új élet

Kincses Réka: Balkán bajnok

Szász János: Ópium

A 38. Magyar Filmszemle díjazottjai

Legjobb szerzői film – *Bollók Csaba: Iszka utazása.*

Legjobb műfaji film – *Rohonyi Gábor: Konyec.*

Legjobb rendező – *Szász János: Ópium – Egy elmebeteg nő naplója.*

Legjobb operatőr – *Máthé Tibor: Ópium.*
Simó Sándor-díj – *Bogdán Árpád: Boldog új élet.*

Legjobb látvány díj – a *Dolina* című film alkotóközösségének ítélte a zsűri (díszlet:

Árva György, jelmez: *Szűcs Edit*, Breckl János, operatőr: *Medvigy Gábor*, rendező: *Kamondi Zoltán*)

Legjobb forgatókönyvíró – *Elek Judit: (A hét nyolcadik napja)*

Legjobb női alakítás – *Kovács Kata (Kythera)*

Legjobb férfi alakítás – *Zsótér Sándor (Töredék)*

Legjobb eredeti filmzene – *Membran a Boldog új élet* című film zenei munkájáért.

Produceri díj: *Sipos Gábor* és *Rajna Gábor*, a *Laokoon Film* producerei. A *Boldog új élet* produceri és a *Lassú tükör* társproduceri tevékenységéért.

Arany olló díj: *Czakó Judit* vágó az *Iszka utazása* és a *Kythera* vágói munkájáért.

Arany mikrofon díj: az *Ópium* című film-ben végzett hangmérnöki munkáért *Sipos István*, *Manuel Laval* és *Matthias Schwab*.

Elismerő oklevél – *Igor* és *Ivan Buharov* a *Lassú tükör* című filmjének a szürreális és reális kompozíciójáért, melyet a nézőnek kell helyreigazítani.

Legjobb kisjátékfilm: *Nemes Jeles László Türelem* című filmjéért, az érzékeny téma szokatlan feldolgozásáért.

Kísérleti film kategória különdíja: *Nicolaus Myslicki: Álszent.*

Rendezői különdíj – *Nagy Dénes: Együtt.*
Operatőri díj – *Tóth Widamon Máté: Alternego.*

Elismerő oklevél – *Horváth Lili* a *Vakáció c.* film rendezéséért.

Legjobb dokumentumfilm: *Kincses Réka: Balkán bajnok.*

Rendezői díj: *Köszegi Edit: Menekülés a szerelemben.*

Schiffer Pál-díj: *Pigniczki Réka – Hazatérés: Egy szabadságharcos története.*

Esélyegyenlőségi díj: *Zsigmond Dezső: Élik az életüket.*

Operatőri díj: *Talán Csaba: Elboronálva.*
A kiemelkedő művészi teljesítményért oklevél: *Forgács Péter* a *Miss Universe 1929 – Lisl Goldarbeiter – A szépség útja*, *Gulyás Gyula* az *Itt az idő*; *Szabolcs Béla* a *Miért?! Egy tragikus szerelem története*; *Kékesi Attila* a *forradalom arca – Egy pesti lány nyomában* című filmért.

Legjobb tudományos-ismeretterjesztő film: *Kóthy Judit – Topits Judit: Forró ősz a hidegháborúban.*

Rendezői díj: *Dér András: A hét főbűn (Bűnök ezek?).*

Legjobb témaválasztásért járó díj: *Tóth Zsolt Marcell: Budapesti vadon.*

Bollók Csaba: Iszka utazása

Kamondi Zoltán: Dolina

Rohonyi Gábor: Konyec

(Folytatás a 26. oldalról)

Tipikus **kultur-antropológiai** filmet készít, maximum a kérdéseivel irányítja valamelyest a történéseket. Ilyen alkotások – a teljesség igénye nélkül, vegyesen a versenyfilmek és a *csak* információs blokkban vetítettek közül – a *Költözés* (Jakab Ervin, 26'), amelynek hősei moldvai csángó fiatalok, az *Elsodort falvak* (Novák Tamás, 26'), az *Ingenyokorsó* (Bálint Arthur, 75'), *A mérségető becsülete* (Makó Andrea, 53'), *Zsinagógát vegyének* (Gellér-Varga Zsuzsanna, 47'), *Jel a világ számára* (Mohi Sándor, 53').

Az *Elsodort falvak* című alkotás egy ötven lelkes zalai faluba, Almásházára kalauzol, ahol szemtanúi lehetünk annak, hogy miként telik meg élettel és értelemmel az elhagyatott település. Mindössze annyi történik, hogy a helyi polgármester megvalósíthatónak tart néhány ötletet, amelyeket addig azért söpörtek szőnyeg alá, mert attól tartottak, hogy egy ilyen faluban már semmit sem lehetne tenni annak érdekében, hogy élhetőbbek legyenek a hétköznapi és emlékezetesebbek az ünnepek. Mindössze egy falugondnoki állásról és egy kisbusz beszerzéséről van szó. Kezdetben. A szívvel-lélekkel odahonosodó városi fiatalember néhány hónap alatt egészséges erjedést gerjeszt, mignem megjelennek az első betelepülők, akik hosszabb, akár többgenerációs jelenlétet képzelnek el ide; fokozatosan megújulnak a közösségi élet különböző formái, közmunkára lehet fogni a helyieket, életet lehet lehelni a művelődési házba. Hangsúlyozandó az a fontos megállapítás is, hogy nem terveznek ide semmilyen nagyberuházást, nincsenek panziók vagy más nevezetességek. Nem holmi turistacsalogató mutatvány ez a film, hanem mindössze azt dokumentálja, hogy teljes értékkel élhető a hely maga, arra való, hogy az ember itt letelepedjék és élvezze a nyugalmat, a gyönyörű naplementéket.

Ezzel ellentétben az *Ingenyokorsó* egy más vidéket ábrázol. A városon kívüli telepen megfeneklett, elsodort emberek kisvilágába nézhetünk be. Ez is létező helyszín, a Kőhalom melletti Állomástelep. Az itt lakók tipikus áldozatok, akik nemcsak a hagyományos értelemben vett várostól vagy falutól távolodtak el, hanem önmaguktól is. Nyelven, kultúrán, időn kívüli nyomortanya az övék, amely előtt áthalad ugyan az egyik legfogalmasabb országút, de a zajon és a károsanyag-kibocsátáson kívül semmilyen hatása nincs a lakókra. Itt sem a kultúra, sem az anyagi érvényesülés, sem a tudás, sem az anyanyelv megőrzése nem jelent különösebb izgalmat. Ezen a senkiföldjén nincsen visszhangja az embermentő missziót végző pap szavainak. Itt az újságot nem azért veszik, mert betűk vannak benne, hanem a méretéért. Teljesen mindegy, hogy mi a neve, mi a tartalma, az a legfontosabb, hogy az (akkor) ötezer lejes bukaresti román lap kétszer-háromszor akkora, mint a hatezerért árusított magyar, csomagolásra, tűzgyújtásra az előbbi sokkal alkalmasabb. A *Jel a világ számára* című alkotás négy Bakonybélben élő bencés szerzetes mindennapjait mutatja be, ahol még 1018-ban alapították az első monostort. A ma ott élő szerzetesek 1998-ban határozták el, hogy a monasztikus életformát választják, és az állandó tanulásnak, a fizikai munkának, az imádságnak, valamint a szerzetesjelöltek szentelike az életüket. Szerzetesként sem zárkóznak el a világtól, hanem annak részeseiként gondolkodnak és cselekednek. Egy csodálatos világba vezetnek el a nézőt ezek a páratlan érzékenységgel rögzített képsorok (Mohi, a rendező maga operál, természetesen hozzá: kiválóan). Önkényes módon **szituációs dokumentumfilmnek** nevezték a *Koreszmék és táborok* (Muhí Klára, 60'), a *Falusi románc* (Bódis Kriszta, 50'), a *Balkán bajnok* (Kincses Réka, 87') című opuszokat. A Koreszmék és táborok nem más, mint képi beszámoló egy nyári táborban megszervezett ál-riadóról, amelynek során a gyermekeket azzal sokkolják (per hecc), hogy járványos kór ütötte fel a fejét. Van ott minden, *valami másra emlékeztető* motívumok sora: fertőtlenítés, elkülönítés, csomagoktól való megfosztás, olyan *apróságok*, amelyek ki tudja milyen asszociációkat indíthatnak el a kiskamaszokban. A film másik rétege, amely ráépül a karantén képeire: egy szembesítés, amikor a résztvevők (gyermekek és pedagógusok), érintett szülők és szakértők megvitatják, hogy helyes volt-e a *mediakíséret*, vagy baromság? Sok szép és okos érv hangzik el, pro és kontra. Szó esik a húsz éve folyamatosan szétesőfélben levő magyar oktatásról, illetve arról, hogy az akció szervezői feje fölött ott lebeg a büntetőjogi felelősség súlya, hiszen vizsgálat folyik ellenük. A Falusi románc kapcsán Schiffer Pál munkássága jutott eszembe. Itt az irónóként is becsült Bódis Kriszta egy falura telepedett leszibika érzelmi közlekedését érinti egy férjzett és többgyermekes cigányasszonyhoz. Érdekes megközelítésben, szép képekben, kicsit kimódoltan művésien. Értelmiséginek való téma, hálás, mert szokatlan. Nézte a nép rendesen, oda és vissza volt érte. **Hagyományos** doku-jelöltési technikával készült – igaz, hogy a versenyben a tudományos jellegűek között futott – *A hét főbűn* (rendezte: Déry András, 52'), amely nem más, mint a vétkekről folytatott kerti beszélgetések sorozatából összeollózott alkotás. Ebben talán a szerzetes kifakadása a legemlékezetesebb, amikor azt mondja, hogy még az egyház is elhanyagolja olykor ezeket az *apróságokat*, vagy homályosan fogalmaz a kiadott törvényekben. Persze: étel, ital, mi szem-szájnak ingere, minden van az asztalon, és a gyermekek – talán éppen a beszélgetők csemetéi – *eljátsoznak* a bűnös gondolatokkal.

Volt bennem némi szándékosság, hogy nem érintettem különösebben az 1956-tal foglalkozó játék- és dokumentumfilmeket. Az IJ az elmúlt hónapokban taglalta ezt a tematikát (lásd a novemberi számban Boros Norbert: *1956 magasabb szempontból. Vagy mégsem?* című írását). Ugyancsak szándékosan nem boncolgattam a végtelenségig a határon túli termést. Kincses Réka *Balkán bajnok* című dokumentumfilmje mindenképp fontos, de elég, ha annyit mondok itt róla, hogy *már* Szebenben nagydíjat nyert az Astra Antropológiai és Dokumentumfilm fesztiválon. (És ki tudja, mi vár rá ezután!) Nem szóltam a *Filmtejt* című folyóirat és a romániai egyetemek körül csoportosuló fiatalokról. *Zágoni Balázs* rendező-lapszerkesztővel beszélgettünk, de az már a jövőhöz tartozik (friss anyagok, dobozban lapuló kezdemények), mert szemlét majd 2008-ban is tartanak.

SIMÓ MÁRTON

Urs Widmer *Top Dogs* című darabja nagy közönségsikernek örvendett és örvend az európai színpadokon, többek között Budapesten és Bukarestben is bemutatták már – most a Temesvári Csiky Gergely Színház is műsorára tűzte: *Top Dogs* – Nagykutya címmel.

A zürichi ősbemutató óta már eltelt húsz év, de a szöveg továbbra is aktuális, sőt, talán aktuálisabb, mint valaha – hiszen a csúcsmenedzserek világa valójában csak most kezd formát ölteni a romániai társadalmi és gazdasági életben belül. Láthatóvá, megítélhetővé, tapasztalhatóvá válik, de ez a tapasztalat nem feltétlenül pozitív, és végképp nem az az előadás rendezőjének, Laurian Onigának a szemszögéből. Az előadás sötét világából ugyanis senki sem menekülhet. A kirügött csúcsmenedzserek továbbképző, rehabilitáló centruma örök pokol, itt egyetlen szereplőnek sem adatik (a szöveggel ellentétben) még egy lehetőség.

Annál nagyobb játéklehetőséget nyújt a darab az előadásban szereplő színészeknek, hiszen minden menedzser, a közös vonásoktól eltekintve, nagyonis különálló és egyedi példány az adott fajon belül.

Mert úgy tűnik, hogy itt egy mesterségesen létrehozott faj egyedeivel állunk szemben, olyan lényekkel, akik csu-

Roncstelep nagykutya

pán formájukat tekintve emberek, de valójában csökevényes lelkű, apró történetekbe, jelszavakba és szakmai kifejezésekbe kapaszkodó antropomorf entitások. Eddig nem is volna gond, ám különösen elgondolkodtató, hogy e csúcsmenedzserek nem mások, mint a kommunista diktatúra pionírjai, akik egy olyan rendszerben születtek, amely a gyermekektől is elvárta a fegyelmet és a rendszer iránti engedelmességet. Mintha a rendező arra utalna, hogy e csúcsmenedzserek éppen úgy áldozataik egy adott elnyomó, léleknyomorító rendszernek, mint a pionírok, sőt, e menedzserek egyik diktatúrából a másikba „nőttek át”. Ezt jelzik a darab elején megjelenő piros nyakkendőes pionírok, akik számtalan, a menedzsmenttel kapcsolatos kifejezést tanulnak. Ők lesznek majd a bukott menedzserek, akik továbbra is öltönyben járnak, továbbra is egy jellegzetesen menedzseri nyelven beszélnek, a gazdasági élet harcedzett katonáiként, akik minden edzettségük ellenére is beleroppannak az elbocsátás tényébe. Nem véletlenül nevezem harcedzettnek őket, hiszen az immáron felnőtt „pionírok” távol-keleti harcművészeteket idéző testedzési gyakorlatokat végezve tűnnek fel a színpadon.

Mindenki erősnek, határozottnak, magabiztosnak tűnik, hogy kiderüljön, csak a begyakorolt és éveken át ismételt szavak és gesztusok tartják a szereplőket a vízvonal felett. Tulajdonképpen halottak ők, hiszen kikerültek az életből, elhagyták a mindennél fontosabb, és mindennél többet jelentő céget, ahogy ott ülnek a régi, kopott iskolapadokban, olyanok, mint egy halott osztály, zombik, akikből uruk, a cég kiszívta az életerőt, hogy aztán messzire dobja őket.

A padok régiiek, de a kamerák és a kivetítő már az új világot jelzik, egy olyan világot, amelyben nem csak a diktatórikus rendszer, nem csupán a Nagy Testvér figyeli az emberek cselekedeteit, maguk a menedzserek válnak saját megfigyelőiké. Az, ahogy folyamatosan saját gesztusaikat ellenőrzik, lehetetlenné teszi az emberi kapcsolatokat, hogy a másik emberre valóban odafigyeljenek. Az együttérzés vagy a szánakozás nem több jól kiszámított, hideg gesztusnál.

A *Top Dogs*, bár a temesvári társulat honlapján groteszk vígjátékként szerepel, valójában lehangoló és elgondolkodtató mese az elhagyatottságról, s a mai emberre „leselkedő” tévutakról, kényszerpályákról. Negatív utópia ez az előadás, sokkal inkább az, mint groteszk vígjáték. A temesvári előadás túlságosan tömény üzenetet hordoz, a közönség csak nagyritkán nevet fel a produkció teljes időtartama alatt.

A szereplők viselkedése – még legjobb esetben is – csupán megmosolyogtató, mert néhány pillanat után minden mosoly lehavard. Az előadás vége felé már feszengünk, túl sok ez így. Félreértés ne essék, nem a színészi játékkal van itt gond, hanem a szereplők által megmutatott világgal (bár két órán át ülni egyhuzamban – az átlagnéző nem ehhez

szokott), amely úgy kegyetlen, ahogy van, úgy tűnik, vadabb nem lehet (pedig lehet, derül ki a végén).

A pozitívum e világban kevés, ha csak az nem, hogy minden szereplőnek másként pokol az átnevelő intézet pokla, ami elsősorban azért pokoli, mert a megmenekülés reményével hiteget, ki tudja mióta. Olyan érzésünk támad, mintha a szereplők ezt, az általunk látott előadást és benne az átnevelési tanórákat már számtalanszor eljátszották volna (nem ötször, de százszor), így lakolnak a Cég nevében elkövetett bűneikért.

Ha negatív utópiába hajlik is az előadás, nem jön el a világvége, ám épp az a negatív utópia benne, hogy az újkezdés ideje se jön el. A kopott padok között ülő hajdani diákok, egyszervolt menedzserek a roncstelepre kerültek, nem tűnnek el, nem alakulnak át, szívós roncsok, lassan bomlanak el.

E roncstelepre természetesen különböző mértékben roncsolt személyiségek kerülnek. Wrage (Éder Enikő) gesztusai kezdetben olyannyira magabiztosak és parancsolóak, hogy már-már azt hisszük: a külső világhoz, a még aktív csúcsmenedzserek csapatához tartozik, hogy később ő is elárulja magát. Az előadásban ő a feltörekvő nemzedék képviselője, a szereplők között ő a legkegyetlenebb, legszilárdabb, persze csak addig, amíg fény derül az igazságra.

Deér (Tokai Andrea) érkezik utóljára a „roncstelepre”, ő az, aki már csak itt hajlandó tudomásul venni, többé már nem alkalmazottja a Cégnak, az adott cégnek, amelynél dolgozott. Megjelelése a tipikus középkecske. A mindent tudó, tapasztalt bennfentesek viselkednek így; Deéren látszik, szent meggyőződése, hogy minden megoldható tárgyalásos úton. A nézők előtt döbben rá, hogy mégiscsak elbocsátották. Megrázó jelenet, ahogy, immár a helyzet ismeretében, megpróbál visszatalálni régi magabiztosságához, ám ez nem sikerül neki. A komoly üzletasszony kimért lépteitől a cselédhez illő rohangálásig jut el, mindent megtesz, hogy visszakerüljön a csapatba, de hiába. (Jenkins – Tankó Erika – az egyetlen, aki elvileg távozhatna, de ő is a színpadon marad, a kör bezárul.)

Müller (Bandi András Zsolt) kedélyesre veszi a figurát, próbál elsiklani a helyzet súlyossága fölött, ám ez nem sikerül, ő is lassan, de biztosan halad az egyre egyértelműbb „szétesés” felé. Kocsárdi Levente Tschudit amolyan főkönyvelőnek tekintti, ilyennek is formálja meg, több benne a magabiztosság, mint Krause-ban, de a felismerések sorozata, az esélytelenség teljesen megtöri. Aszalos Géza Krause-ja a ranglista legalsó fokán helyezkedik el, inkább elcsapott fogalmazó, mint bukott csúcsmenedzser, alakításában van valami, ami a huszadik század első felében élt ugyancsak különös fajt, a kistisztviselőt idézi. (A kistisztviselőkre emlékeztet bizonyos gesztusaiban Tokai Andrea alakítása is.) Gyöngegését és megalázkodó-készségét Tschudi is csak helyenként éri el, beszéd közben a félelemtől valósággal meggörcsül, összezsugorodik, a szemünk láttára semmisül meg.

Mátyás Zsolt Imre alakítása külön említést érdemel, azt is mondhatnánk, Bihlerében ott van az összes többi szereplő egyéniségének egy-egy részlete, Wrage keménysége, Deér izgatott akaratossága, Müller színészkedése, Tschudi kétszínű mosolya, és valami, ami a szereplő fő tulajdonsága: a kétségbeesés. Sokáig ez tartja össze a mozaikdarabkákból álló alakot, hogy végül – a teljes telítettség állapotában – szétfeszítse azt. A személyiségcserepek mögött nincs semmi, csak a teljes üresség és tehetetlenség.

Az előadás szereplői elvileg annyira egyformák, hogy még az álmaik is azonosak, erre utálnak az álom-jelenetben újra és újra megismétlődő képsorok, de valójában, a fentebb jelzett hasonlóságok ellenére is – a temesvári magyar társulat színészei nagyonis eltérő, egymástól jól megkülönböztethető alakokat hoznak elének, így a rendezői elképzelés és a színészi játékok között egy keskeny hasadék jön létre, amelyet érdemes lenne eltüntetni. (A műsorfüzet is vidám előadást sejtet, pedig a néző pontosan az ellenkezőjét kapja.)

A rendező következetesen szembe megy a groteszk komédiával, és ebből még az előadás végén sem enged, még vadabbá srófolva a negatív utópiát. A balvégzet sújtotta menedzsereket az ugyancsak öltönybe-nyakkendőbe öltözött ifjabb generáció, a még kisiskolás korú menedzserek serege zavarja ki.

Az előadás két órát tart – szünet nélkül, már-már csúcsmenedzsereknek való terhelés ez (a tömény menedzseri brutalitás láttán néha már kirohannánk a teremből), ám a színészek egyénileg is jól eltalált játékrizmusa túljuttat a nehéz pillanatokon.

KARÁCSONYI ZSOLT

(Urs Widmer: *Top Dogs* – *Nagykutya*. Fordították: Nóti Judit és Kotte Edit. Temesvári Csiky Gergely Színház. Rendezte: Laurian Oniga m.v.)

Sándor vagyok

én is!

Kellemetlen betolakodó

Természetvédő harc lázában ég a franciaországi Gironde megye. Az ellenség néhány behurcolt egyed Vészesen túlszaporodott ivadéka:

a sok vízi fajt pusztító bikabéka. Fogyaszt teknőst, kacsát, s majd minden egyebet – már a helyi békafajok negyed lett öldöklő étvágya martaléka. A bikabéka valóságos kis monstrum: a nőstények az 1 kilót is meghaladják. Eredményt eddig némi haladékon

kívül nem hozott a halászati ostrom; a vadászok egyszerűen lepuffantják, ám úgy tűnik, ez a módszer sem hatékony.

Holland táj, magyar objektívvel

Mike's Apartment

Két test gyürkőzik egy franciaágyon Hangos fuckokkal, halkabb bazmegekkel. Fordul a lány, nyelve kis tompa szeggel Izgatja a fiút, hogy jobban álljon.

Belenéznek néha a kamerába, Kifülelnek a fotelben ülőre. Sugdolóznak: „dőlj még jobban előre”, „Hadd üljek rád”, „gyorsabban”, „gyere!

Az ablakban rőt amszterdami felhők. A fiú kiszáll a lányból, felnyög, S feszes hasára jó nagy adagot ken.

„Got the cumshot?” – érdeklődik a jó... Bólintok. „Well, guys, for me it was worth like...” Méláz lesütve három pár magyar szem.

A Kecskemét környéki erdők

A Kecskemét környéki erdőkben elszaporodott az ember. Viszi a zöldbe ki a fertőt, szennyezi szarral, szerelemmel.

Gyerekek, pitbullok legelnek a réteken tavasztól ősziig, míg papi-mami sört jegelget, s két slukk között jót levegőzik.

Itt-ott baráti barbecue-ra kerül sor; gyűl a gyomorenzim – oly hosszú volt a fogyókúra! Ha nem ég a fa, ott a benzin.

Aki magányos, se magányos: akad más, ki mellé beszlisszan, mire rugózni kezd halálgyors ütemben nemsoká a Nissan,

villog gazdája segge tarja, nyög alatta a lány hanyatt... Távozóban jól megkaparja a koskort, árvalányhaját.

Pezseg-nyüzösög csalit-berek! Csak télelőn hal ki a helyszín, ha dér csípi a csikkeket, s a kotonokba fagy a tejszín;

jobb években lehull a hó, s tippelhetek, míg szívve hajtok, ki lesz a tavaszi tahó, akinek láttán felsóhajtok:

a Kecskemét környéki erdőkben újra megjelent az ember. Hozza a zöldbe ki a fertőt, szennyezi szarral, szerelemmel.

Sándorirtás

„blackhandr”

„együtt mozdulunk ki a / plafonszem nezesek után hogy / kez nélkül wc-be talajunk s / ne toroljuk le ami melle ment” (Barcelona)

Kez nélkül wc-be, esz nélkül a kolteszetbe beletrafalni... hm... Szoval ez melle ment, s le sem torolte. Pfu! Apropo, hova ment a melle?

L. Sz. J.

„Téged álmodva feltámadok újra / És első álmom horджа a világot nem szült éj – / Ahol a szelek még beszélni tudnak, / S csillagok édesen egymásnak susognak.” (Shelley: Indián szerenád “fordítás)

Khm, khm... hogy is mondjam, olvastuk ennél szárnyalóbb fordításait-átköltéseit is Shelley művének. No, de hagyjuk ezt... Versküldeménye alapján azt kell mondanunk, hogy nagyon tehetséges. Látszik, hogy komolyan veszi. Túl komolyan. Talán ez is a baj. A versek legtöbbször túl hosszúak és mindig halálunalmasak. Könyörgünk, vigyen beléjük könnyedséget, csipetnyi humort, a játékosság fűszerét “, úgy minden esélye meglesz.

A. A.

„” nohát, szép! “ éjjel a padlóra pottyantasz, se bű, / se bá, tudatod elhajintod, izenet semmi “ napokig // nyagatsz túlélő lélegeztetőgépet, és kész (a letári / szám, hanyadik is?, badarság, buta teória, hogy volt a // világon első ember). (Cigaretta áhítsz, kortyinkó pálinkát)

Mindhiába: az elme a legkiismerhetlenebb (és legszörnyűbb) labirintus...

Z. Z.

„Ma tűzbe dobtam képeslapjaimat. / Azokat is, melyeket meg sem írtam. / Pedig azokat őriztem legtovább. (Képeslapok)

Javasolnánk, hogy a nagytakarítást terjessze ki egyéb papirosokra is...

M. M.

„Bújsz előlem “ rejtőzöl mint az öröm / amit szívesen követelnék “ ha van / legszentebb szolgálom – helyetted “ a közöny / és Te csak hagyod, hogy kínozzam magam” (Bújdósó)

Míntha a szerkesztőt szólítaná meg ebben a legalább ötvenedik küldeményében, mely még mindig nem üti meg a közlésszintet. Szóval: ne kínozza magát, minden jel arra mutat, hogy ez nem fog menni!

N. M. T.

„ha megtaláltam volna sorsomat / kire akadtam volna életemben / terád talán de már sehol se vagy / s fájdalomaim gamannak én szereztem” (irányok)

Szonettjeit olvasván az az érzésünk, hogy ezen a sorokat már sokszor, nagyon sokszor olvastuk, sokaknál. Inkább írjon kevésbé jót, de valami szokatlant.

O. A.

„a kivételekre nem készült törvény / részeg álmodat elnyelte az örvény / gyűrött-nyútt tested a sínekre vágnyik / Isten teveled fej vagy írást játszik” (játék)

Mi is földobtuk a pénzt. Azt mondtuk: ha fej, nem közöljük, ha írás, akkor sem. Többször is földobtuk. Hol fej jött ki, hol írás...

R. Á.

„Ó, te öreg emberiség. / Ideje meghalnod, itt a vég. / Volt időd, s nem tettél semmit / Most felelni fogsz.” (O, te öreg)

Írásművészete remek. Csak mintha enyhén pesszimista volna... Vagy csupán kegyetlen, ellenben igazságos? Mindegy. Ne kímélje őt. Az öreget.

B. Z.

„A tenger selyme hártya - halkan közelít, / Lassú lábbal lépdél és simogat, mert szelíd. / Hűvös talpai alatt olvadt álom kering, / Mélység és borzongás... hantot érint.” (A Tenger és a Sír)

Sajnos mi egy butuska szerkesztőség vagyunk, és nem nagyon értjük az ilyen nagy horderejű áttételes-allegorikus-mágikus-misztikus-philosophikus alkotásokat. Küldje el valaki okosabbnak!

F. R.

„Fantomok a személyek is, bőr alatt csont zörög,

és aki az utcán jár, az nem sétál. Lődörög. Bevéltatlan üres üveg; sötét árnyalakok. Öngyilkosok a tetőről és hajléktalanok.

Horogkereszt a falakon; vizes alagsorok. Felfüggesztve, szabadlábban; pisztolyok és drogok. Prosti lakás a földszinten olcsó tarifákon. Kisstílu, bicskás tolvajok, véreseppék a fákön.” (A város peremén kívül)

Ez igen érzékletesség! Belé is borzongtunk rendesen. Annyi, hogy eltévesztette: mi egy irodalmi lap vagyunk, nem pedig egy dalszövegekre vadászó punk- vagy metálzenekar. Sebaj, a többi szöveg alapján úgy tűnik, lesz még tárgyalnivalónk egymással, de még érlelje vagy másfél esztendeig azt a zöldet...

S. L.

„Kedves Barátaim, kérlek Benneteket, hogy őriztétek meg ezt a ciklust, melyet többé az életemben látni sem akarok. Kérésem az, hogy amíg élek, meg ne jelenjen, közzé ne legyen téve sehol, nemhogy egészében, de még csak részeiben sem. Ezeket a verseket Ti fogjátok csak megőrizni: a küldés után azonnal kitörölöm őket a gépeimből.”

Oh, Mester, úgy leszen. Sem egészében, sem részleteiben meg nem jelentjük, közzé nem tesszük. Mily nagy fájdalom, hogy ily nagy veszteség éri kortársainkat, kik csak úgy falnak a váteszi sorokat. Mily igazságtalanság, hogy Petőfi, Ady meg a hasonzóruiek maradnak a magyar poézis nagyjai, hogy még évtizedekig kell várunk, míg igazi Mesterünk isteni sorai beragyoghatják költészetünk egét. Szerkesztőségünk egy CD-re rögzítette a szövegkinestet. Magyarul, angolul és a klingonok nyelvén írtuk rá, mit tartalmaz (hátha addig a klingonok is megérkeznek bolygónkra.) A cédét egy aranydobozkába helyeztük, az aranydobozkát egy ezüstbe, az ezüstöt vasba, a vasat fába, a fadobozt pedig, álcázás végett egy setétkék műanyagzacskóba. Eltérítettük a Dunát, és medrében elástuk. Biztonságban van hát a nagy mű, oh, igen!

Bocsó Imre
(1944-)

Köszegen él, „nyugdíjas szellemi szabadfoglalkozású mérnök-tanár és térségfejlesztő menedzser”

Könnyebb jó tanácsa

Cím nélkül I.

Bár nem születtem költőnek,
De verset azért írok.
Ha nem csengenek rímeim,
Azért sosem sírok.

Ha nem tetszenek soraim,
Nem fenem rád fogaim.
De van egy nagy-nagy kínom,
Hogyha jön a gondolat
Muszáj – le kell írnom.

Az éhezőknek ne halat adj, tanítsd meg halászni,
Örült sok éhező, de nem tudta kivárni.
Azt, hogy halászni már tudott, de melléje nem kapott,
Az eddigi hal mellé halászati jogot.

Így sok szegény embernek nagyobb lett tudása,
De ettől éppen még felkophat az álla.
Halásznának ők örömet, de sajnos nem tehetik.
Mert jönnek a halőrök s a szegényt fejbe verik.

Lesz Uniós támogatás , lesz belőle erdő,
Lesz majd benne bőven gomba de szegénynek ott nem nő.
Az erdő köré lesz kerítés, hogy sokan lássák és értsék,
Szedhetnék ott sok-sok gombát, de inkább ott rohadják.

Státusszimbólum

Autók, vadászkutyák és luxusjachtok után

Közel százezerért vettem WC kefét,
Társaságba játszotta egy gazdag hölgy az eszét.
Bunkó paraszt módra voltam megjegyezni bátor,
Ennyi pénzért az egyik vége biztosan vibrátor.

A seggem tegnap külön útra tért.
Bár 61 évig szoroson velem élt.
Most közölte velem: válik,
Mert finomabb seggtörülésre vágyik.

Döntése gyorsan, nyersen ért,
S lassan megértem, hogy miért.
Könnyelműen vettem drága seggradírt,
Mit eddig megszoktam tízszer annyíért.

Nagy nehezen most már megértem seggemet,
Bár régebben nem zavarta sem őt sem engemet.
Hogy amit használunk, az kerti lapulevél,
Később , hogy fejlődünk: a Megyei Hírlevél.

E célt kiszolgálva sok sajtó sorra került,
Hogy együtt működtünk az IQ-m is magasra nőtt.
Lassan rájöttem , hogy a WC papír s kefe
Társadalmi ranggá lehet, mindegy használod-e.

Parlamenti WC kefe , fölé kellett írni,
Nagydolgaik után tessék ezt használni.
Fölé írta napok alatt sok képviselő Úr,
Próbáltam én kérem szépen, de sajnos nagyon szúr.

Így ha tízszeres áron törlöd ki seggedet,
Bár nem lesz tisztább segged, s magasabb szellemed.
De befogad téged a társadalmi elit,
Ki tökhülyén süketen, de az OPERÁBA fészít.

Gyermekeim öröksége

Bár nincs vagyonom, gazdag vagyok
Mert ha jóízűen elfáradok,
S édes álom száll szememre,
Az luxus út a végtelenbe.

Lassan, lassan öreg leszek
De sok mindenért nem fizetek.
Zsíros kenyér a kedvenc kajám,
S ingyen dug velem a babám.

Költök, írók gazdagsága,
Befér szívem kamrájába.
Erdők, mezők ékessége,
Festménytáram legszebb képe.

Pénzemet nem kuporgatom,
Mi nekem nem kell, másnak adom.
Nincs tömött bukszám, nincs erszényem,
De van valutám, az emberségem.

Fiam, lányom rátok hagyom,
Szeretből, szívből adom.
Nálatok is gyarapodjon,
S az unokáknak úgy maradjon.
Kopogtat az időskorom.

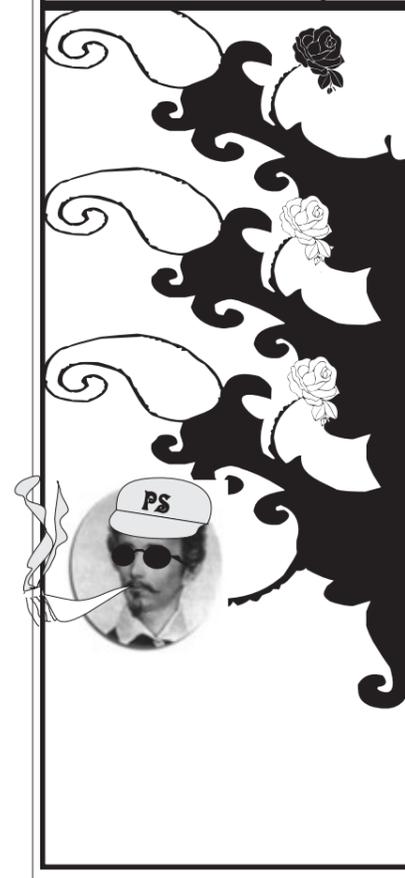
Hát a messzi már nem annyira messzi.
A harminckettő is jóval kevesebb.
Hatvanegy évem motiválja,
Hogyan láthatok, mit is ehetek.

Deresedik, őszül hajam,
S tán bölcsőbbé még válhatok,
De lassan eljön az idő is,
Mikor nagymamával hálhatok.

Szándékom még ficánkolna
De végtagjaim merevek,
Bár ahogy, ahol én szeretném
Lehetne többször merevebb

De így lesz szép az öregségünk,
Ha viagrából sosem kérünk.
Simogatunk , ha már nem kefélünk,
S így vagy száz évig élélünk.

robáné?
Központ
!?! n?

Qui vadis

QUI VADIS barátom, jó homo sapiens.
Már eleget alkottál, mondd, miért nem pihensz?
Miket létre hoztál, tudod mire valók?
Hol fészkel benne gonosz, s férnek-e bele jók?

Köbaltás Ősapánk, hogy indult ez nálad?
Ősi ködös múltból keressük a választ.
Népesedő családod hogy lett több milliárd?
S hogy-hogy ebből másfél nem kap elég kaját?

Közel egymilliárd már egymást meggyilkolta,
A maradékból kettőnek sanyarú a sorsa.
Sok a kis diktátor, a Néró félék hada,
Alig akad Krisztus, s nincs már Teréz anya.

Vívódunk és tépelődünk s ebben az a rossz,
Hogy még mindig működik egy modern Tajgetosz.
Kéves embertársunk, a csúcsra ér a fénybe,
Sokunkat meg sorsunk letaszít a mélybe.

Mit létre hoztál eddig rendbe kéne tenni,
S ha nem rongálunk semmit, akkor tovább menni.
Mert sok alkotásodból ma nem nagyon lehet más,
Mi mindent elpusztíthat olyan „ősrobbanás”.

Az „ősrobbanás helyett kínálkozik módszer,
Krisztus és Marx szerint mindkettő jó gyógyszer
Szeresd felebarátodat úgy mint önmagadat,
Képességed szerint dolgozz, és ne zabáld túl magad.

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

Március

A március bonyolult hónap. Ott a nyolcadika, a nap, ami – ha a nő a minden – megkerülhetetlen. Ugyanakkor 11-én 705 éve házasodik össze a boldogtalan véget ért álompár, Rómeó és Júlia (Shakespeare szerint), és ugyanezen a napon, húsz éve, 11-én kezdődik a forintból élők letagadhatatlan nyomorodása: 1987 márciusában fél éven belül másodszer értékeli le a konvertibilis valutákhoz képest nyolc százalékkal a forintot a Magyar Nemzeti Bank, amivel hagyományt teremtett. A legszebb magyar elit-hagyomány: hazugság és leértékelés. Akinek ekkor van valamennyi esze, lelép. Akinek csak annyi, hogy „a remény hal meg utoljára”, marad és reménykedik, hallgatja a hazugságokat. Rossz napjain átkozza magát. Már nem a tolvajokat, nem a zsványokat, nem a hazugságba hatvan éve belemerevedett politikusait. Magát. Márciusban minden egymásba ér. Pezseg a furcsa télből szabaduló élet.

1906. március elsején hal meg Zichy Mihály festő, grafikus, illusztrátor. Fantasztikus élet, fantasztikus minden, ami körülveszi. Elszegényedő család, erős művészi hajlamok, jó, de rosszul választott mester, aki szemben halad az aktuális akadémiai elvárásokkal, aminek megissza a levét a tanítvány is. Végül Moszkvában köt ki cári rajztanárként, és szerencsétlenül beleszeret Karolina nagyhercegnőbe. Éppen abban az időben, amikor a cári seregek osztrák kérésre elindulnak a szabadságharc honvédseregei ellen. Megismerkedik Lermontov költészetével, a kor művészvilágával. Negyvenhét évesen szabadul a cári alkalmazásból. A feltételek közt szerepelt, ha tíz év megszakitás nélküli munka után mondja fel az állását, fizetésével egyenértékű nyugdíjat kap. Ezen el lehet tündönni. Azután európai kalandozás – Párizs, Berlin, Róma, valamint a zalai gyermekkori ház – után visszatér a cári udvarba. Ezen is el

lehet tündönni. És azon is, hogy a rendszer, amely Zichy nagyságát volt hivatott valamiképpen megfogalmazni és fejünkbe verni, zseniális huszárvágással oldotta meg, hogyan nyeljük le, miért éppen azt a cárt szolgálja udvaroncként, amely cár darabjaira szedte a negyvennyolcas szabadságharcot. A baloldali ideológusok szerint alkotásai ellenzékiiséget, európai szellemet, a szabadságharc heroizmusát, mellette mély valláserkölcsei mondanivalót és koraszocialista szemléletet képviselnek a cári fertőben. Én – véletlenül – egy óriási Aranyballadák albumból ismertem meg illusztrátori munkássága töredékét. Közben füttyültem a képviselt szemléletre. Azután későkamaszként, amikor a világ az ismeretlen technikájú fajfenntartás kérdése, megrendítő, örökre maradó élmény: gyönyörű szex-sorozata. Ez nem a forradalmi hitet exportáló Zichy, akinek a fent felsorolt tulajdonságok biztosítottak rendkívüli és maradandó hatást. Ez csak szép. Az élet tud ilyen szép lenni minden erkölcsnemesítő tanszéki bömbölés nélkül.

1817. március másodikán születik Arany János. Arany, ha felállítható rangsor az oktatással rosszul járt irodalmi nagyságok közt, ott áll a topon az első három közt. Petőfi János vitézét követte a tananyagban a Toldival, a Toldi bonyolult óriásstrófiával, érdekes és bonyolult mértékeivel. Mert szinte semmit nem tanítottak meg róla, ami fontos lett volna. Születik, tanul, csodagyerek, Szalonta, azután Debrecen. Ezután, mint Jókai és Petőfi, színészet, majd vándorszínészet. A kor lázadóinak alapiskolája, az elszakadás, függetlenedés egyetlen lehetősége. Hatásos adalék lehetett volna a könnyebb Arany-értéshez, ha a Toldi előtt megismerjük a történetet: vándorszínészként megálmodja édesanyja halálát. Másnap reggel hazaindul. Gyalog (1834–35). Eztán a jegyzőség, a házasság, a szorgalom és az autodidakta évtized. Nem olvas újságot, nem hallgat rádiót, nem néz tévét (naná, hogy nem), tanul, intézi az ügyeket, olvas, fordít (Szophoklész és Shakespeare), olvas, gyártja a gyerekeket, végzi a birtok körüli feladatokat. „Zseni a nyárspolgár álarcában”, mondja róla Babits, ugyanakkor, ugyanabban a mondatban odaver Petőfinak, „Nyárspolgár a zseni álarcában”. Van benne valami. Petőfi átgázol mindenben és mindenkin, mint a gyorsvonat. Arany lassan halad, aprólékos, a vonat mellett döcögő bivalykordé, „félreáll”, ha úgy alakul. Azután prózakötet (Életképek), majd a megnyert pályázat (Vörösmarty a zsűriben: „Irodalmunk vaskora” – mondja a díjnyertes *Az elveszett alkotmányról*). Ezt követi a Toldi, a konzervatív kritika kifejezetten arrogáns, de élvezhető és olvasható ösztüze (Petőfire is). Különös megfigyelni, hogy a választási kampányok emberfaló természete milyen gyorsan visszatalált az eredetéhez, „tűzzel-vassal

megsemmisíteni az ellenfelet”, ehhez képest manapság az irodalomkritika szolid, szinte humánusan semmitmondó. Be-dörög 1849, és ami azt követi Haynauval, a Bach-korszakkal. Áldás az alkotóművész, de tragédia a családapa, a biztos megélhetésre vágyó férj számára. Állásából kirúgják, elszegényedik, az irodalmi élet halott. Az ilyen súlyú politikai változások mellett az irodalomnak nincs tere, csak legendája. Ötvenkilencben Pestre költözik (a Kisfaludy Társaság igazgatója, később elnöke), sikertelen irodalmi lap(ka)t szerkeszt, rábukkan Madách Imrere és a Tragédiára. A Kiegyezés után beindul az ipar, az ország gazdagodása, parasztosan szólva, tombol a polgárosodás. A Kiegyezés Deák Ference és pártja hallgat, második vonalra szorul. Arany csak bámul. Ilyen körülmények közt nem lehet a „nemzet költője”. Eltemeti lányát, befejezi a Toldi szerelmét. Így hal meg. Boldogtalanul. Arany élete, életműve, utóélete felteszi a kérdést, minek nevezzük a boldog költőt. Ha látunk olyat.

24 éve, március harmadikán halt meg Artúr Koestler. Bármi történik is a továbbiakban, kikiáltják a legnagyobb antifasiszta-antikommunista írónak, a magyar tudományosság hajlamos erre, nem kiáltják ki, erre is hajlamos, mindenesetre a századik születésnapján mindkettőre történt kísérlet, számomra lemarad a címről. Aligha éri be az unokanővérem által a hetvenes években kezembe nyomott, a Nagyvilágban megjelent Szolzsenyicin Ivan Gyenyiszovics élményt, vagy akár Orwell Ezerkilencszáznyolcvannégy-ét. Pedig tettem rá kísérletet. A háború után írja meg a Sötétség délben-t, a siker akkora, hogy állítólag az aktuális francia választásokat a kommunisták a regény miatt veszítették el. Egy darabnyi prózától ez nem kis teljesítmény. Koestler kalandor volt, a szó valódi értelmében. Ha

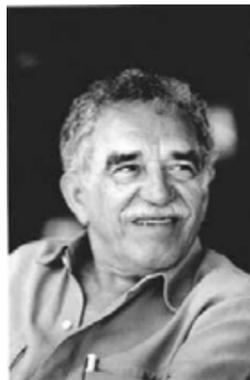

valami kíváncsivá teszi, fölkerelkedik, áttelepül. Így járja meg Palesztinát a húszas években, aztán a hitleri Németország (1931-ben belép a Német Kommunista Pártba), aztán következik a SZU, mint a Párt újságírója, éppen időben, a Nagy Tiszogatás előtt lép le, aztán a spanyol polgárháború, itt Franco falangistái halálra ítélik, de megússza. Belép a francia idegenlégióba. Aztán átszökik az angolokhoz, ahol háborús cselekedeteiért megkapja az angol állampolgárságot. És ír. Folyamatosan. Regényt regényre. Érdeklődési köre legalább annyira kalandos és szerteágazó, mint az élete. Magyarul legalább egy tucat könyve olvasható. Fordításban. Nem árt megjegyezni, úgy tartják, magyar író az, aki magyarul ír. Koestler, a világpolgár, soha egyetlen irodalmi művet nem írt magyarul, nem árt hozzátenni, szerencséjére, mert a magyar, bár kifejezetten alkalmas remekművek megalkotására, nem világnyelv (az egyetlen Puszkasz főnév kivételével). Nem világos tehát, mitől magyar, és mennyire az. Utolsó kísérlete a '96-ban megjelent Alvajárók című kötete, amelyben Kepler, Galilei és Kopernikusz életútja ürügyen az alkotás és a lélek összefüggéseit elemzi. 1983-ban öngyilkosságot követ el feleségével együtt.

1975-ben, 32 éve halt meg Németh László. Sok. Sok is, kevés is ahhoz, hogy egyszerre döntsük el, száz év múlva is azt a Németh Lászlót látjuk-e, aki a népi írók zászlóshajójaként, a harmadik út teoretikusaként behódol a trükkös Aczélnek és csapatának, aki előbb elfogadja a véres kezektől a Kossuth-díjat (1957), később a SZU-beli körutat, aztán mindent, amihez az alku segíti; vagy a hősoszt, a legnagyobb magyar-magyar írók látjuk majd, aki évszázadokra előre tudta a magyar nép (nagybetűvel: a Magyar Nép) sorsát, helyét, lehetséges mozgási lehetőségeit a világban. A hihetetlen mennyiségű tanulmány, elemzés, dolgozat az életműről nem segít ennek eldöntésében. Bevallom, nem vallom be, kétségeim vannak. Darabjait nem játsszák. Emlékezetes regényei mintha hiányoznának a könyvesboltokból, pedig a Kráter Könyvműhely rendületlenül adogatja ki a hagyatékat, talán az érdeklődés és a megrendelés hiánya miatt nem kerülnek szem elé. A tapasztalat szerint, ha a viharokban ekkora szobor eldőlni, eltűnik a szem elől a porban, csak az állványzat újraépítése sok tízezer órát, sok száz embert igényel. Ki tudja, jut-e erre igény, erő, akarat, pénz valaha a megváltozott világban.

6-án, 1928-ban születik Gabriel García Márquez Nobel-díjas kolumbiai író. Leghíresebb regénye, a Száz év magány 1971-ben jelent meg magyarul (Székács Vera varázslatos fordításában). A világban tízmilliónál több példányban fogy el. Különös regény. Az olvasó olvassa, azt hiszi, érti, amit olvas, csak később döbben rá, mindent rosszul értett. Ezzel együtt úgy hat, mint a szurok, képtelenség lepucolni a felületről, beissza magát a pórusokba. Kezdő írónak évekbe kerül, amíg megszabadul többágú csábító hatásától: „ezt, így én is tudom”. Ismerünk fiatalnak nevezhető fiatal magyar írók, ugyancsak a családragény platformjáról, akinek tíz év alatt nem sikerül kimásznia Márquez alól. Szinte minden regénye csapda, ötlet, hogy igen. Így kell. A rövidbebek, az Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája, vagy a Szerelmem a kolera idején, ami nagyszülei szerelméről szól (de valóban, mekkora szentségtörő

ötlet eljátszani nagyszüleink titkos szerelmi életével), még inkább. Fidel Castro nagy barátja. Érdekes lesz elolvasni, ha Fidelt is regényesíti.

10-én, 1940-ben hal meg Mihail Afanaszjevics Bulgakov. Halála évében – halála után – jelenik meg főműve, *A Mester és Margarita*. Nem kapott rá Kossuth-díjat. Nem utazhatott jutalmul Magyarországra, hogy Balatonöszödön megtárgyalja a magyar elvtársakkal a világ folyását. Menekült volna. 1930-ban levelet írt Sztálinnak: „Vajon lehet-e helyem a Szovjetunióban? Kérem Önöket, vegyék tekintetbe, hogy az írói tilalom nem kevesebbet jelent számomra, mint hogy élve el vagyok temetve. Kérem a Szovjetunió kormányát, szólítson fel arra, hogy feleségemmel, Jevgenyevna Ljubov-Bulgakovával együtt, rövid időn belül hagyjam el a Szovjetunió területét. A szovjethatalom humanizmusára és nagylelkűségére hivatkozva kérem, engedjenek szabadon egy írót, aki nem képes hasznossá lenni a hazájában. Ez az író én vagyok. [...] Egy drámaíró, öt színdarab szerzője – akit ismernek a Szovjetunióban és külföldön is – kéri ezt Önöktől, akinek a jelenlegi helyzete

kilátástalan, akire nyomor, hajléktalanság és halál vár.”

Sztálin többször kijelenti, Bulgakov a legjelentősebb drámaíró. Van olyan Bulgakov-darab, amelyet tizenötször megnéz a Művész Színházban. Az állítólag jól látható és hallható tettségnyilvánítása az egész városban visszhangot kelt. Bulgakov munkát kap a levél után, köszönhetően a szovjethatalom humanizmusának és nagylelkűségének. De a présből – mint a Mester bizonyítja – csak halálával szabadul. Anna Ahmatova „pompás megvetés”-nek nevezi Bulgakov írói létét Sztálin árnyékában, a Bulgakov emlékére írott híres költeményében.

Március 12-én 73 éves Moldova György, nyolcvan kötettel a háta mögött. Hogy ki ő, mi ő – túl azon, hogy kétségtelenül termékeny profi író –, nem tudhatni. Kádár alatt a Kádár-rendszert csipkézte kétkilós szociografikus könyvekben, most pedig Kádárt színezi ugyancsak kétkilósokban. De ha ez nem volna elég,

minden könyvét komoly televíziós promóció kíséri, egy Verebes nevű emberrel egymást követő szombatokon lihegik körbe az aktuális alkotás. A legutóbb a Kádár életrajz hirdetését sziporkázó ötlettel bővítették a hirdetési szakemberek: feljelentették a kötet címlapját. Nem félreértés, a címlapját, valami dohányfüsttelenes alapítvány. Így aztán nem reklám volt a következő húsz perc, hanem téma. A reklámszakma nem elveszett figurák gyülekezete. Moldova sem elveszett író. Más író, ha egyáltalán megéri a 73-at, a hamut is mamunak mondja. Moldova pedig

tele energiával, haraggal, vitalitással, baloldali tűzzel.

Március 12-én 85 éves volna Jack Kerouac. Már nem emlékszem, mennyire határozta meg tízévnnyi stoppos világunkat, útszélen, elágazásokban töltött lengyelországi, erdélyi, jugoszláviai heteket, a dobozból kinyalt májkrémet, a gondosan elfelezett tavaszi vagdalt nevű konzerveket Kerouac Útonja. Mekkora darab eredeztethető világlátására, nihilizmusára, mekkora Kádár rendőrségére, a hetvenes évek bűzére, és mennyi voltunk ebből mi, elégedetlen és reménytelen huszonevűek. Talán mindhárom, talán egyik se. Mindenesetre él ma Magyarországon egy korosztály, amely álmából ugrasztva is sorolja az Útonban kavargó unatkozó szereplők nevét. Kíváncsi volnék, gyerekeink, minthogy az egymást követő nemzedékek más-más kultuszkönyvet választanak, megértenék-e, miért volt fontos számunkra. Értelmezhető-e a megváltozott közegben a hajdani tehetetlenség, kiszolgáltatottság. Hogy a mai sikerorientált, gondosan épített karrierkorában felfogható-e, pedig csak harminc év telt el, hogy életképes volt egy olyan jelszó is: „egyetek meg legyek”. Persze Amerika nem Magyarország, Amerika nem áll fejre ötvenévenként, nem szünteti meg teremtőleg az elmúlt időszak értékeit. Egy 2002-es New York-i árverésen 700 millió forintért cserélt gazdát a három hét alatt íródott *Úton* negyven méter hosszú papírtekerccs-kézirata. Kerouac azért tekercsre gépelte a regényt, hogy ne kelljen bajlódnia lapok rendezésével. Elképesztő. Érdekes volna kipróbálni, mit szól magyar kiadó, ha egy ismeretlen nevű író beállítana hozzá egy rojtos szelű kéziratthengerrel.

Március 13-án 55 éves Rapai Ágnes, a hol innen, hol onnan előbukkanó bűvópatak-költő. Isten éltesse!

Egy rendkívüli gyík. Mit szólna ehhez Miskavaihi?

Mi az ördög gondolhattam? meredt a lapra az öreg. A rendkívüli gyíkra emlékezett: olyan színe volt, mint a nyers húsnak, és egyáltalán nem voltak lábai. Mégsem lehetett volna kígyónak nézni, mert mozgása nem hasonlított a kígyóéra, hanem úgy tekergette magát, hogy oldalának egy-egy kidudorodására támaszkodva vonszolja magát tovább, mintha ezek a dudorok lábak lennének. Ma is emlékezett a szánalomra, amit a szerencsétlen állat iránt érzett, és már-már elszánta magát, hogy könyörületesen eltapossa a nyomorultat, amikor megnevezte valaki: ez a lábatlan gyík, Bölcsek Bölcse, mely sehol másutt a világon nem él, csak a bászírdok földjén. Lábak híján a hasán fetreng, de a kígyók füge tekerésére nem képes. Bizonyára nagy erejű dzsinn örködhet felette, ha minden esetlensége és otrombasága dacára életben tud maradni; és súlyosan vétkezhetett, ha Allah, áldassék és magasztaltassék, végtelen jóságában és bölcsességében ezzel a csúfsággal büntette.

De hogy jön ide Miskavaihi? morfondírozott az öreg. Aztán, nagy sokára, eszébe jutott. Hát persze! a boldogságról szóló traktátus, amit még a sarija tanulmányozásának első évében kellett olvasniuk. Valahogy így hangzott az idevágó passzus: *Szükségszerű, hogy a természetben ne találjunk fölösleges dolgot, ne találjunk cél és sajátos feladat nélküli eszközt, vagy bármi olyant, aminek egy másik dolog a helyére léphet és maradéktalanul elvégezheti feladatát: különben az előbbi fölösleges teherré válnék. Ha valaki alaposan megvizsgálja a test részeit, azt fogja tapasztalni, hogy mindegyiknek van valami sajátos tevékenysége, és ezt a tevékenységet rajta kívül egyetlen másik testrészt sem tudja elvégezni.*² De mit mondana Miskavaihi az ellenkezőjéről, a nélkülözhetetlen elvesztéséről? gondolkodott az öreg. Ha nincs a természetben fölösleges dolog, nem az lenne-e a szükségesszerű, hogy ugyanakkor minden meglegyen a természetben, ami szükséges? A marhának farkra van szüksége, hogy elkergesse ürülékétől mocskos hátsójáról a legyeket, melyek különben húsába petéznének, és elevenen megrothasztanák; és a marhának csakugyan van is farka. Repülni a marha sohasem tudna, mert természeténél fogva súlyos és tohonya, a földhöz vonzó jószág, ezért csakugyan nem is találunk rajta szárnyat, akkorát sem, ami egy szitakötőnek is kicsi lenne. De hogy lehet az, hogy a lábatlan gyík elveszítette a lábait? Hogy nincs birtokában annak, ami nélkülözhetetlen? Ez lett volna a kérdés, amit Miskavaihi nem tudott volna megválaszolni, állapította meg elégedetten az öreg. Aztán letette a lapot és elővett egy másikat a paksamétából.

„Megszolgálni a lehetetlent.” Képtelen, szégyenletes helyzet: a villámcsapáskereső felismerés, ami ezeket a szavakat öltötte magára, egy pillanat múltán nem létezik többé. Egyszerűen

elveszett. A könylatkozottatás tartalma, amely izzó fénygömbként pattant fel előttem...
...nagy szavak, mindig ezek a nagy szavak, morogta az öreg

...hirtelen, mintha szappanbuborékká változott volna, kipukkant, és most a legbutább sötétség tátona a helyén.

A helyén! ez jó, élénkült fel az öreg, ez mintha folytatná a csodálatos gyík történetét.

Mi lehetett a titkos jelentés, amely egy pillanat kegyelmében megmutatkozott előttem? Arra gondolhattam-e, hogy önnön képtelenségünk felismerése hosszú, alázatos szolgálatot, önvizsgálatot követel? Vagy hogy a természet nem ismer lehetetlent, ha alázattal, szorgalommal közelítünk hozzá? Puffedt, szürke frázisok. Az a jelentés, amit megértettem és elfelejtettem, ragyogó volt.

...De talán nem is olyan szégyenletes, hogy ma már nem ismerem ezt a jelentést. Elvesztése megrendítőbb, mint a birtoklása volt. Hiszen ez a birtoklás sohasem volt valódi, ez a tudás nem volt szellemem testrésze, csak úgy fityegett az eszméletemen. Az elvesztés fájdalma azonban életem múlhatatlan része lesz. Hibátlan fényű és alakú határsík a bensőmben formálódó kristályon, eljövendő arcomon.

A fiatalág szellemi élessége, motyogta az öreg, és letette a lapot. Amire csak addig vagyunk képesek, amíg buták vagyunk.

Kotorászni kezdett bölcsességeinek gyűjteménye után. Aztán inkább megevett egy datolyát, és újabb lapot vett fel.

Amikor erdőbe jársz, nemcsak arra törekszel, hogy céloddhoz eljuss. Minden bokor mögött keresel valamit, minden ösvény bosszúságot okoz, mert csalút mindegyik, ha nem is tévét, ha nem is úttalan út, mégsem az az út, amelyet keresel. Azt várod, hogy a labirintus, melyben úgy bolyongasz, hogy nem sikerül felismerned alapelvét, rendjét és természetét, egyszer csak megmutatja magát. Nem arra vágsz, hogy térképet kapj róla, szó sincs erről. Beéred azzal, ha magát a bejáratot megpillanthatnád; ha az indulás nullapontjához megérkezhetnél.

Amikor így hajolgatsz tanácstalanul a bokrok között, egynapos bölcsességének fensőbbes mo-solyával, lenéző ajakbiggyesztéssel vonul el melletted a bennfentes, kerülve minden felesleges mozdulatot, és csak azt az ágat hajtvva félre, mely mögött az ösvény kanyarog. Az ösvény, mely a csúcsra vezet. Ő csak tudja, már tegnap is erre járt. Mit gondolsz vajon, mennyi idő kell egy ösvény kitaposásához? Hiszen ha csak ő maga kétszer végigjárja, már ott marad a nyoma az aljnővényzetben. Ha még egy-két tramplit vendégül hív, valószínűleg elefántcsapást taposhat a gyenge cserjésben. De vajon csakugyan azt képzeled, hogy az ő útját keresed? Az utat, amelyet te keresel, szobrok szegélyezik, oszlopcsarnokok és párnázott pados köftülkék állnak mellette, futószőnyeg vöröslök kölapjain, olajfák, díszcserjék őrzik az épületek felé eső oldalán, párkány és korlátamásikon... Mit gondolsz vajon, aki talpalatnyi csörtetésnyomát a kiválasztott előzőkenységével fedi fel előtted: micsoda hatalma lehet a feledésnek, amely ezt a királyi utat eltüntette a szemünk elől?

Az útvesztő, gondolta az öreg, itt is csak az útvesztőkkel bajlódtam, már akkor, és azóta is. Azt kerestem, hogy melyik a helyes út, az igazi út, az utak közül az az út, amelyik igazán elvezet oda, ahová a többi út csak látszólag vezet el, mert azok az utak nem járnak be az erdőt, melyen átvezetnek, hanem túlszaladnak rajta.

Az az igazi út...

...melyet végigjárva gazdagodsz. És nincs olyan út, amelyen ne gazdagodnál, csak meg kell találnod azokat a dolgokat, amelyek éppen ott értékesek. A többi út sem gazdagabb, miért is lenne az, hiszen az érték nem a dolgokban van, hanem benned, aki értéket tulajdonítasz nekik.

¹ Korán 27. szúra 71–75. ája

² Miskavaihi: *Tartib al-sa'* ádat (Szövegkiadás: Cairo, 1928), magyar kiadás: A boldogságról, ford. Maróth Miklós, 1. fejezet: A természet és az ember analógiája

MAGYAR NAPLÓ
A MAGYAR ÍRÓSZÖVEGÉRTÉSEK LAPJA

Szerkesztőség: 1062 Budapest, Bajza u. 18.
Tel./Fax.: 342-8768, 413-6672, 413-6673
Postacím: 1406 Budapest, Pf. 15.
E-mail-cím: magynap@hu.inter.net
Honlap: www.magynaplo.hu

Megjelent a Magyar Napló márciusi száma!

Keresse a nagyobb újságárusoknál!

Kodály Zoltánra emlékezünk, halálának 40. évfordulója alkalmából:
Móser Zoltán írása és fotói Kodály Zoltán adatközlőiről
Itz és Mihály és Szokolay Sándor írásai Kodály Zoltánról
Interjú: Andor Éva Liszt-díjas érdemes művész, Komlóssy Erzsébet operaénekesnő, valamint Melis György operaénekes Kodályra emlékeznek
Iancu Laura, Györffy Ákos, Rába György versei
Sigmond István prózája
Pécsi Györgyi Szávay Géza új regényéről
Zsille Gábor Kalász Márton új verseskötetéről
Szojvet diplomata a magyar irodalomról – dokumentum a '60-as évekből

**Kiadja az Irodalmi Jelen Kft.
és az Occident Média Kft.**

Igazgató: Szőke L. Mária
PR-menedzser: Buzás Szilvia
Tel.: 06-30-437-5538

Szerkesztőség és kiadó:
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra:
2490 Ft/ 20 RON/ 10 € + kézbesítési díj
egy évre: 4980 Ft/ 36 RON/ 20 € + kézbesítési díj

Nyomda: AS-Nyomda Kft. (Szilády Üzem), 6000 Kecskemét, Minszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401, Fax: 76/481-204,
e-mail: szilady@axelspringer.hu, www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irházi János (Interjú), Méhes György, Szöcs Géza, Kukorelly Endre (Főmunkatársak).

A lap kertésze: Weiner Sennyey Tibor

Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula; Lapszerkesztő: Bege Magdolna;

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:
Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128;
Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.
Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el. Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

HIRDESSEN az Irodalmi Jelenben!

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft.

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

Irodalmi hírek

■ **IRODALMI JELEN TALÁLKOZÓ.** Március 28-án 17.00 órakor Gyulán az Egészségügyi Főiskolán, *Kortárs magyar irodalom határon innen és túl* címmel felolvasásokkal fűszerezett beszélgetésre kerül sor az Irodalmi Jelen szerkesztőivel, munkatársaival. Részt vesz: Böszörményi Zoltán költő, író, főszerkesztő, Orbán János Dénes költő, a versrovat szerkesztője, Pongrácz Mária író, a prózarovat szerkesztője, Szűcs Géza költő, főmunkatárs, Weiner Sennyey Tibor költő, munkatárs. Házigazda: Elek Tibor irodalomtörténész, a kritikarovat szerkesztője.

■ Az első **BUDAPESTI KÉPZŐMŰVÉSZETI KÖNYV-ÉS FOLYÓIRATVÁSÁR**, az Ernst Múzeum kezdeményezésésként, március 10–11-én lesz Budapesten (Nagymező utca 8. szám). A rendezvény látogatói egy helyen találják meg a képzőművészeti jellegű kiadványok széles skáláját.

■ **MAKOVECZ IMRE** *Írások és rajzok* című könyvének bemutatója március 22-én lesz Budapesten a XII. kerületi művelődési központban (Csörsz u. 18.).

■ **HELLER ÁGNES** filozófus lesz az idei Jeruzsálemi Nemzetközi Könyvvásár magyar vendége a Múlt és Jövő Kiadó standjánál. A vásáron két könyvének is bemutatója lesz: *A zsidó Jézus feltámadása* spanyolul jelent meg, a *Pikareszk Auschwitz árnyékában* pedig románul a Hasefer kiadónál. A televíziós szereplései okán rendkívül népszerű filozófusnő örömmel találkozik izraeli magyar közönségével, s dedikálja műveit.

■ **XIV. KÖNYVFESTIVÁL.** Az eddigi jelentkezések alapján biztosan telt ház lesz a XIV. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon, amelynek díszvendége Umberto Eco lesz – mondta Zentai Péter László fesztiváligazgató. A budapesti kongresszusi központ 1600 négyzetméteren és a központ főbejáratánál, szabadterén összesen mintegy 250 különböző méretű standot alakítanak majd ki. Egy standon akár több kiadó is osztozhat, így mintegy ötszáz könyves műhely – közöttük kétszáz magyarországi, illetve határon túli magyar cég – képviselteti magát az április 12-én megnyíló kortárs irodalmi seregszemlén. A seregszemle másik díszvendége, Kanada tiszteletére a magyar könyvkiadók mintegy hatvan kötetet készítenek. Kanadai szerzőktől mintegy negyven könyv, az országról pedig húsz kiadvány lát napvilágot a fesztivál kezdetéig.

■ A marosvásárhelyi **MENTOR KIADÓ** újraindította az 1939–44 között, Jancsó Elemér szerkesztésében megjelent *Erdélyi Ritkaságok* sorozatot, amelyet húsz kötetre tervez, és az utolsó 2010-ben látna napvilágot – jelentette be Káli Király István, a Mentor Kiadó igazgatója azon a kettős könyvbemutatón, amelyen Bölöni Farkas Sándor *Erdély története*i és Nagy Pál *Napló nélkül* című kötetét mutatták be.

■ A **BALASSI KURATÓRIUM** úgy döntött, hogy a magyar Csokits János mellett Dursun Ayan vehesse át Balassi-

kardot. A kuratórium egyik tagja, Buda Ferenc Kossuth-díjas költő, aki kirgizből is fordított verseket, megállapította, hogy Ayan kifejezetten szép nyelvezettel tette át a magyar költőóriás strófáit törökre. A díjat február 14-én, az országos Bálint napi Balassi-fesztivál központi műsorában, Budán zártkörű rendezvényen nyújtották át.

■ **GERLÓCY MÁRTON** *Igazolt hiányzás* című regényének olasz kiadását február 8-án mutatták be a Római Magyar Akadémián. Az esten Domenico Starnone olasz író ismertette a regényt: azért esett Starnone-ra a választás, mert annak idején ő is az iskolaéveiről írt regényével robbant be az olasz irodalmi életbe. Az *Igazolt hiányzás* Magyarországon hónapokon át a könyv-sikerlisták élmezőnyében volt, 30 ezer példányt adtak el belőle.

■ **PAULO COELHO** új regénye, *A portobellói boszorkány* már megjelenése előtt felcsigázta a rajongók érdeklődését. Az író blogját (www.paulocoelohoblog.com) egy hónap alatt tízezren látogatták, a hivatalos magyar honlap (www.coelho.hu) látogatottsága pedig megduplázódott, a Fókusz Online könyvruház pedig az elmúlt egy évben erre a kötetre regisztrálta a legtöbb előrendelést. Magyarországon a február 20-án megjelent új regénnyel egy időben az író összes korábban megjelent könyve megtalálható lesz a boltokban új kiadásban, egységes sorozattervben, megszépült borítóval.

■ Tíz éve, 1997. február 3-án hunyt el **BOHUMIL HRABAL**, az egyik legismertebb és legnépszerűbb cseh író. Február 25–28. között az Örökmozgó Filmmúzeumban Jiří Menzel Hrabal-adaptációit vetítették, 28-án este 20 órától pedig a Menzel rendezte *Gyöngyök a mélyben* első epizódja mellett Jiří Menzellel és Esterházy Péterrel Szabó G. László beszélgetett.

■ **KOSZTOLÁNYI DEZSŐ** összes fényképét megjelentette a Petőfi Irodalmi Múzeum a *Halkan szítal a tört fény* című kötetben. A kötet közgyűjtemények és magánszemélyek eredeti Kosztolányi-fotóanyagát, valamint az író életében a nyomtatott sajtóban megjelent felvételeit regisztrálja.

■ **VersMegálló.** A pécsi Művészetek Háza és a Café Babel a VersMegálló program keretében vers- és fotópályázatot hirdet a „határtalan” városban. A szervezők várják költők, képző- és iparművészek olyan alkotásait, amelyek az emberek vagy kultúrák közötti különbségek áthidalhatóságát, az egymással folytatott párbeszéd lehetőségeit mutatják be. A pályázatokat a pécsi Művészetek Háza címére postán (Művészetek Háza, 7621 Pécs, Széchenyi tér 7–8.) vagy e-mailen (info@pmh.hu) március 15-ig lehet beküldeni.

■ **BENEDEK PÁPA** *ANázáreti Jézus* című könyvét a Random House nevű New York-i kiadó jelenteti meg angol nyelven, március 27-én. Ennek a teológiai munkának a nagyobbik részét Joseph Ratzinger bíboros még 2003-ban írta. Azt a gondolatot fejti ki benne részletesen, hogy az evangéliumokban fellelhető Krisztus-ábrázolás logikusabb és történelmi szempontból sokkal közelebb áll, mint az elmúlt évtizedekben napvilágot látott rekonstrukciók. A szerző véleménye szerint az a személyiség, akitől az evangélisták néhány évtizeddel halála után írtak, ésszerű és meggyőző. A *Le Monde* című francia újság szerint a pápa könyvét máris a Ratzinger kód néven emlegetik, már csak azért is, mert a kereszténység eredetét boncolgatva közvetve polemizál *A Da Vinci kóddal*.

■ **ELHUNYT MARIANNE FREDRIKSSON.** A 79 éves korában elhunyt írónő az egyik legismertebb és legtöbb nyelvre lefordított svéd kortárs szerző volt. Első köteteiben, mint például az *Eva könyve* vagy *Káin könyve*, bibliai témákat dolgozott fel új megközelítésben. Egyik legismertebb műve a *Hanna leányai* című regénye, amelyben három női nemzedék életútját követi nyomon. Könyveit világszerte több mint 40 nyelvre fordították le.

■ **SALVATORE QUASIMODO KÖLTŐVERSENY.** Balatonfüred városa tizenötödik alkalommal hirdeti meg a költőversenyt, amelyet idén először középiskolások számára is kiírnak – jelentették be a szervezők. A Nobel-díjas olasz költő emlékére rendezett felnőtt irodalmi versengésre május 31-ig nyújthatják be a pályázók magyar nyelvű alkotásaikat.

■ **OLVASÁS-NÉPSZERŰSÍTŐ** könyvtári program indul. A könyvszakma magyar irodalom és a minőségi magyar könyvkiadás támogatásának Márai-programját tavaly szeptemberben küldte meg Zentai Péter László, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének igazgatója Hiller István oktatási és kulturális miniszternek azzal a céllal, hogy megnyerje a tárcát az olvasás, a nemzeti kultúra szempontjából alapvető fontosságú művek népszerűsítésére, a kortárs magyar irodalom alkotóinak támogatására.

(Forrás: Új Könyvpiac. Litera.hu, hírügynökségek)

Lapszámunk szerzői

Balázs F. Attila – 1954-ben született Marosvásárhelyen, író, költő, műfordító, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Szókeresztm* (2005).

Bodor Béla – 1954-ben született Budapesten, költő, próza- és esszéíró, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Alakok* – Irodalmi tanulmányok (2006).

Bodor Pál – 1930-ban született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Búcsúlevél nincs* (2006).

Brém-Nagy Ferenc – 1965-ben született Nyírbátorban, író, szerkesztő, tipográfus. Legutóbbi kötete: *Abisszus – Mire megérkezünk* (2001).

Czegő Zoltán – 1938-ban született Bukarestben, költő, író.

Eros Kinga – 1977-ben született Brassóban, kritikus, kommunikációs szakértő-tanácsos Budapesten, az ÁNTSZ Fővárosi Intézetében.

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán, Budapesten él, foglalkozása könyvtáros.

Faludi Ádám – 1951-ben született Tatabányán, költő, író. Legutóbbi kötete: *Országúti firkáló* (2004).

Farkas Wellmann Andre – 1975-ben született Marosvásárhelyen, író, költő. Legutóbbi kötete: *Az Anna-ézés, avagy a bérgyíkós éjszakája* (2004).

Gittai István – 1946-ban született Tótiban, író, költő, publicista. Legutóbbi kötete: *Érzelem(szó)tár* (2007).

Heszky András – 1989-ben született Budapesten, diák.

Hollósvölgyi Iván – 1969-ben született Veszprémben, költő. Megjelent kötete: *A Barbie-nők elrablása* (2004).

Jászay Tamás – 1978-ban született Szegeden, színikritikus.

Kocsis Lilla – 1977-ben született Szentesen, jelenleg a Szegei Tudományegyetem Rektori Hivatalának munkatársa.

Lénárt Pál – 1967. október 7-én született Kolozsvárott. A torontói egyetem filmszakán szerzett diplomát. Számos nagy- és kisjátékfilm producere. Torontóban él.

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Petró János – 1958-ban született. Jelenleg Szegeden él, szabadújságíró, a Szegei Egyetem irodalmi rovatának szerkesztője.

Pécsi Györgyi – 1958-ban született Zalaszentgróton, az Új Könyvpiac felelős szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Olvasópróbák 2.* (2003).

Péhl Gabriella – 1958-ban született Budapesten, jelenleg a Magyar Rádió (külsős) szerkesztő-riportere. Legutóbbi kötete: *Vasfüggönyök* (2002).

Pozsonyi Ádám – 1969-ben született Budapesten, író, publicista, zenész. Legutóbbi kötete: *Jönnök a kispolgárok* (2005).

Részegh Botond – 1977 június 1-jén született Csíkszeredában, grafikusművész.

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten. Londonban negyven éven át volt a BBC magyar adásának munkatársa. 1956 óta él Angliában, de novelláit, regényeit, esszéit, tanulmányait magyarul írja. Legutóbbi kötete: *A Király utcán végestelen végig* (2006).

Simó Márton – 1963-ban született Urikányban, vállalkozó, az Erdélyi Könyvműhely szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Bozgor II.* (2006).

Szabó Tibor – 1976-ban született Gyulán, író, kritikus, a Bárka szerkesztője. Megjelent kötete: *A ciprusi király* (2004).

Szakács István Péter – 1957-ben született Székelyudvarhelyen, író, irodalomtörténész, publicista. Legutóbbi kötete: *Jerikói lónc* (2003).

Tarján Tamás – 1949-ben született Budapesten, kritikus, József Attila-díjas irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *Esti Szindbád* (2005).

Térey János – 1970-ben született Debrecenben, író, költő, műfordító, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Ultra* (2006).

Tóth Mária – 1933-ban született Aradon, író, újságíró. Legutóbbi kötete: *A cukor íze* (2003).

Zólya Andrea Csilla – 1978-ban született Székelyudvarhelyen.

Zöldi László – 1945-ben született Dunapatajon, újságíró, kritikus, szerkesztő, médiatörténetet tanít több felsőoktatási intézményben. Legutóbbi kötete: *Általános médiismeret* – társszerző (2007).

Egy lap a könyvek világáról – egy lap világunk könyveiről
Interjúk – szemlék – kritikák
könyvújdonságok – hírek

ÚJ KÖNYVPIAC

Kritikák a magyar és világirodalomról, gyerekkönyvekről, művészetről
Hírek, események

Kapható a könyvkereskedésekben, a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's, az Interspar és az Auchan üzleteiben
Előfizethető a szerkesztőség címén
Bp., 1092 Erkel u. 18.

www.ujkonyvpiac.hu